DUMITRU POPESCU

Impresii de călător

— PRIN EGIPT, IRAK, CUBA —

EDITURA TINERETULUI

In jurul lumii

Impresii de călător

— PRIN EGIPT, IRAK ŞI CUBA —

de Dumitru Popescu

EDITURA TINERETULUI

EGIPT

Jos se așterneau întinderile nesfîrșite ale Mediteranei. Apa părea o imensă spinare de crocodil, cu solzii lucind orbitor în bătaia razelor soarelui. Pîcla opacă, care îngusta orizontul, se destrăma pe măsură ce soarele cobora spre asfințit.

Pe Mediterană se lăsa amurgul. În avion, pasagerii așteptau asfințitul cu emoție, lipindu-și obrazul de sticla geamurilor duble.

Soarele începuse să-și resoarbă razele-i orbitoare, să le recheme și să le închidă în sine. Și, pe măsură ce văzduhul pălea, astrul zilei se aprindea pe dinăuntru.

Deasupra apelor mării, la orizont, părea că atîrnă acum o monedă veche, egipteană, de aur.

Apoi păru că plutește un rege antic, sau un faraon aflat în culmea măreției și puterii. Un magnific monarh al Mediteranei care, atunci cînd toată firea îl privea cu admirație mută, luă deodată o hotărîre neașteptată, sălbatică : îmbrățișînd pentru ultima oară întinderea apelor, coborî cu întregul său alai încet, solemn, în abisul deschis la orizont, la marginea lumii.

Îl urmăream cu respirația tăiată. Marele rege al aștrilor dispărea. Cînd nu i se mai văzu decît vîrful coifului aurit, de sub ape, din străfundul mormînt marin, izbucni un imn de aur. De o mie de ori mai puternic, mai măreț — izbucniră de sub ape, pe întregul semicerc al orizontului, flăcările de aur. Totul, topit sub ape într-un misterios proces, renăștea în această pulbere de aur ce se înălța la capătul apelor, la orizont.

Și acest miraculos spectacol dură aproape o oră. Aproape o oră a purtat Mediterana superba coroană de aur portocaliu-violet. Apele s-au înnegrit, devenind ca smoala, solzii de crocodil s-au estompat și au dispărut în noapte, dar la orizont, pe cer, a rămas nemișcată brățara de aur egiptean.

Apoi, la fereastra avionului, apăru colțul fin al unui condur de argint, parcă scăpat în fugă de o palidă prințesă cartagineză, care a alergat pe bolta întunecoasă, vrăjită de ispita portocalie de la orizont.

Dar iată, în sfîrșit, țărmul african, tivit de luminile de neon ale Alexandriei. În golf, steluțele vapoarelor sînt pulverizate pe un cer răsfrînt.

Continentul african mi se păru o imensă piele de leopard, așternută la marginea Mediteranei.

...În călătorii, prima clipă a contactului cu mediul nou e cea mai intensă. Se amestecă nerăbdarea, curiozitatea, emoția. Fantezia dă ocoluri iuți, ca o pasăre de pradă. Intuiția rulează în plină viteză ca pelicula unui aparat de filmat. Impresiile pătrund simultan, în avalanșe, prin văz, prin miros, prin auz și se încheagă într-o sinteză, căreia apoi nu-i mai poate da naștere nici luni de observație meticuloasă, de studiu metodic și aprofundat.

În clipa cînd avionul se scutura, scăpărîndu-și roțile pe pista betonată a aeroportului din Cairo,

făceam atingere — într-o aproape asemănătoare scăpărare spirituală — cu pămîntul misterios și fascinant al Africii, vatră străveche a civilizației omenești, stinsă și năpădită din nou, de-a lungul mileniilor, de buruienile primitivității.

Parcă auzeam în juru-mi foșnetul unor grele reproșuri trimise de mileniile ce-au dispărut, plînsul marilor arhitecți și matematicieni ai Egiptului antic, a căror operă a fost uitată sau îngropată pentru totdeauna în morminte și catacombe, sub lespedea grea a pămîntului.

Din depărtare, auzeam zvonurile nedeslușite ale celui mai necunoscut continent al lumii, ascuns în desișul pădurilor virgine apărate de lumea crudă a fiarelor. Printre liane, în luminișurile pădurilor, în miezul fioros al acestei insule a planetei, a supraviețuit însăși preistoria. Oamenii au trăit acolo în tăcere, milenii de-a rîndul, uitați de frații lor care au descoperit focul și aburul și și-au însușit toate bunurile lumii.

Și nu erau, unii de alții, decît la doi pași...

Au fost uitați și lăsați să trăiască mai departe goi, prin păduri, luptîndu-se cu fiarele, înarmați cu o bucată de piatră ascuțită, împărțindu-și hrana cu șerpii, cu hienele, cu leoparzii și cu monstruoasele orhidee carnivore.

Iar cînd, într-o zi, la marginea luminișului în care-și aveau bordeiele, au văzut o cască colonială și un chip omenesc, înainte de a putea zîmbi, de a putea deschide brațele tremurătoare în emoția marei clipe a revederii, au auzit șuierul glontelui și s-au prăbușit în genunchi.

Așa a început cucerirea Africii negre. Oamenii care au mai întîrziat în păduri cîteva mii de ani, au devenit robii, animalele de povară ale celor ce au ieșit mai devreme la lumină.

Grumazul Africii a fost prins într-un jug greu, care i-a ros carnea pînă la os timp de sute de ani. În memoria Africii, secolele colonialismului vor rămîne totdeauna un coșmar.

Păşind pe pămîntul continentului african mi se părea acum că aud răsunînd de pretutindeni vuietul luptelor de eliberare, şi strigătele de victorie ale popoarelor care-şi scuturâ jugul.

...Pe aeroportul din Cairo sufla un viscol fierbinte. Dîre de nisip se tîrau pe beton ca nişte şerpi. Cît de ciudat semăna totul cu un peisaj nordic, în care vîntul se joacă cu zăpada, o pulverizează, o răsuceşte şi o despleteşte pe cîmpurile îngheţate.

Simţeam în obraz respiraţia fierbinte a Africii. De jur împrejur, în golurile pe care le ghiceam nesfîrşite, pustiul dormea obosit, bîntuit de taine. Nilul venea greoi, mătăhălos, învăluit în misterele pădurilor virgine ale Africii.

La luminile tulburi ale serii, oamenii de pe aeroport mi se păreau nişte statui de bronz sau de lemn înnegrit de vreme, care se confundau cu siluetele de bronz şi de piatră ale faraonilor şi dregătorilor acestora, aşezate în sălile de aşteptare. Erau de statură potrivită, zvelţi. Aveau nasul drept, fin şi fruntea frumoasă, desenată în linii graţioase.

Priviţi mai atent, oamenii nu semănau însă întru totul cu statuile. În timp ce acestea aveau buze subţiri, arcuite imperceptibil, oamenii rîdeau cu o gură cărnoasă, senzuală, care trăda firea înclinată spre plăceri, expansivă şi puţin leneşă a arabilor.

Statuile priveau cu ochi reci, încremeniţi într-o fixitate mistică, cu o căutătură plină de trufie dispreţuitoare, în timp ce ochii negri ai oamenilor ba străluceau vii, cu scînteieri aproape demonice, ba se stingeau leneşi, adormiţi, într-o expresie de nepăsare şi de totală uitare de sine.

Între oamenii care şi-au cioplit chipul în aceste pietre, şi oamenii vii care se mişcau în căldura

serii, se aflau, zburînd în jur ca niște lilieci nevăzuți, cinci mii de ani.

Deși atît de aproape unii de alții, între ei se afla un drum de cinci milenii pe care se înșirau mormintele celor treizeci de dinastii ale regatului „Misr", și cohortele milioanelor de sclavi care au murit pentru nemurirea faraonilor.

După ce triburile de vînători ale epocii de piatră au pierit, după ce omul a început să lucreze arama pentru a-și făuri unelte de muncă, pe Valea Nilului au apărut țăranii. Trebuind să dea un nume acestei țări, ei, oamenii pămîntului, care-și petreceau toată viața cu privirile în brazdele negre, i-au spus Egiptului de mai tîrziu „Kemi" (Țara neagră). Dacă ne gîndim la uimitoarea cultură a Egiptului antic, la faptul că încă în mileniul al treilea dinaintea erei noastre, egiptenii scriau și calculau cu cifre pînă la un milion, numele de „neagră" pare nepotrivit. Dar dacă ne amintim de sîngele, de lacrimile și sudoarea omenească care au îmbibat acest pămînt, de gemetele și vaietele ieșite, aici, mii de ani, din piepturile oamenilor, atunci trebuie să recunoaștem că, dîndu-i acest nume Egiptului, cei vechi s-au dovedit niște profeți.

Istoricii spun că pe Valea Nilului s-au purtat cele dintîi lupte de clasă ale omenirii. Exploatarea a fost atît de crîncenă, suferințele foamei și ale muncii atît de mari, dezastrele războaielor atît de înspăimîntătoare, încît, de la 18 000 000 de oameni, populația Egiptului a scăzut în timpul domniei Ptolemeilor la 3 milioane. O molimă cumplită părea să stîrpească acest popor atît de înzestrat, pustiind văile Nilului pe care preoții antici le numiseră sfinte.

Cîteva dinastii de faraoni luaseră cu ei în mormînt 15 milioane de oameni.

Sute de ani, Egiptul a rămas aproape pustiu, ca o țară moartă. Căci au năvălit asirienii și l-au pustiit. Apoi perșii. Apoi oștile lui Alexandru Macedon. Apoi dinastia Ptolemeilor. După ce s-au sfîrșit aceștia, peste pămînturile Egiptului s-a așezat puterea tiranică a împăraților romani. Apoi din nou au venit perșii și după ei arabii, și după arabi mamelucii, și după mameluci turcii și, în sfîrșit, în vremurile mai noi, țara a încăput în cleștele de fier al imperiului colonial englez.

Cum se mai puteau înmulți oamenii ?

În timpul invaziei lui Napoleon, în Egipt nu mai erau decît 2 milioane de locuitori. Ființa acestui popor a fost la un pas de pieire. Într-un singur an, în 1619, ciuma a secerat o jumătate de milion de oameni. Douăzeci și patru de ani mai tîrziu, molima s-a abătut din nou asupra țării stîrpind încă 230 000 de inși.

Și cu toate acestea, vitalitatea poporului, forța lui de rezistență și de luptă, curajul și setea de libertate, nu s-au stins nici o clipă.

Una dintre cele mai vestite răscoale ale lumii antice a avut loc în Egipt. Încă în anul 2280 înaintea erei noastre, sărăcimea Egiptului s-a ridicat împotriva bogaților, le-a aprins casele și i-a alungat de pe pămînturile pe care nu le munceau. „Cel mic a devenit mare — scriau mai tîrziu istoricii despre zilele acestei răscoale — Săracul mînca, în sfîrșit, după pofta inimii". În anul 1750 î.e.n. poporul a năvălit din nou în palatele faraonului și aristocraților, împărțind flămînzilor averile. În anii 175—174 î.e.n., a izbucnit o răscoală împotriva birurilor romane.

În ciuda sîngeroaselor lor urmări, răscoalele felahilor și beduinilor s-au ținut lanț de-a lungul întregii istorii a Egiptului.

Lupta dintre clase ascunde adevărate paroxisme ale cruzimii și barbariei exploatatorilor și asupritorilor. Se spune că în 1499 e.n., un anume emir mameluc Tuman Bei, care înfrînsese un trib beduin revoltat, intra în Cairo în triumf, aducînd cu

sine, drept trofee, soţiile celor ucişi. În faţa mulţimilor îngrozite, mii de femei defilau, tîrîndu-şi prin praf, de funii, copiii strangulaţi, şi purtînd la gît, ca pe nişte podoabe sinistre, capetele bărbaţilor ucişi.

Deseori, la porţile cetăţilor, erau spînzuraţi de picioare sute de răsculaţi. Sub ameninţarea pedepsei, toţi trecătorii trebuiau să pună mîna pe piatră sau pe cîrjă şi să-i lovească.

Dar să lăsăm istoria în seama istoricilor. Nerăbdarea cititorului e pe de-a-ntregul îndreptăţită : călătorul să povestească ce a văzut cu ochii lui.

Este neîntemeiată impresia generată de o anumită lectură, că în Orient viaţa e acoperită de văluri, că totul apare acolo străinului tulbure şi de neînţeles. O dată ce fantomele vremurilor străvechi, stîrnite de fantezia surescitată a călătorului, dispar, reintrînd în sarcofagele lor, ochiul poate pătrunde şi răscoli pretutindeni, mintea poate explica orice, totul putînd fi aşezat între cauză şi efect, pe patul de operaţie al raţiunii.

Orientul ţi se dezvăluie spontan, fără rezerve, în tot pitorescul său, în toată contradictoria sa diversitate, în tot ceea ce are el mai dulce şi mai amar, mai romantic şi mai grotesc. El răsare din complexa interferare a ceea ce poartă semnele trecutului şi aparţine viitorului şi se face cunoscut în vulcanica participare a poporului — răscolit de furtuna luptei pentru independenţa naţională — la viaţa politică a lumii. Orientul este dominat de o cumplită ură antiimperialistă, de care cu greu se vor putea goli vreodată inimile arabilor.

Am cutreierat pe străzile Cairo-ului, învăluite în boarea umedă a Nilului, în seara zilei de 23 iulie — ziua „Sărbătorii revoluţiei antiimperialiste". În seara precedentă, o jumătate de milion de arabi manifestaseră în pieţele capitalei împotriva colonialiştilor ale căror convoaie de război se îndreptau atunci ameninţătoare spre Beirut şi spre Aman.

Acum, împrăştiaţi pe străzi, prin pieţe, arabii gustau paşnica seară subtropicală. În piaţa Muzeului Naţional ei dansau după tactul melancolic al

instrumentelor populare. În iarba parcului, pe care jucau reflexele marilor reclame cu neon multicolor — în plin centru — bărbați, femei, copii, stăteau tolăniți alături de resturi de mîncare și de sticle goale. Desigur, pentru mulți dintre cei pe care-i vedeam, schimbările începute în 1952 nu avuseseră în viața materială consecințele pe care poate le-au sperat la început. Dar „Sărbătoarea revoluției" este ziua care simbolizează prima abolire a monarhiei în lumea arabă și primul pas spre scuturarea jugului colonial. Or, lucrul acesta găsește ecou în conștiința celor mai mulți egipteni.

Aceasta a fost prima seară pe care am petrecut-o în Egipt. Eram încă sub impresia schimbării decorului. Culorile, formele și sunetele noi, laolaltă cu mirosurile și alte atribute ale mediului, dădeau naștere unui vîrtej de senzații asemănător unui caleidoscop răsucit fără încetare. Cu toate acestea tabloul maselor mi-a rămas cel mai puternic întipărit în minte. Nu numai exotismul frapează în primul contact cu Orientul, ci și viața socială, manifestările în care sînt exprimate interesele și aspirațiile poporului.

Cînd ceața dimineții dezvăluie obrazul cenușiu și somnoros al Nilului, cei dintîi care inaugurează, în Cairo, noua zi de muncă, sînt bătrînii pescari. Oamenii al căror umil cămin e însăși bărcuța în care, anevoie, cu brațele lor slabe, încearcă să taie pieptul mătăhălos al apei. În hainele lor mohorîte, cu chipul ascuns în bărbile mari, încîlcite, cu bietele lor undițe, sînt icoana dureroasei resemnări a omului strivit de rînduielile care nu cunosc milă pentru cei umili.

Din loc în loc, îngropate în apă — ca niște vechi schelete metalice înfundate pe jumătate în pămînt — încremenesc greoaie și primitive ambar-

cațiuni fluviale, încărcate cu baloturi de bumbac. Aplecate într-o parte, diforme, par în fiecare clipă gata să se scufunde. Ele își așteaptă însă săptămîni întregi rîndul, pentru a se urni apoi pe drumul fără sfîrșit al Nilului.

Între timp se trezește bazarul, mahalaua aurarilor, argintarilor, arămarilor, a șlefuitorilor de chihlimbar, a celor care cu mîinile lor vrăjite fac faima talentului arab. Pe străduțele înguste ca niște ganguri, răsună — în ritmuri și cadențe care se suprapun, se completează, se armonizează într-un concert plin de veselie — răpăiala ciocănelelor. În splendide desene, firul subțire este incrustat pe marile tipsii de aramă și de argint, pe burtoasele ulcioare și amfore de metal, care împodobesc locuințele celor cu stare. E o originală combinație de atelier de artă și de comerț oriental.

Și, în sfîrșit, se ridică obloanele pe arterele comerciale ale orașului. Năvălesc pe străzi vînzătorii de mango, de tinsuchi [1], de banane, de smochine, de pepeni și de struguri, sacagii cu sucuri răcoritoare. Începe vacarmul. Țipetele negustorilor, forfota gălăgioasă, neostoită a cumpărătorilor, a trecătorilor. A celor cu treabă și a celor — cei mai mulți — fără nici o treabă.

Nimic nu poate fi mai aderent, mai tenace, mai perseverent și mai inepuizabil ca vînzătorul ambulant din Cairo.

Ai făcut imprudența să privești în treacăt, poate numai cu coada ochiului, spre mica tarabă de pe trotuar? Vînzătorul ambulant te-a văzut și din clipa aceea ai devenit, iremediabil, clientul său. Poți să te prefaci dintr-o dată mai sever ca un patriarh, poți să devii mai indiferent ca un surdo-mut, poți să te enervezi, să te răstești, să țipi, cred că poți să-l și lovești cu bastonul. Vînzătorul ambulant te va însoți netulburat, zîmbitor, cu ochii strălucind de speranță, explicîndu-ți de zeci de ori calitățile „unice" ale mărfii sale. Te va însoți cinci-

[1] Fructe tropicale.

zeci, o sută de metri pînă ce exasperat, înspăimîntat că nu vei mai scăpa de el niciodată, vei cumpăra totuși o caramea sau un pieptăn de cîțiva piaștri.

Cum s-ar putea vinde altfel atîția piepteni și atîtea caramele cîte se află pe nenumăratele tarabe ale vînzătorilor ambulanți ?

Dar, uneori, la colțul străzii te așteaptă o nouă pasăre de pradă. Un binevoitor te smulge deodată, energic din mîinile a trei ambulanți care te dispută vehement, eliberîndu-te și depunîndu-te pe un trotuar neutru. Ești gata să-i mulțumești cu recunoștință, dar, „salvatorul", care te-a și luat afectuos de braț, începe să te conducă cu zel spre locul unde, în sfîrșit, „te poți aproviziona fără nici un risc, la prețurile cele mai ieftine". Acolo se află propriul său magazin, pînă la care parcurgi uneori încă cîțiva kilometri.

Am făcut o dată imprudența să primesc sugestia unui asemenea „binevoitor" ; a trebuit să trec în revistă toate cele cinci magazine aflate în proprietatea sa.

Am asistat adesea, în bazar, sau pe alte străzi comerciale ale orașului, la ceremonia tocmitului. Nu există nici un brevet în acest sens. Cred însă că aceasta este o invenție a Orientului, un mijloc de epuizare a energiei arabilor atîta vreme latentă, de manifestare a talentului dramatic refulat și, mai ales, de plăcere ieftină, adesea gratuită.

În Orient, tocmitul este o practică transmisă oral, din generație în generație. Ca bocitul sau ca pantomima descîntecului și a ghicitului. Presupune puțină ipocrizie și viclenie, amestecată cu inventivitate, vervă oratorică și, mai ales, rezistență. Rar poți vedea o scenă de teatru mai plină de dinamism, de efervescență, rar poți auzi o replică mai promptă și mai suculentă.

În discuție se folosește o inepuizabilă gamă de tonuri. Cumpărătorul începe tocmeala cu o notă de indiferență regească. Ia lucrul în mînă, așa, în treacăt, îl pipăie vag și trece cu ochii peste el, mai

departe. Dacă negustorul intră în acțiune și aruncă — în treacăt și el — cîteva epitete pline de rezonanță, cumpărătorul reia obiectul în mînă, cu un aer de neîncredere și de scîrbă apriorică. Parcă ar spune :

— Cum poți să te ocupi cu vînzarea unor asemenea fleacuri ?

Cu gesturi de prestidigitator, negustorul face să sclipească — pe șalul pe care, să zicem, îl ia în mînă — cîteva reflexe de lumină. Arborează o mină care exprimă elocvent următoarea convingere :

„Așa ceva n-ai văzut de cînd ești".

Cumpărătorul nu suportă afrontul. Ia cuvîntul, și partida începe...

Îi asculți și uitîndu-te la obiectul în cauză ți se pare că acesta își schimbă înfățișarea subit. Lucrul e, la un moment dat, umil și prost, plin de defecte, bun de aruncat la gunoi. Atunci îl descrie cumpărătorul. Te întrebi de ce-și mai pierde acest om timpul lîngă o asemenea otreapă sau vechitură. Deodată însă articolul devine strălucitor, plin de ispite, unic, o adevărată bijuterie, o ocazie rară. În clipa aceea vorbește proprietarul.

Apoi, într-un anumit stadiu al discuției, obiectul nici nu mai contează, nimeni nu-l mai ia în seamă. Disputa se desprinde de realitate, cifrele care se încrucișează, drept prețuri cerute și oferite, nu mai au nimic comun cu valoarea mărfii, epitetele folosite nici măcar nu se mai referă la obiect. Se ajunge la invective personale, încep manevrele mari, abandonarea mărfii și părăsirea terenului de ostilitate, alergătura pe stradă, readucerea de mînă a clientului, supărarea.

Dacă se depășește cu bine această etapă violentă, de maximă intensitate, înseamnă că proba de foc a fost trecută și că tranzacția se va încheia cu succes. După acest „punct de fierbere", spiritele încep să se domolească, părțile se reîntorc la marfă, prețurile se apropie de valoare. Încet, încet,

se încheagă acea ciudată prietenie de bazar, „călită în luptă", care uneori dăinue toată viața.

Negustorii arabi au o memorie extraordinară, își recunosc clienții și după ani de zile. Revederea prilejuiește o efuziune impresionantă, în bună parte desigur mimată. Foștii rivali se îmbrățișează, se sărută, apoi... totul e luat de la început.

Uneori se întîmplă însă ca în momentul „maxim" de care am vorbit, lucrurile să ia o întorsătură neplăcută. Dacă nu se desfășoară după toate regulile artei, între beligeranți „înzestrați", „educați", tocmeala nu numai că nu duce la nici un rezultat comercial practic, dar încetează de a fi o „plăcere", degenerează într-un spectacol dizgrațios și sălbatic. Am fost o dată martor la o tocmeală neizbutită, care s-a terminat cu o ciocnire sîngeroasă.

Pe străzile comerciale totul e amestecat în chipul cel mai contrastant. Alături de cafenelele în aer liber, unde oamenii stau pe scaune ca la cinematograf, alături de elegante magazine cu pantofi albi sau stofe „tropical", întîlnești potcovării zgomotoase și murdare sau ganguri în care sînt instalate ateliere primitive de vulcanizare.

Și peste tot, pe afișe, panouri, firme — tronează silueta zveltă a unei sticle. Profilul obsedant al unei sticle. Emblema lichidului cafeniu dulce-amar pe care poți să-l cumperi la frizerie, în magazinul de confecții sau chiar la potcovărie : Coca-cola.

Pe străzile orașului, în afară de miile de oameni cu meserii și ocupații îndeobște cunoscute, se află o categorie destul de numeroasă, extrem de inventivă, promptă, omniprezentă : „încasatorii de bacșiș". Sînt întotdeauna lîngă portiera unui taxi, la ușa hotelului, în magazin. Se oferă să se tocmească în locul tău în bazar, te călăuzește prin trei magazine dacă vrei să-ți cumperi un blocnotes, este gata să-ți arate Nilul pe care reușiseși și singur să-l contempli ore în șir. Te sancționează elegant, amabil, dar ferm. Trebuie să dai bacșiș pentru îndepărtarea unei imaginare scame de pe haină, pentru o coajă de pepene, pe care — dacă n-ar fi

fost înlăturată la timp — „inevitabil" ai fi călcat. Pentru... (prietenii arabi mi-au făcut într-o zi o confidență spirituală)... chiar pentru imprudența de a te fi lăsat privit mai insistent.

Pretutindeni, unul din zgomotele de dimineață ale marilor orașe sînt strigătele vînzătorilor de ziare. La Cairo, o dată cu zorile, pe străzi se revarsă o lume zgomotoasă, iute și neastîmpărată ca argintul viu, care inaugurează fiecare zi nouă, țipînd în gura mare primele vești.

Sînt copiii mahalalelor.

Slabi, murdari, înfășurați în pînza largă și vărgată a galabiilor [1], trădează de departe că abia au fost treziți din paturile lor calde — la ora celui mai dulce somn — și trimiși să deschidă ziua de muncă a orașului o dată cu pescarii săraci ai Nilului.

Am fost într-o zi acolo, în mahalaua de unde pornesc ei în fiecare revărsat al zorilor spre inima orașului, pentru a anunța, ca niște majordomi ai străzii, faptele noi ale lumii. Era tîrziu, spre amiază. Edițiile de dimineață fuseseră epuizate. Terminîndu-și munca, vînzătorii se reîntorseseră în bîrlogul lor, pe maidanul mahalalei și redeveniseră iarăși, pentru cîteva ore, copii. Cei mai mari își încercau norocul la un fel de „nișcă" cu piaștrii cîștigați în zorii zilei. Fiecare spera să capete și micul cîștig al celorlalți, fără să se gîndească la faptul că dacă norocul în care-și punea speranțele îi va surîde, ceilalți vor rămîne flămînzi.

De jur împrejur, străzile păreau mîncate de carii. Din cauza uriașelor spații goale, a caselor măcinate pînă la temelie, cartierul nu prezenta nici cea

[1] Un fel de rochii care constituie veșmîntul tradițional al arabilor.

mai elementară geografie urbanistică. Părea mai degrabă un șantier — dacă poate fi numit astfel locul unde în loc să se construiască, clădirile se năruiesc cu încetul.

M-am întors în centrul orașului și am urcat în clădirea de opt etaje a marelui cotidian egiptean „Al Akhbar" de la care-și cîștigau existența copiii mahalalelor. „Al Akhbar" avea patru ediții de dimineață. Pentru el lucra o armată de asemenea mici „stentori" ai străzii, și am vrut să văd cine sînt „binefăcătorii" lor.

Directorul, în același timp patronul ziarului, un om de statură uriașă, a ținut să explice înainte de toate cum și-a strivit concurenții. Cu ani în urmă plecase la drum doar cu o fițuică de cîteva exemplare pe care nu o citea nimeni. Metodele de parvenire — pe care stăpînul ziarului se străduia să le prezinte drept originale — au fost împrumutate din arsenalul luptei de presă din Occident : atacuri, manevre, diversiuni.

M-au interesat mai mult subiectele ziarului. Ceea ce micii difuzori erau puși să anunțe în diminețile acelor zile pe străzile orașului. Iată ce am aflat : reporterii primiseră însărcinarea să depisteze un bolnav de cancer mai pios, un muribund „cu frica lui Dumnezeu". Odată găsit, omul a fost convins că singura sa salvare ar fi să obțină protecția cititorilor ziarului „Al Akhbar" în fața „atotputernicului". Așa se face că în coloanele ziarului a apărut un apel al bolnavului către oameni : „Rugați-vă pentru mine". Exact nu știa nimeni cum îi mai mergea bolnavului, dar de cîteva săptămîni de cînd se publicau răspunsurile dreptcredincioșilor, tirajul ziarului începuse să crească.

Inventivul patron m-a dus la fereastră, a ridicat storurile și mi-a arătat strada.

— Aceasta e strada mea.

Jos se întindeau patrulaterele joase și lungi ale clădirilor tipografiei, depozitelor și birourilor de expediție la care se prezentau, în revărsatul zorilor, micii vînzători de ziare.

...La amiază, cînd soarele face din apele Nilului o lentilă cu mii de focare ce fulgeră raze lungi prin aer, străzile încep să se golească. Asfaltul devine o baltă de catran. Gheața din borcanele vînzătorilor de sucuri se topește în cîteva clipe. Aerul îți opărește plămînii, hainele se îmbibă de sudoare și se lipesc de trup. Ochii te ustură arși parcă de conjuctivită. Strada se încinge ca o plită de cuptor.

E ora cînd intră în funcțiune, cu toată intensitatea, instalațiile de aer condiționat, ventilatoarele electrice. Răcoarea dobîndește semnificație socială. Devine un etalon al ierarhiei : crește și scade numai în raport direct proporțional cu gradul și rangul.

E ora pauzei de prînz.

La „Shepeard's Hotel" nu poți lua dejunul decît în jachetă. Este desigur vorba de eticheta rigidă a unei mari case care se respectă, dar totodată aceasta corespunde perfect temperaturii din austera sală de mese. Sînt prea multe ventilatoare, este prea multă gheață.

În piețe, mulți își iau la această oră dejunul frugal — o lipie umplută cu legume fierte — sub soarele torid. Înmuiați de căldură, de oboseală și poate de foame, cei care prin natura îndeletnicirilor lor nu pot părăsi strada, se lasă pe vine sau se lungesc pe caldarîm, căutînd adăpost la umbra precară a unui cărucior, a unei cutii, a unei tarabe. E ora cînd și o piatră creează omului încolțit de soare, iluzia unui adăpost.

Sergenții de stradă se strîng sub acoperișurile înguste ale gheretelor lor fără pereți, aruncînd priviri somnolente după cîte un vehicul care se tîrăște epuizat la marginea trotuarului.

La „Shepeard's Hotel" holul se umple de turiștii care se întorc din vilegiatură. Cei mai mulți sînt americani : pasionați amatori arheologi, numismați, egiptologi. Studiază numismatica prin satele egiptene — unde am întîlnit cîțiva demonstrînd cu zel „primejdia comunistă" —, cercetează urmele trecutului prin zonele unde forțele armate egiptene

fac exerciții militare (autoritățile egiptene tocmai descoperiseră cîțiva asemenea „vilegiaturiști" în zona Tahrir).

La ora aceasta se întorc cu toții, prăfuiți și gălăgioși, în holurile hotelurilor. Printre ei sînt și tineri. Feciori de bani gata de 19—20 de ani, lungi, deșirați, blonzi, spălăciți, care călătoresc pentru a-și completa instrucția geografică. Sînt încărcați cu portharturi și genți pline cu ghiduri. Nu-și complică existența cu sistematizarea impresiilor personale, cu aprofundarea observațiilor. Pentru orice nevoie, recurg la ghid. Se uită tot timpul în ghiduri și bifează punctele recomandate. Caută și găsesc cu ușurință paragrafele, cifrele de care au nevoie, confruntă diferiți autori. În orice împrejurare reproduc automat opinia ghidului. Se pare că vilegiatura îi supune în special la eforturi fizice. Memoria, spiritul de observație, reflecția sînt apanajul autorilor de ghiduri. Funcția de a înregistra elementele suplimentare revine exclusiv aparatelor de fotografiat, care țăcăne fără întrerupere, consumînd kilometri întregi de rolfilm.

Din cînd în cînd, își etalează însă proverbiala „originalitate yankeie" prin manifestări lipsite de sens.

Iată o mostră :

Un tînăr s-a prezentat într-o zi în sufrageria hotelului, la ora mesei de prînz, în cămașă. Un „maître" onctuos i-a ieșit în întîmpinare, și l-a informat în șoaptă că a încălcat protocolul. Tînărul s-a înroșit de furie, cu toate că privindu-i pe ceilalți comeseni și-a dat seama că nu era victima unui regim abuziv. La un moment dat a zărit însă la o masă un autohton, probabil ceva mai conservator, îmbrăcat în galabie. La observația pe care tînărul a făcut-o imediat, i s-a explicat că aceasta este singura excepție pe care protocolul o admite, în semn de omagiu pentru portul național. Tînărul a părăsit indignat localul și, luat de alte gînduri, a uitat repede incidentul. Peste o jumătate de oră însă

„originalul" yankeu a reapărut îmbrăcat din cap pînă în picioare în veşminte arăbeşti.

În timpul acesta el chemase un taxi, alergase la primul magazin de obiecte populare şi reuşise să se împopoţoneze în modul acela lipsit de sens, doar pentru a nu face pe placul chelnerului, care-l sfătuise să urce în cameră şi să-şi ia cravata şi haina.

Fetele sînt insipide, fără nici o culoare, fără personalitate. Gravitează în jurul călăuzelor şi pun întrebări stupide, puerile. Cele mai multe sînt îmbrăcate băieţeşte, poate dintr-o pornire inconştientă de a-şi găsi un profil. Nu se deosebesc decît foarte vag de doamnele bătrîne care le însoţesc şi care vorbesc toată ziua, debitînd tone de banalităţi. Nu ştiu de ce mi-a făcut impresia că atunci cînd vorbesc, doamnele acestea parcă mestecă vată. În schimb sînt extrem de rezistente şi de minuţioase. Amănuntul este lucrul pe care pun cel mai mult preţ, şi pe care pretind tuturor să-l respecte.

În holurile marilor hoteluri din Cairo ţi se oferă însă — din cînd în cînd — şi tablouri pitoreşti. Poţi avea, de pildă, prilejul să treci în revistă suitele fastuoase ale unor mici regi sau ale unor puternici şefi de trib din Africa Centrală. Cu umerii lor herculieni de abanos goi, cu trupul lor uriaş, înfăşurat numai într-o fîşie lată de stofă — o splendidă stofă ţesută de mîinile de artist ale femeilor dintr-un îndepărtat sat african — păşesc încet şi grav, ca nişte elefanţi de paradă. Au braţele, fruntea şi picioarele încărcate cu podoabe de aur. Tichia e cusută cu benzi de aur. Pe braţe şi pe picioare au brăţări de aur. La încheieturile mîinilor au mănunchiuri de fructe tropicale, din aur masiv, în mărime naturală. Pînă şi pe sandale au bucăţi de aur cusute, de cele mai multe ori, la întîmplare. În oraşele în care descind, se duc la ghişeele băncilor şi aruncă pe mesele funcţionarilor miraţi o banană sau o rodie de aur. Pleacă cu buzunarele încărcate de bancnote.

Acolo, la picioarele și la mîinile lor, se află adunată truda sutelor de căutători de aur care scormonesc rocile tari din Kenya și Kilimangiaro, truda satelor sărace de negri și, uneori, rodul vînzării libertății și independenței propriului popor. Aici, la Cairo, ei își poartă bogăția cu o grandoare plină de grotesc, duc după ei cîrduri de ghizi, se lasă fotografiați de o sută de ori pe minut și zîmbesc inocent tuturor, închipuindu-și că sînt centrul atenției generale.

Unul din principalele locuri de întîlnire a turiștilor ce vizitează Cairo este Muzeul Național. Sînt adunate aici marile comori ale culturii vechi, ale puterii de creație a antichității, dovezile impresionantei sensibilități și măiestrii artistice a sculptorilor, aurarilor și bijutierilor care au trăit cu patru și cinci mii de ani în urmă. Cînd străbați sălile unui muzeu modern, cînd privești pînzele lui Rembrandt sau Repin, emoția artistică, cu toată intensitatea ei, nu are nimic tainic, misterios. Operele epocii noastre ne sînt apropiate. În ele vedem geniul omului modern pe care-l cunoaștem, pe care-l înțelegem. Ne-am format, în sfîrșit, despre om, o părere mai completă, avem acum imaginea giganticelor sale capacități, a înălțimii amețitoare pînă la care se pot ridica talentul, inteligența, forța sa creatoare.

Dar ce-am știut noi despre omul antic ? Despre vremurile acelea îndepărtate, pierdute în negura mileniilor ? Istoria ne vorbea mult de cruzimea și înapoierea societăților vechi. Omul, abia ieșit din orizontul îngust al tribului, făcea primii pași pe drumul civilizației. Natura, universul, i se păreau de nepătruns și îl apăsau cu o forță nemiloasă. Omul era naiv și fricos în fața naturii pe care nu o înțelegea. Se închina la boi, la rîuri, la pietre.

Atunci, cum s-a născut în el harul acesta sacru care a însufleţit marmura ? Treci prin sălile lungi, printre şirurile de statui uriaşe şi, involuntar, tresari. Un fior adînc te încearcă. Chipurile lor te urmăresc şi, în expresia lor ciudată, de o puritate desăvîrşită, ţi se pare că citeşti o dojană : „Te-ai îndoit ? Noi am fost tot oameni. Te-au speriat cei cinci mii de ani care ne despart ? O, e atît de puţin. Dacă lumea de astăzi arată în multe privinţe atît de schimbată, aceasta nu se explică prin proporţiile timpului scurs, ci prin viteza cu care merge înainte omenirea. Sufletul minunat al omului, care arde de mult pe acest pămînt, s-a zbuciumat întotdeauna pentru făurirea frumosului".

Vizitînd acest muzeu de o mare valoare istorică şi artistică, străbătînd sălile lungi, străjuite de trupurile de piatră ale faraonilor, ale preoţilor şi înalţilor dregători, ale delicatelor prinţese şi preotese antice, galeriile încărcate cu sarcofage de argint şi abanos, încăperile — ele însile cît un muzeu — în care se află expusă strălucitoarea bogăţie găsită în mormîntul lui Tutankamon ; amestecîndu-te printre toate acestea, pierzi pentru un moment ordinea cronologică a secolelor. Priveşti vestigiile străvechiului „Misr" şi mesajul lui e atît de clar, de inteligibil, de apropiat prin frumuseţea sa desăvîrşită sufletului veşnic setos de frumos al omului, încît totul pare că aparţine prezentului, iar prezentul, trecutului îndepărtat.

Numai afară, în vuietul străzii oraşului modern, trecutul şi prezentul se separă din nou, refăcînd scara imuabilă a istoriei, pe care cu fantezia noastră reuşim să urcăm şi să coborîm într-o singură clipă.

...Poate că în nici un moment al zilei panorama capitalei Egiptului nu este atît de izbitor orientală, ca în amurg. Luna apare palidă, rotundă, transpa-

rentă ca o meduză. Cerul — imensă piatră de safir — se termină la orizont în culori de aur și de sînge. În această lumină feerică se profilează siluetele fine, elegante ale palmierilor. Culorile văzduhului se reflectă în apele Nilului, laolaltă cu primele lumini care se aprind pe cele două țărmuri, pe marile poduri.

În aerul serii izbucnesc puternic mirosurile Orientului, amestecîndu-se într-o aromă unică, inimitabilă. Pe străzi apar cîrduri de copii cu coroniță albe de *ful* [1] — poate cea mai suavă floare din cîte există — pe care le aruncă pe fereastra mașinilor. În urma lor rămîn efluviile unui parfum necunoscut, care te fac să gîndești la curtezanele antice. Prin piețe, prin parcuri, plutește în aerul fierbinte un miros iute, tare, de condimente, de fructe ușor fermentate, de coji de citrice, de cafea.

La Cairo începe viața de seară. Încep să se aprindă florile de neon pe frontispiciul marilor magazine și al marilor localuri de noapte. La „Fontana" încep să apară colecțiile „robe-sac". Limuzinele strident colorate ies din oraș urcînd dealurile de calcar — din care odinioară sclavii Egiptului au cioplit blocurile pentru piramide — și se opresc la „Mokatam".

În curtea imensă, pustie, sînt cîteva duzini de mașini lungi, cu siluete de rechini. E o tăcere apăsătoare. Parcă toate zgomotele au fost absorbite de pustiul care se întinde în jur, ascuns în întuneric. Numai vîntul aduce, din cînd în cînd, o dată cu aburul fierbinte al nisipului, frînturi de acorduri dintr-o melodie de jaz ce pare mai degrabă o tînguire, un plînset înăbușit. Stelele au un clipocit agitat și parcă se mișcă, parcă se foiesc neliniștite. Undeva, jos, departe, orașul pare o spumă de lumini care fierbe mocnit pe scoarța pămîntului.

[1] O floare albă, extrem de parfumată, care seamănă oarecum cu lăcrămioara.

În singuraticul local de noapte, așezat la marginea pustiului, scînceşte — sub lampioane care proiectează pe pereți cercuri mari de lumină roșie, galbenă, verde — o orchestră străină, adusă de undeva din Italia sau din Spania. Chelnerii în frac alunecă ca niște gîndaci negri, neauziți. Se destupă sticle scumpe. Pocnesc discret buteliile de șampanie. La mese sînt bărbați tineri, grași, în haine albe din stofă tropicală, lucioasă, și femei tinere. Pe chipurile bărbaților, care de pe acum au căpătat o ușoară imobilitate, se citește indiferența și lipsa de grabă cu care se pregătesc să urce treptele clasei lor. Deocamdată fac ucenicie în întreprinderile părinților. Femeile sînt frumoase, dar foarte plictisite. Par nemulțumite de șampania fină, de chelnerii în frac, de rochiile lor elegante, de însoțitorii lor îmbrăcați ireproșabil. Zîmbesc puțin și rece, mai mult pentru a face să sclipească pentru cîteva secunde dinții lor albi și strălucitori.

S-au adunat aici, pe stînca de calcar de la Mokatam, patruzeci de perechi, pentru a sorbi în tihnă, nestingherit, din pahare de cristal, picături mari de aur. Îi învăluie semiobscuritatea și tăcerea pustiului. Jazul scoate urlete înăbușite, așa cum scot șacalii cînd ling oasele înălbite de vreme, găsite în deșert.

Poate oamenii aceștia presimt ceva, intuiesc ceva în adîncul ființei lor. De ce sînt atît de plictisiți și nemulțumiți ?

Coborînd într-o asemenea noapte de la „Mokatam", din saloanele descoperite, învăluite în lumina clar-obscură a lampioanelor de serai, am trecut prin străzile de la periferia orașului. Jos, pe peticile de iarbă împrejmuite cu pitice grilaje de lemn, dormeau, prăbușiți de oboseală, extenuați după goana zilnică pentru existență, oamenii nevoiași. Dormeau în stradă, sub cerul liber, din fericire atît de cald și primitor. Sub cel mai ieftin așternut al omului sărac.

...Triste urme ale unei epoci negre, ale unui trecut dureros, semne ale unor amare anomalii sociale.

Actualul regim a luat o serie de măsuri. În zilele petrecute la Cairo, am fost martor al inaugurării unui grup de locuințe, construite de stat. Dar toate acestea reprezintă încă atît de puțin în raport cu nevoile și cu lipsurile ! Ele sînt abia un indiciu al unei vieți mai bune ce poate fi hărăzită oamenilor.

Cucerirea independenței naționale a deschis calea dezvoltării industriale a țării. Au fost construite unele întreprinderi atît de către stat, cît și de către capitalul privat autohton, a cărui ascensiune a fost încurajată în anii care au urmat după lovitura de stat din 1952.

În perioada cînd mă aflam în Egipt au fost inaugurate cîteva uzine noi, dintre care cea mai importantă este uzina siderurgică de la Heluan, prima oțelărie din Egipt și din Orientul Arab.

Am plecat într-o dimineață, într-o nesfîrșită coloană de mașini, spre Heluan. Aparatele de radio transmiteau neîntrerupt muzică eroică — marșuri și imnuri. Pe șoseaua asfaltată, care șerpuiește paralel cu Nilul, erau așezate, din loc în loc, pancarte cu lozinci festive. La locul cu pricina era adunată o numeroasă asistență oficială. Mi-am propus să notez aici acest eveniment atît pentru semnificația sa socială, cît și pentru originalitatea sa.

Alături de furnalele și de laminorul care aveau să topească și să modeleze în aceea zi prima bară de oțel a siderurgiei arabe, fusese înălțat un splendid cort din cele mai fine covoare de Buhara și de Șiraz. În interiorul său fuseseră așezate 1000 de scaune aurite cu spătare înalte, capitonate, pe care

poate stătuseră cîndva beii mameluci sau generalii lui Mohammed Ali, la consiliile lor militare. Se oficia crearea unuia dintre cei mai puternici pioni ai capitalismului egiptean modern, în cel mai tipic decor feudal, într-un cadru ce amintea cu o putere neobișnuită de vremurile sultanilor, pașilor și beilor care s-au perindat de-a lungul secolelor pe pămîntul egiptean. Cu o voce nazală și monotonă, ca un piuit ascuțit, metalic, un preot bătrîn cînta versete din Coran la... microfon. Am aflat cu acest prilej cît de complicată este tehnica cîntatului din Coran. Fiecare frază se repetă în alte melodii, fiecare melodie în alte tonuri și cu toată această mare variație, atît melodiile cît și tonurile par absolut identice.

Cortul, bătrînul preot mahomedan, galabiile vărgate ale muncitorilor pe care le flutura vîntul prin curtea uzinei, contrastau ciudat cu siluetele furnalelor noi, cu coșurile înalte care începuseră să fumege. În Orient se pare că peisajul industrial reușește încă cu greu să-și pună amprenta pe mediul înconjurător. Ba mai mult chiar, cîteodată, ca în cazul de față, el este asimilat pentru un moment de cadrul exotic tradițional.

Fără îndoială, aceasta ține de faza de început a dezvoltării economice. Semnele tradiționale fac însă tot mai mult loc unor semne „moderne". Iată cum apar acestea la „Mehala El Kubra" — centrul industriei textile, „Manchesterul" arab, cum le place egiptenilor să-l numească. Fabrica a fost construită înainte de război, prin anul 1929, dar pe baza politicii economice noi, de dezvoltare a exportului de bumbac prelucrat și de reducere a vînzării de materie primă textilă brută, „Mehala El Kubra" a evoluat în ultima vreme continuu, ajungînd să numere în 1958, cînd am cunoscut-o, aproximativ 20 000 de salariați.

În cursul vizitei pe care am făcut-o în fabrică, am constatat tocmai ceea ce spuneam mai sus. Galabiile au dispărut cu totul, muncitorii au căpătat acea înfățișare universală a proletarului pe fața

căruia se citesc oboseala, grijile, amărăciunea, izvorîte din conștiința că o parte a muncii sale intră în buzunarul patronului.

Directorul general al fabricii, membru al consiliului de administrație al societății pe acțiuni „Mehala El Kubra", m-a asigurat că muncitorii sînt fericiți. Cred mai degrabă că acesta era un fel destul de înflorat de a se exprima, pentru că în cursul discuției, relatîndu-mi pe larg despre randamentul și prosperitatea întreprinderii, domnul director general n-a pomenit decît de sporurile, cu adevărat impresionante, ale beneficiilor încasate de patroni. Mărturisesc, m-am îndoit că aceste sporuri de dividende și de tantieme trimise acționarilor de la Cairo să fi putut provoca, cît de cît, sentimente de fericire muncitorilor.

În fabrică exista și un sindicat destinat, după cîte mi s-a spus, să apere interesele tuturor salariaților, de la muncitor pînă la... director. Directorul general părea foarte mulțumit de activitatea conducătorilor acestui sindicat cu care, afirma el, se înțelege și colaborează de minune. În ce-l privește, el m-a lăsat să înțeleg că acești mici lideri sindicali reușeau destul de bine să-i apere interesele. Conflictele, care totuși izbucnesc între direcție și muncitori, interlocutorul meu le numea „subiective". De altfel, a adăugat el, aceste conflicte nu îngrijorează prea mult consiliul de conducere atîta timp cît grevele sînt interzise prin lege și pedepsite sever.

„Mehala El Kubra" făcea parte pe atunci din grupul „Misr" — unul dintre cele mai mari și mai puternice grupuri financiare din Egipt.

La ora cînd se tipărește această carte, o parte din tentaculele marei caracatițe imperialiste, care reunea aproximativ 40 de firme, pătrunzînd în toate sectoarele economiei egiptene, au fost tăiate. Pe baza unui decret, „Misr" a intrat sub controlul guvernului, fiind astfel definitiv îngenuncheat de marea sa concurentă — „Organizația economică de stat". Acesta este un important succes în campania

de egiptenizare a marilor societăți financiare și industriale, în angrenarea acestora la înfăptuirea planurilor economice proiectate de guvern.

În același timp, pentru realizarea lucrărilor de amploare, Egiptul continuă să solicite ajutor financiar dinafară, punînd condiția — este vorba despre declarațiile publice — ca acesta să nu afecteze independența națională a țării. Viața a arătat însă că un ajutor de asemenea factură nu poate veni din partea monopolurilor occidentale. Cu atît mai puternic este ecoul produs în popor de gestul prietenesc al Uniunii Sovietice, care s-a oferit să sprijine Egiptul în realizarea unuia din visurile sale milenare — barajul de la Assuan — ce va face posibilă fertilizarea vastelor suprafețe de pămînt sterp.

La ieșirea din Cairo decorul se schimbă brusc.

Marea de nisip arzător se topește la orizont într-o ceață gălbuie. Fîșia de pămînt fertilizată de apele Nilului este înghițită de deșert și acolo, pe cerul spălăcit, decolorat de soarele de foc, se profilează deodată trei gigantici munți de piatră.

Piramidele !

Cine, ce forță, ce voință, ce minte a săvîrșit acest act de neînțeles ? Ce misterios rost a fost hărăzit acestor nemuritoare santinele ale deșertului ? Brațul cărui uriaș a făurit această minune a lumii ?

Îți vine să crezi că, după ce marile mișcări geologice ale pămîntului s-au oprit, undeva, pe valea Nilului antic, unde oamenii și-au început cu o clipă mai devreme istoria, cineva și-a zis :

— Nu, nu a fost totul terminat. Intrarea omului în istorie trebuie să fie însemnată cu ceva. S-o însemnăm cu primul mare act de supunere a naturii.

Așa gîndeam — privindu-le — că s-au născut piramidele, acum patru milenii. Așa am găsit un rost

acelor nemăsurate sacrificii pe care trebuie să le fi făcut omul antic, neputincios încă în faţa naturii, neînarmat încă pentru a o supune. Pentru că indiferent de adevăratele motive ale creării lor, aceşti munţi artificiali, ridicaţi de mîna omului în pustiu, au rămas un măreţ îndemn pentru omenirea viitorului, pentru generaţiile care creează mări, fertilizează pustiuri, smulg atomului tainica sa putere, cuceresc Cosmosul.

Dar adevărul e că acest prim mare act creator al omului în natură a fost tocmai produsul neînţelegerii naturii de către om. Aceasta e contradicţia în care inteligenţa şi puterea sînt puse să slujească ignoranţei.

În Egiptul vechi, care credea în mitul nemuririi sufletului, faraonii se socoteau reprezentanţii pe pămînt ai divinităţii. Şi această autoritate ei aspirau să şi-o menţină şi dincolo de moarte. Să o exercite asupra poporului şi din mormînt. Aşa s-a făcut că ceea ce a fost mai îndrăzneţ, mai perfect, mai înaintat în gîndirea omului, a fost încorporat în monumentele funerare.

Se ştie că egiptenii vechi venerau soarele căruia i se închinau în templul Heliopolis. Legenda spune că într-o zi, pe un copac din curtea templului, s-a aşezat o pasăre albă. Preoţii au interpretat întîmplarea ca un semn ceresc şi din această imagine au făcut simbolul soarelui. Reproducîndu-l, în loc de copac au pus un obelisc, al cărui vîrf avea forma unei piramide. Dornici să împrumute din măreţia soarelui, faraonii au început să-şi zidească mormintele după asemănarea semnului sacru.

Aşa ar fi apărut ideea piramidelor.

În vremea faraonului Khufu, căruia grecii i-au zis Kheops, tehnica construcţiilor funerare de piatră ajunsese la cea mai mare înflorire. El şi-a ales locul de veci nu departe de capitala de azi a Egiptului.

Herodot scria, după 2000 de ani de la zidirea piramidelor, că n-a rămas nici un locuitor al Văii Nilului care să nu fi participat la gigantica construc-

Alexandria — plăsmuită din spuma mării

Nilul. Bătrînul, multimilenarul părinte al Egiptului

Cairo — cetatea și moscheea lui Mohamed Aly

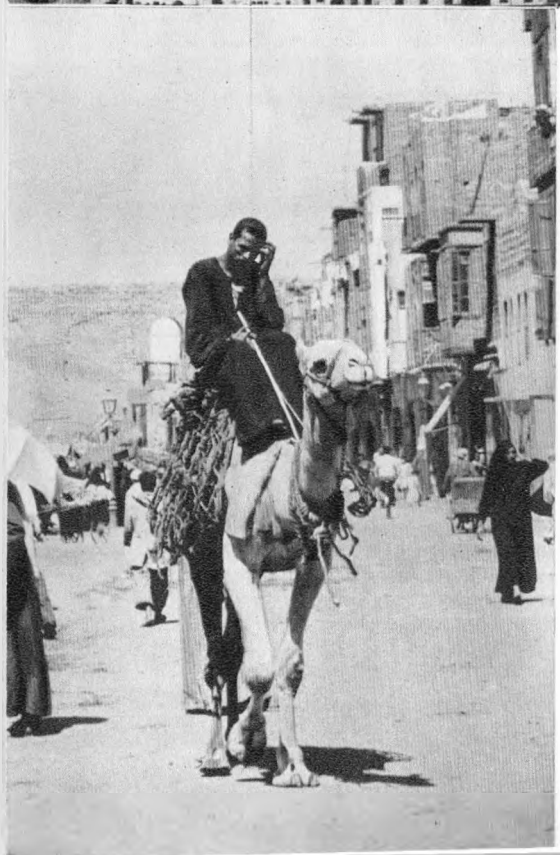

Și-a vîndut curmalele... Ghemuit pe spinarea cămilei, trist, felahul se îndreaptă spre satul său, unde ..

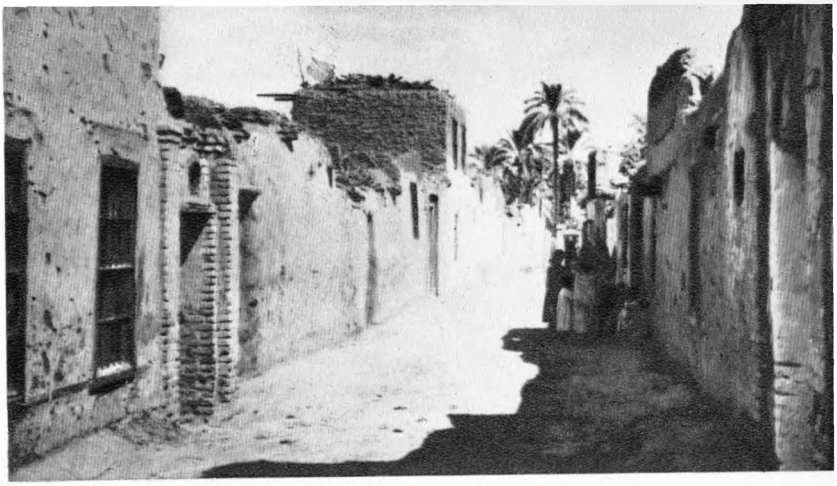

...de-a lungul unicei uliţe se înşiră cocioabele de lut.

Templul Luxor — vestigiu al străvechiului Misr

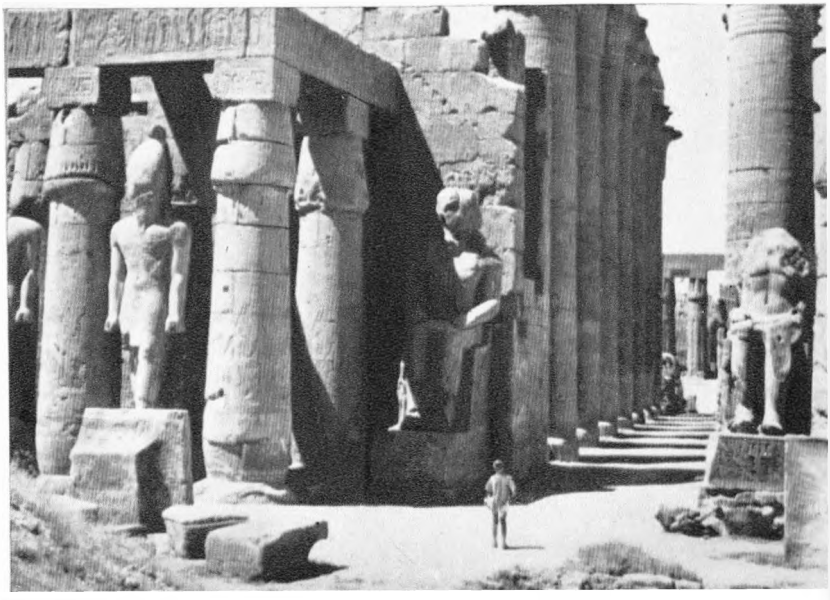

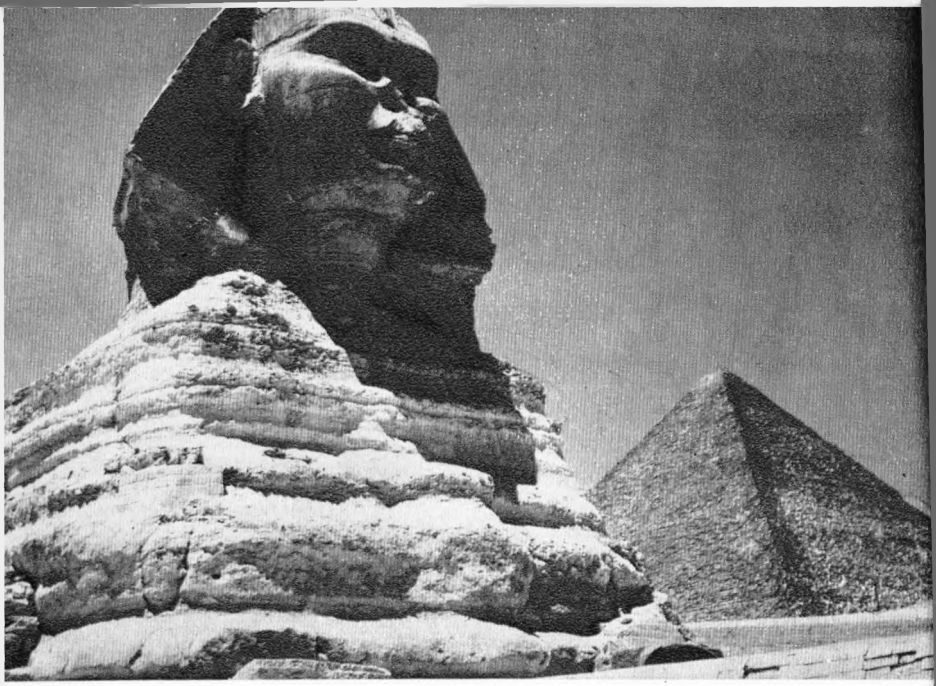

Grav, enigmatic, sfinxul străjuiește pustiul ca o adevărată santinelă

Piramidele ! Munții deșertului

ţie. Chiar dacă această afirmaţie nu este întru totul exactă, e incontestabil că tăierea, şlefuirea, transportarea şi montarea celor 2 300 000 de blocuri de piatră (fiecare în greutate de 2 500 kg) — cît au fost necesare pentru ridicarea piramidei lui Kheops — au necesitat o risipă de braţe de muncă cum numai sclavagismul putea face.

Am ajuns la înălţimea pe care a fost construită piramida, urcînd pe marele platou de transport, pavat cu piatră, pe care odinioară sclavii au tras, fărîmă cu fărîmă, munţii, în pustiu. Pe aici se înşira — ca un neostoit furnicar — cohorta tragică a sclavilor cu spinările goale, scăldate în sudoare, însîngerate de frînghiile încordate ca arcul. Pe aici erau tîrîte, scrîşnind înfundat, marile blocuri tăiate din cariera de calcar de lîngă Mokatam, blocurile de piatră albă aduse de dincolo de fluviu, şi stîncile de granit smulse tocmai din sud, din masivele Assuanului, de la 600 de mile depărtare.

Nepăsător, pe tronul său sacru, faraonul Khufu privea tabloul de iad şi visa la nemurirea sa eternă, la veşnica sa strălucire.

Cînd piramida se înălţase de o sută patruzeci şi şase de metri şi un centimetru jumătate, cu fiecare latură de 230 m, întinzîndu-se pe o suprafaţă de 52 900 mp ; după ce se cărase atîta piatră cît ar încăpea în 575 000 de vagoane înşirate pe 1 725 km ; cînd lungile şi pustiile coridoare interioare care duc în inima muntelui, la acea mică încăpere simplă de granit în care trebuia aşezat sarcofagul, fuseseră, în sfîrşit, terminate — privirile faraonului s-au tulburat de mînie.

Faraonului nu i-a plăcut.

Şi cu toate că, prin jertfe de neînchipuit, prin efortul supraomenesc al întregii sărăcimi a Egiptului, sleită cu totul de puteri, muntele fusese ridicat, faraonul a cerut să se schimbe întreaga poziţie a cavoului şi a galeriilor interioare.

Am urcat în inima muntelui, în camera funerară, prin galeria strîmtă, cu aer greu, irespirabil. Nimeni n-a putut încă dezlega taina miraculoasei tehnici a

repartizării uriașei presiuni de piatră asupra acestor încăperi interioare, mișcate după pofta faraonului nebun. A rămas o enigmă, ca atîtea alte enigme ale lumii antice, nedezlegate încă.

Se spune că însăși intrarea în piramidă a fost descoperită, după multă vreme, de o bandă de hoți care, atrași de speranța descoperirii fabuloaselor bogății de care pomeneau legendele, au ciocănit, timp de zeci de ani, toate blocurile exterioare ale piramidei.

Tot aici și-au ridicat mai tîrziu piramidele funerare faraonii Khafra și Menkaura, care în limba greacă au fost numiți Khefren și Mikerinos. Khafra era fiul lui Khufu. Piramida lui a fost mai albă decît a părintelui său. Se spune că la amiază, atunci cînd soarele își împrăștia razele peste toți pereții, lumina se reflecta astfel încît aveai impresia că piramida însăși luminează. Și acum se mai vede în vîrf piatra albă cu care fusese învelită. Piramida lui Khafra nu e decît cu 3 m mai scundă decît cea a lui Khufu. Dar cea de-a treia, zidită de Menkaura, are numai 66 de metri. Ea marchează un mare declin. Poporul n-a mai putut suporta uriașa încordare la care fusese supus. Oamenii erau sleiți de putere. Pămînturile zăceau nelucrate, date uitării. Era nevoie de hrană. Epoca marilor exaltări se terminase.

De-atunci a rămas însă și „Abu-el-Hul", marea statuie căreia grecii i-au zis „Sfinx" datorită asemănării cu unul din propriile lor personaje mitologice ce avea cap și piept de femeie pe trup de leu. Legenda spune că Sfinxul poartă pe un trup de leu însuși capul faraonului Khafra. Acest straniu monument al pustiului a fost cioplit dintr-un singur bloc de stîncă, lung de aproximativ 80 de metri. Cine și cu ce l-a adus pînă aici ? Cine i-a dat acea inexplicabilă expresivitate pe care nu i-au șters-o nici secolele, nici intemperiile ? Doar soldații lui Napoleon, care au vrut să jefuiască Egiptul de această podoabă a sa, iritați de neputință, i-au cioplit nasul. Dar poate aceasta-l face și mai tulbură-

tor, accentuîndu-i primitivitatea și acea enigmatică impasibilitate care i-a fascinat pe poeți. Turiștii, atrași de farmecul său, au început să-și însemne trecerea pe aici încă de acum trei mii de ani.

Azi, valea marilor piramide, Sfinxul și templul de la Giseh, tăiat în carnea translucidă a alabastrului, sînt unul din punctele cele mai frecventate de pe glob. Beneficiile pe care le aduc statului aceste vestigii monumentale ale antichității capătă o utilizare a cărei destinație nu e departe, prin proporții, de sursa ei. Barajul de la Assuan, spre care sînt concentrate azi energiile poporului egiptean, urmărește însă nu o himerică nemurire cerească, ci o trainică și mult așteptată fericire pămîntească.

Aceasta este deosebirea dintre concepția Egiptului antic și a celui modern, cu privire la monumental.

Sahara... Papirusurile vechi și pietrele pe care sînt zgîriate semnele hieroglife vorbesc de cîmpuri veșnic verzi, de pămînturi ce cunoșteau harul fecund al ploii și pe care viața se reproducea nestingherită, în felurite forme. Ce înfricoșătoare drame ale naturii trebuie să se fi petrecut aici pînă cînd scoarța pămîntului se va fi măcinat în acest nesfîrșit ocean de fire de nisip ? Ce vînturi vor fi izgonit pentru totdeauna de pe cerul acesta spălăcit, norii ? Ce gură arsă de sete se va fi deschis în adîncul pămîntului pentru a soarbe și ultima picătură de apă ?

Priveam ce a rămas aici și mă cutremuram. N-am văzut și cred că nu există un tablou mai dezolant, care să aplatizeze mai mult spiritul și să reducă la proporții mai mici jocurile fanteziei, exuberanța minții !

Pe mare, spiritul devine transparent ca unda apelor. Prin el săgetează gîndurile fulgerător, ca niște

peşti care-şi arată numai o fracţiune de secundă solzii scînteietori. E un joc viu şi te simţi plin de o lume imensă, bogat ca un pescar care s-a trezit într-un banc nesfîrşit de scrumbii.

În văzduh, simţămintele omului se cern ca o pulbere. Piatra sterilă, impurităţile cad undeva, jos. În ciurul sufletului se opresc numai bulgării de aur. Aşa plutești şi urci, înţelegînd pe de-a-ntregul cît eşti de bun, cît poţi fi de bun.

Aici, în deşert, spiritul însuşi pare de nisip. Uscat, sfărîmicios, fără surprize şi fără taine. Sterp. Orice gînd rătăcit singuratic pare fără scăpare, condamnat să piară ca şi caravanele care nu mai pot suporta biciul nemilos al soarelui, setea şi pînzele galbene ale nisipului ce sug toată vlaga privirilor. În Sahara, spiritul rămîne ca un calcar poros, ca o piatră ponce — spumă de mare odinioară palpitîndă, astăzi rece şi încremenită.

Mă gîndesc la beduinii care trăiesc în pustiuri, la nomazii ce cutreieră dunele nestatornice, purtate de vînt, înălţate şi spulberate ca nişte vise deşarte. Oamenii aceştia ar trebui duşi pentru reîmprospătarea spiritului undeva în grădini pline de flori şi de portocali, pe ţărmul apelor argintate de lună, să asculte muzică şi poezie şi să viseze.

Am străbătut pustiul pe drumul de la Cairo la Alexandria.

Numai nisip. Valuri de nisip galben.

Cerul e tulbure, gălbui, parcă a împrumutat culoarea nisipului, parcă nisipul se reflectă în apele cerului. Şoseaua e îngustă şi în zare abia pare un fir de păr negru. Pe vreme de furtună se acoperă şi ea cu nisip şi nu se mai vede nimic. Atunci rarele maşini care circulă sînt paralizate, şi nu mai pot ieşi din pustiu.

De o parte şi de alta a şoselei sînt înşirate, ca nişte pietre de hotar, butoaie negre de fier — strîmbe, turtite, ruginite, aduse probabil cu catran pe vremea construcţiei drumului. Apropiindu-ne, mi s-a părut că un butoi se mişcă, apoi s-a desprins de pe nisip şi a zburat. Nu era un butoi, ci un imens

corb negru de deșert, de mărimea unui curcan. Cel mai sinistru personaj al pustiului. El apare acolo unde cutezătorii caravanieri sînt gata să abandoneze. Tenace și perseverent, îi urmărește pe oameni de departe, dar nu se arată decît atunci cînd le simte puterile sleind, grăbindu-le sfîrșitul prin înspăimîntătoarea sa prezență. Nu se întoarce decît după ce lasă la marginea drumului de caravane grămăjoare de oase — puncte de reper ale groazei și ale morții.

Din cînd în cînd, traversează șoseaua, pierzîndu-se în zarea galbenă, corăbiile deșertului. Ele plutesc prin aerul arzător alene, ca niște gondole. Cînd se opresc să se odihnească, întinse la pămînt, cu gîtul lor lung și capul teșit, cămilele par niște imense broaște țestoase. Călătoresc în cîrd, pășind una după alta într-un monom grațios, dar cu o încetineală de somnambul. După ele se tîrăsc beduinii.

Cînd vor străbate aceste sărmane echipaje zările fără margini ale pustiului? Cînd vor ajunge undeva, la un punct unde se poate trăi?

În deșert nu se grăbește nimeni. Imensitatea galbenă înăbușe orice avînt, orice accelerație juvenilă. După cîțiva pași iuți, după prima grabă, pustiul se răzbună. Îți ia de zece ori mai mult decît ai cîștigat. Îți stoarce vlaga, îți secătuiește puterile și-ți dezarmează voința. În pustiu se merge încet, parcă în vîrful picioarelor, ca într-un templu. Poate oamenii se tem să arate că vor să fugă din pustiu, se tem să nu dezlănțuie mînia monstrului galben.

O, dar pustiul, noaptea! Întunericul nopții se dezlănțuie brusc și violent, ca o inundație. A fost imposibil să-mi amintesc cum a apus soarele, dacă a fost amurg, dincotro a venit întunericul. Ne-am trezit priviți de sus de o puzderie de ochi ciudați și bănuitori. Stelele ne urmăreau ca niște bufnițe sau alte lighioane ale nopții. Ici-colo urla cîte un șacal — iscoade care-și dădeau de știre că se apropie ființe necunoscute.

Noaptea, pustiul pare el însuși un animal. Un animal sălbatic, care e atît de aproape încît îi simți

răsuflarea. Îți vine să-ți ții respirația de teamă să nu te audă. În întuneric, aripile vîntului fîlfîie ca niște păsări nevăzute. E uimitor cît de însuflețit pare pustiul noaptea, după inerția mută a zilei.

Undeva, la jumătatea drumului dintre Alexandria și Cairo, se află o stație de benzină și un bar. Am oprit. La început ne-am bucurat, scoțînd un suspin de ușurare. Vraja pustiului avea să se destrame. Aveam să fim iar între oameni, între pereții unei locuințe omenești. Dar se pare că acest singuratic han fusese așezat acolo mai degrabă pentru a sublinia această vrajă. Curtea era înconjurată de un zid înalt de cărămidă ca la ospiciu sau ca la închisoare. Sau ca într-un fort. Undeva, pe o gheretă suspendată, un om rotea un far puternic pe cercul orizontului. Mi se părea că sînt cînd pe un crucișător rătăcit care caută drumul în ceața oceanului, cînd în curtea unui lagăr de prizonieri.

Rătăciți în deșert, sau prizonieri ai deșertului.

Curtea era pustie. Omul de la stația de benzină era în bar. Stătea pe un scăunel cu un pahar de rom în față și tăcea. Tăcea și barmanul, privind în gol pe fereastră. De-ar fi fost măcar muzică. Așa, nu se auzea decît scîrțiitul unui oblon. Afară începuse să sufle, rece, vîntul de noapte.

Zidul acela înalt care înconjura curtea, și farul, fuseseră neputincioase. Pustiul pătrunsese înăuntru.

N-am mai cerut nimic. Am deschis ușa în tăcere și am plecat.

Un singur lucru reușește să împrăștie întrucîtva gravitatea dramatică a atmosferei pustiului : reclamele de comerț. Este cunoscut efectul pe care-l produce într-o sală de concert, într-o clipă de maximă intensitate, un strănut. Cîțiva oameni înzestrați cu o doză mai exagerată de umor rîd, alții îi sîsîie, și toată atmosfera s-a destrămat. Așa este și în deșert. Cînd „apa morții" începe să licărească la capătul șoselei, cînd aerul devine vîscos, ca un nor de praf galben, și „fata morgana" începe să se plăsmuiască, pe șosea apare o uriașă pancartă de pe care-ți surîde imaginea unei sticle de coca-cola. Nicăieri nu

e mai bună această coca-cola decît în deșert, unde nici măcar nu trebuie băută. Aici banalitatea ei e salvatoare. Ca la auzul unui strănut, vraja tulburătoarei simfonii a nisipului se destramă fulgerător. Mai departe, același rol îl îndeplinește imaginea unui „be-be" care-și datorește zîmbetul fericit pudrei „Mimosa". Și așa mai departe.

La un moment dat, am reîntîlnit în deșert o faimoasă dansatoare din Cairo. Bineînțeles tot pe un asemenea panou. Mi-a fost greu să înțeleg, în general, sensul acestor reclame „în pustiu", dar cu atît mai puțin am înțeles ce căuta aici portretul acestei dansatoare. Pentru cine n-a văzut-o, panoul acela nu spunea absolut nimic.

Eu o văzusem. Era o siriană tînără care interpreta celebrul dans tradițional oriental al pîntecului. Pe scenă, femeia aceasta cu părul de aramă, cu obrazul sculptat parcă într-un aliaj de marmură și aramă, cu ochii negri, largi, scăldați în nu știu ce ape necunoscute, părea o regină trezită dintr-un sarcofag. În aer plutea ușor o melodie tristă, tărăgănată, a cărei intensitate creștea pe nesimțite, încărcîndu-se de sunete grave, adînci, răscolitoare și stingîndu-se deodată ca într-un ecou, în suspine, într-un plîns dulce. Femeia dansa și trupul ei vibra așa cum vibrează în vînt frunza de argint a plopilor. Nici măcar o singură clipă nu răzbătea vulgaritatea în palpitația pîntecului, a sînilor, a coapselor, a pulpelor. Trupul omenesc vorbea, declama parcă, stăpînit de o pasiune fără seamăn. Era poemul minunat al senzațiilor, durerilor, stăpînirii și dăruirii omenești. Și în toată această frămîntare chinuitoare, fața dansatoarei rămînea imobilă. Genele se aplecau leneș peste ochii mari, tulburători, care parcă uitau de toate, renunțau la tot. Arareori, un zîmbet pierdut, îndepărtat, îi despica buzele și atunci ochii i se deschideau, înviorîndu-se, și parcă căutau ceva. Nu găseau însă și adormeau din nou, în timp ce trupul se unduia și mai chinuitor în ritmul tamburinei.

Dansul acesta a durat aproape o oră pînă cînd fruntea dansatoarei a început să strălucească sub lumina reflectoarelor, scăldată în broboane mari de sudoare.

Era sufletul Orientului dezvăluindu-şi adîncurile-i necunoscute. Sub masca lenei şi impasibilităţii, el agită pasiuni mistuitoare. În epoca modernă sufletul pătimaş al Orientului nu şi-a spus încă pe deplin cuvîntul în marele forum al culturii omeneşti, nu s-a dezlănţuit încă în laboratorul creaţiei. Dansatoarea exprima, în mişcările trupului ei minunat, aspiraţii şi avînturi spirituale. Era una din expresiile artei. Într-o zi, spiritul acesta se va exprima multilateral. Va fi încă una din sărbătorile viitoare ale culturii.

... Ne apropiam de Alexandria. Pustiul se pigmenta pe neaşteptate. În nisip se ghemuiesc, una lîngă alta, mii de tufe pipernicite, şi peisajul arată aşa cum sînt desenate în hărţi mlaştinile. Încet, încet, şi aerul începe să se învioreze. De departe răzbate imperceptibil o undă umedă.

Aşa cum cei care plutesc multă vreme pe oceane caută cu nerăbdare la orizont, de cum se luminează şi pînă cînd apele sînt înghiţite de întunericul nopţii, linia neclintită a pămîntului — oamenii care se află în deşert scrutează neîncetat zările, în căutarea liniei mişcătoare a apei.

Toate gîndurile celor de pe ape sînt legate de pămînt. Pămîntul este seva fanteziei lor. Toate visurile lor plutesc deasupra pămîntului, ca aburii. Visele fug de pe ape ca păsările călătoare, spre ţărm.

În pustiu, limanul spre care tinde sufletul ars al omului e apa. Apa îi excită imaginaţia îmbolnăvită, apărîndu-i sub înfăţişările cele mai ispititoare. Toate proprietăţile acestei, de obicei atît de ignorate, forme a materiei, sînt rememorate în mintea

înfierbîntată și amplificate pînă la absurd. Această stare de spirit este accentuată de prezența obsedantă a lacului acela mincinos spre care ți se pare că alergi mereu, și care a fost botezat atît de sinistru, „apa morților".

Acum adulmecam — cu o ascuțime neobișnuită a simțurilor — prezența apropiată a apei. În curînd, se putu vedea chiar, în depărtare, o pată albă ce creștea mereu. Era un lac cu suprafața albă ca o banchiză. Ce căuta acest ciudat peisaj nordic aici, la marginea Saharei ? Nu era oare aceasta „fata morgana" ?

Apropiindu-ne, distingeam din ce în ce mai clar zăpada aceea uimitoare, sau mai degrabă zahărul sau sarea care strălucea în soare.

Nu, nu era „fata morgana". În zare se vedea țărmul lacului Mahmudia. Valurile albe erau într-adevăr de sare, sarea fiind depozitată în cantități uriașe la marginea apei. Ieșea însă acum la iveală din larg, apa neagră, ca smoala, a lacului, iar dincolo de ea, cu niște priviri pure de fecioară, ne priveau surîzători ochii albaștri ai Mediteranei.

Mii de ani, farul de marmură albă, zidit de meșterii regelui Ptolemeu, a luminat din portul Alexandria drumul corăbierilor Mediteranei.

De mii de ani, corăbierii Mediteranei care plutesc spre Orient sau se întorc din Orient, se opresc o clipă din drumul lor și aduc Alexandriei omagiu.

Alexandria !

Minunată creație născută din spuma albă a Mediteranei și din fantezia marelui cuceritor macedonean.

Oraș mîndru al celei mai frumoase regine din istorie, creat parcă pentru a străluci alături de strălucirea maiestuoasă a reginei Cleopatra.

Străveche poartă a Levantului, în fața căreia Europa își îngrămădește splendorile pentru a te înlănțui, iar Orientul începe să-și dezvăluie tainele ademenitoare, să-și arate ispitele, chemîndu-te.

... Descoperind-o la orizont, așa pierdută între mare și cer, nimănui nu-i vine să creadă că a zărit pămîntul. Alexandria nu pare o podoabă a uscatului. Mai degrabă o vedenie albă, plutitoare, o vedenie a corăbierilor cu capetele înfierbîntate de vise și năluciri. Peste orașul alb curge o ploaie torențială de aur. Din mare se ridică un abur difuz, siniliu.

De pe puntea corăbiei care se depărtează, matelotii privesc cu nesaț, pînă cînd ochii încep să-i usture, pînă cînd în oglinda apelor se pierde și ultimul contur, și ultima părere. Numai în priviri le rămîne întipărită pentru totdeauna imaginea albei cetăți plutitoare, pe care, din clipa aceea, doresc cu patimă s-o revadă. Și să pătrundă taina tulburătoarei ei frumusețe.

De aproape, Alexandria pare un șirag orbitor de dinți, o gură de fată care rîde în soare. Dinspre mare nu se vede decît fațada albă a orașului. Despărțit de valurile înspumate numai de plajă și de panglica șerpuitoare a autostrăzii, orașul se întinde pe aproape treizeci de kilometri. Pe aproape treizeci de kilometri se încolăcește acest colier urban. E o creație arhitectonică modelată parcă de însești capriciile și fantezia mării.

Alexandria e un oraș al Mării Mediterane, care dacă ar fi transplantat în oricare alt colț al pămîntului s-ar ofili, și-ar pierde tot farmecul și toată strălucirea. E ca o scoică de sidef pe care valurile au adus-o la țărm după ce au șlefuit-o în adînc, după ce nisipurile au curățat-o, cu grijă, după ce algele au impregnat-o de un parfum nepieritor.

Oriunde ai duce-o, ea va purta în piept vuietul surd al valurilor, nostalgia apelor din care s-a născut.

Faleza Alexandriei e bătută în mii de blocuri albe. În malul înalt sînt incrustate, din loc în loc, terase de 3—4 etaje, construite din lemn sculptat, cu restaurante, cofetării și cazinouri. Peste valuri, în larg, înaintează suple poduri suspendate, de care se lovesc în treacăt, sunînd ușor, aripile pescărușilor.

Mîngîiat de palmele subțiri ale talazurilor, se așterne apoi nisipul alb și fin — plaja imaculată ca o coală de hîrtie velină. Pe plajă, o floră stranie : mii de ciuperci colorate își rotunjesc cochet pălăriile. Aici, sub păduricea de umbrele multicolore, își petrece după-amiezele protipendada Alexandriei. Aproape nimeni nu face baie. Oamenii lenevesc, îmbătați de briza umedă care vine din larg, privind în gol ceasuri întregi. Plaja fină a Alexandriei e în ultimă instanță un salon select — ca și restaurantele, cafenelele și cazinourile de pe faleză — unde lîngă spuma transparentă a mării, se adună și „spuma" societății orașului.

Atmosfera puțin glacială a plajei e completată în mod pitoresc de zmeiele înzorzonate ale copiilor, care prin coloritul lor țipător, prin excesul de podoabe, îți reamintesc, în sfîrșit, că te afli pe continentul african.

Aceasta e Alexandria modernă, Alexandria turiștilor, armatorilor, a marilor negustori care adună la un loc mărfurile Orientului și cele ale Occidentului. Aceasta e Alexandria cazinourilor, a tripourilor de noapte. E Babilonul lumii contemporane în care auzi toate graiurile pămîntului.

În spate, ascunsă undeva în dosul acestei fațade orbitoare, jenată de sărăcia ei, de înfățișarea ei demodată, stă ghemuită, gîrbovită sub povara celor

treizeci de secole, Alexandria cea autentică, creația regelui ce visase să supună întregul pămînt.

Privind-o, simți dorința de a-i striga : de ce pleci capul, mîndră regină a lumii antice ? De ce te rușinezi de ridurile tale, de obrazul tău ofilit, de veșmintele tale uzate ? Alături strălucește obrazul tînăr, fraged al Alexandriei noi, dar el se învăluie în strălucirea faimei tale milenare. Tu ești adevărata Alexandrie pe care o slăvesc istoriile tuturor popoarelor ! Tu ești leagănul celebrei biblioteci a cărei pieire a îndurerat toate generațiile ! Tu, cu vestita ta Academie, cu înțelepții tăi filozofi ai ținut bastonul de decan al culturii lumii vechi !

De ce te ascunzi în zidurile tale cenușii, măcinate de secole, și lași ca toată gloria să cadă pe fruntea urmașei tale moderne, care ți-a luat numele ?

Mă întorc pe cornișă [1]. Alexandria tînără se întinde nepăsătoare la soare. Pare, în superba ei grație leneșă, o uriașă pisică de Angora.

Cît de egoistă e frumusețea !

Pe asfaltul autostrăzii alunecă fără zgomot, trupurile de șopîrle ale limuzinelor. Pe ziduri, pe pancarte, atrag ochiul reclamele țipătoare, culorile vii ale afișelor. Pe un gard înalt, cît fațada unei clădiri, scrie cu litere pestrițe de carnaval : „Luna Park". Sub umbrare mari, cafenelele — de manieră pariziană — au ieșit în stradă. La mese, oamenii beau cafea, ciocolată sau apă cu gheață. Într-un expres încărcat cu instalații nichelate, sclipitoare, fructele se prefac pe loc în lichid. Se introduc în recipiente de sticlă pline cu gheață banane, mango sau bucăți de trestie de zahăr și în paharele oamenilor curg sucuri parfumate, dulci, răcoritoare. E o fericire să înghiți asemenea lichide, dar un pahar în-

[1] Faleză.

ghite el însuși o treime din leafa zilnică a unui muncitor. De aceea mulți se opresc în prag și, resemnați, se întorc să se răcorească cu briza aromată a mării.

Din jos, dinspre orașul vechi se aude, cînd și cînd, un trap mărunt, ritmat. O trăsură lăcuită urcă pe cornișă. Pe perna de catifea — un om cu haină albă și fes roșu, cu ciucuri negri. Are obrazul lat, măsliniu, nasul mare, iar buza de sus e acoperită de o mustață neagră ca smoala. Stă țeapăn în trăsură, sprijnindu-și trupul într-un baston gros de abanos și privește în jur cu un aer de mandarin. E armatorul, negustorul de bumbac sau proprietarul de cazinou. Nu merge niciodată la plimbare cu mașina. Îi place să fie văzut, salutat, îi place să-și guste în tihnă puterea. Stă ore întregi la cafeneaua de lux, sprijinit în același baston, privind, peste capul văcsuitorului ce-i lustruiește ghetele, spre femeile frumoase care trec pe stradă. Are mîinile subțiri, nemuncite, pline de inele și seamănă izbitor cu proprietarul de la țară care are 100 de fedani de pămînt.

Pe cornișă își mai face apariția din cînd în cînd — urmărită de cortegiul tuturor privitorilor — „femeia superbă" a lumii interlope. Trece pe stradă ca o regină. Nu are nici un cusur. Are trupul minunat proporționat, e minunat îmbrăcată și e stăpîna unei arte care face ca nici cea mai neînsemnată calitate fizică să nu rămînă necunoscută. Capul ei e nefiresc de frumos, nepăsător, mîndru. E perfect conștientă de frumusețea ei, își cunoaște toate virtuțile fizice, contabilizîndu-le cu rigurozitate, ca o gestionară. Seamănă izbitor cu produsele de seră ce împodobesc galantarele marilor restaurante la începutul fiecărui sezon : de o perfecțiune căreia nu-i poți reproșa nimic, degajă un vag aer artificial, trezindu-ți bănuiala că totul e de ceară.

Aceasta e femeia marilor mize, femeia pentru care se fabrică în Occident limuzinele aerodinamice cu opt cilindri, femeia ce se măsoară pe sine în aur, a cărei supremă dorință e să strice echilibrul unei averi, să scoată din amorțeală un sate. E poate cea căreia istoria i-a transmis, pe nevăzute

căi, moștenirea înfricoșătoarei frumuseți a Cleopatrei, ce știuse să facă din inima învingătorilor țării sale, din inima slăvitului Cezar și a crudului Antonius jucăriile ei docile.

Alături de această fiică contemporană a Cleopatrei trece grăbită, ascunzîndu-și obrazul, îngropîndu-și tot ceea ce tinerețea dăruie femeii în vălul negru ca un cavou, furișîndu-se ca o fantomă pe lîngă ziduri — trista vestală a legilor vechi. Sub vălul cernit, ghicești uneori un trup zvelt, un obraz dulce ca de copil, niște ochi umezi și catifelați de gazelă. Dar nimeni, nici privirile omenești, nici mîngîierea soarelui, nici sărutul brizei parfumate a mării, nu le poate atinge. Ea umblă printre oameni, dar încătușată în groaznicul sicriu negru, e cu totul străină oamenilor.

Orașul alb a început însă să sfîșie vălul negru. Viața se eliberează. Am văzut pășind alături pe străzile Alexandriei cele două generații. O ciudată pereche de bal mascat. Mama — un manechin negru, o diformă siluetă neagră alunecînd neauzită pe trotuar. Fiica — o provocatoare întruchipare a feminității. Alături de vălul negru, fusta roșie strînsă pe șoldurile pline, legănătoare, bluza albă întinsă pe bustul proeminent, par o chemare la libertate, un semn al primăverii surîzătoare.

E un tablou din ce în ce mai frecvent al străzilor Alexandriei. Perechea aceasta bizară a început să coboare jos, spre mare, spre străzile luminoase ale orașului modern, acolo unde legile vechi își găsesc pieirea în marele malaxor care frămîntă totul, după dorința omului cu fes roșu și baston de abanos.

Da, între cele două trupuri ale Alexandriei există un continuu schimb de substanțe. De sus, din orașul vechi — cu străzi înguste, cu ziduri pămîntii, cu paleta pestriță a galabiilor, cu aerul încărcat de ți-

petele neodihniților ambulanți, cu piețele și gangurile suprapopulate la orice oră din zi — coboară pe cornișă, ca fluturii spre felinar, cei ce simt crescîndu-le aripi, ce-și simt pieptul plin de speranțe.

Iar din orașul nou, în sens contrar, încep *să urce* (ce ironie) cei ce s-au prăbușit în drum cu aripile arse, cei pe care cornișa i-a refuzat, cei măturați din drum, de pe asfaltul sclipitor al autostrăzii.

I-am văzut pe aceștia. Am văzut omul ce și-a pierdut pentru totdeauna rostul în viață. Omul ce nu mai e util nimănui, pe care nimeni nu-l mai solicită, care nu mai are nici vise, nici speranțe și a trecut, ireversibil, de vîrsta avîntului și căutărilor. Omul obosit, care s-a abandonat soartei. Murdar, de cele mai multe ori bolnav, atins de una din molimele necruțătoare ale Nilului, uneori cu ochii stinși de trahomă, aleargă pe străzi în neștire. Ar vrea să facă orice pentru o jumătate de piastru, în schimbul căreia să-și cumpere bucățica de lipie umplută cu zarzavat fiert. Se oprește îndelung în jurul tarabelor cu mîncare pentru săraci, așezate la marginea pieților, în gangurile dosnice. Bojocul de oaie, fiert pe cărbuni, umple strada de un miros greu, grețos. El se îmbată însă de plăcere, buzele îi tremură de dorință. Mănîncă ceva aici, sau dezghioacă o fructă ieftină și apoi cade ostenit undeva pe trotuar, unde doarme toată noaptea. Uneori îl găsești și ziua dormind în soarele dogoritor, bîzîit de muște. Poate doarme de foame, poate pentru a se izola de viața crudă ce curge pe lîngă el și care nu-i mai poate aduce nimic bun și frumos în valul ei larg.

Acesta e săracul orașului, lumpenproletarul Alexandriei, care nu se deosebește de felah decît doar prin aceea că moare altfel de foame, în mod urbanistic, dar tot atît de tragic.

Valurile Mediteranei spală însă indiferente totul, și Alexandria — acoperindu-și petele — rămîne mereu albă, pură, aceeași ispititoare nălucă ce farmecă de mii de ani corăbierii care se duc spre Orient, sau se întorc din Orient.

Născută din spuma dantelată, Alexandria se dăruie mării fără rezerve. Se abandonează mării într-o largă și pătimașă îmbrățișare. Niciodată nu am văzut un oraș care să-și ofere cu atîta voluptate tot ceea ce are mai frumos. Orașul pare un om cu brațele larg deschise spre nemărginirea albastră.

Priveam în vara anului 1958 această candidă manifestare a orașului și o tulbure neliniște mă cuprindea. La cîteva zeci de mile în larg, treceau, duduind sumbru în liniștea apelor, nesfîrșite convoaie de război sub pavilion american și englez. În zbateri spasmodice, sute de elice împingeau coloșii de oțel, ale căror lungi guri de tun se plimbau în neștire pe semicercul orizontului.

Toată lumea arabă stătea crispată, cu ochii țintă spre gurile de tun. Toată lumea arabă avea pumnii strînși și asculta cu încordare spre Liban și Iordania, încercînd să prindă prima bubuitură. Priveam în larg din golful liniștit și mi se părea că ghicesc la orizont cîrdul de rechini. Mă speria expresia surîzătoare, parcă inconștientă a orașului. Dar orașul se temea. Înțelegea primejdia groaznică și aștepta cu pumnii strînși, cu respirația tăiată.

Au trecut zile în care fiecare fracțiune de secundă avea o importanță istorică, în care, sub zîmbetul nepăsător, orașul stătea cu toți nervii încordați.

Apoi cîrdul de rechini a fost alungat. Vocea intransigentă a Uniunii Sovietice i-a pus pe fugă pe agresori. Cum ar putea uita vreodată popoarele arabe această voce care le-a făcut să respire ușurate după atîtea momente de grea cumpănă pentru soarta libertății lor ?

La Alexandria, marea s-a liniștit din nou, învăluind în aburu-i difuz, siniliu, orașul alb. Din larg a început iar să vină pe briza parfumată salutul fierbinte al corăbierilor Mediteranei, care de mii de ani bat drumul luminat de farul regelui Ptolemeu.

Pe orizontul pur al Egiptului, pe coama melancolică a ogoarelor, pe drumurile de țară învăluite în țărînă clocotitoare, se profilează, aruncîndu-și umbra pe apele tulburi ale Nilului, o siluetă firavă, sculptată parcă în fildeș. E felahul, milenar simbol al Egiptului, delicat contur alb ce se pierde în zarea pustie. Gîrbov peregrin pe spinarea de copil a măgărușului — tot atît de tăcut, de răbdător și de pipernicit — împreună cu care alcătuiește o unică efigie a tristeții.

Colonialismul a întîrziat cu secole ascensiunea istorică a popoarelor subjugate. El nu-și poate hrăni trupul parazitar decît direct din solul evului feudal. Întîrziat peste limitele sale istorice, feudalismul a devastat satul egiptean, viața felahilor, la fel ca o ciumă. Și prin carantina drastică, instalată de colonialiști la granițele acestei sărmane lumi, nici un sol al progresului n-a mai putut pătrunde.

Pe ulița satului Gezira din zona Kaliubia, aveam strania impresie că retrăiesc viața unei așezări omenești din îndepărtata societate primitivă. De-a lungul unicei ulițe, abia puțin mai largă decît un gang, se înșiră cocioabe de lut din care vîntul mătură vîrtejuri de țărînă. Într-o singură încăpere, pe cîteva scînduri, dorm oamenii și, alături de ei, pe paie, animalele. Felahul și animalul său de muncă dorm la un loc, înfrățiți într-un tragic destin.

Am fost în mai multe sate egiptene și am intrat în colibele acestea ale felahilor. Pe praguri, sau așezate pe pămînt în micile curți interioare, îți atrag de la început atenția femeile țăranului — cele două, trei sau chiar mai multe neveste care-și alăptează sau își leagănă copiii.

La felahi — mai ales în regiunea deltei Nilului — bigamia, pe care legea nu o interzice, are o explicație strict economică. Lucrătoarea-nevastă reprezintă forța de muncă cea mai ieftină. Ea muncește la cîmp, coase plasele pescarilor, se ocupă de gospodărie și nu pretinde decît hrana și poate, arareori, o mîngîiere sau o vorbă bună din partea soțului-stăpîn. Pe de altă parte ea creează forța de

muncă. Ea duce lupta cu sinistra concurenţă a mortalităţii infantile. După cum se vede, această luptă este susţinută în bizarul front comun al nevestelor-surori, care-şi unesc laolaltă toată capacitatea prolifică. Altfel cum ar ajunge unele familii de felahi să aibă pînă la 25—30 de copii ?

Uneori felahul nu-şi ia la început decît o singură nevastă, şi inima lui nu mai are nevoie de altă femeie. Dar dacă ea nu-i poate face atîţia copii cît îi trebuie, dorinţa inimii nu mai are nici o valoare. El nu are cu cine să muncească, nu-şi poate agonisi hrana şi se vede încolţit de sărăcie. Poate în clipa aceea sînt strivite cele mai gingaşe sentimente omeneşti, e sfărîmată o dulce armonie sufletească, e retezată brutal o simplă şi frumoasă poveste de dragoste. Dar viaţa felahului e grea. Surdă şi grea. Felahul are nevoie de braţe de muncă. Fără acestea e condamnat să moară de foame. El îşi mai ia o femeie, sau poate două, care să muncească alături de el şi să-i facă copii. Din momentul acela femeia devine pentru el un factor economic. Atît.

Cum trăiesc oamenii aceştia ? După ce legi ale moralei se scurge viaţa lor ? Ce se ascunde în cutele intime ale acestei stranii convieţuiri ? Am încercat o dată să capăt răspuns la aceste întrebări de la un intelectual, el însuşi bigam. Dar n-am obţinut decît o frază echivocă, un fel de glumă puţin cinică.

Aşadar, pe pragul colibelor felahilor, primul lucru care te izbeşte este tabloul femeilor îmbrăcate în negru. După o zi trudnică de muncă, ele îşi alăptează sau îşi leagănă copiii. Dorm cu toate în aceeaşi încăpere, laolaltă cu copii şi cu bărbatul, pe scînduri, pe o rogojină, sau direct în paie.

Aici, la Gezira din zona Kaliubia, la cîţiva paşi de satul de lut, de locuinţele îngropate în lut ale ţăranilor şi animalelor, se ascunde, în răcoarea parfumată a corolelor de mangotieri [1], în umbra parcului secular, silueta delicată a unui castel. Ai

[1] Arbori tropicali care produc fructele numite mango.

în față imaginea plastică a sălbaticului proces social caracteristic orînduirii bazată pe exploatare, care adună de o parte fericirea și de alta mizeria. Prin canale nevăzute, sîngele și sudoarea felahilor se transmiteau în castelul princiar, metamorfozate în aur, în plăceri, în putere. Niciodată n-am văzut atît de aproape, de ostentativ asociate, cele două consecințe ale exploatării.

Satul e încins, ca un lazaret de leproși, într-un cordon de lut. Prințesei îi produceau dezgust fețele urîțite de foame și boli. Oamenii nu se străduiau probabil îndeajuns să-și ascundă chipurile, cu toate că o lege feudală le interzicea să se lase văzuți de stăpîni. Ori de cîte ori o zăreau pe prințesă ei trebuiau să se facă nevăzuți, înainte ca ea să-i poată distinge. Pînă la urmă, îngrețoșată, prințesa a închis ermetic întreaga viață a felahilor în interiorul zidului de lut.

Din afară, din lume, nu mai pătrundeau în sat decît cîinii de la castel. Cîinii de vînătoare ai prințesei scăpați din lanț, care nu știau să deosebească vînatul din pădure de cel din sat, picioarele șacalilor de cele ale felahilor. Și hăituiau deopotrivă și bietul vînat omenesc. Sfîșiau trupurile neputincioase ale copiilor, picioarele betege ale bătrînilor, se repezeau, dresați, la beregata oamenilor.

Și nimeni nu se putea apăra. Nimeni nu putea pune mîna, măcar pe o piatră, pentru a goni fiarele. Nimeni nu se putea feri de colții fioroși.

Omul trebuia să se supună fiarei. Trebuia să închidă ochii și să se lase sfîșiat.

Animalele erau învestite prin lege cu rang nobiliar și nimeni nu le putea atinge.

Ele trebuiau respectate ca și stăpînii lor de viță regală. Prerogativele noblețeî fuseseră trecute și asupra cîinilor. Și cel care ar fi îndrăznit să aducă cea mai mică știrbire acestui monstruos rang canin, ar fi fost, după lege, ucis pe loc împreună cu întreaga sa familie.

Jos e Gezira sufocată în cordonul ei sanitar. Alături, castelul primei mătuși a ex-regelui Faruk, în care consiliul cooperativei „Reforma agrară" îi primea, în interese de muncă, pe felahii cooperatori. Iar mai sus, dincolo de parc, un pîlc de curmali în pîrg, cu moțurile în vînt, cu grele săculețe de fructe gata să se desprindă și să cadă, bufnind, pe pămînt.

Printre curmali, sclipeau luminișuri și pete mari, roșii. Ce se petrecea printre curmali ? Mă uitam de jur împrejur și mi se părea că întreaga pădurice privește cu ochii holbați.

Case noi de felahi ! Case drepte, aliniate, cu linii și unghiuri regulate ! Cu cărămizi egale, șlefuite ! Cu orbite de ferestre largi, mușcînd aerul !

Patruzeci de case noi deocamdată. Vor fi un sat. Va fi Gezira renăscută, întinerită, transfigurată. De pe atunci oamenii îi spuneau „Satul nou". Acolo se va muta o parte dintre cei care au primit cîte trei-patru fedani de pămînt după alungarea prințesei, după exproprierea marilor latifundiari.

Felahii vor plăti treizeci de ani despăgubirea pămîntului. Vor plăti apoi mult timp prețul caselor noi. Aceasta, desigur, împovărează mult bugetul lor anemic. Dar orice privațiune nu va mai putea atinge supliciul pe care l-au îndurat felahii în trecut. Și ce poate marca mai bine această primă dezrobire socială a felahilor decît smulgerea din sufocantul zid de pămînt în care-i încătușase trecutul ? Decît această triumfătoare apariție a cărămizilor roșii printre curmali ?

Desigur, acesta nu este un tablou frecvent în satul egiptean. Dar poartă în el atîta surprinzătoare noutate, încît nu poți să nu-l reții. Îmbunătățirea condițiilor de viață este încă o chestiune de perspectivă pentru felahi. Ceea ce am văzut era o primă consecință a primului pas care s-a făcut : lichidarea marii proprietăți funciare.

La Gezira, cooperativa — a cărei trăsătură caracteristică nu este tendința de socializare, fiecare

continuînd să-şi muncească pămîntul în mod individual — ajută pe felahi să construiască un sat nou. De asemenea, în schimbul unei taxe, ea ajută pe felahi cu unelte, maşini agricole şi vite de muncă. A fost deschisă o şcoală de un an pentru fiicele membrilor cooperativei.

La complexul social de la Kaha — spitalul, policlinica, şcoala şi cursurile de pregătire agrozootehnică create recent deservesc patru sate din jur. Aici începe lupta organizată, cu mijloace şi forţe moderne, împotriva vechilor şi atotputernicilor duşmani ai felahului: microbii, promiscuitatea, ignoranţa.

Iată primele semne de progres. Un stimulent pentru aspiraţiile spre mai bine ale felahilor.

Totodată însă noile procese sociale care evoluează în lumea satului egiptean poartă în ele noi contradicţii. Pe baza legii reformei agrare, un număr limitat de ţărani a primit pămînt. Pămîntul trebuie însă răscumpărat. Ei vor fi debitori ai statului timp de treizeci de ani. Statul încasează preţul pămîntului, indiferent dacă, la rîndul său, a răscumpărat de la latifundiari sau a expropriat pămîntul, fără nici o despăgubire (au existat ambele cazuri).

În cadrul cooperativelor se creează, de asemenea, relaţii contradictorii. În primul rînd, trebuie reţinut că nu pot fi membri ai cooperativelor decît ţăranii proprietari de pămînt. În al doilea rînd, unii dintre membrii cooperatori mai săraci — care alcătuiesc majoritatea celor împroprietăriţi — îşi vînd pămîntul cooperatorilor bogaţi. Prin aceasta ei se exclud din cooperativă. Cei bogaţi însă nu-şi pot lucra singuri pămîntul şi atunci îi tocmesc cu ziua pe cooperatorii săraci, sau angajează lucrători dinafara cooperativei. În cadrul cooperativei se dezvoltă astfel raporturi clasice de exploatare. Chiaburii îşi consolidează poziţia economică, în timp ce masele ţăranilor cu gospodărie mică se ruinează şi intră în rîndurile proletariatului agricol.

În afară de aceasta, țăranii trebuie să plătească cooperativei 5 la sută din valoarea recoltei, pentru organizarea vînzării la piață a produselor lor, și o cotă-parte anuală pentru nevoile administrației.

În cooperativa „Valea verde" din zona Kaliubia, administratorul Mohammed Nuseir avea 50 de fedani de pămînt pe care-i lucrau cu ziua țăranii cooperatori. Un zilier primea între 10 și 15 piaștri pe zi, ceea ce înseamnă 3—5 lire pe lună. Administratorul primea, în afara veniturilor aduse de pămînt, un salariu de 70 de lire lunar.

A doua figură proeminentă era aici șeicul[1]. Ismail Ali Seifudin era un om dichisit și foarte curat îmbrăcat. Purta umbrelă albă de soare, iar galabia și turbanul îi erau imaculate. Distona puternic cu hainele și înfățișarea felahilor. El era printre altele și un fel de judecător de pace. „Mă străduiesc să cîntăresc dreptatea oamenilor — spunea el, adăugînd șiret : cînd se poate !" Dar principalele sale atribuții sînt acelea de reprezentant al poliției. Are la dispoziția sa patru sau cinci polițiști și este învestit cu drepturi executorii largi.

...Stăteam în ușa cocioabei lui Taha Abdelati și a lui Ibrahim Husein el Hatîr — felahi din satul Gezira, și ascultam cu cea mai mare atenție cuvintele acestora. Peste umăr, simțeam privirile batjocoritoare ale unui „turist" american. Se mulțumea să-și reverse întregu-i dispreț în priviri.

Taha Abdelati îmi explica tocmai o foarte importantă idee politică.

— Pe lume, spunea el, sînt două grupe de oameni. Într-una se află rușii, într-una americanii. Americanii vor să-i colonizeze din nou pe arabi. Rușii vor să fie libertate.

[1] Primarul.

Abdulati mărturisea că speră ca Dumnezeu să intervină pentru rezolvarea situației, dar dacă cu toate acestea dușmanii vor atenta din nou la libertatea arabilor, el nu va șovăi să pună mîna pe armă.

Interlocutorul meu schița tabloul lumii, redus la elementele sale esențiale. Era analfabet, dar în politică dovedea o mare putere de pătrundere. Ajunsese, în modul cel mai simplu și mai direct, la miezul lucrurilor.

Ibrahim Husein era mai bătrîn. El îi cunoștea pe englezi din 1914, din ziua cînd soldații Marii Britanii au pătruns în satul Gezira și și-au început îndeplinirea „misiunii lor civilizatoare" prin incendierea moscheei. A doua zi, cu țeava puștilor în coaste, feciorii felahilor au fost încorporați în faimoasele batalioane de băștinași. În acele revoltătoare batalioane care trebuiau să asigure ca arabii să fie împușcați de arabi și să creeze acel infam tip de trădător pe care-l simbolizează „eroul" Gunga Din — senzația filmelor hollywoodiene dinainte de război. Bătrînul Ibrahim a slujit ani de zile sub acest murdar drapel imperialist, cu sufletul și sîngele otrăvite continuu de ură și de sete de răzbunare.

Ignoranța, obscurantismul, frămîntarea necurmată pentru bucata de pîine veșnic nesigură, nu au atrofiat simțul de luptă al felahilor arabi. Sămînța dorului de libertate și independență națională n-a pierit în conștiința lor. Stînd în fața acestor oameni atît de săraci, ascultîndu-le povestea vieții atît de tristă, înțelegi imediat de ce destinele contemporane ale poporului arab nu lasă indiferentă conștiința omenirii. Înțelegi imediat de unde a țîșnit impresionantul curaj al acestui popor, care a înfruntat pe cei mai fioroși briganzi ai vremurilor noastre.

Curajul desperării înzecește puterile, răscolește din străfunduri toate forțele adormite, însuflețește și morții.

Într-un alt sat egiptean, El Sahafa, eram oaspeții unei familii înstărite. Am fost poftiți să luăm loc, în mijlocul celor mai importanți reprezentanți ai casei, pe o rogojină așezată la umbra unui palmier. Ne-au cinstit cu fructe și must proaspăt de struguri. Aveau fețele destinse, joviale, neumbrite de necazuri și amărăciuni. Erau îmbrăcați în galabii croite din stofă subțire, fină și aveau toți pantofi în picioare. Unii dintre ei aveau și ceasuri de mînă prinse cu brățări metalice strălucitoare.

Ceea ce mi-a atras cel mai mult atenția, au fost însă mîinile. Aveau mîini subțiri, curate, fine. Arabii au în general mîini frumoase. Au palma îngustă și degetele lungi, nervoase, de muzicanți sau de prestidigitatori. Le diformează munca grea a cîmpului, care le îngroașă, le umple de noduri și de bătături.

Privindu-le mîinile i-aș fi putut lua mai degrabă pe amfitrionii noștri, drept intelectuali. Se vedea că nu-și agonisiseră averea prin truda brațelor lor. Aveau 300 de fedani. În satul acesta cu 9000 de locuitori, grupați în 200 de familii (de observat că media unei familii este aici de 45 de membri), numai 20 de familii posedau pămînt. Restul populației satului muncea cu ziua la cei avuți. O mare parte dintre familiile de dijmași și zilieri lucra pe pămînturile gazdelor noastre.

Datorită condițiilor foarte grele de muncă — aratul rudimentar, sistemul primitiv de irigare, lipsa oricăror mijloace mecanizate etc. — pentru cultivarea unei suprafețe de 30 de fedani de pămînt e nevoie de 10 familii de felahi. Iată că numai pe proprietățile acestei familii lucra aproape o jumătate a satului.

Singurele instituții publice din sat erau biserica și șeicul. Nu exista nici medic, nici școală. Nu știau carte decît 20 de inși, care urmaseră școala din Kafr I Seich — un tîrgușor aflat la 30 de km depărtare. Acolo se duceau — cei care puteau închiria un taxi — să consulte un medic. Dar cei mai

mulți locuitori ai satului nu văzuseră niciodată la față un medic sau un învățător.

Nu mi s-a părut de aceea de mirare că la vestea sosirii noastre s-a adunat aproape întregul sat. Cu atît mai mult cu cît tînărul nostru însoțitor din Cairo era originar din acest sat, ba chiar mai mult, era fiul familiei înstărite, pe rogojina căreia mă străduiam din răsputeri să stau în poziția atît de incomodă, cunoscută sub numele de „turcească".

Prin apropiere se afla un felah bătrîn, dintre aceia care munceau în dijmă pămînturile gazdei. L-am invitat pe bătrînul El Baguri să se așeze pe un scaun. Avea chipul încremenit, parcă acoperit de o mască de lut. Obrazul lui avea culoarea pămîntului. Un zîmbet fugar de copil i-a schimonosit fața și instinctiv s-a îndepărtat de scaunul cu care îl îmbiam. Credea că e o batjocură. Am insistat, dar aceasta a început să-l înfricoșeze.

Tălmaciul m-a lămurit că, pentru prima oară în viața lui, bătrînul era poftit să stea pe scaun în fața stăpînilor.

L-am așezat pe scaun cu forța. A stat cîteva minute, apoi s-a ridicat ca ars. Era împins de un resort ancestral, de cei șaptezeci de ani de umilință, de resemnare, de renunțare la drepturile sale de om, de uitare a legilor omeniei ; de resortul sutelor de ani, în care lungul șir al strămoșilor săi încetase de a-i mai transmite conștiința valorii de sine.

Cînd i-am întins mîna pentru a ne despărți, s-a aplecat s-o sărute. M-a cuprins, pentru lumea care schimonosise astfel ființa bătrînului felah, o rușine, o amărăciune și o indignare fără margini. Am cerut tălmaciului să-i spună ceea ce gîndeam. Mă uitam atent la ochii lui obosiți, în care de mult nu mai sclipise nici o lumină și nici o scînteie. Asculta pierdut, parcă o îndepărtată melodie de vis, un cîntec vrăjit. A plecat tăcut, mirat, ducînd poate în adîncul pieptului său o tulburătoare rezonanță.

Și, cu toate acestea, minunata flacără a spiritului omenesc luminează și aici. Pasiunea pentru frumos

s-a aprins și aici. În inima omului, ale cărei adîncimi nu le cunoșteam pe de-a-ntregul, a răsunat și aici, abia îngînată, dar cu neputință de strivit, dulcea chemare a artei. În toate casele felahilor, pe pereții de lut, strîmbi, măcinați, goi, am văzut zugrăvite — naive, stîngace, dar mișcătoare prin optimismul lor — o mulțime de picturi colorate. Figuri omenești, lei colorați, animale cu săbii. Poate aceleași pe care le zugrăveau cu patru mii de ani în urmă strămoșii lor ce întemeiau pe Valea Nilului prima civilizație. Dar cîtă căldură omenească, ce liniștitoare regăsire a etern inepuizabilei forțe omenești aduceau ele în tragicul morman de ruine pămîntii.

...Din oceanul galben al deșertului african, apa s-a scurs de mult, pînă la ultima picătură. Prin miliarde de pori, a alunecat în adînc, în străfundurile îndepărtate ale pămîntului. Din văzduh a supt-o uriașul burete uscat și fierbinte. Apa a rămas ca un diamant. Tot atît de rară, de fascinantă, de neprețuită.

Singurul izvor care întreține viața acestui popor însetat, e Nilul, odinioară însuși Dumnezeul egiptenilor. Uriașă arteră deschisă, care țîșnește din pieptul pămîntului pentru a stinge jarul din pieptul oamenilor. El astîmpără și foamea și setea felahului. Întregul Egipt e îngrămădit de-a lungul Nilului. În jurul lui pămîntul e brăzdat de sute de canale prin care felahii trag șuvoaiele din trupul generos. I-am văzut udîndu-și ogoarele. Unii învîrtesc cu mîna — înlocuind munca animalelor de povară — rudimentare rișnițe de lemn care împing anevoie șuvițe subțiri de apă. Alții udă pămîntul cu o singură găleată, aplecîndu-se de sute, de mii de ori, pînă la completa epuizare, pînă la pierderea ultimului strop de putere.

O, cel puțin dacă pîinea cîștigată astfel ar putea înlocui vlaga zvîrlită de felah în pămînt o dată cu apa. Dar și pămîntul îi dă felahului mai puțin decît îi cere.

Poate bea apă felahul pe săturate din Nil ?

Natura e deopotrivă darnică și crudă, bună și sălbatică. Uneori în parfumul cel mai suav stă ascunsă otrava. Apele dătătoare de viață ale Nilului poartă în ele și germenele morții. O dată cu mîlul fertil, Nilul aduce și sămînța unor groaznice molime.

Un pumn de apă sorbită din Nil atunci cînd ai ajuns la capătul răbdării, atunci cînd creierii încep să-ți fiarbă în arșiță, poate să fie fatală. Microbul trahomei nu iartă. Urmele sale pustiitoare se văd în orbitele goale ale atîtor felahi. În Egipt am aflat un lucru cutremurător. Ravagiile trahomei au făcut necesară crearea unei fabrici de ochi artificiali. O fabrică producătoare de reci lespezi peste bezna adîncă din orbitele felahilor ! Egiptul deține tristul record al celor mai mulți orbi din lume.

Și aceasta nu este decît una din primejdiile care pîndesc în apele îmbietoare ale Nilului.

Felahii, femeile lor, aduc apa în urcioare de pămînt, kilometri întregi, de la primul canal din apropierea satului. Dar în vasele pline ei îi aduc în casele lor — unde copiii așteaptă apa cu buzele arse — și pe nevăzuții dușmani. Înainte de a bea, trebuie să-i răpună. Înainte de a uda gura copiilor, trebuie să-i stîrpească. Dar cum ?

Cu ce să lupte felahul sărac, incult, total dezarmat, împotriva milioanelor de ființe nevăzute, viclene, atotpătrunzătoare, care atentează la viața sa și a copiilor săi ?

Am fost martor în casa felahului, la una din cele mai triste ceremonii. Fiecare strop de apă se naște în chinuri, în torturi. În duhoarea fierbinte, cînd trupul e o rufă stoarsă, cînd gîtlejul e uscat, cînd setea o resimți și în vinele în care sîngele parcă începe să se evapore, felahul cu întreaga sa fa-

milie, cu puzderia sa de copii, își așteaptă apa de băut... picătură cu picătură.

Nu într-o noapte, accidental, nu într-o perioadă oarecare a anului. Ci zi și noapte, neîntrerupt, în tot decursul vieții sale chinuite. Am văzut groaznicul instrument de tortură care se numește „Zir". E format din două urcioare mari, așezate unul deasupra celuilalt. Cel de deasupra are forma unei pere cu coada în jos. Apa zace în urcior pînă cînd începe să se filtreze prin pereți, prin porii acestuia și să mustească afară. Apoi încet, chinuitor de încet, se prelinge pînă în vîrful subțiat, unde se adună într-o picătură transparentă.

Aceasta e prima victorie. Ochii privesc dilatați, parcă dorind ei înșiși s-o soarbă. Dar picătura rotundă, strălucitoare, nu și-a încheiat drumul. Ea se desprinde și cade, strivindu-se, într-un vas mic, abia vizibil perforat în cîteva locuri cu acul. Un nou drum, greu, trudnic, așteaptă micul strop de apă. El trebuie să străbată micile orificii printr-un îndelung efort și să reapară, renăscînd în vechea-i formă, mai strălucitoare încă, dar încă și mai mică. Abia acum, eliberată, ea va cădea în ultimul urcior, pe fundul căruia se adună, unul după altul, minunate boabe de mărgăritar.

Timpul zboară, minutele curg. Se adună ceasuri. Dar de pe fundul „zirului" încă nu se poate aduna nimic. Încă nu poți potoli setea copiilor. Trebuie să mai aștepte. Trebuie să mai rabde. Copiii trebuie să învețe prețul apei cu prețul unor chinuitoare suferințe.

Și totuși felahii iubesc Nilul. Fără apa aceasta tulbure, care poartă în pîntecele ei sămînța morții, ei ar muri. Felahii sînt copiii Nilului. Ei trăiesc adunați în jurul lui ca în jurul unui bătrîn părinte despotic. Fără el sînt neputincioși. Și tot neputincioși sînt să i se împotrivească, să-l îngenuncheze și să-l supună voinței lor. Poate va veni o dată și ziua aceea. Dar pînă atunci, ei sînt aceia care i se supun lui, acceptînd resemnați viața ce le-a hărăzit-o.

Am străbătut cu mașina satele și tîrgușoarele din nord, care se înșiră de-a lungul Nilului, pînă în zona mlăștinoasă a deltei. Aici pămîntul se ascunde la adăpostul răcoros al vegetației. Aici și privirile se însănătoșesc, odihnindu-se pe verdele crud al cîmpurilor. Pămîntul e fecund și darnic. El își trage viața din apele mîloase ale Nilului pe care matca nu le mai încape, zvîrlindu-le prisosul pe cîmpiile țăranilor. Aici se apleacă în valuri largi porumbul și grîul, pata albă a bumbacului decorează cochet țarinile.

Pe pămîntul golaș al Egiptului se întind, în sfîrșit, umbre, sub plantațiile de portocali și de mangotieri. Pe șosea se încrucișează tot mai des harabale mari încărcate cu coceni, cu verdețuri, cu legume. Ici-colo, la marginea drumului, ca și pe la noi, țăranii vînd pepeni verzi, ardei și pătlăgele roșii, vinete. De fapt numai din obișnuință le-am numit așa pe acestea din urmă, pentru că în Egipt vinetele sînt... albe. Se văd tot mai multe cămile care duc, ca niște vagoane de marfă, mari baloturi de paie așezate de o parte și de alta a trupului lor deșirat.

Pe aici țăranii au ce transporta. Roadele muncii lor se văd pretutindeni. Ei culeg două culturi de roșii pe an. Vara strîng grîu și iarna porumb. Vara culeg bumbacul, strugurii, piersicile, merele, pepenii, mango, curmalele. Iarna bananele, portocalele. Trestia de zahăr se face tot anul.

Calendarele vorbesc de patru anotimpuri, dar o oarecare diferență se vede prin aceste ținuturi numai între iarnă și vară. Iarna plouă și e frig, dacă se poate vorbi astfel despre temperatura de plus 26 grade Celsius pe care o cunoaștem din timpul verilor noastre. De altfel e atît de frig, încît oamenii umblă și iarna tot în cămașă. Cei din orașe preferă iarna pentru că e mai răcoare, dar țăranii, pe care ploile îi înglodează în noroi, se simt parcă mai în largul lor vara. Pînă la urmă însă toți recunosc că iarna e mai bună, mai sănătoasă.

Zăpadă n-a văzut nimeni niciodată. În trecut, cei bătrîni povesteau copiilor că sînt ţări, undeva la miazănoapte, unde apa se transformă în piatră, iar din văzduh cad mari bucăţi de bumbac alb, rece, care, atingîndu-le cu mîna, dispar. Acum însă de cînd frigiderele electrice ale cîrciumarilor şi cafegiilor au lansat moda cubuşoarelor de gheaţă cu care se răcesc paharele cu coca-cola şi de apă, toată lumea îşi închipuie cam cum trebuie să arate zăpada. Primul lucru pe care-l vezi, intrînd într-un orăşel sau într-o comună mai mare, este cafeneaua sau cîrciuma, sub şopronul căreia stau tolăniţi toată ziua bătrînii, sorbind cafea din ceşti cît un degetar, şi trăgînd alene din ciubucul narghilelelor. Stau neclintiţi ore întregi şi privesc undeva într-un punct, reflectînd poate la înţelesurile vieţii, visînd la o fericire ascunsă în negura viitorului pe care n-o deslueşesc încă decît foarte tulbure.

Şoseaua face un cot brusc şi din Ismailia se apropie, la doi paşi, de o apă liniştită, surîzătoare parcă, în adîncul căreia, în toamna anului 1956, a clocotit timp de cîteva săptămîni, zbuciumînd omenirea, vulcanul gata să erupă al unui nou război mondial.

Canalul de Suez !

Convoaie de cargoboturi mari sub pavilion englez, francez, grec, alunecă, duduind încet, spre Suez, spre Marea Roşie. „Algol", „Glenglocy", „Chaumont", „Stamos".

Vîna aceasta lată de apă parcă doarme. Face impresia unui funcţionar conştiincios şi tăcut, a cărui îndeletnicire este să separe în mod imparţial două continente, şi să conducă cu amabilitate, de la Port-Said la Suez şi de la Suez la Port-Said, convoaiele parcheboturilor cu pavilion străin.

Pe ţărmul african şoseaua şerpuieşte la cîţiva metri de apă. Alături e calea ferată. Ici-colo, răsar pîlcuri de palmieri şi porţiuni mari de trestie. După vegetaţie, pe alocuri te-ai putea crede pe malul unui fluviu.

De cealaltă parte, pe țărmul Asiei, malul e pustiu. Într-un singur loc am văzut un grup de corturi și o mulțime de oameni goi, o masă mișcătoare de oameni înnegrind malul ca un furnicar. Așa cum se profila pe pămîntul pustiu, pe orizontul gol și vast al peninsulei Sinai, aceasta părea o scenă cu sclavi, reînviată din Egiptul antic. Mai tîrziu am aflat că erau muncitorii aduși de societatea egipteană la lucrările de lărgire a albiei canalului. Treizeci de mii de muncitori pot sugera, într-adevăr, concentrările omenești antice.

Cu cîțiva ani în urmă liniștea aceasta adîncă a fost tulburată de bîzîitul flotei aeriene a Angliei și Franței care a umplut albia canalului cu bombe. Prima reacție în fața perspectivei de a pierde dreptul de stăpînire asupra Canalului de Suez, a fost aceea de a-l distruge.

Aceasta a fost doar ultima, nu singura dramă din istoria acestui braț de apă. Concesiunea construirii canalului în istmul Suez a fost acordată de Said Pașa societății franceze „Companie Universelle" în anul 1854. Cheltuielile construcției au căzut însă — prin acele cinice urzeli diplomatice și financiare ale puterilor occidentale — în sarcina Egiptului. Au fost necesare noi împrumuturi înrobitoare în Apus. Pe de altă parte, această — cea mai mare construcție hidrotehnică a secolului al XIX-lea — a fost construită în întregime de felahii egipteni, prin muncă forțată. Am ascultat ici-colo, frînturi ale zguduitoarei povești a celor cincisprezece ani de robie silnică în deșert a felahilor, care au săpat cu mîinile lor albia acestui fluviu de 173 km. Cu arcanul, ca niște animale, erau prinși țăranii cei tineri, în putere, și duși să muncească în pustiul Sinai.

În cei cincisprezece ani, cît a durat construcția, au pierit, seceraţi de mizerie și de oboseală, de boli și de accidente, peste douăzeci de mii de felahi egipteni.

Și atunci, cui aparținea el ?

Canalul de Suez a fost întotdeauna al egiptenilor, născut pe pămînt egiptean, plănuit de milenii de egipteni, creat din sîngele și truda egiptenilor. Cu umărul lor biciuit de hoții străini, egiptenii au împins Marea Mediterană peste pustiu — spre Marea Roșie. Un secol au privit arabii cu mîna streașină la ochi cum se scurgeau zi de zi, noapte de noapte, pe fluviul creat de ei, la cîțiva pași de ei, de sărăcia lor, de cocioabele lor — marile bogății ale lumii care lăsau vama de aur în mîna uriașă, lacomă, întinsă la Port-Said și la Suez, a cotropitorilor.

Egiptului, canalul i-a adus numai pagubă și sărăcie. Vechea rută terestră Cairo-Suez a fost abandonată. Portul Alexandria a trecut pe planul al doilea. Marele tranzit al mărfurilor Occidentului spre Orient și ale Orientului spre apusul Europei, care se făcea pe drumurile Egiptului, și-a schimbat cursul. Desigur, din punct de vedere economic, canalul reprezintă, față de vechile drumuri, un pas înainte, un progres. Dar de ce acest progres a trebuit să se realizeze prin sacrificarea unui popor?

Neputînd să-și plătească datoriile contractate cu prilejul construirii canalului, guvernul egiptean a trebuit să-și vîndă acțiunile. În timp ce băncile de la Paris și Londra, care aveau în mînă capitalul societății, încasau beneficii de ordinul miliardelor de franci, finanțele și economia Egiptului erau într-o continuă și vertiginoasă decădere. În 1938 profiturile atinseseră cifra fabuloasă de 649 553 000 000 franci aur. Egiptul primea din aceasta un bacșiș ridicol.

Miliardarii londonezi și parizieni au țipat în gura mare că prin naționalizare comerțul mondial a fost deposedat de Canalul de Suez, că fără administratori englezi și francezi Canalul de Suez va rămîne o apă moartă, un biet șanț de irigație. Mă gîndeam la aceasta privind convoaiele marilor cargoboturi și pacheboturi cu pavilion englez și francez care se îndreptau acum spre Marea Roșie.

La sediul administrației canalului din Ismailia am văzut albumul cu fotografii din zilele lui octombrie

1956. Albia canalului răscolită de bombe, dragele ieşind înclinate din fundul apei, atelierele distruse. „Suvenir anglo-francez".

Guvernul egiptean a început marea lucrare de ameliorare a canalului pe care companiile anglo-franceze n-au reuşit s-o realizeze în aproape o sută de ani. 30 000 lucrători au fost aduşi pentru lărgirea albiei canalului pe întregul curs de 173 km. Se prevede ca circulaţia pe canal să se poată face în ambele sensuri deodată, chiar cu cele mai mari ambarcaţiuni. Naţionalizarea Canalului de Suez nu numai că n-a împietat cu nimic asupra traficului naval, dar în ultimii ani acesta a crescut vertiginos. Este fără îndoială o expresie a capacităţii noii administraţii egiptene a canalului, care nu mai poate fi contestată de nimeni.

...Port-Said. Acest oraş a intrat a doua oară în cronica vieţii internaţionale în 1956. Asupra sa s-au năpustit 1 500 de avioane englezeşti. Însoţitorii m-au dus pe plaja unde au invadat gentlemenii englezi. Nimic nu mai amintea de cele întîmplate. Ca şi la Alexandria, plaja era năpădită de flora multicoloră a umbrelelor mari înfipte în nisip, sub care oamenii se lăsau îmbrăţişaţi de briza Mediteranei. Apa mării era călduţă ca o baie de copil. Pentru turişti au fost amenajate hoteluri mobile, vagoane de felul celor cu care peregrinează prin lume artiştii de circ. Pe plaja aceasta veselă, cu greu mai puteau fi evocate zilele sîngeroase ale agresiunii englezilor, francezilor şi izraelitenilor.

În schimb, nu departe de ţărmul Mediteranei, se află cartierul arab care a fost complet nimicit în bombardament (la scurt timp după agresiune el a fost reconstruit).

În Port-Said au fost distruse sau avariate aproape 10 000 de case. Au fost ucişi patru mii de locuitori

și încă patru mii au fost răniți. Populația a pus mîna pe arme și s-a apărat. Au protestat toate popoarele. Guvernul sovietic i-a somat pe imperialiști să-și ia mîinile de pe Port-Said. Încolțiți, bătuți și alungați de arabi, cărora ura le înzecise forțele, agresorii s-au retras. Și s-au acoperit de rușine și de oprobiu.

În modul acesta lamentabil s-a terminat pentru foștii „epitropi" ai Egiptului, ultima încercare de a-și prelungi tutela față de un popor care ajunsese de mult la majorat. Prea mult durase această tutelă instaurată cu forța.

Cu aproximativ 200 de ani în urmă au început puterile colonialiste să se apropie — într-un fel sau altul — de Egiptul care atrăgea prin poziția sa strategică de cheie a Levantului, prin drumurile sale spre Marea Roșie ce scurtau cu cîteva luni călătoriile spre Indii. Unii istorici atribuie expediției lui Napoleon tocmai intenția de a pune mîna pe drumul spre Indii și înlătura din cale pe puternicul rival englez. Napoleon, mînat de gîndurile sale de cucerire, vedea poate în Egipt și o poartă de intrare spre Africa, care-l fascina cu fabuloase bogății necunoscute. În același timp, Anglia folosea manevrele diplomatice și pîrghia capitalurilor pe care le infiltra tot mai adînc în economia Egiptului.

Ofițerul turc Mohammed Ali, care în primul deceniu al secolului al XIX-lea ajunsese pașă al Egiptului, deschide larg drumul penetrației vest-europene. Acest venetic, care acaparase puterea Egiptului, declarase unui elvețian pe nume Buckhardt următoarele cuvinte (reproduse în cartea acestuia despre călătoriile făcute în Orient) : „Peștele cel mare îl înghite pe cel mic... Într-o zi Anglia va pune mîna pe Egipt, partea ce i se cuvine după destrămarea imperiului turc".

Era cea mai oribilă profeție pe care un conducător a făcut-o vreodată despre poporul său.

În această perioadă, societățile engleze reușesc să obțină monopolul asupra comerțului cu bumbac

egiptean. În timp de trei ani, din 1821 — anul cînd primele fibre sînt prelucrate în țesătoriile din Lancashire — și pînă în 1824, comerțul Angliei cu bumbac egiptean a crescut de 200 de ori. Nevoile din ce în ce mai mari de bumbac ale fabricilor engleze determină pe latifundiarii egipteni, în goana lor după profituri, să înăsprească munca pe moșii, să folosească formele cele mai ascuțite de exploatare a țăranilor. Sub amenințarea celor mai grele pedepse, iobagii sînt siliți să asigure recolte tot mai mari. Sistarea exportului de bumbac american orientează pe fabricanții englezi spre presiuni nemiloase asupra Egiptului, care este obligat să-și abandoneze toate celelalte culturi agricole, să imprime un caracter unilateral întregii economii. La jumătatea secolului al XIX-lea, poziția Angliei în Egipt se întărește considerabil. Ea deținea jumătate din exporturile egiptene de mărfuri, furnizînd totodată aproape jumătate din întregul volum al mărfurilor importate de Egipt. Și comerțul Angliei cu Egiptul poate fi numit numai cu mare bunăvoință comerț.

În această perioadă începe și construcția Canalului de Suez. Statul egiptean contractează împrumuturi peste împrumuturi. Risipa protipendadei corupte determină cheltuieli exorbitante din bugetul statului. Datoriile externe ale țării cresc mereu, ajungînd în anul 1875, în timpul domniei Kedivului Ismail, la 91 000 000 lire.

În această clipă se întîmplă un eveniment uluitor. Așa-zisul „Tribunal mixt" declară Egiptul în stare de faliment. Egiptul este adus în fața instanțelor judecătorești, în boxa acuzaților, ca cel din urmă pîrlit de falit care și-a risipit banii fără chibzuință, și este declarat incapabil de a mai face comerț. Statul egiptean pierde orice drepturi economice și financiare. El nu-și mai poate încasa nici măcar veniturile. Acest lucru îl face acum „Caisse de la Dette Publique", adică britanicii și francezii. Ei controlează domeniile statului, administrația căilor ferate, portul Alexandria. Din acest moment viața

Egiptului intră definitiv sub dublul control al monopolurilor anglo-franceze.

Așa-zisele datorii apasă din greu pe umerii populației. În decurs de 12 ani impozitele cresc de patru ori. Țăranii, care sînt obligați să-și vîndă produsele la prețuri de nimic, părăsesc ogoarele și fug în deșert, de unde expedițiile unităților militare îi aduc înapoi la muncă sub stare de arest.

În mase se coace revolta. Din Occident se întorc de la studii tineri pătrunși de idei liberale. În păturile intelectualității arabe începe să se dezvolte curentul naționalist. Pînă și în armată pătrunde nemulțumirea. În țară începe să se agite lozinca: „Egiptul pentru egipteni". Astfel se declanșează marea luptă de eliberare națională, care avea să triumfe abia după aproape un secol de sacrificii și înfrîngeri. Masele mai adaugă o lozincă: „Eliberarea de cămătar și moșier". Cu toate că nu știau să scrie și să citească, oamenii de rînd puneau să li se tatueze pe brațe și pe piept aceste cuvinte de luptă.

Răscoala împotriva exploatatorilor dinafară și dinăuntru se întinde repede în toate orașele țării. Este pretextul pentru debarcarea primei escadre de represalii britanice. Vasele militare englezești bombardează portul Alexandria și pătrund în țară. Poporul îi înfruntă pe cotropitori. În fruntea maselor răsculate se ridică un fiu de felah, Arabi-pașa, care organizează rezistența. Se dă o luptă dîrză la Tal-el-Kebir, dar din cauza trădării unor comandanți beduini, egiptenii sînt învinși.

La 14 septembrie 1882 trupele engleze invadatoare pătrund în Cairo, și Egiptul este proclamat colonie a Angliei. Guvernatorul numit de „maiestatea sa", lordul Cromer, începe deîndată reprimarea în masă a răsculaților. Au loc mii de execuții. În ministerele egiptene sînt numiți consilieri englezi. Moneda egipteană începe să fie bătută de Banca Angliei.

Dar mișcarea împotriva dominatorilor se întețește. Muncitorii încep să se organizeze în sindi-

cate. Apar noi grupuri ale opoziției în rîndul burgheziei intelectuale. Țăranii se agită.

Între timp izbucnește primul război mondial. Întreaga țară este ocupată de trupele britanice. Economia Egiptului este subordonată integral nevoilor de război ale Angliei, care stabilește pentru produsele egiptene prețuri de patru ori mai mici decît cele de pe piața mondială. Comisarii englezi rechiziționează totul, pînă și vitele de muncă ale țăranilor. Peste 500 000 de felahi sînt mobilizați în „corpurile de muncă" pentru front.

Consemnez faptele în simplitatea lor istorică pentru că istoria Egiptului nu are nevoie de nici o pledoarie. Ea acuză singură, fără nici o posibilitate de apel.

După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, valul mișcării naționale de eliberare crește în întreaga lume. Crește și în Egipt. În 1918 o delegație egipteană pleacă la Londra pentru a cere independența țării. Anglia respinge cererea. Aceasta a fost semnalul declanșării unor noi și largi mișcări de masă. Au loc greve ale muncitorilor, demonstrații studențești. Felahii încep războiul de partizani. În diferite orașe și sate se creează organe revoluționare ale puterii. În unele regiuni ale țării, masele proclamă Republica. Trupele engleze înecă în sînge mișcarea insurecțională, dar nu o pot înăbuși. După semnarea Tratatului de pace de la Versailles, care ignorează dorința de independență a poporului, în Egipt izbucnește răscoala generală. Pentru a „potoli spiritele" Anglia acceptă ca Egiptul să devină monarhie constituțională. E o independență formală, între baionete. Trupele engleze rămîn pentru „asigurarea apărării țării". Controlul comunicațiilor feroviare și al porturilor continuă să fie exercitat mai departe de englezi.

În 1921, în viața poporului egiptean are loc un eveniment important : crearea partidului comunist. Programul său de luptă sperie însă burghezia și

moșierimea egipteană și, în anul 1924, partidul este scos în afara legii. Comuniștii egipteni au adus o contribuție activă la victoria luptei pentru cucerirea independenței naționale a țării. Ei s-au dovedit patrioți înflăcărați, luptători devotați pentru interesele patriei.

Reușind să înlăture din viața politică a țării forțele patriotice și progresiste, englezii impun — în anul 1927 — încheierea faimosului acord care prevede menținerea ocupației militare a Egiptului. Se întîmplă însă un lucru neașteptat: Parlamentul egiptean refuză ratificarea acordului. Iritată, Anglia înlocuiește guvernul ce se dovedise prea slab, suspendă constituția și dizolvă Parlamentul nesupus.

Așa s-a dovedit totdeauna Anglia în exercitarea funcției de stăpînă a Egiptului: expeditivă și „bună organizatoare". Niciodată n-a tergiversat lucrurile, niciodată n-a făcut ceva numai pe jumătate.

Criza din 1929-1933 dezlănțuie un dezastru asupra economiei egiptene. Desfacerea bumbacului și tutunului îngheață. Șomerii năpădesc drumurile. Salariile, dacă n-ar fi fost tragice, ar fi părut ridicole. Foamea bîntuie cu furie, poporul e cuprins de desperare. În aceste împrejurări, sindicatele, în care se aflau numeroși comuniști, organizează o nouă grevă generală. Masele își însușesc și susțin lozinci politice înaintate. Ele se ridică împotriva asupritorilor străini, a guvernului și a constituției reacționare. Cuvîntul de ordine al greviștilor este: „Anglia e dușmanul nostru".

Constituția se abrogă.

La scurt timp după aceasta, în perioada de încordare internațională creată de războiul italo-abisinian și de războiul civil din Spania, Anglia găsește pretextul pentru a înăspri din nou regimul politic din Egipt. Ea reușește să impună Parlamentului egiptean ratificarea tratatului înrobitor din 1927. Mai tîrziu, în timpul celui de-al doilea război mondial, cu toate că ducea lupta împotriva puterilor fas-

ciste, Anglia susține pe toate căile dezvoltarea mișcării fasciste din Egipt, văzînd în aceasta singurul antidot antiprogresist și antidemocrat. De altfel nu e lipsit de semnificație faptul că Egiptul n-a declarat război „Axei" decît în 1945.

Partidul comunist a fost singura forță care s-a opus cu îndîrjire extinderii fascismului, mobilizînd în această luptă sindicatele, pături largi de cetățeni. Ca rezultat al presiunii maselor populare, în condițiile în care Armata Sovietică se acoperea de glorie în lupta pentru nimicirea fascismului, Egiptul stabilește relații diplomatice cu U.R.S.S. Se creează un front unic al organizațiilor democratice, condus de reprezentanți ai clasei muncitoare, care se situează în fruntea luptei pentru eliberarea națională, exercitînd totodată presiuni puternice asupra guvernului. Sub această presiune, guvernul cere Angliei revizuirea tratatului ratificat în 1936. Ne aflăm în anul 1946. Drept răspuns, guvernul laburist trimite noi unități militare în Egipt, dezlănțuie un nou val de represiuni. Asasinatele și execuțiile sînt atît de numeroase încît țara intră în grevă generală de doliu.

Să reținem, grevă generală de doliu! Englezii reușiseră să prindă — la un an după încheierea războiului mondial — eșarfa neagră la brațul unei națiuni întregi.

În 1947, nemaiputînd tăcea, guvernul egiptean prezintă plîngerea sa împotriva trupelor engleze, în fața Consiliului de Securitate. Cu toate pertractările prealabile cu reprezentanții Statelor Unite ale Americii, care începuseră să manevreze în scopul dislocării englezilor din Egipt, în Consiliul de Securitate S.U.A. votează, împreună cu celelalte state occidentale, împotriva Egiptului. Singura apărătoare a acestui popor însîngerat este U.R.S.S.

Mecanismul Consiliului de Securitate se declanșează în direcția indicată de colonialiști.

În țară însă — la capătul unei experiențe dure-

roase de aproape două secole — pierzîndu-şi orice speranţă, poporul se pregătea de asaltul final. Arestările şi teroarea nu mai pot opri valul mişcării populare. Nici chiar „lagărele morţii" construite în deşertul Sinai.

La adăpostul războiului cu Israelul — organizat de imperialişti ca o manevră diversionistă — guvernul egiptean face noi concesii puterilor occidentale. Unii dintre politicienii burghezi mai sperau ca, prin slugărnicie, să poată obţine independenţa ţării. Masele muncitoare nu se lasă însă legănate în iluzii. La Canalul de Suez muncitorii încrucişează braţele şi refuză să mai deservească trupele engleze. Tineretul, muncitorii, ţăranii, toţi patrioţii se înrolează în detaşamentele de eliberare. Parlamentul se vede nevoit să denunţe tratatul din 1936, dar guvernul trădează mişcarea pentru independenţă, recurgînd la un compromis cu S.U.A. şi Anglia. Trupele engleze primesc întăriturile şi încep lupta împotriva detaşamentelor de eliberare.

În aceste împrejurări are loc lovitura de stat din 1952, organizată de membrii Asociaţiei „Ofiţerilor liberi" — „Ad-dubat-el-ahrar", sub conducerea locotenent-colonelului Gamal Abdel Nasser. Regele Faruk este alungat. Se proclamă Republica.

Iată, schiţat în linii foarte sumare, profilul istoriei moderne atît de zbuciumate şi de nefericite a Egiptului, intrat în raza poftelor marilor puteri colonialiste. În 1956 imperialiştii au făcut ultima încercare de proporţii mari, neizbutită, de a determina continuarea istoriei ţării pe linia veche.

În prezent acest popor de aproape 30 de milioane de oameni, care trăieşte într-o ţară întinsă pe 1 200 000 km², are de rezolvat probleme noi, dificile şi complexe, dar el a depăşit una dintre cele mai negre etape din istoria sa. Eliberat de lanţurile sclaviei coloniale, îşi poate consacra în viitor forţele progresului şi prosperităţii ţării, cuceririi unei vieţi mai bune şi mai drepte.

La Port-Said am fost invitat să vizitez o tabără de fete. Vreau să descriu în cîteva cuvinte această întîlnire, pentru că ea îmi prilejuieşte o scurtă referire la tînăra generaţie de azi a Egiptului, la preocupările şi aspiraţiile ei.

Era un fel de han de tipul celora din secolul al XVIII-lea. O clădire veche, construită rudimentar de meşteri amatori parcă, de forma unei potcoave, cu un cat mărginit de o balustradă de lemn pe care dădeau uşile camerelor înşirate la rînd, una după alta. Aici locuiau cîteva zeci de fete din Cairo, în aşa-numita „Tabără de autoeducaţie".

Invitaţi în jurul unor mese de tablă, aflate în curtea hanului, am fost înconjuraţi în cîteva minute de tinerele noastre gazde. Majoritatea erau studente, cîteva de curînd licenţiate, profesoare care nu apucaseră încă să-şi ia în primire catedrele. Vreo două-trei erau chiar măritate, iar una dintre ele avea şi un copil.

Nu atrăgeau atenţia prin ceea ce se numeşte trăsături delicate şi nici prin acea graţie castă care face farmecul fetelor de douăzeci de ani. Erau chiar anormal dezvoltate, cu o feminitate opulentă pe care veşmintele nu reuşeau s-o atenueze. Aveau însă în ochii lor calzi, cafenii, în rîsul plin pe care-l risipeau cu dărnicie, o veselie contaminantă.

Şi în plus, o adevărată vocaţie penru discuţiile de principiu.

Începută cu două-trei dintre ele, discuţia noastră a căpătat repede proporţiile unui colocviu general. A fost nespus de plăcut schimbul de păreri cu aceste tinere intelectuale avînd o conştiinţă naţională deja formată, o pondere impresionantă în gîndire şi în analiza fenomenelor politice internaţionale.

„Detestăm goana după titlul academic în sine, spuneau ele. Momentul istoric trăit acum de poporul nostru condamnă prin el însuşi orice parazitism intelectual. Lupta pentru ridicarea poporului din înapoierea în care a fost ţinut, ne obligă

mult, dar creează largi spații de afirmare pentru fiecare dintre noi".

Unul din aspectele caracteristice, noi, pe care l-am putut sesiza în cursul călătoriei făcute în această țară, este efortul pentru formarea unei culturi naționale, pentru apropierea de cultura mondială, pentru crearea corpului de intelectuali indispensabil unei vieți civilizate.

Focarul culturii este fără îndoială, în mod nemijlocit, școala. Ea este etalonul principal al gradului de civilizație al unui popor. Or, îndelungata spoliere imperialistă — al cărei narcotic e pretutindeni ignoranța — a ridicat între școală și poporul arab un zid pînă acum de netrecut.

— Yankeii — îmi explica prorectorul universității din Cairo — nu concep un arab în afara tuturor atributelor primitivismului.

Cu prilejul unei vizite făcute la New York, profesorul egiptean constatase că nici un american nu știa despre Egipt mai mult decît că este țara piramidelor, iar despre arabi, că mureau de inaniție și că poartă galabii.

— Dumneata, i-au mărturisit cinic mai mulți americani, interlocutorului nostru, cu veșmintele dumitale europene și cu cultura dumitale, ne-ai dezamăgit profund.

Desigur, tot ceea ce e rodul procesului progresist, ireversibil, al istoriei, e de natură să dezamăgească profund pe cei care se mențin numai prin ceea ce este perimat în istorie.

Realitatea lăsată moștenire de trecut, care cere schimbări radicale, pune în fața intelectualității arabe și a tineretului universitar o înaltă datorie. Nu trebuie uitat că numai 30 la sută din populația Egiptului știe să citească și să scrie, că bunurile materiale ale culturii sînt încă departe de masele largi ale poporului, că boli endemice grave fac mari ravagii în rîndul oamenilor simpli.

Este semnificativ că din întregul sistem al învățămîntului universitar egiptean, a cărui apariție are o dată relativ recentă, excepție face doar Fa-

cultatea de medicină, veche de 150 de ani. Poate că este vorba și de continuarea unor străvechi tradiții ce pornesc de la marele medic al antichității — Avicenna ; este vorba însă în mod sigur și de imperativul unei stringente necesități.

Corpul profesoral se străduiește să facă conștient pe fiecare tînăr, care s-a hotărît să îmbrățișeze această profesiune, că dincolo de porțile facultății îl așteaptă o imensă operă socială, că el nu are dreptul să dezerteze de la această operă pentru confortul și rentabilitatea unui cabinet urban. De altfel, paralel cu unele stimulente materiale acordate celor care pleacă să lucreze la sate, guvernul egiptean proiecta o lege care să prevadă obligativitatea stagiului în mediul rural pentru fiecare medic.

Samia Elgatuar — de la tabăra din Port-Said — urma să fie inginer electrician. Intențiile ei personale se împleteau organic cu unul din marile și străvechile vise ale poporului egiptean : barajul de la Assuan. „Acesta — spunea ea înflăcărat — este foarte important pentru progresul economic al Egiptului. Acolo vreau să muncesc".

În tabăra de la Port-Said, fetele frecventau un seminar politic. Ele erau la curent cu ultimele noutăți din domeniul vieții internaționale. În acele zile, opinia publică arabă condamna cu vehemență agresiunea americano-engleză în Liban și Iordania și ele găseau în acest seminar cadrul pentru a-și exprima simțămintele antiimperialiste, pentru a comenta și interpreta zilnic faptele. Una din temele care făcuse recent obiectul seminariilor, fusese politica de neutralitate.

Am fost inițiați, în sfîrșit, și în legătură cu modul specific de organizare a autoeducației tinerelor studente arabe.

Întrucît ele proveneau din diferite medii și clase sociale, tabăra își propunea să organizeze schimbul de concepții și, mai ales, crearea unui punct de vedere politico-moral unic, pe deasupra tuturor deosebirilor determinate de originea socială și

apartenența politică a fetelor. În ce privește combaterea unor moravuri tradiționale desuete, acest procedeu educativ părea să aibă o anumită eficacitate. Fetele au demonstrat influența pe care o avea tabăra asupra unor colege provenind din familii conservatoare, bigote, care-și îmbîcsiseră progeniturile cu mentalitatea lor retrogradă, ridicolă. Se pare că o temă frecventă a dezbaterilor de natură etică, o constituiau relațiile dintre sexe.

În ce privește însă crearea armoniei între concepțiile ideologice de clasă opuse — argumentele sunau fals și, de altfel, destul de neconvins, în gura fetelor.

Cu toate acestea, din discuțiile avute cu diferiți militanți din mișcarea de tineret egipteană, s-a desprins clar că acesta era unul din obiectivele esențiale ale educației politice a tineretului. Explicații edificatoare am căpătat, în acest sens, de la dr. Alem, care mi-a fost prezentat ca unul din conducătorii „Consiliului suprem pentru tineret și sport" (un fel de federație a organizațiilor de tineret din Egipt). Această orientare se inspira din însăși ideologia oficială a regimului, care încerca insistent să acrediteze ideea posibilității creării unității națiunii prin împăcarea claselor, prin armonizarea intereselor și contradicțiilor antagoniste sub drapelul naționalismului arab. Această idee, cu o vechime apreciabilă în arsenalul ideologic al capitalismului, și-a dovedit însă de mult inconsistența. În ce privește Egiptul, însăși îndîrjirea neîmblînzită cu care autoritățile persecută pe comuniști, oameni ce exprimă interesele unei clase importante a societății egiptene — clasa muncitorească — dezvăluie ipocrizia ascunsă în această teză.

Politica reacționară, persecuțiile îndreptate împotriva comuniștilor, măsurile abuzive de împiedicare a participării lor la viața politică a țării, nu fac de fapt decît să adîncească scindarea forțelor națiunii, să slăbească capacitatea de apărare a poporului în fața atacurilor imperialismului și colonialismului. Este știut că imperialiștii — și expe-

rienţa proprie a Egiptului a dovedit-o nu o dată — nu s-au împăcat încă cu pierderea privilegiilor şi a surselor de profit din ţările pe care le-au asuprit odinioară ; ei nu se dau în lături de la nici o josnicie pentru a crea în aceste ţări fisuri şi breşe, pentru a asmuţi forţele reacţiunii împotriva forţelor progresului, pentru a aţîţa dezbinarea naţională.

Interesele naţionale ale tinerelor state independente cer întărirea frontului antiimperialist al poporului, înfăptuirea revendicărilor democratice ale maselor, operarea unor temeinice schimbări social-economice. Pe această bază poate fi obţinută unirea forţelor înaintate ale naţiunii.

Pe de altă parte, istoria demonstrează cu putere că dacă comuniştii, ca oameni, pot fi prigoniţi, idealurile lor nu pot fi încătuşate îndărătul gratiilor, nu pot fi suprimate prin teroare. Ele pătrund prin zidurile închisorilor, printre baionetele jandarmilor şi ajung la mintea şi la inima oamenilor. Ideile comuniştilor arată poporului singura cale care poate asigura lichidarea înapoierii trecutului, înflorirea economiei şi culturii ţării, fericirea şi bunăstarea celor ce muncesc. Tocmai de aceea comuniştii se bucură de simpatia maselor, care protestează cu indignare împotriva persecuţiilor şi suferinţelor la care sînt supuşi cei mai devotaţi şi mai dîrji apărători ai intereselor poporului, ai cuceririlor sale revoluţionare.

În taberele de tineret, mijloacele folosite în scopul de a demonstra „împăcarea claselor" mi s-au părut de-a dreptul puerile. Se considera că supunerea tuturor tinerilor — de la odraslele bancherilor şi industriaşilor pînă la fiii umililor felahi — unui oarecare regim de disciplină unic, poate sădi convingerea egalităţii depline între clase. Că participarea cîtorva adolescenţi provenind din familii care nu muncesc niciodată, la îndeletniciri practice de o jumătate de oră, pe nişte cîmpuri experimentale situate în jurul taberei poate demonstra... unitatea efortului constructiv al întregii naţiuni.

La sfîrșitul programului de „înfrățire", feciorii de bani gata și micile prințese cu obrazul de culoarea ciocolatei își schimbau șortul, își spălau îndelung mîinile, își periau unghiile și, trîntind portiera limuzinelor, apăsau pe accelerator cu un ușor oftat, îndreptîndu-se spre un alt univers, liber de corvoada „unității".

Nu știu cum au evoluat aceste utopice „falansteruri" egiptene, știm însă cu toții că înseși principiile care le-au generat au suferit revizuiri serioase, chiar în sferele conducătoare ale țării. Nu de mult președintele Nasser mărturisea : „Noi nu am reușit să rezolvăm contradicțiile pe cale pașnică..."

Viața — supremul judecător al ideilor oamenilor — nu poate fi ignorată la nesfîrșit, realitatea este un uriaș a cărui goliciune nu poate fi acoperită cu petice. Multă vreme în Egipt a fost la modă ideea caragialească : „să se modifice dar să nu se schimbe nimic". Se exprima, de asemenea, convingerea că apelurile vor îmblînzi ferocitatea exploatatorilor și vor ușura suferințele exploataților. La umbra lozincilor se înăsprea însă și exploatarea și mizeria. Alături de vechea aristocrație funciară — convertită la practicile capitalului — și de clica compradoră a speculanților greci, armeni, evrei, libanezi, sau italieni, se forma grupul noilor îmbogățiți, profitorii politicii de încurajare a inițiativei particulare. Alături de marii acționari ai concernului „Misr", ai grupurilor financiare Abbuda, Fargali, Jahia etc., se îngroșau rîndurile armatorilor, cămătarilor și traficanților de stupefiante.

Referindu-se la statisticile anului 1960, Nasser spunea : „Numărul persoanelor cu un venit de peste 10 000 de lire anual aproape s-a dublat" ; și mai departe : „cînd poporul a citit în ziare listele persoanelor cu asemenea venituri, el s-a întrebat : cum de au tolerat conducătorii această situație, din 1952 ?"

În locul unității naționale — se adîncea prăpastia națională ; în locul armoniei — se manifestau tot

mai violent contradicțiile între clase, între săraci și bogați.

Realitatea a arătat autorităților egiptene că soluția nu stă în espectativă și în utopii, ci în măsuri radicale. De aici, șirul de reforme decretate în cursul anului 1961, care a adus sub controlul guvernului o mare parte din mijloacele de producție ale țării, transporturile, sistemul financiar și de credit, comerțul exterior și interior „en gros".

Concernul dominant al Egiptului este acum „Organizația economică de stat" condusă de un Consiliu suprem. A fost creat monopolul statului asupra comerțului exterior ; a fost decretată naționalizarea băncilor, a societăților de asigurări și a unor firme industriale și comerciale (recuperarea se va face în termen de 15 ani pe baza bonurilor de tezaur nominale, cu dobîndă anuală de 4 la sută) ; s-a majorat la 90 la sută impozitul pe veniturile anuale ce depășesc 10 000 lire egiptene ; s-a limitat deținerea de acțiuni pînă la 10 000 de lire ; a fost naționalizat pămîntul aparținînd străinilor și s-a limitat proprietatea funciară de la 200, la 100 fedani de pămînt (ceea ce nu permite totuși decît împroprietărirea a 3 la sută din populația rurală) ; au fost sechestrate capitaluri însumînd 500 milioane de lire ; au fost anunțate măsuri de înlăturare din viața politică a unui număr de capitaliști și moșieri care au colaborat în trecut cu imperialismul.

Toate aceste acțiuni au fost primite cu satisfacție de opinia publică egipteană, care revendică de mult o intervenție hotărîtă în viața economică și politică a țării. Aceste reforme au fost punctul de plecare al unei adevărate campanii publice pornită de cercurile democratice împotriva milionarilor. În presa egipteană au fost divulgate unele din marile averi cu numele posesorilor acestora, și, uneori, relatări despre originea milioanelor.

În prezent se preconizează și o serie de schimbări în sistemul organelor puterii de stat ale Egiptului. La baza lor stă însă o concepție confuză des-

pre democrație. O linie negativă în viața politică a țării, care continuă să se mențină, este îndepărtarea arbitrară și dăunătoare pentru interesele națiunii a forței de avangardă a proletariatului — Partidul Comunist din Egipt — a energiei și entuziasmului revoluționar al clasei muncitoare. Teza socialismului fără dictatura proletariatului este un produs al concepțiilor care ignoră legile obiective ale societății.

Dar să ne întoarcem în tabăra fetelor din Port-Said.

O dată epuizată discuția de principii, fetele au devenit... fete. Într-o izbucnire entuziastă, ele s-au năpustit asupra carnetului meu de note, pe filele căruia și-au scris migălos și citeț minunatele lor nume orientale : Karima, Isis, Leila, Zamzam.

La început timide, au cerut să le mijlocesc corespondența cu cîte o fată, cu cîte o studentă romîncă. Apoi, cînd una mai curajoasă și-a exprimat dorința de a schimba scrisori cu un băiat, toate comenzile au fost contramandate și n-am mai auzit solicitîndu-se decît băieți : înalți, blonzi, bruneți și frumoși...

Dincolo de latura gingașă, pur feminină, această manifestare exprima sentimentele tineretului unui popor, care dorește prietenia cu toate popoarele pașnice ale lumii, sentimentele tinerei generații arabe care vrea să colaboreze activ în lupta pentru pace, alături de tineretul întregii lumi.

Trecuse de mult miezul nopții. Cei ce aveau să-și petreacă noaptea pe aeroport, se retrăseseră în ungherele sălii de așteptare. Se căznea fiecare să ațipească în culcușul lui. Un chelner bătrîn și murdar apărea arareori, aducînd cu gesturi lenețe o ceașcă de cafea vreunui pasager ce voia să-și alunge somnul. În asemenea clipe timpul stă pe loc,

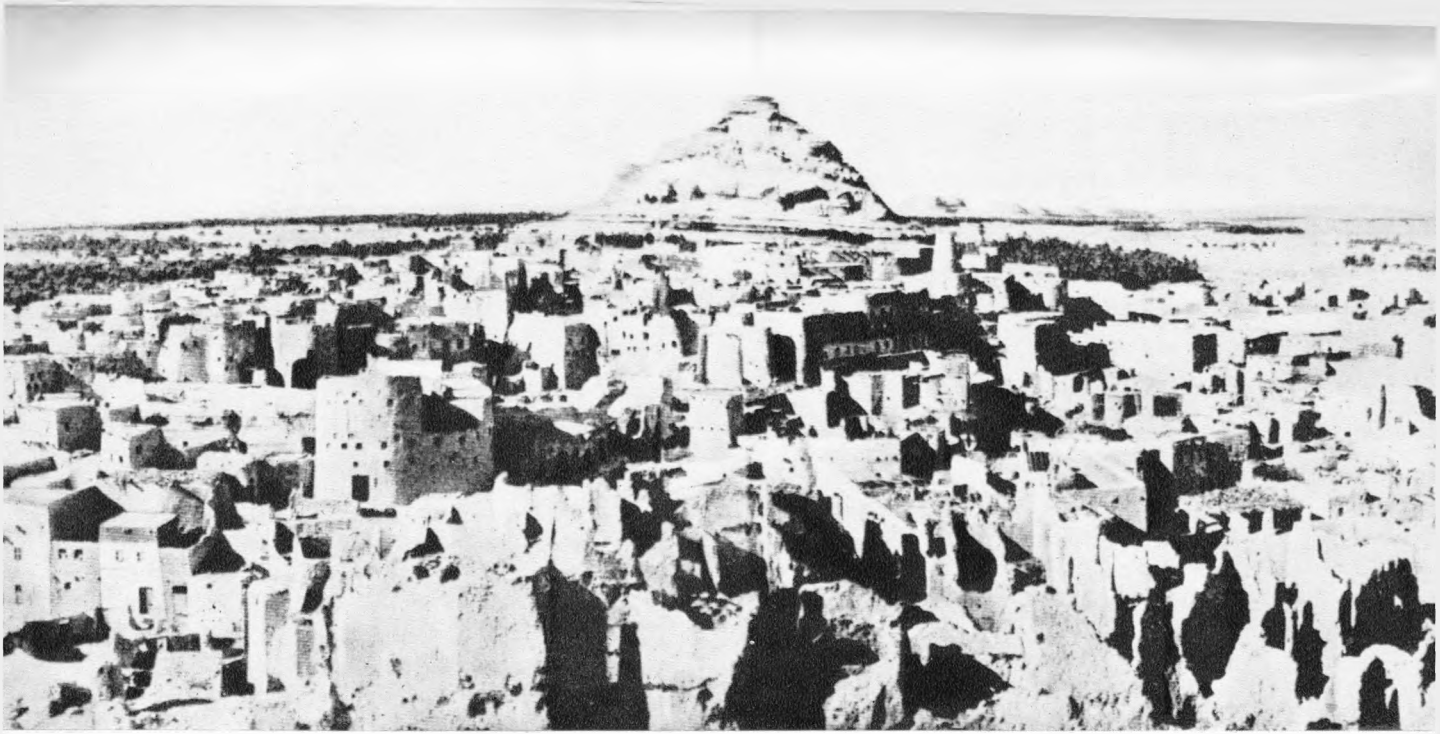

În inima Saharei — o oază ... Siwa

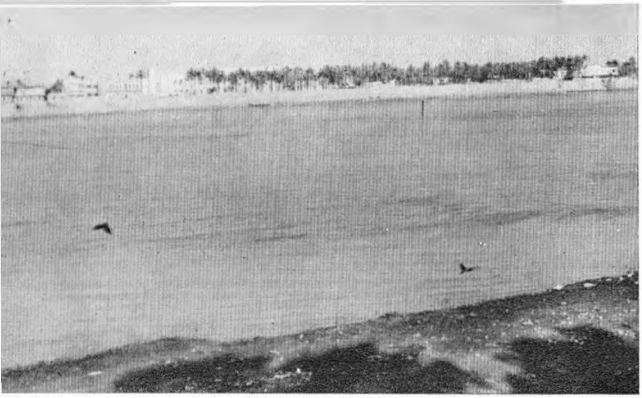

Tigrul străbate leneș străveche capitală a Mesopotamiei

Aici se înalța vestita cetate a antichității — Ninive

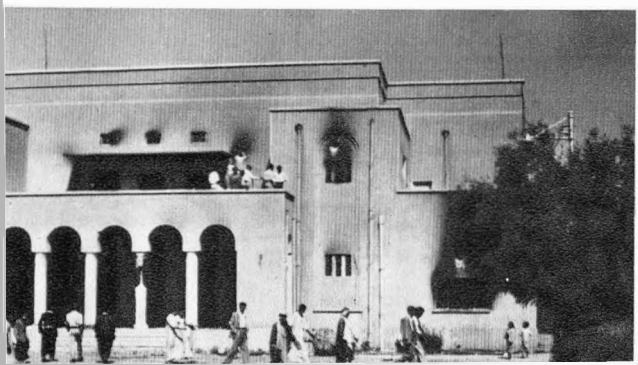

Palatul regal mistuit de flăcările revoluției

Limuzina satrapului Nuri Said a împărtăşit soarta stăpînului

Procesiunea înmormîntării ţăranilor ucişi de duşmanii poporului

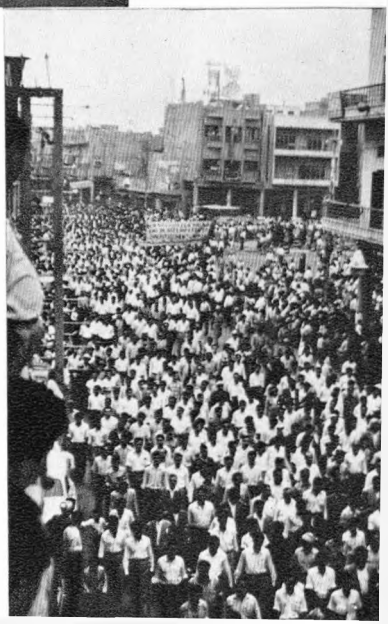

Țara de piatră a Kurzilor

Vechea stradă a negustorilor din Bagdad — Al. Rașid

pentru că nimeni nu-l bagă în seamă, pentru că dacă ar curge s-ar irosi în zadar.

Aşteptam avionul pentru Bagdad şi, fiindcă somnul mă ocolea, încercam să-mi omor plictiseala privind chipurile oamenilor adormiţi.

Venind de pe cine ştie ce drumuri ale planetei, căile lor se întretăiaseră pentru o noapte şi adormiseră ghemuindu-se unul într-altul : un om înalt şi blond, de undeva din nord, de pe chipul căruia somnul ştersese toată asprimea ; un altul cu obrazul lat, poate un tailandez, care se vedea că nu doarme, ci numai visează cu ochii închişi ; o femeie tînără cu profilul pur de copil, legănînd prin somn un prunc lipit de sîn — poate o prinţesă indiană ; o femeie şi un bărbat — desigur soţ şi soţie — oameni în vîrstă, cărora îndelunga convieţuire aproape că le uniformizase chipurile.

Aici, dormind laolaltă, sau prefăcîndu-se că dorm, ei erau nespus de aproape unul de altul. Mîinile lor se atingeau şi, adesea, unii îşi rezemau capul de umerii celorlalţi. Cît de bine păreau să se simtă ei aşa, nişte străini veniţi de pe toate drumurile planetei, împărtăşindu-se unii de la căldura omenească a celorlalţi.

Cînd aveau să se trezească însă legătura aceasta efemeră, înnodată între ei prin somn, avea să se rupă brusc. Aveau să se privească cu răceală, cîntărindu-şi din ochi rangul şi punga, fugind toţi, preocupaţi numai de propriile lor interese, îmbrîncindu-se, la ghişee, bătîndu-se ca să se aranjeze fiecare mai bine decît celălalt. Aveau să-şi continue apoi călătoria mai departe, prin lumea lor strîmbă, în care rangul şi punga nu-i mai lasă să redevină fraţi, decît, cel mult, în somn.

Dar, în sfîrşit, nu despre asta voiam propriu-zis să scriu.

Pe aeroport se afla în noaptea aceea un grup de dreptcredincioşi mahomedani care plecau spre Mecca să se sfinţească. Erau cam douăzeci de oameni, cu trupurile înfăşurate în nişte eşarfe albe, imaculate, cu umerii, braţele şi picioarele goale.

Așa cum erau înveșmîntați, ar fi părut niște mumii dacă trupurile lor n-ar fi fost atît de puternice, de musculoase și de bine hrănite. Cu toate acestea, învăluiți în razele lunii — care se proiectau pe pînzele lor albe, pe capetele descoperite, rase, pe umerii goi — păreau niște stafii. Niște stafii care plecaseră să se „purifice", și care așteptau cursa din zori a companiei „K.L.M." spre Arabia Saudită.

Odinioară, pelerinajul de purificare se făcea cu toiagul. Oamenii băteau drumurile luni de zile spre „locul sfînt", cu nădejdea că acolo vor găsi împăcare. Acolo nu găseau nimic, dar poate însăși drumul acesta lung și obositor era un prilej de întîlnire a omului cu sine. De aceea unii spuneau la reîntoarcere că se simt mai înțelepți.

Dar acum oamenii aceștia mergeau să se purifice cu avionul. Aveau chiar bilete de clasa întîi. E evident că nu oricine putea plăti biletul unei asemenea călătorii. Pelerinajul aerian apare astfel ca un privilegiu de clasă. Iar pe această cale, concurenții la sfinție din rîndul gloatei au dispărut.

Singurul zgomot care răzbătea de afară, în liniștea adormită a sălii de așteptare, erau vocile lor egale, pașii lor uniformi care măsurau pămîntul. Începusem să mă obișnuiesc cu acest zgomot monoton, care fusese parcă asimilat de tăcerea înconjurătoare, cînd un schimb de voci răzlețe mă făcu să tresar. Rumoarea crescu, devenind, în cîteva clipe, o gălăgie babilonică. Răzbăteau voci stridente, îngroșate de ură și de furie, sălbăticite. Călătorii au alergat afară neliniștiți.

Un om prăbușit în genunchi, plin de sînge, se zbătea în spasmele morții între „evlavioșii" pelerini înfășurați în pînzele acelea albe, imaculate. Aceștia îl loveau cu sete, orbește, ca niște bestii dezlănțuite.

Era primul pas către purgatoriu, pe calea iertării păcatelor, pe care porniseră.

Se năpustiseră asupra omului acela pentru că era dintr-o altă sectă religioasă. Cineva îl descoperise

ghemuit pe aeroport, unde își petrecea noaptea laolaltă cu ceilalți pasageri, și toți „sfinții" aceștia se repeziseră la el ca la o iscoadă, ca la o paria sau ca la un dușman de moarte. Același fanatism religios care îi purta spre locurile sfinte se dezlănțuise în ei ca un val de nebunie, ca o pornire oarbă, împingîndu-i spre asasinat.

Și nici unul nu-și dădea seama cît era de departe de curățirea sufletească, de echilibrul spiritual și de înțelepciunea în numele cărora se aflau acolo. Izbeau cu sete în omul acela lipsit de apărare fiind încredințați, în sinea lor, că purificarea e o marfă pe care în bună măsură o și achitaseră o dată cu taxa exorbitantă a biletului de călătorie spre Mecca, „par avion".

IRAK

Trecuseră 20 de zile de la căderea „Bastiliei Orientului"...

Peste tot se vorbea atunci despre Bagdad într-un mod foarte familiar. Bagdadul își pierduse rezonanța literară de oraș al celor „O mie și una de nopți" și străvechea sa rezonanță istorică. Numele orașului se încărcase de un sens nou, care le estompa pe toate celelalte, și care era foarte simplu și foarte familiar.

Revoluțiile sînt un mare numitor comun al tuturor locurilor. Ele scot țările și orașele din lîncezeala lor istorică, pun pe planul al doilea tot ceea ce este bizar, misterios, exotic și necunoscut în existența lor îndepărtată și le apropie de simțurile și de mintea oamenilor, le face inteligibile și actuale.

Datorită revoluției democratice, antiimperialiste și antimonarhice de la 14 iulie 1958 (izbucnită cu douăzeci de zile înaintea primei călătorii pe care am făcut-o în Irak), Bagdadul a părăsit deodată îngustul său ungher istoric — din care îl scoteau

arareori doar scriitorii, istoricii și dascălii de școală — și a intrat viguros în circulația internațională, în viața politică a lumii, ca un adevărat oraș contemporan.

După o noapte petrecută în avion, venirea zorilor — ce decolorează ferestrele și smulge una cîte una perdelele cu care fusese învăluită lumea — e o clipă de neuitat.

Din haosul în care păruse că a pierit — reapare buna, strămoșeasca vatră pămîntească.

Parcă-ți redescoperi deodată și tovarășii de călătorie. Figurile lor sînt mai familiare, mai intime.

E o clipă răscolitoare ca o revelație.

— Uite pămîntul! strigă într-un glas oamenii. Jos e Asia, sau America, sau o insulă pierdută în cine știe ce arhipelag. Dar oamenii se bucură că și-au revăzut pămîntul, leagănul comun unde de mii de ani trăiesc la un loc, unde vor mai trăi împreună în veacuri.

Mă gîndeam la acest profund și firesc sentiment omenesc, în timp ce zorile sidefii se revărsau din toate părțile peste pămîntul roșcat al Mesopotamiei, peste peisajul lunar al deșertului irakian, peste ținuturile legendare ale Tigrului și Eufratului.

Jos, pe pămînturile ce se desfășurau sub privirile noastre, se petrecuseră în acele zile mari evenimente istorice. Irakul își sfărîmase lanțurile. Arsese toate hîrtiile care-i pecetluiseră robia. Poporul făcuse, în sfîrșit, uz de cel mai sfînt drept al său.

Sunase și aici ceasul colonialismului.

Eram în avion doi romîni, cîțiva englezi, un grec, un sudanez, mai mulți arabi și trei americani. Ne bucurasem deopotrivă văzînd pașnicul pămînt irakian. Prin el ne reîntîlneam toți cu bătrîna noastră planetă pe care viața curge — mai lin sau mai tu-

multuos — pe diferite albii, de-a lungul tuturor meridianelor, ca o sublimă minune a naturii.

Aş fi vrut să-i întreb pe tovarăşii mei de drum americani, şi pe cei englezi, de ce în clipa aceea, pe plaja liniştită a Libanului, săreau din vapoare mii de soldaţi îmbrăcaţi în pantaloni golf — compatrioţi de-ai lor — trăgînd cu ei care blindate şi tunuri cu gurile aţintite spre pămîntul Irakului ? De ce reactoarele de război cu semnele ţărilor lor zumzăiau ameninţător pe cerul albastru al Orientului ?

Cînd avionul a început să descrie prin aer cercuri largi, coborînd, ne aflam deasupra Bagdadului. Oraşul dormea adînc, ca după o boală grea, ca un om abia ridicat de pe masa de operaţie. Sîngele primenit începea să-i coloreze obrazul.

La ora aceea boarea apelor răcorea aerul şi străzile erau pustii. Toţi locuitorii oraşului dormeau pe acoperişurile-terasă pe care se desena o ciudată geometrie de spaţii parcelate, separate prin pînze şi cearşafuri albe, întinse ca nişte vele în vînt.

O singură vietate părea trează în oraş — imensul şarpe de argint care se mişca, sclipind în bătaia primelor raze ale soarelui : Tigrul.

Pe aeroport ne-au întîmpinat autorităţile militare. Un tînăr ofiţer examina amabil, dar cu atenţie, bagajele călătorilor. Aflînd că sîntem romîni, o mirare şi o curiozitate greu ascunsă i s-a întipărit pe faţă. Ne privea cu un zîmbet prietenesc, cu o dorinţă vădită de a ne vorbi. Eram doar, după atîţia ani, primii romîni pe pămîntul Irakului. Iar prezenţa noastră era o dovadă de simpatie faţă de cauza care triumfase în Irak. Îndatoririle nu-i dădeau însă răgaz. La plecare, zîmbind cu toţi dinţii

lui strălucitori, ne-a oferit cîte o țigară. Cît de familiar e acest gest! Pretutindeni, schimbul de țigări e un prim semn al prieteniei.

Împreună cu un alt ziarist — sudanez — am fost luați în primire de către un căpitan care ne-a instalat într-o mașină militară. După cîteva minute intram în oraș.

Așa am cunoscut Bagdadul, la cîteva zile de la proclamarea Republicii.

...Era ora cînd conturul grațioaselor poduri ce se arcuiesc peste străvechiul fluviu biblic, începea să se desprindă din noapte. Apele Tigrului curgeau mohorîte spre Oceanul Indian, ascunzînd parcă, conspirativ, sub obrazul lor metalic, lipsit de orice sclipire, o neliniștitoare taină.

Era ora somnului dulce. După noaptea fierbinte, văzduhul respiră ușurat, învăluind Bagdadul într-o răcoare binefăcătoare.

Orologiile băteau cu o rezonanță nouă, de cinci ori.

Sunase ceasul unuia dintre cele mai abominabile regimuri politice pe care le-a cunoscut secolul nostru.

— La ora aceea, spunea colonelul Uasfi Taher, primisem misiunea de a-l aresta pe Nuri Said.

De ce a primit tocmai colonelul Uasfi această importantă și grea însărcinare? Îi priveam chipul mare, lat, bărbătesc, cu pielea măslinie, cu mustața neagră, groasă, militărească, statura masivă. Îi ascultam glasul aspru, dur, de om încercat.

Colonelul Uasfi a fost timp de doi ani aghiotantul personal al lui Nuri Said. A trăit în apropierea lui ca o umbră mută, docilă, indiferentă. Dar ca o umbră teribilă, care ți se ridică deodată de sub picioare, vie, cruntă, neîndurătoare, pentru a te pedepsi pentru tot ce ai lăsat-o să vadă.

Colonelul Uasfi, membru al organizației conspirative militare „Ofițerii liberi", care plănuia de vreme îndelungată revoluția, a înconjurat în noaptea de 14 iulie, cu un grup de soldați, palatul lui Nuri Said. Un foc de armă tras imprudent de unul din ostași, i-a dat însă acestuia de știre. În pijama, pe o ușă din dos care dă chiar pe malul Tigrului, el s-a năpustit afară și, cu o barcă cu motor, s-a pierdut în noapte.

Postul de radio Bagdad transmitea sonor, laconic, repetat pe toate lungimile de undă, victoria revoluției.

De o zi și o noapte oamenii îl căutau pe Nuri Said.

Cînd toate speranțele păreau pierdute, undeva s-a auzit vocea agitată a unui trecător :

— Priviți această femeie, priviți această femeie !

Pe stradă, o femeie alerga bezmetic, împleticindu-se în văluri. Vălurile îi căzuseră și, în fața ochilor uimiți ai celor de față, apăruse numai în pijama, așa cum reușise să dispară în noaptea revoluției, însuși criminalul fugărit — Nuri Said.

Cineva a tras un foc de revolver. Apoi alții. Apoi a răsunat un răpăit de mitralieră.

Colonelul Uasfi nu-și mai putea îndeplini întocmai misiunea. El nu-l mai putea preda viu pe Nuri Said înaltului Tribunal Militar.

Poporul însuși, cel mai pătimaș acuzator al călăului, i-a pronunțat și i-a executat sentința.

Tribunalul poporului și-a ținut la Bagdad, la ora aceea, prima sa ședință istorică.

...Nuri Said.

Iată un personaj pe care probabil istoricii, scriitorii și psihologii viitorului îl vor examina cu mult interes, pentru a stabili gradul pînă la care societatea trecutului a împins degenerescența conștiinței

umane. Nuri Said a fost o înspăimîntătoare creaţie de laborator a imperialismului. El a întrunit toate viciile politicianismului burghez. A fost lacom şi crud, slugarnic şi răzbunător, lipsit de orice demnitate şi ambiţios. N-a avut nici o milă pentru poporul său pe care l-a furat, l-a trădat, l-a vîndut duşmanilor, răpunînd cu o ferocitate de fiară pe cei mai buni fii ai poporului. Era fricos, tremura şi de umbra sa, şi de teamă omora fără să stea o clipă pe gînduri.

Poporul nici nu-i mai spunea pe nume. Toţi arabii îi spuneau „cîinele". Nimeni nu mai vedea în el un om.

Cînd a fost prins şi răpus, vestea s-a răspîndit cu iuţeala fulgerului. Populaţia trăia atunci în surescitarea revoluţiei. Poporul era în stradă şi aerul era inflamabil.

Oamenii se chemau, se adunau unii pe alţii şi alergau cu toţii spre locul unde vedeau că se îndreaptă, fugind, cei dinaintea lor. Uliţele erau pline. Cei care veneau în urmă nu se mai puteau strecura pe ele.

Circula zvonul că un anume student Naket el Hakim tăiase o mînă a cadavrului şi, agăţînd-o la parbrizul unui taxi, cutreiera străzile Bagdadului, vestind mulţimea.

Am reuşit să-l întîlnesc şi să stau de vorbă cu acest tînăr. L-am găsit întîmplător la un centru de înscriere a voluntarilor. Avea o faţă luminoasă. Nu exista nici cel mai mic semn de cruzime sau de sadism pe chipul său. Ceea ce a făcut atunci, cu braţul înţepenit al lui Nuri Said, a fost altceva — mi-a spus el. Cunoştea sentimentele poporului şi de aceea simţise nevoia să împărtăşească tuturor bucuria acelei zile.

Ura maselor împotriva oprimatorului a izbucnit violent. Oamenii au ciopîrţit cadavrul în adevăratul înţeles al cuvîntului. Se spune că membrele mortului au fost împărţite cu chitanţă în regulă, sub semnătură de primire. Nu mai rămăsese întreg decît trunchiul cadavrului atunci cînd o companie

de soldați a venit să-l ia pe împușcat pentru a-l înmormînta. Oamenii s-au împrăștiat. Se părea că acest episod al revoluției a luat sfîrșit.

Noaptea, cîteva grupuri de cetățeni au pătruns însă în cimitirul unde fuseseră îngropate resturile trupului lui Nuri Said. Secretul fusese deconspirat. Se vede treaba că oamenii nu cunoșteau încă mormîntul, căci paznicul cimitirului i-a surprins dezgropînd morții la întîmplare. Amenințarea de a răscoli tot cimitirul a înfrînt șovăiala acestuia. Cetățenii au fost conduși la locul respectiv. Locuitorii Bagdadului nu puteau suporta ideea pîngăririi cimitirului cu hoitul celui pe care de mult încetaseră de a-l mai socoti om.

Cineva — ce se pretindea martor ocular — mi-a istorisit întîmplările din noaptea aceea, pe care le povestesc, cum se spune, cu beneficiu de inventar. Masa aceea de carne inertă ce mai purta numele de Nuri Said a fost legată cu o sfoară și purtată pe străzi. Trecătorii o scuipau, o loveau cu pietre. Blestemele cădeau ca grindina. Văzduhul vuia. Într-un tîrziu, lugubrul obiect al acestei ceremonii nocturne a fost stropit cu benzină și aprins. A ars tot, pînă cînd n-a mai rămas decît cenușă, iar cenușa a fost strînsă și împrăștiată pe apele negre ale Tigrului care curgeau încruntate spre sud, spre Șat-El-Arab.

Mulțimea dezlănțuită a Bagdadului, poporul încărcat de ură și mînie, nu mai voia să păstreze din odiosul criminal nici măcar amintirea.

În presa engleză, Nuri Said a fost regretat îndelung. Aceasta nu e de mirare. Nuri Said fusese cea mai reușită plăsmuire a „Inteligent Service"-ului. Ceva atît de „perfect" nu s-a mai putut realiza, nici înainte, nici după aceea.

Hazul stă însă în faptul că, la un moment dat, în presa occidentală s-a scris că irakienii au rămas nemîngîiați de pierderea lui Nuri Said. Și acest lucru a fost dat ca adevăr numai pentru faptul că un gazetar american a jurat cu mîna pe „conștiință"

că a văzut cu ochii lui, la puțină vreme după revoluție, întregul Bagdad îndoliat.

E greu de spus dacă ziaristul cu pricina era un excroc de duzină sau prezenta un caz tipic de inocență desăvîrșită. El descrisese cu lux de amănunte ceremonia religioasă a „sărbătorii profetului", punînd pur și simplu, deasupra acestui reportaj, titlul : „Doliu după Nuri Said".

Am trecut pe unde călcase poporul în noaptea revoluției. Prin cenușa palatelor din Bagdad.

Am intrat pe o poartă înaltă din fier forjat în palatul lui Nuri Said. Totul era neclintit, așa cum a rămas după noaptea de 14 iulie.

Într-un chioșc — limuzina neagră zdrobită.

În curte — în căldura sufocantă în care aerul părea că poate lua foc la o simplă scăpărare a unui chibrit — mitraliori irakieni se odihneau în tăcere la umbra unor chioșcuri.

Într-un salon larg, jos pe covor, un uriaș safe de fier. Aici fuseseră, după ușile duble, căptușite cu oțel, mapele de piele tixite cu documente, cu actele de vînzare a țării, cu mărturiile atîtor trădări.

Safeul era verde, gros, stătea în mijlocul încăperii ca un cadavru, ca un monstru răpus. Era spart pe toate părțile, fîșii groase de oțel erau răsucite din el. Era gol, pustiit.

Poporul a intrat în posesia vestitelor planuri ale „Pactului de la Bagdad" și a listelor celor ce urmau să mai fie uciși, ale luptătorilor pe care Nuri Said se pregătea să-i tortureze și să-i arunce după gratiile temnițelor, umplute pînă la refuz.

Pe aici trecuse poporul !

Un fior de mîndrie pentru acest mare și puternic erou, pentru forța uriașă și de neînvins a celor care-și făuresc istoria.

Am ieșit pe terasa de pe acoperișul palatului. De sus se vedea oglinda sclipitoare a Tigrului, apa largă, molcomă, pe malul căreia se scăldau, zbenguindu-se, copiii. Copii neștiutori care trăiseră marile, furtunoasele zile ale abolirii monarhiei, ale răsturnării despotismului.

Cînd am plecat, la poarta mare din fier forjat aștepta în tăcere o masă de oameni.

Toți aveau o mină severă, gravă, pregătită parcă pentru un rechizitoriu.

Sobri, încruntați, nemișcați, așteptau sub dogoarea soarelui nemilos, în căldura de 60 de grade, înșirați de-a lungul porții înalte de fier, să fie lăsați să pătrundă în palat. Erau probabil dintre cei care nu fuseseră la Bagdad în zilele revoluției, solii oamenilor din provincie trimiși să vadă, să se întoarcă și să povestească.

Am fost apoi la palatul „Mehab", la curtea regelui Feisal.

Cu orbitele negre ale ușilor și ferestrelor arse, cu pereții brăzdați de dîre de fum, cu coloanele sale mistuite de limbile flăcărilor pînă la armătura de fier, palatul regal te întîmpina încă de departe ca un spectru al unei lumi moarte într-un groaznic incendiu.

Înăuntru totul era ars.

Oamenii, nenumărați, mii de oameni — bătrîni, bărbați în lungi și multicolore galabii, din nordul și sudul țării, șeici cu halate negre și albe, femei în văluri negre, copii, mame cu prunci în brațe — toți călcau în neștire peste moloz, peste cenușa palatului, peste cenușa monarhiei, o răscoleau, o pisau în picioare.

Oamenii treceau, cortegiu nesfîrșit, dintr-o încăpere în alta. Toate erau la fel, fiecare semăna cu cealaltă, palatul fiind totuna : urme de fum, moloz și cenușă.

Undeva, într-un salon, am găsit jos, pe podeaua arsă, o bucată de carte de joc ruptă. Un as de treflă.

Am ieșit.

La colțul aripei drepte a palatului se află un copac pitic cu coroana rotundă, tunsă elegant. În tulpina sa erau două răni proaspete, două găuri făcute de glonț. Două gloanțe care au trecut mai întîi prin trupul regelui Feisal și al regentului Abdul Elah.

Mai încolo, spre ieșire, o fîntînă arteziană încremenită. Gurile leilor regali erau prozaic înfundate cu hîrtii și gunoaie.

Afară, oamenii se mișcau iuți și veseli. Aerul era fierbinte, dar pe fața oamenilor se citea plăcerea de a respira.

Bagdadul nu mai avea palate regale. Dar se simțea mai bine așa, mai liber.

După cum nu mai avea nici statui. Acesta era încă un semn al revoluției. În piețe și parcuri, pe străzi, la intersecțiile marilor artere, acolo unde odinioară se înălțau trufașe trupurile de piatră ale statuilor, rămăsese locul gol.

Un piedestal de piatră — și spațiul gol.

— Aici a fost Feisal, aici generalul englez Maude, aici... și degetul arăta mai departe spațiul gol.

Pe piedestale se cățăraseră trădătorii. Acum fuseseră răsturnați. Bagdadul se eliberase și de statuile lor.

Era la douăzeci de zile de la revoluție. Entuziasmul, tensiunea maselor nu slăbiseră. Capitala Irakului era în stăpînirea armatei și a poporului. Oamenii se adunau prin piețe cu sutele, cu miile. Discutau aceleași și aceleași lucruri. Recapitulau evenimentele. Se întrebau : ce va fi ? Se declanșau spontan explozii de bucurie. Răsunau din senin tamburinele. Se încingeau jocuri populare vijelioase. Anumiți oameni erau purtați în triumf. Ziarele se vindeau din zbor, la cîteva minute după ce

ieşeau din rotativă. Era un du-te-vino continuu şi aveai impresia că oamenii ezită să părăsească strada, că le e teamă să nu survină ceva important la care să nu fie de faţă. Pe la chioşcuri, se vindeau cărţi poştale ilustrate cu figurile bărbaţilor ce participaseră la conducerea revoluţiei.

Mă duceam adesea la sediul Radiodifuziunii irakiene. Aici se simţeau puternic bătăile inimii Republicii. Poate mai mult ca oriunde, aici simţeam freamătul revoluţionar al acelor zile. Peste tot domnea o puternică agitaţie. În sălile de lucru ale reporterilor se scria cu febrilitate. Nu se auzea decît scîrţîitul peniţelor care alergau grăbite pe hîrtie, descriind în fraze nervoase, în imagini vulcanice, atmosfera de mare avînt patriotic al ţării. Era o mare datorie pentru gazetarii irakieni de a face cunoscute lumii sentimentele poporului, neînfricarea în faţa primejdiei care începuse să planeze din nou asupra ţării.

Din studiouri se auzeau acordurile marşurilor ce exprimau starea de spirit a maselor, şi care răsunau — înaripînd inimile — în văzduhul întregii ţări.

Apropierea trupelor americane, debarcate în Liban şi Iordania, nu producea panică, cu toate că se ştia foarte bine că acestea vizau Irakul, revoluţia din Irak. Oamenii erau gata de luptă. Gata să înfrunte pe oricine. În Bagdad era stare excepţională şi la propriu şi la figurat.

În oraş se aflau trupele Armatei a II-a — armată care întorsese armele împotriva vechiului regim. Toate unităţile militare erau zi şi noapte în poziţie de atac. La colţuri de stradă, în ganguri, pe trotuar, erau grupuri de puşcaşi şi cuiburi de mitralieră, iar soldaţii, lungiţi pe caldarîm, stăteau pur şi simplu în poziţie de tragere. Pe acoperişurile plate ale clădirilor se aflau tunuri şi mortiere. Din loc în loc, pe străzi, erau postate care blindate.

Oamenii treceau pe lîngă tancurile gălbui — de culoarea nisipului din deşert — şi le băteau uşor cu palma peste oţelul încins, cu satisfacţia cu care

pălmuiesc călăreții crupa calului bun, credincios.

La intrarea în instituții, ofițerii zîmbeau politicos, se scuzau îndatoritori, dar te percheziționau minuțios. Spre marea noastră satisfacție cuvintele „sahafi rumani" — ziariști romîni — aveau un efect magic și ne scuteau de multe ori de această obligație.

În seara zilei de 10 august am întîrziat în emisiunea Radiodifuziunii irakiene peste ora zece. După această oră se aplicau normele stării excepționale. Am căpătat o autorizație specială și am plecat pe jos spre hotel. Drumul trecea peste Tigru, peste unul din frumoasele poduri-arc. Pe pod — pichete de soldați. La capetele podului — care blindate și artilerie. Orașul gol, pustiu. În stradă, pe caldarîm — bivuacuri, paturi de campanie sau pur și simplu pături așternute direct pe asfalt, pe care dormeau soldații ce-și așteptau schimbul.

Pășeam muți pe străzile pustii, străjuite ici-colo de pichete de soldați. Pe aceste străzi, cu cîteva ceasuri în urmă, abia puteai să te miști, mașinile nu puteau circula minute în șir din cauza aglomerației, iar arabii care vînd, cumpără, se ceartă, țipă, umpleau aerul cu vocea lor stridentă. Acum, străzile păreau largi, nemăsurat mai largi decît ziua și nefirești, stranii, deghizate ca într-o farsă orientală.

Am fost martor la crearea primelor detașamente de luptă ale tineretului. O mare masă de oameni, tăcută, răbdătoare, aștepta îndelung la cozile centrelor de înscriere. Într-o superbă explozie de generozitate, tinerețea își depunea aici, în mîinile Republicii, însăși viața. Tinerii treceau unul cîte unul prin fața registrului de înscriere și, ca într-un înflăcărat plebiscit pentru cauza libertății patriei, își aruncau parcă inimile într-o nevăzută urnă.

Acest pelerinaj al spiritului de sacrificiu a durat zile și săptămîni.

Republica — tînăra mamă a poporului — putea fi mîndră de fiii ei. Se angajau solemn să lupte

pentru dreptul ei la viață, pînă la ultima lor picătură de sînge.

O constatare surprinzătoare și emoționantă: afecțiunea irakienilor față de țara pe care o reprezentam, deși despre Romînia nouă nu se vehiculaseră pînă atunci în Irak decît minciuni și calomnii. În cărți, în manualele școlare, nu se mai scrisese aproape nimic. Romînia era prezentată în fugă, în cîteva cuvinte, ca o țară de dincolo de „cortina de fier".

Acum nu trecuse nici o lună de la revoluție și oamenii ne întindeau brațele cu chipul zîmbitor, arătîndu-ne deschis prietenia. Ei înțeleseseră deci că cele spuse despre noi în vechiul regim fuseseră minciuni. Nu crezuseră o iotă. Ba mai mult, se pare că la urechea lor ajunseseră și fărîme de adevăr.

Știau că și la noi stăpîniseră în trecut imperialiștii. Că și nouă ne furaseră bogățiile, lăsînd poporul sărac. Știau că poporul romîn s-a eliberat. Auziseră despre viața nouă a Romîniei și spre o asemenea viață tindeau și ei acum. Unii vorbeau de tractoarele romînești, alții de utilajul nostru petrolifer. Petrolul era subiectul cel mai frecvent al discuțiilor. Vedeau în țara noastră un model de felul cum poate fi valorificată în folosul poporului această bogăție națională, care reprezintă și tezaurul țării lor.

Ne strîngeau mîinile cordial. Ni se deschideau toate ușile. Acolo unde gazetarii occidentali trebuiau să bată îndelung, noi eram primiți imediat. Am stat de vorbă cu principalii oameni politici ai zilei, cu ofițeri superiori care luaseră parte la organizarea insurecției, cu miniștrii, cu conducătorii partidelor politice. Șeful Partidului Național-Democrat, Kamel Ciadîrgi, a ținut să ne explice pe larg esența programului partidului său. Avea intenții democratice frumoase, dar, cu toate că poseda o experiență politică îndelungă, părea un visător. Una din principalele sale revendicări era să se legifereze dreptul Partidului Național-Democrat la...

revoluție. El spunea că, în ultimă instanță, și partidul său vizează un viitor socialist, dar de o factură la care, ce-i drept, nu se gîndise încă prea îndeaproape. De altfel, etapa nouă în care intrase Irakul, ne-a informat el, reclama reexaminarea programului partidului și așezarea sa pe baze noi. În ce privește sarcinile politice curente, partidul susținea revendicări democratice importante : întărirea frontului comun al forțelor patriotice, lărgirea libertăților populare, măsuri de redresare a economiei, înlăturarea capitalului străin din țară.

Într-o zi, la hotelul „Sindbad" în care locuiam, am primit o carte de vizită. Numele nu-mi spunea nimic. Eram intrigat. Nu cunoșteam pe nimeni și bănuiam de asemenea că nu mă cunoaște nimeni.

Cel care mă căuta se dovedi a fi un om tînăr, care părea puțin emoționat. M-a făcut să înțeleg că dorește să vorbească fără interpret, cu toate că în felul acesta discuția noastră în limba... arabă, amenința să sporească în mod îngrijorător misterul întîlnirii și să se prelungească la nesfîrșit. Realitatea e însă că oamenii dispun de o infinitate de mijloace de a se face înțeleși. În plus, cîteva cuvinte sună aproape la fel în toate limbile. Unul dintre acestea este cuvîntul *comunist*. Pînă la urmă am înțeles sensul vizitei acestui tînăr. Eram invitat, împreună cu tovarășul meu de drum, la o reuniune prietenească într-un grup de comuniști irakieni.

Trebuie să spun că am petrecut o jumătate de zi de neuitat. Am fost primiți ca niște rude apropiate, nespus de dragi, care nu mai fuseseră văzute de vreme îndelungată. Ne strîngeau la piept și rîdeau ca niște copii. Femeile încărcaseră mesele cu bunătăți, cu tot ceea ce face deliciul bucătăriei arabe. Ar fi vrut să mîncăm deodată totul, dar în

același timp ar fi vrut să nu piardă nici un minut pentru a ne auzi vorbind, povestind, explicînd.

N-am cunoscut niciodată atîta aviditate față de niște oameni străini. Era un grup de comuniști, de patrioți înflăcărați, care abia ieșiseră din iadul celei mai negre opresiuni. Din închisori, din lagăre, din adîncă ilegalitate, dintr-o lume tenebroasă și sălbatică în care viața le era amenințată la fiecare pas, în care trebuia să lupte și să trăiască fugăriți și hărțuiți. Fuseseră tot timpul animați de speranță. Urmăreau ceea ce se petrece în lume și trăiau cu o intensitate neobișnuită fiecare victorie a marii familii a comuniștilor, din care făceau și ei parte. În sufletul acestor oameni sălășluiește o dragoste fără margini pentru țările socialiste în care idealul lor a triumfat. Pentru comuniștii de pretutindeni, aceste țări sînt averea lor cea mai de preț, imaginea viitorului spre care aspiră cu toată ființa, din care sorb voința și energia aceea care-i uimește și-i înspăimîntă pe dușmani.

Și acum ne aveau în fața lor. Ne ascultau cu nesaț vorbind despre lucruri atît de scumpe comuniștilor. Fără să ne dăm seama, adusesem în casa lor o lumină și o bucurie uriașă. Sentimentul acesta copleșitor aveam să-l mai încerc și cu alte prilejuri, atît în Irak cît și în alte călătorii, dar clipele petrecute în casa aceea vor rămîne neuitate.

Vorbeau, la rîndul lor, cu pasiune despre evenimentele pe care le trăiau. În zilele revoluției fuseseră în mijlocul poporului, în primele rînduri. În organizația secretă insurecțională din armată, partidul comunist desfășurase o muncă politică intensă. El și-a adus din plin contribuția la răsturnarea vechiului regim, la victoria revoluției. Acum comuniștii munceau neobosit pentru consolidarea marilor cuceriri democratice ale poporului. Succesul nu-i îmbătase. Vorbeau cu realism despre greutățile care mai trebuiau înfrînte, despre lupta îndelungată și grea ce trebuia dusă cu dușmanii democrației, atît din străinătate, cît și din țară.

Aveam să apreciez mai tîrziu justețea cuvintelor lor, cînd în Irak a început să scoată iar capul reacțiunea, cînd dușmanii poporului au început să acționeze, sabotînd cuceririle revoluției, încercînd să le diminueze și să reprime din nou forțele patriotice care luptaseră pentru ele.

...Într-o zi, o persoană din preajma primului-ministru, ne-a dat întîlnire pentru dimineața următoare la Palatul Ministerului Apărării Naționale. Știam că acolo e reședința conducătorului guvernului irakian, generalul Kassem, și cum solicitasem un interviu, începusem să întrevedem surpriza.

La ora fixată ne aflam în curtea largă a ministerului, din care intrau și ieșeau, foind necontenit, mașini, tancuri și care blindate. Pe scările clădirii urcau și coborau în fugă ofițeri de toate gradele, care aduceau rapoarte, primeau dispoziții, alergau să transmită ordine. Ne-am prezentat corpului de gardă. Vizita noastră fiind anunțată, am fost conduși imediat prin culoarele largi pe unde se încrucișau, grăbiți, ofițeri superiori, cu pistoale mari înfipte în tocurile de la centură. La ora nouă fix am fost instalați în sala de consiliu a Înaltului Stat-Major.

Pe un perete se afla o uriașă hartă lucrată în relief, reprezentînd Europa și țările cuprinse în bazinul mediteranian. În păienjenișul de linii, care acoperea pata ovală a Mediteranei, am ghicit punctat drumul convoaielor de război americane și engleze care se îndreptau zi și noapte spre Orient, avînd ca țintă inima vitează a poporului irakian.

După cîteva minute, un ofițer a intrat și ne-a comunicat că, datorită unor obligații neprevăzute, întîlnirea noastră cu Abdel Kerim Kassem se amînă cu cîteva ore. În schimb, în dorința de a ne ajuta să ne informăm cît mai bine, generalul

Kassem ne trimitea pe doi dintre conducătorii armatei care participaseră activ la revoluția de la 14 iulie.

În sfîrșit, la orele 12 și 25 de minute și-a făcut apariția în sala de consiliu a Înaltului Stat-Major, generalul Kassem, premierul Irakului. Era îmbrăcat în uniforma militară de campanie. Cu pistolul atîrnînd în tocul de la centură, în bluza ușoară, kaki, deschisă la gît, l-ai fi putut lua — dacă n-ai fi văzut mai întîi portretele expuse în oraș — drept unul dintre ofițerii care se încrucișau grăbiți pe culoarele palatului.

Vreau să remarc în mod deosebit considerația manifestată de președintele guvernului irakian față de țara noastră, cuvintele pline de recunoștință cu care s-a referit la poziția Romîniei față de constituirea Republicii Irak, însuflețirea cu care schița perspectivele relațiilor de viitor dintre țările noastre.

El vorbea despre hotărîrea cu care guvernul și poporul se pregăteau să riposteze unei eventuale agresiuni imperialiste. Vorbea despre democrație, ca fiind baza noului regim irakian; despre faptul că poporul va avea dreptul și posibilitatea să se manifeste liber, și despre unele măsuri pe care guvernul avea intenția să le ia pentru îmbunătățirea stării materiale a maselor.

Un an mai tîrziu, cu prilejul unei a doua călătorii făcute în Irak, am participat din nou la o întîlnire cu generalul Kassem. De data aceasta premierul Irakului primea delegațiile străine care participaseră la Congresul Federației Tineretului Irakian. El a făcut o expunere largă asupra politicii guvernului, insistînd în special asupra bazelor ei democratice.

O serie de fapte au venit însă mai tîrziu în contradicție cu aceste declarații. Ministerul de Interne a refuzat cererea de legalizare a Partidului Comunist din Irak. Aceasta a dat posibilitate autorităților să ia măsuri abuzive de persecutare a

comuniștilor. Un număr tot mai mare de patrioți au luat drumul închisorilor, reeditîndu-se episoadele trecutului pe care poporul sperase că, o dată cu revoluția, le-a încheiat pentru totdeauna. Încurajate, elementele reacționare, antipopulare, din țară, și-au intensificat presiunile și și-au sporit influența, dedîndu-se la acte teroriste, la nelegiuiri.

Veștile de acest fel parvenite din Irak sînt de natură să provoace o adîncă îngrijorare. Cu atît mai pline de amărăciune sînt ele pentru cei ce au avut prilejul să cunoască îndeaproape poporul irakian, uriașul entuziasm cu care acesta a participat la revoluție, speranțele pe care și le-a pus el în noul regim.

Odinioară, ținutul dintre Tigru și Eufrat se numea Mesopotamia, adică „Țara dintre rîuri". Numele de azi al țării — Irak — înseamnă în limba arabilor „stîncă". E greu de explicat această metamorfoză, dar nu e imposibil ca ea să exprime schimbările care au survenit în însăși structura pămîntului.

Legendele localizează faimosul Eden — raiul biblic — pe pămîntul Mesopotamiei. Această legendă este legată, desigur, de viața ușoară pe care oamenii o duceau aici în antichitate, de marea dărnicie a naturii, de fertilitatea pămîntului, de înflorirea activităților omenești, de gradul înalt de civilizație. Pămînturile extraordinar de roditoare, împînzite de un vast sistem de canale de irigație — în acea vreme cel mai perfecționat sistem de irigație din lume — hrăneau o populație de peste 30 de milioane de locuitori ; adică de aproximativ

cinci ori mai numeroasă decît cea care trăiește azi pe aceleași locuri.

Chiar și în evul mediu agricultura Irakului a fost mai prosperă decît azi. Irakul era prima provincie a imperiului arab. Califii aduceau învățați vestiți pentru întreținerea irigațiilor și perfecționarea lucrării pămîntului.

O lovitură distrugătoare au dat-o economiei Irakului invaziile turcilor selgiucizi și ale mongolilor conduși de Gingis-han și Timur Lenc, în secolul al XIII-lea. Amintirea prădăciunilor și cruzimilor acestora, care s-a transmis din generație în generație, face și acum pe irakieni să se cutremure de groază. Se spune, de pildă, că Timur Lenc a pus să se ridice o sută douăzeci de turnuri numai din craniile bărbaților uciși în Irak. Țăranii au părăsit satele, fugind încotro vedeau cu ochii, înnebuniți de spaimă. Canalele de irigație au căzut în paragină, iar cîmpiile roditoare s-au uscat, au crăpat, devenind deșerturi.

De atunci, agricultura țării nu și-a mai putut reveni. Colonialismul a continuat opera distrugătoare a barbarilor din secolul al treisprezecelea. Și-au lăsat urmele, jaful celor 100 de proprietari care stăpînesc două treimi din întregul pămînt agricol al țării, plugul de lemn, lipsa de îngrășăminte, decăderea sistemului de irigație.

Din cele 60 de milioane dunani[1] cît pot fi cultivați în Irak, nu se mai lucrează decît 23 de milioane, iar în unii ani, pentru a se feri pămîntul de sterilitate totală, nu s-au lucrat decît 11 milioane de dunani. Pentru a salva agricultura din această stare de înapoiere, e nevoie de o acțiune radicală și îndelungată, dirijată de stat, de concentrarea unor mijloace materiale importante. Reforma agrară — inițiată imediat după revoluție — a avut un caracter foarte limitat și timid. În fapt, în multe regiuni ale țării, latifundiarii au anihilat în întregime efectele ei.

[1] 1 dunan = 1/4 ha.

Cum poate fi viața pe care o duc țăranii în aceste condiții ?

După ce stai numai cîteva ore într-un sat, te copleșesc o durere și o deznădejde care te apasă pe inimă ca o piatră. Într-un asemenea sat am avut, la un moment dat, senzația că însuși sentimentul bucuriei sau rîsul e impudic în fața acestor oameni.

Privit mai de departe, satul pare o îngrămădire de mușuroaie de pămînt. Niște umflături de pămînt, așa cum fac cîrtițele pe cîmp. Colibele sînt împrejmuite cu niște diguri de lut în formă de cerc. Acestea țin loc de garduri. Sînt foarte groase, permițînd femeilor să se urce pe ele și să-și legene acolo copiii sau să coasă.

Într-o curte am găsit trei mușuroaie de pămînt în care locuiau trei familii alcătuite din 7—8 persoane fiecare. M-am aplecat, și printr-o gaură de aproximativ un metru și un sfert înălțime, care ținea loc de ușă, am pătruns în interiorul uneia dintre ele.

După primul pas, am rămas țintuit locului. Înăuntru era beznă. Afară era ziua în amiaza mare, dar înăuntru nu pătrundea decît o singură rază de lumină, strecurată prin gaura pe unde intrasem. Abia atunci mi-am dat seama că locuința aceea omenească nu avea nici o fereastră, că era cu adevărat o văgăună de cîrtiță.

Este un lucru de o adîncă tristețe. Pretutindeni în lume, și în cele mai sărace și mai umile bordeie și cocioabe, fereastra este un fel de aspirație a oamenilor spre lumină. Spre lumină, spre aer, spre lume. Fereastra împiedică claustrarea omului, izolarea sa între zidurile pe care le-a clădit. Prin ea, omul își păstrează permanent legătura cu natura

înconjurătoare, cu mediul social înconjurător, cu arborii, cu cerul, cu strada, cu oamenii.

Cum poți să trăiești fără fereastră ? Cum poți să te înmormîntezi între pereții negri din lut bătătorit ? Să renunți la lumină, la aspirația elementară de a vedea, de a urmări continuu viața care curge în afară de tine ?

După o zi de muncă, trudiți, taciturni și flămînzi, țăranii aceștia nu mai voiau, probabil, să știe de nimic. Se strecurau prin gaura colibei și se trînteau la pămînt, unul lîngă altul, șapte sau opt, într-o beznă desăvîrșită. Și adormeau. Aveau și un opaiț pe care-l aprindeau atunci cînd trebuia să îmbuce ceva. Jos, la baza pereților, erau cîteva orificii de mărimea unui pumn, lăsate pentru a pătrunde un fir de aer în nopțile calde, cînd oamenii sînt pe punctul de a se asfixia.

Satul aparținea moșierului Ali Celebi Sehli. Avea numai cincizeci de familii, exact atît cît era nevoie pentru lucrarea celor 1 500 de dunani ai săi. Pămînt propriu nu aveau în sat decît 6 familii, care moșteniseră din tată în fiu cîțiva dunani.

Am stat de vorbă cu oamenii pe un fel de maidan în mijlocul satului. La drept vorbind nu luau parte la această discuție decît vreo doi dintre ei. Ceilalți tăceau, mulțumindu-se să clatine capul din cînd în cînd, ca muții. Și aici era un fel de ierarhie. Nu vorbeau decît cei care aveau o sfoară de pămînt propriu. Ei păreau ceva mai siguri de ei și mai independenți. Vorbeau puțin mai degajat și-și permiteau să facă și unele remarci critice la adresa moșierului. Ceilalți nu-și acordau dreptul de a-și exprima părerea. Le era teamă de ceea ce ar fi putut să spună. Tăceau.

Lucrau în dijmă la moșier și primeau cam 40 la sută din recoltă. Restul revenea stăpînului. Pentru pămînt și pentru apă. Din acești 40 la sută trebuiau să plătească semințele, vitele, impozitul, chiria și nu știu cîte alte obligații născocite de mintea moșierului. În plus, fiecare bărbat datora stăpînului 300 de dinari, ceea ce este egal cu

300 de lire sterline. N-a putut să explice nimeni de ce toți datorau aceeași sumă. Probabil că acesta era un capriciu al moșierului sau un procedeu de a facilita ținerea socotelilor, pentru că, spuneau ei, ori de cîte ori creștea datoria, creștea în mod uniform la toți.

Acum toată speranța și-o puneau în revoluție. Nu se poate, repetau ei, nu se poate ca revoluția să nu schimbe ceva.

Se apropia înserarea. Umbra trupurilor noastre se lungea nefiresc pe pămînt. Pe nesimțite se strînseseră în jurul nostru toți copiii satului. Erau cuminți, stăteau pe vine și se uitau la noi în tăcere. Privindu-i la rîndu-mi, mi-am dat deodată seama cît sînt de frumoși. Copiii aceștia erau de o frumusețe fermecătoare. Genele lor lungi se plecau cu o sfiiciune plină de grație peste ochii negri, adînci. Aveau sprîncenele subțiri, arcuite și gura fragedă, pură, ca fructele aromate ale Orientului. Fetițele păreau niște mici prințese, în ființa cărora se plămădeau, încet, o distincție și un farmec tulburător.

Părinții îi priveau cu venerație și se citea în privirile lor suferința sărăciei, neputința de a le oferi un strop de fericire. Cît de mișcătoare mi s-a părut grija cu care oamenii aceștia, atît de săraci, încearcă să împlinească marile lipsuri hărăzite copiilor lor — prin ieftine și neînsemnate podoabe ! Fetițele purtau, prinse grațios de o aripioară a nasului sau de ureche, cerculși de cositor și de aramă. La mîini, la picioare, la gît, aveau brățări și mărgele din pietricele colorate. Și toate aceste podoabe ieftine și proaste sporeau și mai mult farmecul acela straniu al copiilor celor mai săraci oameni pe care i-am întîlnit vreodată. Frumusețea aceasta mi s-a părut un fel de tainic dar al naturii, un fel de compensație strecurată la naștere celor care de la viață n-aveau să capete nimic.

Dar vai, ei sînt deposedați apoi chiar și de această avere ascunsă în ființa lor. Nu aveam decît să privesc chipurile părinților lor, unii încă tineri. Unde era frumusețea cu care se născuseră ? Obrazul lor

era boțit. Finele, gingașele trăsături ale rasei — devastate de leșia vieții, de lepra sărăciei și umilinței. Totul dispăruse în ridurile suferințelor, lipsurilor, mizeriei și muncii silnice, așa cum dispare apa în crăpăturile pămîntului uscat.

Cînd mi-am luat rămas bun de la țărani și am plecat, seara începuse să învăluie satul ca o năframă cernită. Pe digurile late de lut bătătorit, care împrejmuiau movilele de cîrtiță, se profilau siluetele înveșmîntate în negru ale femeilor. Păreau niște preotese antice care se pregăteau să oficieze o misterioasă ceremonie cerută de un zeu neîmblînzit al nopții și al întunericului. Bărbații și copiii se îndreptau spre adăposturile de soboli.

Cînd va pogorî aici zeul luminii pentru a sparge acest blestem ?

...Pe proletarii irakieni i-am văzut prima dată în stradă, la o manifestație. Intonau un cîntec muncitoresc melodios, plin de vigoare. Se opreau și, ridicînd în aer brațele încleștate, cîntau : „noi luptăm, luptăm".

În masa demonstranților, proletarii treceau ca un val, așa cum se ridică uneori în ocean un dig de apă care se rostogolește fără ca nimeni să-l poată opri. Vocile lor răsunau mai sacadat, suprapunîndu-se și contopindu-se într-una singură. Și rîndurile lor erau mai compacte, și pasul mai ferm, mai dur, mai apăsat.

Cîntau ridicîndu-și mîinile împreunate deasupra capului : „noi luptăm, luptăm".

În zilele acelea s-a deschis la Bagdad primul Congres al muncitorilor petroliști. Delegații veniți din Kirkuk și din Mosul stăteau pe niște bănci lungi de lemn, într-o grădină de vară. Cei mai mulți aveau pe piept cocarde roșii. Pe fundalul tribunei fusese agățată o insignă mare, ce reprezenta o roată

dințată, un soare și o mînă care izbea cu un ciocan. Deasupra scria: „Proletari din toate țările, uniți-vă!"

Oamenii nu se înscriau la cuvînt. Pe măsură ce unul termina, altul se ridica și venea la tribună. Vorbeau concentrat, laconic, formulînd parcă punctele unei rezoluții :

— Să trimitem delegați în țările socialiste !

— Să unim uniunile sindicale !

— Rolul sindicatului e să-i învețe pe muncitori să lupte împotriva imperialismului !

— Slugile societăților străine au tras în petroliști ! (Se referau la puciul contrarevoluționar de la Mosul.)

— Să fim vigilenți !

— Locuințe mai bune !

— Salarii mai bune. La munci grele — salariu suplimentar !

— Și asistență socială !

— Cu ce ajungem la sonde ?

— Autobuze !

— Să ne sprijine guvernul. Să-i oblige pe capitaliști !

Un muncitor s-a urcat la tribună și a spus numai atît :

— Sîntem o parte a clasei muncitoare internaționale !

De ce o fi simțit el nevoie să amintească delegaților acest lucru ? Mi s-a părut că a rostit această frază ca un îndemn, ca o îmbărbătare, ca un apel la sentimentul responsabilității internaționaliste, într-o clipă cînd principalul detașament al proletariatului irakian își schița planul luptelor sale viitoare.

Obiectul celei de a doua vizite pe care am făcut-o în Irak, a fost tînăra generație a acestei țări. Eram delegat din partea Uniunii Tineretului Muncitor la Congresul Federației Tineretului Democrat. Con-

gresul s-a deschis într-o sală de cinematograf, pe pereții căreia sînt pictate, într-o manieră asiatică, scene din străvechi legende orientale. Abundă femei, păsări, flori, animale, conturate în linii grațioase, alungite.

Prin amploarea manifestărilor sale, acest Congres a fost apreciat ca unul din marile evenimente politice interne din perioada de după revoluție. La deschiderea lui a luat parte și primul-ministru, care a rostit o cuvîntare elogioasă la adresa tineretului democrat al Irakului, plină de îndemnuri patriotice. (Din păcate însă — doar cu cîteva luni mai tîrziu — cînd Federația a început să-și îndeplinească sarcinile asumate la Congres, tinerii patrioți irakieni s-au izbit de ostilitatea autorităților. În fața conducerii Federației au fost puse condiții restrictive, iar unii dintre membri săi de frunte au fost și arestați.)

După festivitatea oficială, Congresul și-a continuat lucrările mai bine de o săptămînă, examinînd laborios multiplele îndatoriri care reveneau organizației în educarea tineretului irakian, în ridicarea politică a maselor, în atragerea tuturor tinerilor la apărarea democrației cucerită prin revoluție. Erau printre tinerii delegați la Congres și membrii vechii gărzi a Federației, cei care au luat parte la fondarea organizației ilegale în 1951, în vremea teroarei. Vorbind, ei aduceau un salut straniu și impresionant : salutul de dincolo de moarte al celor sacrificați pentru libertate, al celor schingiuiți în închisori, uciși în lagăre, împușcați în ceafă în plină zi pe străzile Bagdadului de către agenții lui Nuri Said. Asistența se ridica în picioare cu pioșenie, păstrînd lungi clipe de reculegere în memoria eroilor.

Asemenea momente alternează izbitor la arabi cu clipe de agitație maximă. Ei se aprind repede în adunări. Cineva strigă o lozincă. Țipă, mai bine zis. Lozinca e lungă și el trebuie să vorbească și să mențină tot timpul aceeași intensitate a vocii. Aceasta în cel mai rău caz, pentru că de obicei se străduiește să strige din ce în ce mai tare. I se

umflă vinele gîtului și răgușește. Atunci se mai ajută de mîini, pe care le mișcă în aer, precipitat. Toate lozincele sînt repetate apoi în cor, într-o variantă mai laconică. Întreaga asistență reia de cîteva ori, de cele mai multe ori pe o scurtă melodie improvizată. Astfel se creează o stare de surescitare politică care dă adunărilor un dinamism și o intensitate cum numai în lumea arabă poți vedea.

Arabii, și în special irakienii, sînt oameni extrem de expansivi, care-și manifestă sentimentele zgomotos și violent. Cred că nicăieri sentimentul bucuriei, de pildă, nu este exprimat cu atîta plenitudine ca aici.

Într-o duminică, în timpul Congresului, gazdele ne-au îmbarcat în cîteva mașini și ne-au dus să vedem ruinele Ctesiphonului — una din cele mai măreațe cetăți ale antichității. De departe, acest monument istoric are înfățișarea unui morman gigantic de stînci diforme, tocite de vînturile cîmpiei, măcinate de ploi. A rămas un zid ca o catapeteasmă — înalt de 40—50 de metri — și două ziduri laterale pe care se sprijină o boltă, sau un arc, sau acoperișul unei săli regale de festivități. Oamenii se urcă pe crăpăturile zidurilor laterale, ca pe un munte. Fațada are o grosime înspăimîntătoare ; cred că atinge șapte-opt metri.

Este o masă indestructibilă de cărămizi, peste care mileniile au trecut ca apa, fără să o clintească. Zace în cîmpia Mesopotamiei ca o stafie a timpurilor străvechi. Se coace în soarele torid și parcă se călește, se mineralizează. Se cramponează să existe, mascîndu-și înfățișarea, încercînd să pară un fenomen al naturii.

Cîteodată, în asfințit, profilate pe cerul ivoriu, zidurile par că se redeșteaptă. O aureolă de măreție, ascunsă poate în cărămizi, în crăpăturile măcinate, se reaprinde și învăluie arcul gigantic ridicat sub cer de regii Caldeei. Arheologii știu că ruinele foarte vechi au o mare capacitate de sugestie. Sînt ca niște melci care stau neștiuți în cochiliile lor

de var, pînă într-o clipă cînd ies din ei înșiși. Într-un asfințit, într-o noapte cu lună sau într-un revărsat de zori, legendele trecutului par să iasă din ziduri ca un fum, ca un abur.

Priveam în liniște scheletul acestui monument arhitectonic al Mesopotamiei. Contemplarea fu însă tulburată de o rumoare mereu crescîndă, de vacarmul unor mulțimi care ocupaseră în cîteva clipe, într-un nor de praf, toată cîmpia de la picioarele Ctesiphonului.

În satele vecine se dusese vestea că la Ctesiphon au venit „prietenii". În jurul nostru se adunaseră cîteva mii de oameni, cu chipurile scăldate în sudoare, cu respirația tăiată de alergătură, cu ochii scăpărînd ca niște tăciuni de bucurie și plăcere. Cercul lor se strîngea mereu. Fiecare dorea să ne vadă de aproape, să ne atingă. Fiecare om din mulțimea aceea uriașă voia să ne strîngă mîna. În jurul nostru mîinile întinse se înmulțeau, ca într-o pădure miraculoasă în care trunchiurile copacilor dau mereu ramuri verzi, fragede.

Scena aceasta s-a repetat, cu mici deosebiri, în Bagdad, în ziua închiderii Congresului. Marea demonstrație populară din ziua aceea a început printr-un miting la care am fost invitați. Străzile din apropierea localului respectiv erau tixite de tineri. Treceam printr-un culoar de oameni atît de strîmt, încît de mai multe ori șoferii au fost la un punct de a strivi sub roți picioarele manifestanților. Unii apucaseră să se urce pe scările mașinilor, unde stăteau agățați ca niște ciorchini. Alții se urcaseră chiar pe botul mașinii. Celorlalți nu le mai rămînea decît să ne strîngă mîna, să ne atingă, să-și bage capul pe fereastră pentru a ne arăta chipurile lor asudate, zîmbetele și ochii arzători. Pătrundeau neîncetat pe fereastră mănunchiuri de mîini și nu mai știai pe care ai apucat s-o atingi, că apăreau altele.

Trebuie reținut faptul că noțiunea de „tînăr" în accepțiunea Federației din Irak are o semnificație diferită. Organizația primește în rîndurile sale „tineri" între 18 și 46 de ani. Deci nu e vorba numai

de manifestările unor adolescenți intempestivi. Printre delegații la Congres am văzut bărbați de o maturitate impunătoare, posesori ai unor chelii ce inspiră cel mai adînc respect, cetățeni corpolenți care, chiar dacă și-au pierdut întru totul vioiciunea și supleţea mișcărilor, respiră o vigoare demnă de admirație.

Întrucît același fenomen l-am constatat și în Egipt și, după unele indicii, este caracteristic și celorlalte țări arabe, am tras concluzia că orientalii au o concepție destul de originală despre stadiul vîrstelor omului. Oamenii de 45 de ani nu se jenează să ducă activitate socială alături de colegii copiilor lor. Acceptarea lor în organizația de tineret — care trebuie să exceleze prin energie, mobilitate și elan — mi se pare o recunoaștere tacită a vitalității și potențialului lor sufletesc, a capacității de a îmbrățișa idei spontane, alături de perspective de fond, și de a le exprima prin manifestări de cea mai înaltă intensitate — de tipul celor descrise mai sus.

De altfel lucrurile merg și mai departe. La unele evenimente ale tineretului, limitele de vîrstă se șterg cu totul. Așa a fost la această demonstrație de închidere a Congresului Tineretului, de care am vorbit mai sus.

...În ziua aceea, pe strada Al Rașid, s-au scurs, timp de cinci ore, patru sute de mii de oameni. Am stat undeva, la al patrulea etaj al unei clădiri, și am privit această demonstrație cu sentimentul că asist la una dintre cele mai grandioase confesiuni politice ale unui popor. Toți locuitorii Bagdadului ieșiseră să salute primul Congres al Federației Tineretului Democrat.

Pe case, pe acoperișuri, pe ziduri, în balcoane, pe orice suprafață situată la o anumită înălțime, erau ciorchini de oameni. Pe trotuare ploua cu flori

și bomboane. Peste tot — fețe exuberante. Pînă și ochii stinși de trahomă păreau acum că strălucesc, pînă și fețele boțite de boli și mizerie păreau frumoase.

În hore vijelioase se învîrteau împletindu-și brațele kurzi, arabi, armeni — toate națiile care trăiesc laolaltă pe pămîntul Irakului. Bărbați mătăhăloși, grași se opreau în mijlocul străzii și executau în ritmul tobelor, figuri din faimosul lor dans al pîntecului. Dansau și țipau — galvanizați de frenezia generală — și oamenii cei mai săraci, cu hainele zdrențuite și murdare. O voce omenească gigantică se ridica deasupra orașului. O voce ieșită din sute de mii de piepturi, care te învăluia ca freamătul unei mări în furtună : „democratîe-salam", „democratîe-salam" [1].

În văzduh se pregătea înserarea. Luminile amurgului colorau fantastic tălăzuirea omenească care se scurgea jos, miile de pancarte și drapele albe, roșii, galbene, verzi, albastre, portocalii. Apoi, peste oceanul de pe Al Rașid, au început să se aprindă luminile de neon. Pe zidurile pămîntii ale Bagdadului, peste smocurile de curmali profilate pe orizont, cădea înserarea. Jos, energia dezlănțuită devenise parcă și mai intensă. De cîteva ore se auzea, necontenit, un ropot de aplauze sacadat, ritmic, care acompania cele două cuvinte „democratîe-salam".

Ici-colo se auzea „mir i drujba". Ici-colo, fîlfîiau în masa demonstranților drapelul de stat al U.R.S.S. și al celorlalte țări socialiste.

La picioarele clădirii în care ne aflam noi, delegații tineretului din țările socialiste și din unele țări afro-asiatice, o mare de tineri scanda pe rînd, minute în șir : U.- R.- S.- S., Ro-mî-ni-a, Ce-ho-slo-va-ci-a...

Era noapte. Balcoanele clădirii noi, neterminate, în care ne aflam, erau neluminate. Dar jos, cei care scandau numele țărilor noastre, parcă ne vedeau și ne priveau în ochi adînc, pătimaș.

[1] „Democrație-pace".

Au trecut femeile mobilizate de Uniunea de luptă pentru drepturile femeii. Femeile irakiene, venite din străfundurile obscurantismului feudal al Orientului, învăluite încă în sumbrul lor văl negru, exprimîndu-şi bucuria încă în mod primitiv, printr-un gutural ţipăt de junglă, ieşiseră în rînduri compacte în stradă, cu miile, cu pancarte pe care scrie răspicat : „democraţie", „libertate", „drepturi şi egalitate pentru femei".

Au trecut apoi beduinii din pustiu şi ţăranii din Cîmpia Tigrului şi Eufratului, cu broboadele lor vărgate pe cap, ţopăind, dar strigînd răspicat : „Jos feudalismul". Au trecut studenţii cu portretele martirilor lor, căzuţi în lupta pentru libertate. Au trecut şoferii Bagdadului, feroviarii, hamalii.

Încercam să ghicesc în noapte, ferestrele cu storurile trase după care se vor fi ascuns tremurînd, dezgustători în panica lor de moarte, duşmanii poporului. Au avut poate viziunea lucidă a adevăratei forţe a celui pe care în ura lor bolnavă vor să-l îngenuncheze din nou.

Bagdadul numără aproape 1 200 de ani. El a fost construit de arabi, în epoca marelui imperiu. Întemeiat de califul Al Mansur între anii 754—775, califatul din Bagdad a devenit repede unul dintre cele mai vestite centre economice, politice şi culturale ale lumii medievale. În anul 830 califul Al Mamun a înfiinţat în Bagdad celebrul „Bait al Hikma" — Casa învăţăturii — un adevărat complex cultural-ştiinţific care cuprindea Academia, Biblioteca, Observatorul astronomic şi Centrul de traducere a operelor scriitorilor greci, latini, indieni şi perşi. Modul cum era alcătuită această instituţie, indică interesul profund manifestat de arabi pentru cunoaşterea celor mai înaintate culturi ale antichităţii, pentru în-

susirea experienței literare și științifice a marilor popoare ale trecutului.

În acest climat începe să înflorească geniul poporului irakian. Se deschid cenacluri literare în care se formează cei mai renumiți poeți de limbă arabă ai vremii. Apar nuclee de cercetători și savanți. Iau amploare matematica, arhitectura, astronomia, geografia, medicina. Din această epocă de avînt științific al Bagdadului, omenirea moștenește numărătoarea zecimală. Un matematician arab, probabil membru al proaspetei Academii create de Mamun, a înscris într-o zi pe pergamentul său un cerc, căruia i-a spus „cifra zero". Acest atît de simplu și de banal semn avea să fie unul din fermentele uluitoarei evoluții a științei, un colac de salvare pentru savanții viitorului, în oceanul dimensiunilor infinite ale naturii.

În vremea califului Harun al Rașid, contemporan regelui Carol cel Mare al Franței, numele Bagdadului devine un simbol al prosperității și culturii. Probabil atunci s-a născut și sîmburele celor „O mie și una de nopți". Fapt e că aceste splendide povestiri orientale au purtat, de-a lungul și de-a latul lumii, numele Bagdadului încărcat de un farmec și de o savoare nespusă. Cititorul acestor romantice cîntece orientale își imaginează Bagdadul ca o cetate grațioasă, cu turnuri și minarete argintate de lună, cu grădini de flori, cu fiice de califi care nu așteaptă — ascunse după zidurile înalte ale palatelor — decît un semn al cavalerilor străini pentru a li se arunca în brațe ; un oraș cu cîntăreți rătăcitori, cu mulțimi vesele și nepăsătoare.

Și oricine merge la Bagdad, fiind sub impresia acestor reprezentări plăsmuite încă din lecturile anilor copilăriei, e cuprins de nedumerire, de tristețe și de deziluzie. Regimurile antinaționale ale trecutului au lăsat orașul pradă timpului, procesului lent de îmbătrînire și năruire. Cu excepția cîtorva cartiere de vile, reîmprospătate și modernizate anual de cele trei sau patru sute de familii ale protipendadei, cu excepția cîtorva instituții publice și a ce-

lor trei-patru hoteluri noi — decenii de-a rîndul Bagdadul a fost literalmente abandonat.

Sînt străzi întregi, unele în plin centru, ce par devastate de un cataclism, de bombardament sau de cutremur. Din zeci și zeci de clădiri, unele dintre ele părînd a fi fost odinioară mari și impunătoare, n-au mai rămas decît niște colțuri de zid — resturi de dinți mîncați de carii. Peste ele au fost bătute scînduri, tinichele și rogojini. În plină capitală, lăturile și murdăriile se scurg pe un șanț săpat în mijlocul străzii, exalînd miasme insuportabile.

La Bagdad am văzut cel mai straniu cartier urban care se poate imagina : Sarifele !

Chiar pe prundișul Tigrului, săracii orașului au construit un „cvartal" de locuințe din rogojini. În bătaia soarelui torid, cocioabele improvizate astfel par iesle pentru animale.

Orașele lumii au culori diferite. Cele de pe țărmul mărilor și oceanelor sînt albe. Orașele industriale au zidurile înnegrite de funingine. Sînt mohorîte, sobre, dar au demnitatea gravă a marilor producătoare de mașini, de bunuri necesare civilizației omenești. În plus sînt citadelele muncitorimii. Altele, orașele de munte și de cîmpie — sînt verzi, învăluite în răcoarea proaspătă și odihnitoare pe care o împrăștie în respirația lor copacii, florile, iarba.

Bagdadul e pămîntiu. Are culoarea unui om bolnav de ficat sau de cancer. Vînturile îi macină și îi spulberă zidurile, acoperind totul cu țărînă. Alteori peste Bagdad se abat teribilele furtuni de praf ale deșertului. Atunci soarele nu se mai vede. Peste tot domnește o culoare galbenă, de mort. Cerul e galben. Văzduhul, casele, fluviul, copacii, totul e îmbîcsit de praful galben înecăcios, răscolit din pustiu. Curmalii se ofilesc. Elegantele lor crengi se albesc, se ard, și încep să atîrne ca niște brațe moarte. Praful, fin ca o pudră, se depune pe haine, pe fețele oamenilor, pe păr, intră în gură, în ochi, în plămîni, în pori. În stradă nu mai poți să respiri, te înăbuși. În casă, îl simți îngrămădindu-se la fe-

reastră și strecurîndu-se prin crăpături. Nimeni nu se poate ascunde de praful galben. Zile de-a rîndul planează deasupra orașului ca un blestem. Cînd se despresurează cerul, orașul rămîne parcă acoperit de o cenușă radioactivă.

Zidurile pămîntii sînt răscoapte de soare. Sînt atît de arse încît ai impresia că la prima suflare se vor spulbera, ca tăciunii, care printr-o miraculoasă omogenitate a cenușei rămîn intacți, pentru ca la cea mai mică atingere să se dezagrege total.

La Bagdad termometrul arată în anumite luni ale anului, în miezul zilei, 50—60 de grade Celsius.

La ora 10 dimineața aerul devine inflamabil. Frige. Intră în plămîni sfîrîind. Plămînii îl refuză. Se sufocă. Creierii par cufundați într-o baie de metal fluid. Fierb. Și sîngele fierbe. Ochii se tulbură și se umflă. Încercînd să se protejeze, trupul se învăluie în sudoare. Sudoarea trece în haine, care se îngreunează și se încing. Nu te poți așeza pe nimic. Lași în urmă o baltă de transpirație. Cînd te dai jos din mașină, iei apa de pe haină cu pumnul. Hainele se usucă repede. În cinci minute. Trupul însă deshidratat, stors prin toți porii ca o rufă, își cere apa înapoi. Bei șapte-opt litri de lichid pe zi. Transpiri și bei. Bei și transpiri. De zeci, de sute de ori pe zi. Cămașa se murdărește și se boțește la două minute după ce ai îmbrăcat-o.

Nu mai știi unde să intri. Doar în pămînt. Acolo mai pare a fi răcoare. E o tortură chinuitoare. O luptă inegală, desperată cu un dușman neîndurător.

În afara orașului e și mai rău. Am făcut imprudența de a traversa ziua o porțiune a deșertului mesopotamic. Mașina zbura pe șoseaua asfaltată cu 140 de km pe oră. În mod obișnuit, la o asemenea viteză, cobori toate geamurile și se face curent. De data aceasta însă a trebuit să le închidem ermetic. Pe fereastră pătrundeau pur și simplu flăcări. Preferi să respiri într-o etuvă decît pe un rug. După această călătorie am zăcut timp de șapte ore sub o elice enormă care se învîrtea cu viteza maximă deasupra capului. Sîngele, creierul, plămînii se re-

animau încet, ca după o catalepsie. În gură mi-a rămas multă vreme un gust de plumb topit.

În acest aer aproape vîscos, nemișcat, autohtonii rîd, se mișcă, vorbesc și muncesc cu mai multă dezinvoltură decît noi — cei din clima temperată — în zilele de vară, cînd termometrul arată 30 de grade Celsius. M-a încercat, la un moment dat, bănuiala că poate se prefac. Să nu uităm că sînt învăluiți în adevărate valuri de cîrpe și pînze. Peste galabiile lor lungi pînă în pămînt, beduinii poartă o pelerină aspră de păr de capră. Pe cap au o broboadă vărgată și un colac negru, gros. La rîndul său, văzîndu-ne cum ne chinuim, un sudanez, care nu umbla decît cu cravată și jachetă și era de o vioiciune și bună dispoziție sfidătoare, își mărturisea bănuiala că ne exagerăm suferința.

La Bagdad, în stradă, domnește paradoxul. Printre casele cu ziduri vechi, măcinate, printre cocioabele în ruină, prin decorul Bagdadului devorat de timp și de vînturile lacome din pustiu, se îngrămădește, sufocîndu-se fără spațiu și aer, o bună parte a producției uzinelor americane „Kreissler", „Pontiac" și „Ford". Iată unica mărturie a „misiunii civilizatoare" a Apusului. Strălucind în nichel, alamă și plexiglas, clipind din uriașele lor lumini roșii ca niște ochi de balaur, mașinile ultramoderne, aerodinamice alunecă în șiruri nesfîrșite pe lîngă trecătorii desculți, ca un ultim gest de dispreț al imperialismului la adresa poporului irakian.

Noaptea, orașul trăiește o miraculoasă metamorfoză. Peste profilul real, irakienii au suprapus conturul unui alt Bagdad, plăsmuit din fantezie. Un profil invizibil la lumina zilei, desenat parcă cu cerneală simpatică, care prinde viață numai după căderea nopții. Atunci, Bagdadul, dezlegat dintr-o vrajă, se transfigurează. Reintră în veșmintele sale

străvechi din „O mie și una de nopți", vizibile numai după căderea nopții. Noaptea, Bagdadul își dezvăluie un chip proaspăt, cochet, fastuos pe alocuri. Pe fundalul nopții se profilează liniile grațioase ale ghirlandelor de becuri multicolore întinse peste tot, de-a lungul fluviului, de-a lungul străzilor, pe frontispiciul cafenelelor și birturilor populare. Orașul strălucește în jocul multicolor al sticlelor și cutiilor conturate din tuburi de neon care se sting, se aprind, învăluind totul într-o mișcare feerică.

Această subtilitate negustorească face din cea mai murdară cafenea sau cîrciumă o cochetă grădiniță de seară. Străzile dobîndesc o uimitoare noutate festivă, iar oamenii, pe chipul cărora se joacă umbre și lumini, par mai frumoși, mai bine îmbrăcați și oleacă mai fericiți.

Seara și Tigrul capătă viață. Pe cît este ziua de dezolant, cu apa sa masivă, galbenă, mîloasă, urît mirositoare pe alocuri, pe atît se însuflețește o dată cu venirea serii.

Malul stîng este pavoazat ca pentru un carnaval. Pe prundișul umed al fluviului, pătat de umbrele luminilor colorate, e o forfotă de bîlci. În sute de putini, peștii, vii încă, clefăie alene din urechi. Pescarii, la tarabe, îi îmbie pe cetățeni la una dintre cele mai delicioase și mai originale cine.

Oamenii se strîng în fața putinilor și arată cu degetul peștii mari de 5—6 kilograme, pe care vor să-i mănînce. În timp ce aceștia încă se zbat, pescarii îi despică cu cuțitele lor lungi și ascuțite și arată curioșilor carnea groasă și fragedă, îmbrobonată ca o rouă. Apoi jumătățile de pește, mari cît niște copăițe, sînt puse la proțap în jurul grămezilor de jeratic aprins, unde sfîrîie, împrăștiind în aer efluvii de arome irezistibile chiar pentru cel mai stoic abstinent. Îngrămădiți la tarabele pescarilor, smulgînd cu mîna fîșii lungi de carne rumenită, arabii mănîncă, vorbind toți deodată, topiți de satisfacție, cu gura plină.

Folosirea mîinii este de altfel, la anumite festinuri, un ritual național. Masa tipică, care reclamă

o adevărată artă manuală, este oaia. Oaia e alimentul preferat al arabului. Foarte mare și extrem de grasă, cu o coadă dezvoltată diform, ce atinge uneori 4—5 kilograme de seu, oaia se frige și apoi se aduce la masă întreagă. Începe ceremonia... Stăpînul casei sau un specialist amator își suflecă mînecile și începe să sfîșie trupul animalului fript. Lucrul acesta se face cu atîta artă, încît la urmă scheletul rămîne intact, ca și cînd carnea ar fi fost volatilizată prin cine știe ce miraculos procedeu chimic. La consumarea oii, în practică cuțitul este aproape prohibit. Nu știu dacă pentru motive de comoditate sau din subtile considerațiuni de ordin culinar. Fapt este că a-l împiedica pe arab să simtă, împreună cu gustul oii fripte, gustul propriilor sale degete, înseamnă să-l lipsești de una din marile sale plăceri...

Seara, malul drept al Tigrului e cufundat cu totul în întuneric. Nu se simte și nu se aude decît curgerea grea a apei, și, din cînd în cînd, lătrînd ca la țară, cîinii. Malul e abrupt, sălbatic, rupt de ape.

Ce va însemna acest fluviu pentru capitala Irakului, cîndva, cînd poporul își va reconstrui orașul după dorința sa!

Noaptea tîrziu, după ce forfota încetează, pe străzi, pe caldarîmul încins, rămîn resturile. Grămezi de coji de fructe și de hîrtii și, alături de ele — grămezi de oameni. Femei cu chipul desfigurat de obsesia foamei, răsturnate în neștire alături de copii goi. Lîngă căpșorul plin de vise, se mai văd ultimele coji de pepene ronțăite înainte de a adormi.

Din cînd în cînd grupuri mari de oameni ies de la cinematografele unde se rulează, fără întrerupere, sutele de filme americane care au inundat de mult piața culturală a Bagdadului. Pe lîngă producțiile tipice ale Hollywoodului — clădite pe triunghiul: împușcături, lovituri de pumni și sărutări — Orientul se bucură de o atenție cinematografică specială. Cinematografele din Bagdad sînt asaltate de versiunile arabe ale „capodoperelor" americane, în care „eroii" capătă turbane sau burnusuri, iar în loc de

pistoale — săbii și iatagane. Aceste filme poartă și titluri adecvate : „Sindbad marinarul", „Samson", „Semiramida" etc.

Alții, cei mai puțini, ies după miezul nopții de la „Ambassy" — aproape unicul local cosmopolit al Bagdadului. Restaurantul în sine nu este extravagant. Dimpotrivă. Dacă nu ar fi orchestra italiană (orchestrele italiene par să fie o slăbiciune a Orientului), ar părea chiar destul de anost. Pînă a nu fi văzut așa-numitul „restaurant-vapor" care în calitate de capriciu este destul de reușit, mă întrebam chiar cum de s-a mulțumit protipendada cu acest searbăd „Ambassy". În ce privește tineretul, cu cîteva mici excepții, acesta boicotează toate excesele occidentaliste. Rock and roll-ul, de pildă, datorită reputației sale de produs imperialist, are destul de puțini aderenți în Irak. De aceea atracția „Ambassy"-ului rezidă mai ales din faptul că este frecventat de corpul diplomatic occidental și că aici își expune sexul slab al „înaltei societăți" noile extravaganțe vestimentare.

Nevăzut, soarele arde seara peste Bagdad cu flăcări negre.

Stranie este această dogoare nocturnă a soarelui !

Duhul neîmblînzit care încercase, rînjind sălbatic pe cerul gol, să carbonizeze viața însăși, se ascunde acum în vălul nopții. Ghearele sale încinse pipăie însă mai departe din întuneric gîtul oamenilor, pentru a-i sugruma.

Seara, vioiciunea oamenilor slăbește. Sînt obosiți, sleiți de lupta cu focul. Încep să se tîrască pe străzi încet, retrăgîndu-se ca niște învingători învinși.

Nici dușmanul nu mai poate însă lupta. Și puterile lui slăbesc. Sulițele se pleacă. Încet, încet, văzduhul se eliberează. Aerul începe să plutească ca o pînză ușoară, fluturată de vînt.

În văzduh sînt clipe de răgaz. Natura se odihnește.

Oameni, animale, arbori — dorm. Calci pe stradă încet, ca în preajma unui bolnav ieșit din criză, cuprins de somnul binefăcător.

În Bagdad, uneori, freamătul monoton, vacarmul intens dar egal care plutește deasupra orașului, mișcarea pe loc, ca o colcăială, a mulțimilor — capătă un sens, un curs, o direcție.

Și istoria nouă a capitalei Irakului are zguduirile sale. Un curent, o furtună străbat uneori valurile omenești, răscolindu-le din adînc, agitîndu-le, pornindu-le în șuvoaie năpraznice pe străzile orașului inundat de proprii săi locuitori.

...La Nasaria, în sudul Irakului, moșierii împușcaseră în vara anului 1959, cinci țărani. Exasperați de așteptare, țăranii se duseseră la boieri să întrebe de reforma agrară și să-și ceară drepturile. Boierii îi împușcaseră.

Acum trupurile morților fuseseră aduse la Bagdad. Veniseră țăranii cu ele toată noaptea, pe drum, de la Nasaria, cu mașinile.

La ora cinci după-amiază, la Bagdad a început procesiunea de doliu. După revoluție, toate marile manifestații populare sînt canalizate spontan, spre strada Al Rașid. Ne-am ales un punct de observație la balconul unei clădiri, și am așteptat.

De departe se auzea un răpăit sacadat de tobe. Oamenii ieșeau neliniștiți din case și se înșirau de-a lungul trotuarelor.

Au apărut întîi crainicii. Veneau repede și strigau niște cuvinte scurte, guturale, întorcîndu-și capul în toate părțile :

— Loc, loc. Să se facă loc !

Trecătorii se retrăgeau în tăcere, lăsînd mijlocul străzii gol.

Apoi s-au ivit fanfarele. Muzicanții își țineau instrumentele plecate, ca pe niște steaguri în bernă. Nu răsunau decît tobele. Șapte, opt tobe. Liniștea neobișnuită a străzii era perforată de răpăitul lor egal, monoton. Ecoul vibra neîntrerupt în piept și în creier ca un tunet subteran. În aer plutea ceva grav, ireparabil, ca o nenorocire.

Un corp de militari fără arme și un grup compact de conducători politici ai maselor, veneau înconjurați de un șir lung de bărbați. Aceștia se țineau de mînă, izolîndu-i pe primii de restul străzii, ca un lanț viu.

În sfîrșit — procesiunea ! O sută de mii de oameni.

Femei înfășurate în văluri negre, funebre, de gîtul cărora se strîngeau înspăimîntați pruncii. Altele însărcinate, cu pîntecul umflat, cu acea prestanță solemnă pe care numai maternitatea o dă femeii.

Purtau în mîini pancarte ale căror inscripții păreau, în mutenia străzii, testamente ale morților.

Țărani — cu capetele înfășurate în basmale. Ca niște surzi. Aveau fețele arse de soare și tăbăcite de vînt. Pielița obrazului le era întinsă și lipită pe oase. Brațele uscate, slabe, vînoase, păreau niște cîngi, niște clești prinși unul de altul.

Îngropate în puhoiul manifestanților, cinci mașini cu cinci sicrie înfășurate în pînză neagră.

Deasupra sicrielor, înțepenite, clătinîndu-se la toate hurducăturile mașinii, aplecate deasupra morților ca niște măști ale urii — rudele celor uciși.

Era o masă de oameni taciturni, de o expresivitate cutremurătoare. În stradă se succedau amestecîndu-se mîini încleștate una de alta, chipuri de piatră încremenite, pași apăsați, înfundați, răpăitul monoton și necruțător al tobelor, sicriele negre, vălurile negre ale femeilor, eșarfele negre legate pe pieptul descărnat al țăranilor.

O mașină avea un megafon. La megafon răsuna arar o voce cavernoasă care părea chiar vocea unuia dintre morți :

— Sîngele vărsat să fie plătit !

— În fiecare zi țărani morți ! Pînă cînd ?

— După această crimă n-o să mai avem liniște !

— Pedepsiți pe asasini !

Procesiunea se profila pe un cer galben ca moartea, tocmai bîntuit de una din furtunile de praf ale deșertului. În văzduhul livid, oamenii treceau ca un șir de fantome. Cerul era lugubru. Părea încărcat cu pucioasă, cu explosiv.

La ora aceea trebuia să vină seara, dar din văzduh parcă venea moartea. Amurgul nu mai era amurg. Lumina nu se mai stingea blînd, așa cum expiră ziua în noapte, împăcată cu sine, firesc.

Lumina părea asasinată, sugrumată. Părea că moare zvîrcolindu-se în chinuri.

Era un decor înspăimîntător pentru acest cortegiu mut de o sută de mii de oameni, care mergea ducînd cosciugele în sunetul răscolitor, de tunet subteran, al tobelor.

Țăranii erau obosiți, flămînzi, nedormiți. Alergaseră de pe cîmp, de la muncă, de la treburile lor. Lăsaseră totul baltă, uitaseră de necazurile și de amarurile lor de acasă și fugiseră la Bagdad să-și arate morții. Veniseră să ceară pedeapsă pentru criminali, să ceară dreptate.

Au trecut pe Al Rașid și s-au oprit în fața Ministerului de Război, unde au așteptat îndelung un semn din partea autorităților.

Nu i-a văzut și nu i-a auzit nimeni. Mai tîrziu s-au oprit într-o piață și și-au vărsat năduful. Răgușit, cu vocea sugrumată, cu cuvinte grele ca niște bolovani răsunînd înfundat pe capacele sicrielor. Vorbeau greu, cu o mare încordare de voință.

Apoi au plecat, pierzîndu-se în urma cosciugelor, în noapte, pe drumul spre orașul Nedjef. După ce aveau să se întîlnească la moscheea sacră din Nedjef cu tovarășii lor, porniți în aceeași noapte, pe jos, din Nasaria, aveau să îngroape trupurile țăranilor deveniți martiri și să se împrăștie, cu inima încărcată de otrava urii și a mîniei.

Asistasem întîmplător la prima mare ieșire în stradă a țăranilor irakieni. La prima lor mare manifestare publică în capitala țării. Alergaseră clocotind de revoltă să se plîngă autorităților din Bagdad împotriva asasinilor, și își purtaseră durerea de moarte pe străzile orașului. Veniseră în neorînduială, așa cum fugiseră de pe cîmpuri după ce auziseră focurile de armă și văzuseră trupurile fraților lor prăbușindu-se la pămînt.

Aici se treziseră însă cot la cot cu muncitorii Bagdadului. Simțiseră palmele bătătorite ale acestora apucîndu-le mîinile, împletindu-i în lanțul acela nesfîrșit ce părea că zornăie pe străzile încremenite în tăcere.

Valul acelei mulțimi, care venise rostogolindu-se de-a valma, găsise deodată o matcă și o curgere sigură.

Nu-i ascultase cei cărora vruseseră să se plîngă, dar se simțiseră deodată mulți și puternici, se înfioraseră de propria lor forță adunată la un loc. Se legaseră prin încleștarea brațelor, își văzuseră chipurile încordate și își citiseră în ochi voința.

Iată ce cîștigaseră țăranii din Irak în ziua aceea de doliu!

Într-o dimineață, am plecat de pe aeroportul din Bagdad cu un bimotor de cursă internă, spre nord. Am lăsat în urmă peisajul lunar al unui deșert fără nisip, marile circuri și uedurile[1] care brăzdează roca roșcată a podișului, am părăsit dîra de mercur a Tigrului, apoi pe cea a Eufratului, și am intrat în decorul blînd și sărac al Asiriei. Aici, cît vezi cu ochii, numai pămînt. Pămînt ce pare că se odihnește, ca suprafața liniștită a unui lac. Orizont necuprins, pe a cărui linie vastă omul pare mai singur și mai îndepărtat.

Mosul!

Se vedeau încă cicatricele rănilor orașului. „Complotul de la Mosul[2]" a intrat în istoria Irakului nu atît prin lovitura banditească a reacțiunii, cît prin comportarea locuitorilor orașului, prin eroismul, vitejia și devotamentul lor față de revoluție.

[1] Albiile vechilor rîuri secate.

[2] La mai puțin de un an de la revoluție, un grup de ofițeri reacționari a pus la cale un puci împotriva regimului. Au fost comise masacre împotriva patrioților.

Am vizitat întîi, la reşedinţa sa, pe brigadierul Huseim, care condusese apărarea oraşului în timpul atacului dezlănţuit de rebelii colonelului Şawaf. Marcînd desfăşurarea evenimentelor, el a elogiat în mod deosebit comportarea bravă a miliţiei populare în rîndurile căreia au luptat numeroşi comunişti.

Am avut apoi plăcerea de a fi, împreună cu delegaţii cîtorva organizaţii de tineret din ţările socialiste, oaspeţii colectivului de redacţie al ziarului Partidul Comunist din Mosul. Ne aştepta un grup de tineri gazetari comunişti — înalţi, vînjoşi, respirînd forţă şi siguranţă de sine. Unul avea la şold un revolver într-un toc de piele. Făcea, probabil, parte din echipa de apărare a redacţiei. În redacţie se găsea şi secretarul organizaţiei de partid a oraşului Mosul.

Eşti departe de patrie, într-un alt continent, într-o ţară în care totul e altfel, şi natura, şi clima, şi obiceiurile, şi condiţiile de viaţă. Nu l-ai văzut niciodată pe omul acesta, n-ai schimbat încă cu el nici un cuvînt. Dar tu ştii ce gîndeşte, ştii ce simte el, şi parcă-l cunoşti de cînd lumea. E o înţelegere emoţionantă, fără cuvinte, fără explicaţii. Minunat sentiment.

Le văd lacrimi în ochi. „Voi sînteţi dovada că visurile noastre se vor înfăptui" — ne spuneau. Ne priveau cu căldură frăţească şi le rîdeau ochii.

Cu cît entuziasm luptaseră oamenii aceştia în martie 1959, cînd Republica fusese din nou în pericol. Ei au sărit fără să ezite o singură clipă cînd generalul Kassem adresase patrioţilor din Mosul apelul de a-i urmări pe trădătorii conduşi de Şawaf şi de a-i nimici. Cu atît mai de neînţeles şi mai revoltătoare este prigoana pe care autorităţile au pornit-o ulterior împotriva luptătorilor din Mosul. Nimic nu poate justifica o asemenea nedreptate strigătoare la cer. O asemenea hotărîre nu a putut fi inspirată decît de cei pe care patrioţii din Mosul, în interesul Republicii, au fost chemaţi să-i înfrîngă în 1959.

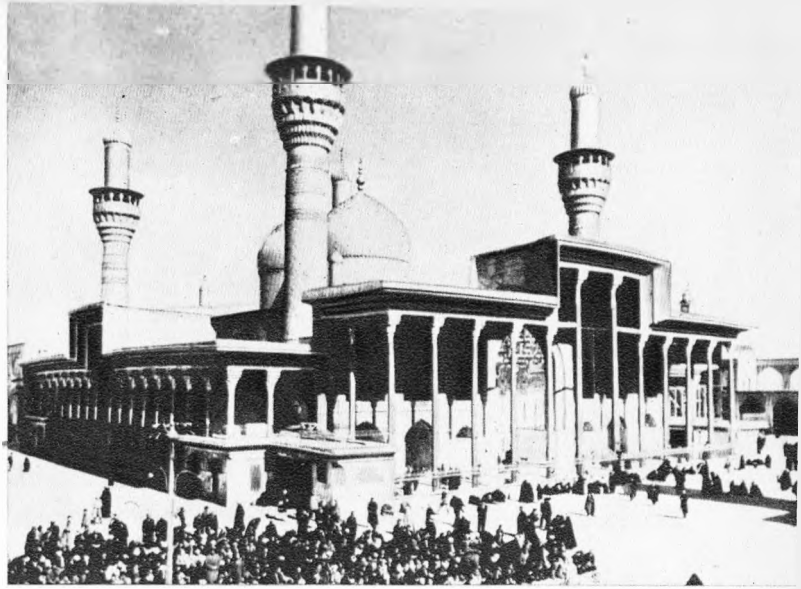

„Moscheea de aur" — una din perlele Bagdadului

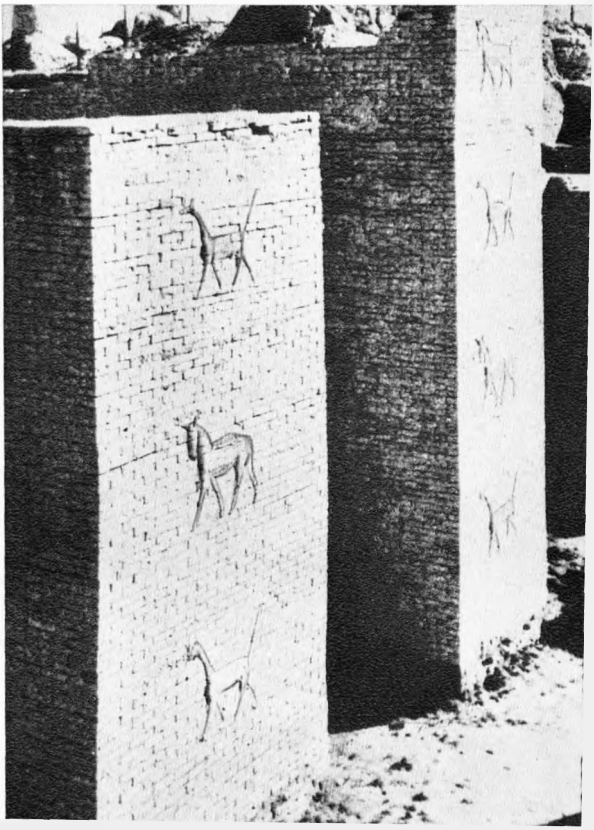

Ruinele redezgropate ale Babilonului

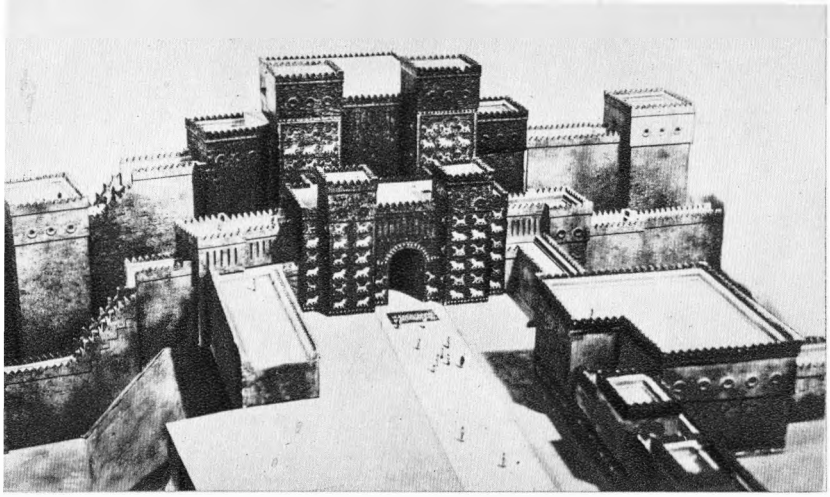

„Marea Poartă Ișter" așa cum arăta în zilele de glorie ale Babilonului

Sarifele! Iesle de animale? Din păcate nu! Sînt locuințe omenești

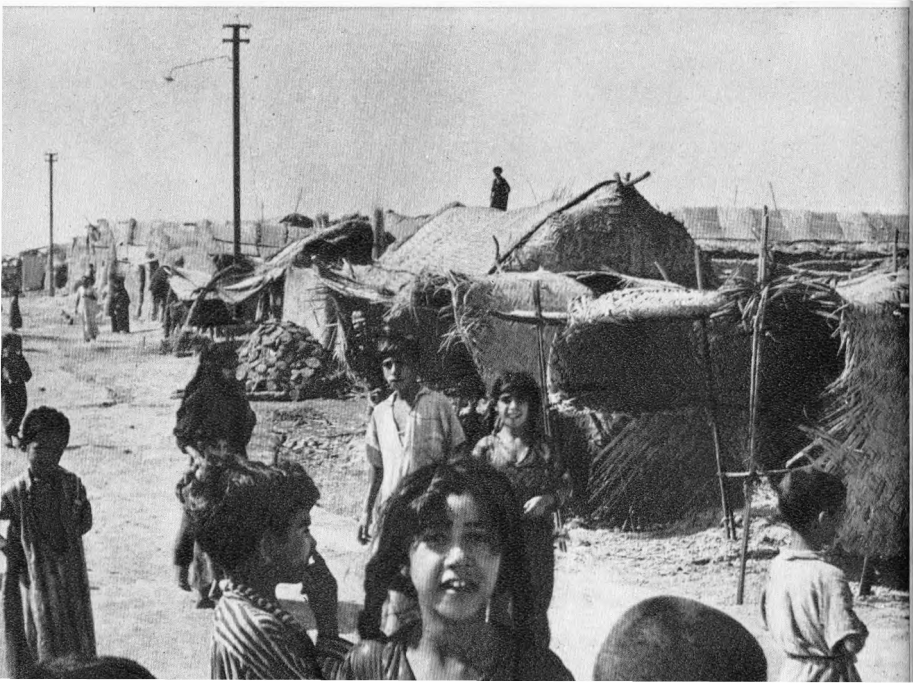

Oare iadul zămislit de închipuirea înfierbîntată e mai rău?

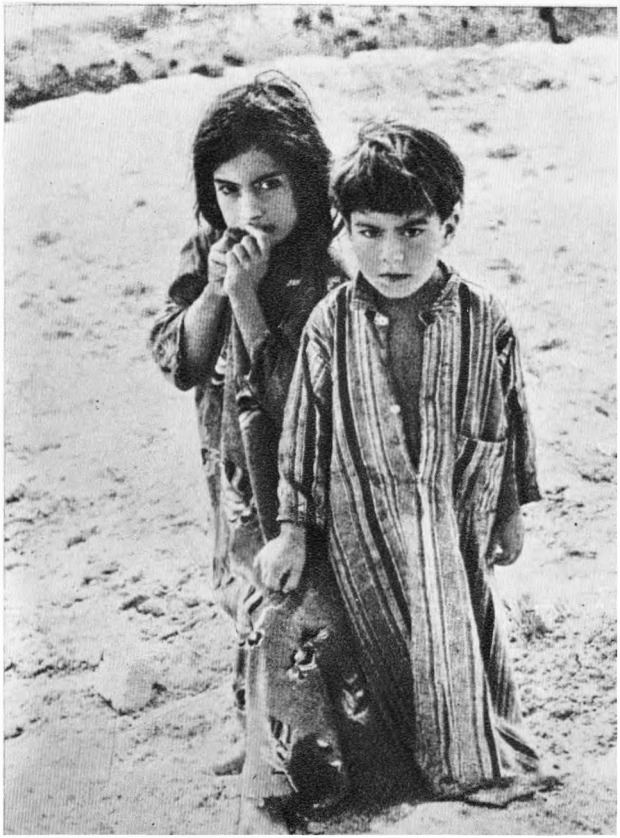

Mai e de mirare de ce frumusețea acestor copii piere atît de curînd?

Gloria trecutului și amărăciunea prezentului.

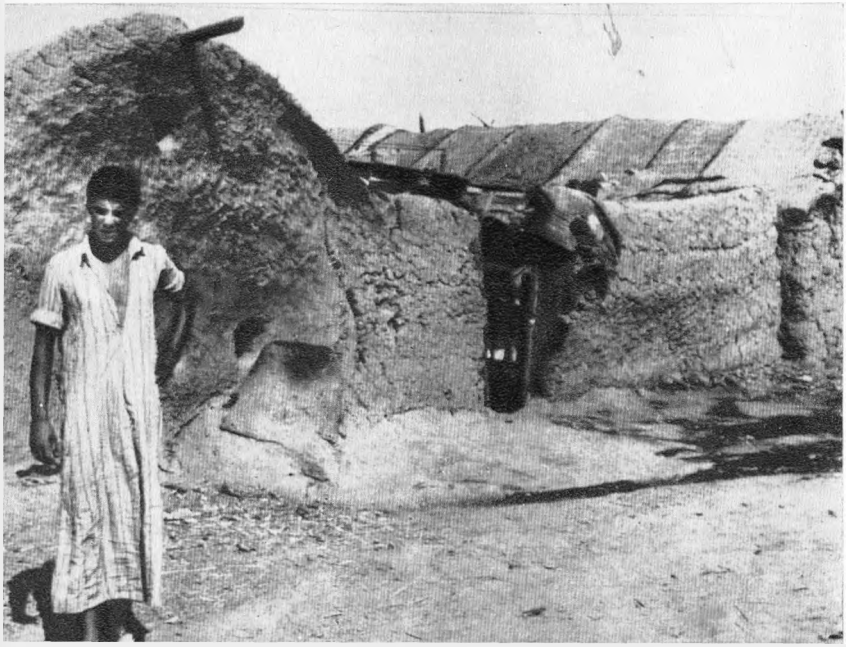

Să scoți din închisoare pe cel care te atacă și să-l arunci în locul său pe cel ce te-a salvat ! Monstruos raționament. Poporul irakian nu-l va pricepe și nu-l va aproba niciodată.

...Mosulul a fost ridicat pe ruinele vechii cetăți Ninive. La ieșirea din oraș zac încremenite de milenii uriașe mormane diforme de pământ. Aici a fost faimoasa cetate a antichității. Aici sînt strivite, pulverizate, bătătorite zidurile glorioasei capitale a Asiriei, amestecate cu oasele oamenilor, cu pietrele cimitirelor. Acolo e îngropat, cu multe din tainele sale, unul din cele mai vechi leagăne ale civilizației omenești.

Am pătruns apoi în ținuturile pe care-și întindea odinioară domnia Asurbanipal, regele Ninivelui. Pământ arid, iarbă galbenă, pipernicită, păscută de turme de capre și herghelii de cai. Din loc în loc corturi singuratice de păstori și în zare silueta nomadului asirian care se pierde pe spinarea asinului, legănîndu-se.

Mașina aluneca pe șosea, părînd, în imensitatea care ne înconjura, o vietate minusculă. Mă întrebam : de unde izvorăște tristețea aceasta a cîmpiei asiriene ? Mă uitam împrejur și totul mi se părea că stă așa de la început. Nu se vedea nicăieri urma mîinilor omului, iar omul însuși părea străin, o apariție fugară în pustiu. Pămînturile zac nelucrate de milenii. Seva lor bogată, care ar fi trebuit să pulseze în tulpinile și în frunzele plantelor, să se prefacă, prin misterioasa chimie a naturii, în boabe de grîu și în fructe, se irosește nefolositoare. Iese la suprafață și se pierde într-o pîclă ușoară de abur, ca un oftat. Pămîntul se învăluie în tristețea sterilității. Parcă auzeam mugetul unei vaci nemulse, parcă auzeam plînsul unei femele care nu poate naște.

Apoi, în depărtare au apărut munții.

Pătrundeam într-un decor nou, într-o lume necunoscută. Rămînea în urmă Irakul arab, rămîneau în urmă căldurile toride, Tigrul și Eufratul, nisipurile, fețele măslinii, cerul galben sau albicios al deșertului.

Intram în țara de piatră a kurzilor !

Aveam să cunoaștem acel popor de munteni, viguros și mîndru, care a îmbogățit cu atîtea pagini glorioase istoria revoluționară a Irakului și a participat atît de năvalnic la lupta sa pentru independență. Un milion de oameni înalți și blonzi, cu obrazul smead și cu ochii blînzi și surîzători, au populat povîrnișurile și coamele domoale ale dealurilor acoperite cu vii, văile imense ca niște funduri de mări ale munților și platourilor înalte de la granița de nord a țării pe care stau posturile de pază ale grănicerilor.

Am poposit pentru noapte în prima stațiune climaterică — Svara Tuka.

...În sfîrșit, după furtunile de praf din Bagdad, respiram cu nesaț aerul pur. Revedeam luceafărul de seară, luna strălucitoare. Ceața se aduna pe fundul văilor. Ne odihneam ochii pe liniile largi ale peisajului cînd, pe șoseaua șerpuitoare de munte, se apropiară două camioane. Era o echipă de dansatori. Aflaseră prin stația de radio locală că au oaspeți și, după două ore și jumătate de drum cu mașina, ne cereau permisiunea de a ne oferi un mic spectacol coregrafic. Erau toți țărani de munte și nu aveau drept orchestră decît o tobă și un fel de țeavă de suflat.

Spectacolul pe care la început, mărturisesc, l-am apreciat numai ca gest, a început chiar în șosea. Nu i-a trebuit însă decît cîteva minute acestei modeste formații pentru a pune cu totul stăpînire pe cei prezenți. Muzica, care acum părea că izvorăște din zeci de instrumente, exercita pe nesimțite o inexplicabilă acțiune asupra întregii noastre ființe. Pătrundea în nervi, în simțuri, în mușchii obosiți, infuzînd o intensă senzație de bucurie, de optimism,

de neastîmpăr. Așa se face că picioarele tuturor au început să se miște automat și toți să sară, să țopăie alături de gazde, în tactul superbelor melodii kurde, cu un ciudat sentiment de bucurie aproape fizică.

Prins de cele ce se întîmplau, abia într-un tîrziu mi-am dat seama că am în față una din expresiile de o rară frumusețe ale noului spirit al poporului, pe care avusesem prilejul să-l admir de atîtea ori după revoluție.

Mai mult de jumătate din cei treizeci de țărani kurzi, dansau cu arma la spate. Cîțiva aveau în mîini drapele. Rezemate de camioane, se aflau două mari pancarte de pînză pe care scria : „democratîe-salam". Aveam în față membrii miliției populare din cîteva sate de munte, care ținuseră să-și exprime, în felul acesta de neuitat, sentimentele ce le purtau solilor unor țări prietene.

A doua zi, în zori, am pornit mai departe. Munții deveneau mai sălbatici, vegetația mai pitică, crestele golașe mai frecvente și văile mai largi — atingînd 7—8 kilometri — iar așezările omenești tot mai rare.

Noaptea următoare am petrecut-o într-un chip foarte original. În drumul nostru se afla Sersenk — o stațiune scumpă, în cazinoul și piscinele căreia nu pot fi întîlnite decît vîrfurile protipendadei irakiene.

Am ajuns aici noaptea, tîrziu, extrem de obosiți. Cînd am avut în față cîte un pat și, alături, un scaun pentru haine, ne-am prăbușit cu toții în somnul cel mai adînc, din care nu ne-am mai trezit decît dimineața, cînd soarele a început să ni se joace în gene. După încartiruiri nocturne, diminețile sînt totdeauna pline de surprize. Un perete care ți s-a părut normal apare la lumina zilei coș-

covit și plin de igrasie. Un covor sau o carpetă, care în raza lămpii și la puterea de observare scăzută de oboseală par strălucitoare, se dovedesc dimineața a fi niște banale litografii.

De data aceasta însă surpriza a fost de-a dreptul violentă. Tavanul, pe care fiecare își închipuise că l-a văzut, era cerul, iar podeaua pe care călcasem. nu era altceva decît... caldarîmul străzii. În jurul nostru treceau, înăbușindu-și rîsul în batiste, gospodine matinale care plecau după cumpărături. La piciorul patului, în rigolă, se aflu pantofii, iar pe partea carosabilă a străzii, scaunul, sufocat sub haine și lingerie.

Tocmai în clipa cînd încercam să mă desmeticesc, mi-a fost dat să aud — pe acest platou pierdut în îndepărtații munți ai Irakului — cunoscuta melodie romînească „Sanie cu zurgălăi".

Că dormeam pe stradă în cea mai elegantă stațiune climaterică din Irak — aceasta mai putea fi de înțeles. Nimerisem în plin sezon și oricît se străduiseră bieții oameni, nu putuseră găsi ceva mai convenabil pentru noi. Dar să aud răsunînd la difuzor, întocmai ca la Sinaia, „Sanie cu zurgălăi", și încă pe americănește... După cum am aflat, melodia era cunoscută sub numele de „Jony e băiat frumos" și se bucura de mult succes în stațiune. Numai că nimeni nu avea habar aici de adevărata sa origine.

După cum desigur mulți își amintesc din cele relatate de presă acum cîțiva ani, un „compozitor" american, plictisit să mai stea la cheremul propriei sale inspirații insuficient de fecunde, a apelat cu curaj la folclorul romînesc și... a dat Americii o operă ce avea să servească chiar pentru demonstrarea marilor „resurse" ale muzicii ușoare occidentale.

Protestele ziarelor care au dezvăluit public acest plagiat, nu l-au intimidat pe „simpatizantul" muzicii noastre, n-au afectat „critica de artă" americană și în orice caz nu l-au împiedicat de „Jony cel frumos" să-și continue înconjurul lumii și să urce chiar pe crestele munților irakieni.

Șoseaua se oprește la Amadia. Dincolo de Amadia nu se mai poate pătrunde în munți decît cu măgarii. La treizeci de kilometri e granița Turciei asiatice. Amadia e o cetate naturală. Un punct de pază al frontierelor Republicii.

Orașul e înarmat. Dar principala forță de apărare nu se găsește în cazarma de piatră deasupra căreia flutură, zărindu-se pînă departe în munți, drapelul de stat al Irakului. Nădejdea stă în miliția populară. Dușmanii au avut deseori ocazia să măsoare vigilența și perspicacitatea acestui post de pază. Pichetele răspîndite în munți predaseră autorităților militare patruzeci de spioni și diversioniști trimiși de agențiile imperialiste prin granița Turciei.

Amadia pare o cetate legendară. De sus, de pe platou, se deschide un peisaj grandios, pregătit parcă pentru proporțiile unei vieți necunoscute, de la începutul lumii. Prin văzduh plutesc vulturi asiatici. Razele soarelui ard ca niște flăcări albe, abia mîngîind obrazul.

De la Amadia ne-am întors și, străbătînd din nou munții, am coborît în cîmpie. Acum comparam fără voie totul cu dimensiunile noi, întipărite pe retină, rămase în memorie, ca un etalon de măsură.

La cîmpie, pe ape, în pustiu, nu ai simțul geometric al spațiului. În munți, sub forma rocilor și a văzduhului, materia îți apare cristalizată în cuburi gigantice, în sfere ciclopice. Coborînd la cîmpie, materia se disimulează, volumurile dispar, văzduhul se golește ca un clopot în care se face vid.

Oamenii de la munte sînt raționali și realiști, prea puțin înclinați spre melancolie, spre tristețe și spre visare.

Cred că nu în regiunile de munte s-a dezvoltat filozofia. La munte privirile se izbesc peste tot de roci, de colțuri, de linii. Gîndurile împrumută ceva din ordinea geometrică înconjurătoare. Sînt încorsetate, adunate în jurul omului. Nu au unde să vagabondeze. În plus, la munte, oamenii sînt mai puțin numeroși. Nu există complexitatea atît de încîlcită a vieții sociale din zonele cu mare densitate demografică. Relațiile dintre oameni sînt mai simple, viața mai liniară, mai ferită de convulsii. Aceasta nu înseamnă însă că ei nu sînt capabili de acțiuni mari, dar oamenii de la munte sînt mai odihnitori, mai tăcuți. Au un calm care, dacă nu e enervant, tonifică. Ei compară evenimentele, lucrurile cu marile dimensiuni ale cadrului în care trăiesc, cu marile volumuri ale naturii. De aceea nu se lasă copleșiți de amănunte, nu exagerează detaliile.

Din această incursiune recreativă prin munți, printre oamenii munților, mă întorceam în viața tumultuoasă a Irakului. Pe alt drum, am ajuns din nou la cîmpie. Treceam prin satele care duceau la Arbil, apoi la Kirkuk.

La marginea satelor, grîul era adunat în mormane. Începuse treierișul. Oameni și boi se învîrteau pe lîngă niște roți de lemn (poate pentru menținerea ritmicității mișcărilor), și călcau cu tălpile și cu copitele maldărele de grîu, dezghiocînd boabele din învelișul spicului. Oamenii aveau frunțile scăldate de sudoare, erau acoperiți de praful armanului, care arată aidoma celui al străbunilor lor de acum trei mii de ani.

Cu toate acestea aveau ochii liniștiți, luminați de o bucurie molcomă, de o satisfacție modestă și timidă. Ei aspirau în nări mirosul dulceag și cald, aroma atît de plăcută a grîului copt, a pîinii care este aceeași pe toate meleagurile pămîntului. Și

uitau pentru o clipă de munca grea, uitau de suferințele îndurate pentru pîinea aceea neagră și aromată, uitau de zilele chinuite ce aveau să mai vină — zile fără pîine și fără bucurii.

La orizont, în noapte, flăcări subțiri și lungi ieșeau din pămînt ca niște limbi de viperă. Pămîntul scotea limbi șuierătoare de foc și le agita ca un șarpe gata să muște. Cîmpul, care se deschidea în fața noastră, părea tabăra de noapte a unei mari armate ce se pregătea de luptă.

Se vedeau „focurile eterne".

Ne apropiam de Kirkuk !

Odinioară, preoții asirieni adunau aici mulțimile și le porunceau să se prosterneze în țărînă, tălmăcind focurile drept semne cerești ale atotputerniciei zeilor. Oamenii ridicau înfricoșați capetele și, zărind limbile de foc agitîndu-se spasmodic în întuneric, se prăbușeau în rugăciuni fierbinți și smerite.

„Focurile veșnice" ard deasupra pămînturilor Asiriei de mii de ani. Istoricii antici pomeneau adesea de bălțile negre ce apăreau ici-colo, prin crăpăturile pămîntului, în ținuturile dintre cele două fluvii gemene. Legendele povestesc despre regi cruzi, care-și aruncau de vii sclavii în gropile cu lichid negru, unde cu o singură scînteie se aprindeau, mistuindu-se ca torțele.

Bălțile negre și focurile veșnice sporeau și mai mult misterul acestui îndepărtat regat, în care civilizația omenească o luase cu mult înaintea altor neamuri ale pămîntului.

De multă vreme însă semnele care vestesc călătorului apropierea „țării de foc" și-au pierdut orice taină. Priveliștea are desigur același pitoresc sălbatic ca și acum cinci mii de ani. Dar după prima clipă de încîntare, omul modern nu-și poate reține un sen-

timent de tristeţe la gîndul că acolo se iroseşte fără încetare o mare bogăţie, că poporul acesta lasă să-i scape averea printre degete.

Adevărul este însă că el nu „lasă". El nu ar lăsa. Ce le pasă însă străinilor de averea lui ?

Ne apropiam de Kirkuk !

Istoria modernă a Irakului este străbătută în întregime de şuvoiul negru al petrolului, împletit, ici-colo, cu şuvoiul roşu al sîngelui poporului. Ieşind la suprafaţă, păcura a mînjit totul, a dezlănţuit un duh rău, a înnegrit viaţa ţării ca o mană a iadului.

Cel mai tragic paradox generat de colonialism constă în aceea că, cu cît o ţară subjugată a fost mai bogat înzestrată de natură, cu atît mai mare a devenit sărăcia poporului, cu atît mai lungi şi mai grele suferinţele lui.

Irakul a ajuns o ţară a mizeriei, pentru că este o ţară a bogăţiei. A şaptea producătoare de petrol a lumii a fost nevoită să umble în zdrenţe şi cu stomacul gol. Din pămîntul ţării se scot anual 35 000 000 de tone de petrol, dar ţăranii orbecăiesc la lumina opaiţului.

Totul s-a scurs în ghearele lui „Irak Petroleum Company".

Casele de fier ale acestui căpcăun nesăţios, care şi-a înfipt de decenii picioarele la gura fluviului de petrol al Irakului, gem de saci de aur.

La începutul secolului, între marii rechini imperialişti, începuse lupta pentru acapararea petrolului lumii, pentru împărţirea prăzii.

Peste tot se scormoneau atunci măruntaiele pămîntului. Un grup de geologi ai unei societăţi germane, atraşi de legende, ajung şi în Irak. Se fac prospecţiuni şi se descoperă vîna de lichid negru. Sultanul turc care stăpînea pe atunci ţara se grăbeşte să alcătuiască actul de proprietate al

acestei averi ivite peste noapte. Apare un firman al „Înaltei Porți" care decretează petrolul irakian „proprietate absolută a pungii particulare a coroanei".

Evenimentul atrăsese însă atenția marilor monopoluri ale lumii occidentale. Irakul devine teatrul unor dispute acerbe. Actul de proprietate al petrolului zboară din mînă în mînă și o dată cu el cheia „pipe-line"-urilor, și sacii de aur. Iar poporul, adevăratul stăpîn, privește totul neputincios, gol și flămînd, cu buzele livide de foame.

Turcia vinde zăcămintele irakiene Germaniei kaizerilor. La Bagdad își face apariția „Deutsche Bank". Apoi, la capătul unor îndelungi intrigi de culise, un număr uriaș de pachete de acțiuni intra în posesia milionarului englez d'Arcy. Acum, la Bagdad, se instalează „Otoman Petroleum Syndicate". Apoi, pe rînd, se infiltrează „African and Eastern Concessions Ldt.", „Shell Dutch", „Amiral Chester" etc.

Anul 1914 găsește ca principal proprietar trustul „Turkisch Petroleum Company" rezultat din contopirea Caselor „d'Arcy" și „Deutsche Bank". Pe baza scrisorii adresate cu această ocazie de marele vizir turc ambasadorilor Angliei și Germaniei, „Turkisch Petroleum" obligă mai tîrziu guvernul Irakului să-i concesioneze toate zăcămintele de petrol descoperite ulterior în țară.

O dată cu funcționarii societății, o întreagă rețea de consulate și agenții comerciale britanice, o armată de agenți travestiți în misionari împînzesc Irakul. Este adusă aici o bună parte a corpului ofițeresc al armatei coloniale din India. Pe lîngă triburile arabe și kurde sînt atașați „specialiști" militari englezi.

Dar începutul propriu-zis al ocupației britanice în Irak este marcat de izbucnirea primului război mondial. În numele securității centrelor petrolifere, Anglia își deplasează aici principalele sale unități expediționare din Asia. Irakul devine terenul unor lupte îndelungi între trupele engleze și armatele turcești, la capătul cărora, în 1917, triumfător, generalul englez Maude descinde definitiv în Bagdad,

proclamîndu-se — în răpăitul tobelor de război — „eliberator".

„Eliberatorii" cîștigaseră țara la tarabă, Irakul reprezentînd cota-parte a Angliei la împărțirea prăzii. Încă din 1915, cînd soarta războiului era departe de a fi cunoscută, Anglia și Franța încheiaseră un acord — așa-numitul acord de la Sykes-Picot — care prevedea ca de pe urma reîmpărțirii Orientului arab, Marea Britanie să se aleagă cu Irakul, Transiordania și Palestina. Toată această tîrguire cu soarta popoarelor arabe a fost dată în vileag în 1918, de guvernul Uniunii Sovietice care intrase în posesia arhivei secrete a regimului țarist.

Acum, Irakul începe să dobîndească și o mare importanță strategică. El devine unul din capetele de pod ale imperialismului împotriva tînărului stat sovietic. Poate nu este o lipsă totală de legătură între aceasta și faptul că, în 1920, prin Tratatul de la San-Remo, Liga Națiunilor încredințează în mod public Angliei mandatul colonial asupra Irakului.

Poporul irakian nu accepta însă să devină o masă inertă de manevră. În anul 1920, țara devine teatrul unei adevărate furtuni revoluționare. Reacția împotriva dominației britanice este amplificată de ecoul puternic pe care îl are eșuarea intervenției imperialiste în Transcaucazia și instaurarea Puterii sovietice în Azerbaidjan. Izbucnesc răscoale în toate regiunile țării. Se formează o armată revoluționară de peste 100 000 de oameni, în majoritate țărani. Mișcării revoluționare antiimperialiste i se alătură și păturile mijlocii ale populației, și o parte a burgheziei naționale care cerea un guvern constituțional și un Parlament.

Anglia își adună în grabă forțele militare din Orientul Mijlociu și din India și dezlănțuie războiul. Într-o luptă sîngeroasă și inegală, armata revoluționară a Irakului, înarmată cu săbii și cu flinte scoase din uz, rezistă în fața regimentelor de artilerie, a flotei maritime și aeriene a Angliei timp de o jumătate de an. O dată cu miile de soldați pierduți în acest război — pe care pînă la urmă îl cîștigă

— Anglia pierde însă speranța de a mai putea să îndoaie grumazul acestui popor. Ca urmare a concluziilor trase, Anglia convine la alcătuirea unui așa-zis Consiliu de Stat, iar peste un an Irakul este proclamat monarhie constituțională. Unul din agenții „Intelligence Service"-ului, emirul Feisal, este adus de peste graniță și încoronat rege al Irakului.

„Prima revoluție națională din Irak nu a pus capăt dominației imperialiste... Dar ea a învățat poporul că, prin unitate și luptă revoluționară, el poate sili pe imperialiști să se retragă parțial sau total, că poate obține victoria parțială sau deplină în funcție de puterea și unitatea forțelor naționale, de fermitatea conducerii sale politice." [1]

Anglia ar fi vrut să păstreze în Irak aparențele unei anumite suveranități ; pe de altă parte, ea se grăbea să se asigure împotriva unor noi zguduiri revoluționare. Anglia se ferește să mai amintească de regimul de mandat, dar încheie — în 1922 — un tratat de alianță, ale cărui clauze fac din Irak o adevărată colonie engleză. Urmează un acord militar care pune întreaga armată la dispoziția generalilor englezi și în același timp reglementează crearea pe teritoriul Irakului a unor baze de agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Se încheie apoi un acord financiar înrobitor.

Toate acestea aveau să declanșeze în țară o nouă furtună. Poporul respinge tratatele impuse de Anglia. Pe atunci ministrul Apărării era Nuri Said. El nu șovăie să pună în acțiune împotriva demonstranților mitralierele. Pe deputații care trebuiau să voteze ratificarea acordurilor îi închide în Parlament cu un cordon de soldați. Și totuși, masele din stradă constrîng Parlamentul să respingă ratificarea acordurilor.

Anglia reușește tot mai greu să facă față rezistenței populare. Guvernele pe care le înscăunează nu se pot menține decît foarte puțin timp la putere. Pe culoarele ministeriale e un du-te-vino permanent. În

[1] „Ittihat-al-Saab".

răstimp de 12 ani — 1921—1933 — la conducerea țării s-au perindat nu mai puțin de 15 guverne.

În această perioadă „Turkisch Petroleum" — devenit între timp pentru „salvarea aparențelor", „Irak Petroleum Company" — își exercită cu sîrg drepturile de unic exploatator al petrolului irakian. Pe harta petroliferă mondială apăruse acum *Kirkuk*-ul, de unde țițeiul zbura prin conducte spre porturile siriene și libaneze din Mediterană. Societatea însăși se mută la Kirkuk, care devine capitala petrolului irakian.

Irakul exercită însă o putere de fascinație din ce în ce mai mare și asupra altor trusturi internaționale de păcură. „Compagnie Française de Petroles" și concernul american „Near East Development Corporation" reușesc pînă la urmă să obțină o participație substanțială la capitalul marii societăți britanice.

Feisal fusese urcat pe tron de financiarii englezi. Se pare însă că puternicele trusturi americane plăteau mai mult, căci pseudomonarhul arab se lasă ispitit, și începe să cocheteze cu milionarii din New Jersey. Așa se explică de ce, în 1933, Feisal moare „subit" într-un hotel din Berna. „Intelligence Service"-ul nu-și lasă cartea de vizită pe cadavru, dar are grijă ca presa să fluture pe departe ideea că soarta lui Feisal va fi împărtășită de toți „trădătorii".

Acum, la porțile lumii capitaliste bate criza anilor 1929—1933. Peste tot — din Nevada pînă în Irak, din Venezuela pînă în Romînia — lingurile multor sonde încremenesc în pămînt. Industria mondială capitalistă a petrolului varsă pe străzile orașelor milioane de șomeri. Peste casele proletarilor se abate marele apocalips burghez. Muncitorimea petrolistă a Irakului trăiește vremuri de un tragism zguduitor. Șomerii se sting de foame, înșirați pe bordura străzilor. Asupra tuturor muncitorilor plutește zi și noapte spectrul șomajului.

Este semnalul declanșării luptelor de clasă care avea să ducă la radicalizarea revoluționară a prole-

tariatului, la nașterea partidului comunist, la începerea unei noi etape în mișcarea antiimperialistă a poporului. Deși toate acțiunile muncitorilor sînt reprimate cu sălbăticie, în 1931 izbucnește marea grevă generală, care se prelungește timp de două săptămîni. Înspăimîntați de forța și amploarea mișcărilor populare, imperialiștii englezi, ajutați de burghezia și moșierimea autohtonă, organizează o uriașă diversiune națională. O nouă și monstruoasă „noapte a Sfîntului Bartolomeu". Cu ajutorul unor provocatori, se înscenează o rebeliune a populației creștine din nordul țării și apoi o expediție de masacrare. Această oribilă manevră este cunoscută în istorie sub numele de „masacrul de la Simayl".

În atmosfera de confuzie generală care domnește în țară, Anglia așază repede un nou rege de paie pe tronul Irakului.

Toate acestea nu împiedică însă ca instabilitatea politică să se agraveze de la zi la zi. În perioada 1932—1936, în Irak se schimbă în medie cinci guverne pe an.

Cînd în 1934, pe arena politică a țării apare partidul comunist, la Londra se cade repede de acord că singura soluție pentru menținerea dominației asupra Irakului este instaurarea regimului fascist. În 1935, sub pretextul ridicol că „sarcinile lor naționale au fost înfăptuite", partidele burgheze se autodizolvă. Burghezia deschide drum larg fascismului.

Conducerea luptei pentru independență și suveranitate revine acum clasei muncitoare, tînărului ei partid comunist, care încă de la înființare își propune să militeze pentru alcătuirea frontului unit antiimperialist al forțelor patriotice. De-a lungul celor aproape trei decenii care au urmat, toate acțiunile și eforturile muncitorilor, ale maselor largi ale poporului au avut ca punct de plecare și ca țel final acest invariabil cuvînt de ordine : „Afară cu asupritorii din Irak".

În lupta revoluționară antiimperialistă, petroliștii s-au aflat în primele rînduri. Greva generală a pe-

troliștilor din Kirkuk din 1946, îndreptată împotriva patronilor englezi, a avut o asemenea forță, încît a antrenat nu numai celelalte nuclee muncitorești irakiene, dar a determinat puternice consecințe asupra atmosferei politice din țara vecină — Iran, asupra relațiilor dintre muncitorii petroliști iranieni și societatea „Anglo-Iranian".

În viața internațională urmează perioada războiului rece, inaugurat și alimentat de blocul puterilor imperialiste. Planurile agresive, pe care cercurile occidentale le urzesc împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte țări socialiste, ridică din nou, vertiginos, valoarea strategică a Irakului. Ecoul rafalelor de mitralieră descărcate în pieptul muncitorilor nu se stinsese încă în urechile maselor, cînd Anglia, și apoi, tot mai insistent S.U.A., încep să facă o curte înverșunată poporului irakian.

Anglia are nevoie de un nou tratat care să-i permită deplina acaparare militară a țării. De aceea, „în numele vechii prietenii anglo-irakiene" ea face un apel patetic la „sentimentele frățești" ale poporului, dar fără a mai aștepta ca acestea să se manifeste, pune la cale, în 1948, semnarea tratatului de la Portsmouth.

S.U.A. își oferă la rîndu-i „serviciile". Ea acordă, în 1949, Irakului un împrumut de 13 milioane de dolari în schimbul căruia obține apoi aderarea guvernului acestei țări la „programul Truman".

Irakul se transformă într-o țară de cazărmi. Peste tot mărșăluiesc soldați străini, uruie tancuri și zboară avioane străine. Din vistieria și așa prăpădită a țării, 50 la sută se alocă cheltuielilor militare. Mizeria și sărăcia poporului sînt de nesuportat. Pe terenul bolilor și al inaniției, coasa morții seceră fără încetare. Din 1000 de copii, aproape jumătate mureau la naștere. Durata medie a vieții se reduce la 28—30 de ani. Nu există decît o școală elementară la aproape 50 000 de copii. Răscoalele nu mai con-

tenesc. Închisorile și lagărele sînt pline de răzvrătiți.

Dulles clocea ideea unui bloc militar agresiv la frontierele de sud ale U.R.S.S. El începe să dea tîrcoale Irakului în care vede pilonul acestui eșafodaj menit pe de o parte să țină U.R.S.S. sub focul armelor, iar pe de altă parte să apere interesele monopolurilor în Orientul Mijlociu, să submineze unitatea țărilor arabe în lupta pentru independență, să înăbușe mișcarea antiimperialistă a popoarelor.

Începutul îl face tratatul de „colaborare" turco-irakian, încheiat în februarie 1955, la care ulterior aderă Anglia, Iranul și Pakistanul. Noul bloc constituit în această manieră cusută cu ață albă își dezvăluie obiectivele tîlhărești la prima sa sesiune, care are loc în luna noiembrie a aceluiași an la Bagdad. În acest moment apar și urechile S.U.A. care se constituie „membră în comisiile pactului". Organizația devine notorie sub numele de „Pactul de la Bagdad".

Pactul a fost semnat în condițiile unei adevărate stări de asediu. Iată cum descrie, la 9 ianuarie 1956, „New York Times" această atmosferă : „Toate partidele politice au fost interzise și s-a instituit cenzura ; în lagăre au fost închiși peste 10 000 de prizonieri politici ; tortura era practicată în mod curent... Nuri Said dispunea de forțe polițienești instruite de britanici, de nenumărați spioni și agenți provocatori, de o presă controlată și de un Parlament dominat de latifundiarii din sud care, în mod firesc, erau și principalii săi sprijinitori".

În mîinile lui Nuri Said se afla cea mai puternică armată din Orientul Mijlociu.

Dar toate acestea au fost zadarnice...

Plăsmuirea lui Dulles s-a născut, dar viața sa a fost scurtă. La 14 iulie 1958 dominația imperialistă asupra Irakului s-a prăbușit și, o dată cu ea, s-a năruit schelăria putredă a „Pactului de la Bagdad".

Ce adîncă semnificație a conferit istoria zilei de 14 iulie !

Cu aproape două secole în urmă, o explozie a zguduit lumea, trezind-o, prevestindu-i și mai marile zguduiri ce aveau să vină. Se prăbușeau zidurile Bastiliei, lăsînd pentru o clipă să strălucească soarele libertății. Omenirea n-a uitat acest măreț 14 iulie.

După aproape două secole, se ridicase noi ziduri de Bastilie în Orient. Bagdadul dobîndise vechiul renume sinistru. Oamenii începuseră să-i spună „Bastilia orientului". Dar, din nou, într-o impresionantă coincidență istorică, s-a abătut năpraznic furtuna aceluiași 14 iulie, măturînd zidurile blestemate.

Acest firesc eveniment al epocii noastre — căderea unei monarhii și proclamarea unei republici — a alarmat întreaga lume capitalistă. El a demonstrat că abolirea oricărei instituții perimate este resimțită ca o dureroasă lovitură în toate organismele lumii burgheze.

Dar reacțiile — atît de divers nuanțate — ale colonialiștilor întîrziați față de abolirea instituțiilor perimate, față de actele de dreptate ale popoarelor, nu pot avea și darul de a împiedica procesele obiective ale istoriei.

Procesul de redeșteptare națională a lumii arabe n-a putut și nu va putea fi oprit, cu toate că reacții de antipatie, de toate gradele, au fost din abundență și vor fi în muribunda lume capitalistă.

Cînd am fost prima oară în Irak, în vara anului 1958, la cîteva zile după izbucnirea revoluției, am ținut să văd la față pe careva dintre foștii stăpîni-

tori, să aud reflecțiile unuia din reprezentanții trufașelor comandamente britanice. Pe străzile Bagdadului și ale celorlalte orașe irakiene nu se mai vedea nici picior de militar englez. Mi s-a spus că ultimele vestigii ale regimentelor care stăpîniseră aproape o jumătate de secol în această țară se găseau undeva, într-o oază din deșertul mesopotamic, la baza militară de la Habbania, creată în virtutea unuia dintre nenumăratele pacte militare cu care Anglia înlănțuise în trecut Irakul.

Am închiriat o mașină și împreună cu tovarășul meu de drum am pornit, într-o scurtă expediție, spre această faimoasă cetate militară, de unde în 1956 agresorii englezi își trimiseseră trupele aeropurtate să scalde în flăcări Port-Saidul. Nu mai revin la descrierea condițiilor în care trăiesc fiii acestei țări, dar trebuie să spun că în fața ochilor călătorului care a apucat să se afunde în deșertul irakian se dezvăluie una din cele mai zguduitoare priveliști din cîte a putut oferi vreodată viața omului pe acest pămînt.

După ce o dată cu apele Tigrului ultimele urme ale vieții vegetale au dispărut, după ce și ultimul sat rămîne departe în urma mașinii care zboară ca o nălucă pe asfaltul vîscos al șoselei, în podișul ars încep să răsară găuri acoperite cu rogojini de paie. Privești cu ochii și refuzi să înțelegi, refuzi să crezi. Treci mai departe și speri din tot sufletul că a fost o nălucire, o minciună a ochilor, o „fata morgana". Găurile scurmate în rocă reapar însă și adevărul oribil se strecoară în suflet. Acolo trăiesc oameni. Departe de apă, departe de hrană, departe de tot ceea ce mintea și brațele semenilor lor au făurit pentru a da vieții un sens și o elementară plăcere.

Ceea ce religiile au imaginat despre „iad", e un clișeu searbăd și șters în comparație cu aceasta.

După drumul prin pustiul uscat în care nomazii au trebuit să-și sape mormîntul de vii, după iadul gal-

ben prin care treci — aleile, autostrăzile și rondurile tăiate în luxurianta vegetație subtropicală de la Habbania, piscinele bungalow-urilor și întregul minuțios confort britanic de tip colonial, îți relevă izbitor raportul lugubru de la spoliator la spoliat, de la asupritor la asuprit.

În colțul acesta paradisiac, ascuns privirilor de un înalt cerc de dune de piatră se aflau în zilele acelea 1200 de militari englezi și americani. Se strînseseră acolo foștii instructori ai armatei irakiene și femeile lor, așteptînd cu neliniște evoluția evenimentelor. Leneveau pe șezlonguri, se bălăceau în bazinele cu apă transparentă, sorbeau cu paiul lichide răcoritoare.

În același timp cu noi sosiseră și cîțiva reporteri de la B.B.C., trimiși să sondeze moralul ofițerilor care păzeau ultimul cap de pod al „Pactului de la Bagdad". La început, comandantul ne luase și pe noi drept reporteri englezi și a început să vorbească precipitat despre situația lipsită de glorie în care se găseau. A tăcut însă imediat ce și-a dat seama de compoziția auditoriului.

L-am întrebat pe colonelul englez Forth, împotriva cui crede că a fost îndreptat actul de la 14 iulie al poporului irakian.

A răspuns ermetic, cum stă bine unui colonel din armata „majestății sale" :

— Nu am nici o opinie. Sînt militar.

— Cum este privită continuarea prezenței dumneavoastră aici ?

— Nu știu, nu am contact cu lumea exterioară. Nu e treaba mea să gîndesc la aceste lucruri.

Colonelul Forth prefera desigur să facă pe orbul sau să-și decline competența. Așa procedează de altfel și stăpînii colonelului Forth atunci cînd faptele nu le convin.

Cred însă că și colonelul Forth a avut atunci prilejul să gîndească cu propriul său cap la semnificația faptelor ce se petreceau în Irak.

Într-o piață largă, în fața ambasadei engleze din Bagdad trona, de multe decenii, sfidătoare, statuia primului invadator englez în Mesopotamia — generalul Maude.

Simbolul acesta al trufiei cuceritoare britanice fusese zvîrlit în praf de poporul dezlănțuit.

Mai devreme sau mai tîrziu, în toate țările, popoarele vor zvîrli în praf trufia lor cuceritoare. Și praful se va alege din tot trufașul sistem colonial, urît și blestemat de popoare.

Dacă pînă la urmă colonelul Forth împreună cu oamenii săi a trebuit să părăsească raiul de la Habbania, iar pămîntul irakian să se elibereze pe deplin de cizma armatei britanice, liota de trădători care se strînsese de-a lungul anilor în jurul asupritorilor nu a dispărut din țară. Am amintit mai înainte de moșierii care în loc de pămînt oferă țăranilor gloanțe, de persoanele care încearcă să se descotorosească de cei mai vajnici patrioți ai țării — comuniștii. În rîndul armatei au rămas colonei și generali gata la orice complot, dispuși oricînd să readucă la cîrma țării oamenii Marii Britanii. Nici agenții camuflați ai „Intelligence Service"-ului nu au părăsit țara. Ei nu cruță pungile de aur pentru a-și împinge uneltele cît mai sus în ierarhia statului, pentru a corupe, pentru a influența...

Găsindu-mă din nou în Irak, la cîteva luni după complotul de la Mosul, am avut ocazia să asist, în sala Tribunalului militar din Bagdad, la procesul unui grup de ofițeri contrarevoluționari. Ținînd

seama de schimbările uimitoare survenite ulterior în Irak în interpretarea faptelor legate de actul de la Mosul, nu pot spune cu certitudine dacă sentințele pronunțate cu acest prilej au mai fost sau nu executate, dacă condamnații au rămas pînă la urmă condamnați, sau dacă nu cumva s-au transformat apoi în executori. În acele zile însă opinia publică, care urmărea cu un uriaș și legitim interes desfășurarea proceselor complotiștilor de la Mosul, a avut posibilitatea să vadă în adevărata lui lumină rolul murdar jucat de reacțiune, atît în timpul revoluției din iulie cît și în întreaga perioadă care a urmat.

La conducerea Tribunalului militar revoluționar se aflau colonelul Mahdaui și procurorul militar Mohammed Amin — două dintre cele mai reprezentative figuri de ofițeri democrați ai Irakului. Ei se străduiau să transforme aceste procese într-o școală a vigilenței revoluționare, să pună poporul în gardă împotriva primejdiei autolinistirii, să demonstreze necesitatea luptei intransigente împotriva dușmanilor care continuă să uneltească în toate ungherele vieții publice și sociale ale țării. La timpul lor, procesele de la Tribunalul militar au jucat un rol important în educarea politică a maselor, în dezvoltarea stării de spirit revoluționare a poporului.

În ziua cînd am obținut o invitație, marea sală a tribunalului era arhiplină. Toate scaunele erau ocupate de o masă de oameni care prin diversitatea portului, a vîrstei și a înfățișării alcătuia o imagine sintetică a poporului. Se aflau acolo reprezentanții tineretului revoluționar, băieți și fete cu bluza kaki a brigăzilor patriotice de luptă, bătrîni în portul lor tradițional, cu broboadele vărgate pe cap, femei înfășurate în văluri negre, reprezentanți ai forțelor armate. Pînă la apariția completului de judecată și a acuzaților, sala tribunalului a căpătat înfățișarea unui miting. Din toate părțile răsunau lozinci de luptă, din toate părțile țîșnea glasul ușor răgușit al arabilor, scandînd :

— Moarte dușmanilor revoluției !

— Cu toții în apărarea Republicii !

— Jos trădătorii cauzei de la 14 iulie !

Într-un tîrziu, în sală au fost aduși acuzații.

Era un grup de opt-nouă ofițeri. Intrau în sala de judecată ca niște fiare sălbatice într-o arenă, crispate sub biciul necruțător al îmblînzitorului. În jurul lor — închizîndu-se ca un cerc de fier — se afla poporul.

Parcă aveau toți mișcările paralizate. Păşeau ca niște somnambuli — văzînd fără să se uite, înregistrînd totul fără să privească pe nimeni. Simțeau plutind în sală o rumoare ușoară ca un vuiet îndepărtat de ape ce clocotesc, zăgăzuite. Simțeau aerul apăsîndu-le greu pe creștet și știau că zgomotul acela se poate transforma într-un urlet teribil, de ape descătușate ce rup zăgazurile.

Nici unul nu îndrăznea să întoarcă capul spre sutele de perechi de ochi care-i fixau din toate părțile ca niște puncte de foc. Privirile lor se opriseră fascinate pe buzele celui care citea actul de acuzare.

Cuvintele acestuia răsunau în liniștea sălii, cînd sonor, cînd înăbușit, curgînd în melodioasa limbă arabă, ca o povestire din „O mie și una de nopți" în care se înfruntă binele și răul.

În ziua revoluției, atunci, în dimineața aceea memorabilă de 14 iulie, oamenii aceștia ordonaseră soldaților să tragă în mulțime...

Pe măsură ce vocea procurorului se aprindea, teama dezvăluia tot mai clar pe obrazul acuzaților josnicia, micimea.

Priveam chipul unuia care ni se spusese că are gradul de general — un faimos comandant de armată, cunoscut prin orgoliul și cruzimea sa de ofițer aristocrat, prin disprețul său nemărginit față de popor. Acum avea obrazul galben ca al unui cadavru, ochii îi erau stinși și — ceea ce îi trăda cel mai mult stare de spirit — înghițea într-una spas-

modic, făcînd ca nodul lui Adam să i se plimbe fără încetare pe sub pielița uscată ca pergamentul a gîtului.

Lîngă el se afla un alt general, scurt și gras, care-și cănise mustața pentru a apărea mai „falnic" și mai „măreț" în clipa supremă. Se străduia din răsputeri să pară indiferent și uneori încerca să-și mute privirile pe tavan, sau pe pereții sălii. Ochii săi se întorceau însă mașinal spre gura procurorului și fruntea i se acoperea neîncetat de sudoare. Era nevoit să-și scoată din minut în minut batista și să-și șteargă tîmplele zbîrcite și obrajii căzuți, și atunci se vedea cum îi tremurau mîinile.

Procurorul povestea cum unul dintre acuzați — o importantă figură a vechii armate regale — încercase să arunce în aer un tren cu partizani ai păcii care se îndrepta spre Mosul.

În rîndul din față se afla un grup de copii de 7—8 ani care ascultau cu luare-aminte, cu fețișoarele lor mici concentrate în efortul de a înțelege. În mintea lor crudă, amintirea acelei zile se va fi întipărit pentru toată viața. Își vor aminti totdeauna de chipurile acelea dezumanizate, de asasinii care-și aleseseră drept victimă partizanii păcii.

Cînd s-a citit sentința, toată asistența era în picioare.

Printre cei înghesuiți în boxa acuzaților, împuținați și aproape striviți de masa celor care se înălțau în loji și în balcoane, se aflau acum patru condamnați la moarte.

Procurorul a strigat :

— Trăiască Republica !

Sala a răsunat ca un ecou :

— Trăiască Republica ! Moarte dușmanilor !

În clipa aceea, ca împinși de un resort nevăzut și irezistibil, cu privirile pierdute, cîțiva condamnați s-au ridicat și au salutat mașinal.

Înainte de a părăsi Irakul am făcut o călătorie la cetatea moartă a Babilonului. Am ascultat îndepărtatul mesaj al lumii antice.

...În jur era o tăcere adîncă. Păşeam încet, ferindu-mă instinctiv să tulbur somnul greu al istoriei. Babilonul dormea de cîteva milenii.

Pulberea de aur a soarelui îi încălzea, neauzită, zidurile ostenite, ca pe ciolanele unui bătrîn uitat de ani.

Totul era încremenit. Parcă şi pădurea de curmali de la marginea oraşului dezgropat îşi oprise respiraţia. Un arab bătrîn, singura fiinţă vie în oraşul mort, parcă însărcinat de însuşi regele Nabucodonosor să fie călăuza cetăţii în posteritate, ridica din cînd în cînd toiagul şi atingea zidurile.

— „Marea Poartă Ştar" spunea arar, aşa cum poate, cu patruzeci de secole în urmă, un străjer babilonean rostea în zorii zilei cînd se deschideau porţile de fier ale oraşului.

Păşeam prin „Marea Poartă Ştar", ridicată spre veneraţia zeiţei dragostei şi fertilităţii. În imnurile adresate zeiţei Ştar, iubita lui Tammuz — zeul care simboliza vegetaţia ce moare şi reînvie — Babilonul antic îşi făurea primii germeni ai liricii.

— Aici a fost stîlpul legilor lui Hammurapi !

Pe vestitul stîlp de bazalt negru al lui Hammurapi (expus la Luvru), a fost scris primul cod de legi cunoscut în istorie. El reprezintă unul dintre cele mai importante monumente ale concepţiilor juridice şi politice ale societăţii antice orientale. Unul din marile acte consacrat apărării şi consolidării bazei orînduirii sclavagiste.

Codul lui Hammurapi oglindeşte marea civilizaţie babiloneană care şi-a exercitat influenţa asupra întregii culturi a antichităţii. Cu 4000 de ani în urmă, în Babilon erau cunoscute şi folosite legile compoziţiei şi reacţiilor chimice, algebra şi matematica, astronomia. Multe din elementele civilizaţiei Greciei antice au fost împrumutate din cultura Babilonului.

Păşeam prin oraşul mort, creierul unei lumi apuse de 4000 de ani. „Drumul Procesiunilor" străbate oraşul de la un capăt la altul. Pe aici, peste pavajul alb-trandafiriu din piatră de jad, treceau, cu întregul lor cortegiu, regii Babilonului. De-o parte şi de alta a „drumului", zidurile au rămas intacte. Peste ele s-au scurs secole, milenii, fără să le poată spulbera. Geniul omului antic a înfrînt timpul. Ruinele Babilonului sfidează nepăsătoare veacurile. Zidurile drepte, trase parcă cu rigla, unghiurile clădirilor perfecte, aduc mesajul acestui misterios geniu, în faţa căruia simţi un adînc respect.

Grădinile Semiramidei...

Tînăra prinţesă venită din grădinile înmiresmate ale Nordului nu putea trăi în mijlocul naturii austere a Babilonului.

Pe arcuri înalte de zid, pe bolţi largi, arhitecţii Babilonului au clădit un paradis de flori. Grădinile aeriene erau udate din fîntîni adînci în care sclavii aduceau apa Eufratului.

Nici o piedică nu putea stăvili dorinţele monarhilor atotputernici. Sclavii existau tocmai pentru a demonstra inexistenţa imposibilului, inepuizabila putere a omului de a crea, cu preţul propriei sale epuizări şi nimiciri. Şi atunci înţelegi cu ce zguduitoare risipă de vieţi omeneşti se împlinea misteriosul geniu antic.

Legile crude ale lumii vechi răzbat peste tot, din zeci de detalii. Pe un platou larg, odinioară probabil o piaţă, se află vestita statuie de piatră a „Leului din Babilon". Pe lîngă uimitoarea simplitate a liniilor, te surprinde şi te înfioară tema sculpturii — un leu sfîşiind trupul gol al unei femei.

În micul muzeu din apropierea Babilonului se află un tablou intitulat „Moartea regelui Sardanapal". În culori vii, intense, este zugrăvită o imagine cu nimic mai prejos de cruzimea autodafeurilor medievale. Regele Sardanapal al Babilonului, care n-a putut su-

pravieții durerii de a-și vedea țara cotropită de dușmani, și-a aprins cu propria sa mînă uriașul rug în vîrful căruia, pe tronul regal, își aștepta groaznica moarte. La picioarele rugului se zvîrcolesc în flăcări — de neînțeles în fidelitatea lor fanatică — femeile regale.

Am părăsit străzile orașului mort mergînd de-a lungul zidului care ducea în grădina templului marelui zeu Marduk. În mijlocul acestei grădini a fost clădit odinioară un uriaș turn în trepte, un zikkurat de 7 etaje, înalt de 90 de metri, care a fost botezat „Etemenanki". Acestuia i-au conferit legendele biblice numele de „Turn al lui Babel". Ruinele turnului au fost distruse de turci. Cîțiva geologi germani au făcut săpături și, cu această ocazie, din pămînt a țîșnit un izvor de apă sulfuroasă.

Balta urît mirositoare dospea în căldura asfixiantă a cîmpiei Eufratului. Mi-am amintit de puerila legendă biblică care spune că Dumnezeu i-a pedepsit pe oamenii care voiau să ridice un templu pînă la cer, încurcîndu-le limbile. În scopul demonstrării unor lucruri imposibil de demonstrat, religia a fost în stare să preia și să „interpreteze" cele mai nostime combinații istorice. Triburile iudee ale antichității, invidiind civilizația babiloneană, combăteau atît construcțiile înalte realizate de aceasta, cît și faptul că în Babilon se vorbeau mai multe limbi. În toate acestea, religia l-a introdus pe Dumnezeu și biblia s-a împodobit cu încă o „minune".

La sfîrșitul călătoriei prin orașul mort, bătrînul călăuz s-a îndepărtat fluturîndu-și galabia albă printre ruinele Babilonului, ca o fantomă.

Și tot ca niște fantome — ale unui trecut mai apropiat însă — au apărut din spatele unui deal doi copii. O fetiță învești mîntată în negru, după portul arab, și un băiețandru. Am vrut să fotografiez chipul trist și palid al fetei, dar însoțitorul a strigat ceva, cu o voce aspră, poruncitoare, și fata s-a ascuns. Tînărul apărător al legilor vechi s-a apropiat apoi

umil, cu palma întinsă, repetînd rugător : „bacşişi sir, bacşişi".

Străbătînd la întoarcerea spre Bagdad străvechile pămînturi ale Mesopotamiei, colorate în cafeniu, mi-am adus aminte de marile bogăţii care zac în străfundurile lor, de comorile de aur negru pe care le ascund. Călcînd peste ele, neputincioşi, copiii Irakului au fost nevoiţi să întindă palma, implorînd pe „sir" să le zvîrle o fărîmă din comorile ce le aparţin.

Dar toate au un sfîrşit.

CUBA

Mergeam spre Cuba. Mai aveam de străbătut mii de kilometri. Pe măsură ce avansam însă spre Occident, începeam să simt o ciudată încercuire. Un fel de baricadă, o nevăzută împletitură de sîrmă ghimpată.

La Bruxelles am fost oprit. Biletele de călătorie deveniseră caduce. Funcționarii birourilor de voiaj au scos un imprimat nou și, ridicînd din umeri cu fățarnica lor dezolare profesională, mi-au spus :

— Cuba ? Regretăm...

Își plimbau degetele pe rubrici verticale și orizontale care se întretăiau, și monologau :

— Romînia—Cuba... Imposibil !

Imprimatele erau categorice. Aveam nevoie de vize speciale. Era prima linie a carantinei...

Am intrat la ambasada americană și am cerut viza de trecere prin S.U.A. Funcționarii îmi aruncau priviri fixe pe sub lentilele ochelarilor. Cînd îi surprindeam își plecau iute capul peste hîrtiile de pe birou. Era o curiozitate anxioasă cu care începi să te obișnuiești abia după un contact mai îndelung cu Occidentul.

În sfîrșit, au urmat formularele, imprimatele, amprentele. Și, după ce întregul material documentar solicitat a fost elaborat, consulul — făcînd uz de întreaga amabilitate diplomatică de care dispunea — s-a angajat ca în circa zece zile să-mi dea răspunsul...

Pînă la urmă însă „cordonul anticubanez" nu s-a dovedit inexpugnabil. Pentru compania aeriană spaniolă „Iberia", noile imprimate nu deveniseră un fetiș. Și aceasta pentru că fetișul dolarului nu putuse fi subminat de instrucțiunile... „zeilor dolarului". Și aici „vrăjitorii" yankei se dovedeau neputincioși în fața stihiilor pe care le-au dezlănțuit.

Astfel, grație „Iberiei" am ajuns în Spania — de unde nu mă mai despărțea de Cuba decît apa oceanului, liberă de orice vămi și de orice carantină.

Întoarcerea avea să fie și mai grea. La birourile de voiaj ale societăților aeriene occidentale din Havana aveam să aflu că cei ce apucaseră să „păcătuiască" venind în Cuba nu se mai puteau bucura nici măcar de... „purgatoriu", sau, cum se spune în limbaj de specialitate, de tranzit. Funcționarii de aici aveau imprimate și mai noi. Se cereau vize și mai strașnice. De data aceasta am vizitat consulatul francez. Consulul era retras într-o vilă, la marginea Havanei, izolat de lume prin storuri groase, înconjurat de ziare vechi, de dosare vechi, de scaune și de ziduri vechi. Te privea ca pe un om de hîrtie, ca pe un portret decupat dintr-o colecție de ziare.

Prezența unui cetățean al Republicii Populare Romîne în biroul său, i s-a părut un lucru de neînțeles. Această întîmplare i-a tulburat pur și simplu viața, i-a încîlcit ideile lui și așa vechi și osificate, i-a provocat o adîncă supărare personală.

Era atît de încurcat, încît, de cîte ori îl vizitam, începea să completeze același formular, pe care, distrat, îl mototolea și îl arunca la coș, chiar în fața noastră. Pînă la urmă ne-a rugat stăruitor să punem capăt acestei „situații penibile", să-i redăm tihna, să-l lăsăm să-și trăiască bătrînețile în liniște.

În fine, consulul american — pe care vrînd-nevrînd a trebuit totuși să-l abordăm — ne-a cerut o nouă documentație personală cu complexe implicații biografice anatomo-sociale. Și același răgaz de zece zile pentru reflecții. De data aceasta, împrejurările ne-au permis să-i oferim acest răgaz, parcă dinadins, pentru a-l pune pe bietul om în încurcătură. Căci, după cum era de așteptat, cele zece zile s-au dovedit cu totul neîndestulătoare. După cum neîndestulătoare s-au dovedit și cele încă zece care au urmat...

Cît de mare era „păcatul" pe care-l săvîrșisem, cît de grav „greșisem" față de acești oameni venind în Cuba și, mai ales, dorind să plecăm din Cuba ?

Toate drumurile erau închise. Și totuși, și acum undeva o ușă s-a crăpat. De data aceasta cheița de aur a scîrțîit ușor chiar în ușa stăpînului. Dolarul este un odor pe care americanii nu suportă să-l vadă legănat în brațele altora. Ei și-l redobîndesc chiar cu compromisuri, ca orice „părinte".

Să reluăm însă firul călătoriei spre Cuba...

...Sub aripile avionului dispăreau ultimele cuburi și romburi colorate ale solului francez. Apăreau Pirineii, Spania ! După culorile vii ale Franței, totul era acum auster. Fața pămîntului — înăspritâ, brăzdată de cute adînci. Șuvoaie de ape tulburi, roșietice, rătăcesc prin păduri, ies buimace pe platouri de piatră și se încolăcesc pe loc, neștiind încotro s-o apuce.

De ce te cuprinde tristețea deasupra pămîntului Spaniei? Oare din pricina acestui relief dur, sumbru, dușmănos, cu care oamenii de dedesubt trebuie să lupte? Poate.

Sau poate e altceva.

Țara aceasta pare învăluită în tăcere. Pare pustie. Oamenii, orașele, parcă se ascund. Mulți oameni stau cu adevărat ascunși. Alții zac în temnițe. Temnițele au împuținat oamenii. Rîndurile acestui popor s-au rărit. Pe cîmpia de piatră s-au închegat șuvoaie de sînge. Poate sîngele acela nu s-a refăcut încă în vinele Spaniei.

În zare apare Madridul. Aterizăm după cîteva viraje largi pe deasupra rîpelor de la marginea orașului. Turme de capre, care pasc iarba pipernicită și rară, se sperie de zgomotul avionului și fug urcînd pieptiș rîpele înalte. O herghelie de cai se împrăștie cu coamele în vînt.

Coborîm din avion. Pista de beton e măturată de un vînt aspru de stepă. În fața unui hangar, stau cu brațele încrucișate cîțiva muncitori. Au pe cap niște șepci de jocheu murdare, pline de pete de ulei. Sînt mătăhăloși, cu umerii prăbușiți de poverile purtate și de nemulțumire. Nicăieri n-am văzut pe aeroporturi oameni atît de prost îmbrăcați și de ursuzi.

Așteptăm într-o sală care aduce a ceainărie. Un fel de baracă de scînduri. Pe o bancă, două călugărițe cu pălării scrobite, albe, mari, ca niște păsări cu aripile întinse. Pe un perete, un afiș colorat. Deasupra imaginii clasice a toreadorului care fandează în fața taurului străpuns de săbii, se anunță — pentru o dată depășită de aproape două luni — „cea mai mare corrida[1] a secolului". O vînzătoare tînără, cu ochi mari, negri și strălucitori, ne îmbie să-i cercetăm galantarul cu suvenire. Toreadori în miniatură, cu veste de catifea neagră, micuțe Carmen cu fuste roșii, largi, măgărași din piele cenușie, trubaduri — ne priveau din galantar, placid, cu ochii lor de mărgele.

[1] Lupte cu tauri.

Havana —
„Capitolio"

Stalagmitele albe ale Havanei

Havana nouă, muncitorească

La granița dintre capitala Cubei și ocean

Aici trăia poporul

Sierra Maestra...

„Para defender la revolucion..."

Trist era aeroportul acesta dintre rîpele de la marginea Madridului, măturat de vîntul aspru de stepă. Părea o staţie într-un drum fără ţintă. O staţie uitată la marginea lumii, în care totul se mişca în tăcere, fantomatic, ca în locurile unde domnesc duhurile rele.

După decolare, dintr-un impuls turistic probabil, pilotul a înscris cîteva viraje deasupra Madridului. Mi-i închipuiam, pe străzile căzute în paragină, pe eroii filmelor lui Bardem, care, fără nici un ţel, fără nici o noimă, bat în neştire străzile. Şi mă străduiam să văd *Puerta del Sol* — simbolul eroismului nemuritor al Spaniei revoluţionare.

Spre seară, avionul a părăsit văzduhul iberic şi am început să zburăm spre Cuba. Rămîneau în urmă Sierrele. Păreau nişte diguri lungi ridicate în oceanul podişului. Sau nişte valuri largi de piatră ale unei misterioase mări încremenite. Umbrele norilor rătăceau peste acest peisaj — răzleţe, singuratice, ca umbra rătăcitorului cavaler al lui Cervantes.

Deasupra oceanului pluteau mormane de vată imaculată. Zburam spre apus, cu soarele în faţă. Urmăream acul ceasornicului ca la o experienţă de laborator. La ora aceea, la Bucureşti era noapte. Peste ocean stăruia însă o lumină orbitoare ca o pulbere de diamant. Avionul mergea în direcţia inversă mişcării de rotaţie a pămîntului. Părea remorcat de razele soarelui care-l trăgeau încet.

Niciodată nu am văzut soarele mişcîndu-se atît de greoi pe bolta cerului. Cobora atent, cu mii de precauţiuni, ca un bătrîn în cîrje. Oceanul liniştit, uşor încreţit, părea fundul unei căldări de aramă cu sclipiri roşiatice. În sfîrşit, norii aprinşi de lumina amurgului s-au stins, proiectîndu-se ca nişte cirezi cenuşii de bivoli peste un cîmp albastru nemărginit.

La apus, ca o inimă însîngerată, soarele se înmuia în ocean, pătîndu-i, colorîndu-i apele cu mari șuvițe de sînge.

Razele de care fusese legat avionul s-au rupt... Aparatul s-a încordat, alergînd să le prindă, dar în zadar. Seara triumfătoare începea să ne învăluie. Mergeam în calea regiunilor planetei unde noaptea de-abia căzuse. Luam noaptea mereu de la capăt.

Cerul se vedea mărit ca prin lupă. Stelele, ca boabele de porumb. Din cînd în cînd fulgera. Dar fulgerele nu veneau de sus. Deasupra noastră cerul era curat ca o apă liniștită. Fulgera dedesubt, sub noi. Fulgerele veneau dinspre pămînt.

Cu cinci secole în urmă, străbătînd același drum, pe apă, marinarii amiralului Columb vor fi strîns tulburați la piept crucifixul, privind spre cerul spart de săbiile orbitoare ale fulgerelor. Pentru ei acesta va fi fost un semn neînțeles al lui Dumnezeu, cuvîntul plin de mînie al celui ce credeau că-și are sălașul dincolo de nori.

Noi treceam pe deasupra norilor și vedeam că fulgerele se tîrau jos, aproape de pămînt, țîșnind ca niște șerpi de foc din mîlul negru al norilor încărcați de electricitate.

În noaptea aceea fulgerele au fost despuiate de toată măreția lor tulburătoare.

Avionul a străbătut noaptea trudnic, anevoios, parcă înfundîndu-se în cîlți, împotmolindu-se în mlaștini ale cerului. Pasagerii se zvîrcoleau în fotoliile lor, răsturnați pe spate, chinuindu-se să adoarmă. Urechile înregistrau fără voie toate pulsațiile uriașei mașini care sfredelea văzduhul, urmăreau cu sensibilitatea unui aparat de control toate turațiile motoarelor. Cine n-a traversat niciodată oceanul, noaptea, într-un avion, o să înțeleagă greu această stare de surescitare.

Din cînd în cînd, una din numeroasele pasagere septuagenare, care populează de obicei aceste transatlantice aeriene, se uita pe fereastră și, buimăcită,

observînd lumina roșie a becurilor de semnalizare, își trezea brutal tovarășul :

— Ce arde acolo ?

Călătoria are și momente tragicomice.

Înainte de a stinge luminile și de a ura călătorilor noapte bună, un steward face o demonstrație cu echipamentul pneumatic de salvare.

— Dar la ce folosește obiectul acesta ? întreabă o doamnă foarte bătrînă care călătorește pentru prima dată.

Cu un ton sec, profesional, stewardul o informează :

— Pentru cazurile de prăbușire, doamnă !

Doamna bătrînă scoate un țipăt și se îngălbenește. Stewardul face un efort pentru a reda pasagerilor optimismul. Apasă pe un buton al costumului și aprinde un bec roșu. Apoi, dintr-un buzunar de cauciuc, scoate un signal și fluieră.

— O dată pentru ceai, de două ori pentru cafeaua cu lapte, doamnă, își debitează el — pentru a cîta oară ? — modesta sa glumă.

În clipa aceea însă oamenii nu prea se simt dispuși să rîdă.

Și noaptea nu se mai termină. Te uiți la ceas din cinci în cinci minute. Te uiți neîntrerupt, de șaisprezece ore. Abia într-un tîrziu, cînd după ceas ar fi trebuit să fie unsprezece ziua, un ochi obosit se întredeschide sub geana orizontului, undeva în spatele avionului. Își rotește încet privirea și te vede.

— Ei, pare că spune. Voi sînteți ? Cei de-aseară ? Mai alergați după soare ? V-ați cuminți t ?

Ochiul rămîne mult timp întredeschis, privind batjocoritor, printre pleoape.

Apoi, la marginea oceanului, apar limbi roșii de flăcări. Valuri de fum roșu se ridică în aer, plutesc un timp, și răcindu-se, se întind albastre peste ocean. Ard cerul, oceanul. Norii plutesc ca niște corăbii aprinse. După lunga noapte petrecută peste abisul deschis al oceanului saluți soarele acesta ca pe un eliberator.

În zare se zărea o dungă subțire. Era prima limbă de pămînt a Americii — Cuba — perla Antilelor. Călătoria de nouăsprezece ore peste ocean se terminase.

Cu cinci sute de ani în urmă, scrutînd oceanul cu ochii obosiți de nesomn, sleit de așteptare, cu flacăra speranței murind în piept, Columb descoperise aici lumea nouă.

Punînd piciorul pe pămîntul nou, neodihnitul peregrin al mărilor descoperea un colț de rai ce depășea cu mult cutezătorul său vis.

„Este cel mai minunat ținut din cîte au apărut vreodată în fața privirilor omenești", a exclamat el beat de admirație.

În colierul de smaralde al Antilelor, Cuba e o uriașă piatră verde plină de vrajă. Acesta e locul unde avea să fie legată prima verigă a lanțului cu care regele Spaniei încătușa noul pămînt sclav.

Sărman pămînt frumos ! Ecoul strigătului de bucurie al lui Columb a răsunat în veacurile ce au urmat ca un strigăt de nenorocire, ca un țipăt de moarte.

Locuitorii insulei erau niște bieți copii mari. Aici trăiau triburi din marile familii indiene ale caraibilor și arauacilor, tainii, siboneii și guantanabeii. Erau puternici și agili, dar forța nu le servea decît pentru a răpune fiarele sălbatice și pentru a smulge naturii fructele. Vînau și arau pămîntul, iar bunurile și le împărțeau fără părtinire. Nu cunoșteau nici exploatarea între oameni, nici asuprirea unui popor de către altul. „Nu refuză să dea nimic din ceea ce au, dacă li se cere, scria Columb. Dimpotrivă, poftesc pe oricine să împartă cu ei avutul ce-l au."

Blînzi și naivi, ei i-au primit pe străinii albi ca pe niște trimiși ai cerului. Dar „zeii albi" aveau sufletul negru. Indienii le-au întins brațele încărcate cu daruri, dar ei le-au smuls tot avutul și i-au lăsat flămînzi.

Siboneii s-au retras în păduri și s-au apărat. Spaniolii au venit pentru prima oară în Cuba în 1492. După aproape douăzeci de ani, în 1511, Diego Velasquez, guvernatorul regal, ducea încă lupte crîncene cu triburile siboneilor. Le-au trebuit ani de zile armatelor spaniole pentru a pătrunde în interiorul insulei, pînă la coasta de sud-est a oceanului unde a fost construită prima fortăreață — Santiago de Cuba.

O dată cu conquistadorii, pe pămîntul pașnic și însorit al Cubei, s-a răspîndit și fumul negru al rugurilor Inchiziției. În „sfînta" acțiune pentru „salvarea sufletelor" au căzut zeci de mii de indieni schingiuiți și exterminați de monștrii cu sutană.

Băștinașii supraviețuitori au fost prinși și ferecați în lanțuri. „Sfintele" Ordine ale Inchiziției, care primiseră proprietăți în lumea nouă, au vîndut sclavilor „blînda iertare a cerului" în schimbul sudoarei brațelor lor. Comuna primitivă a primit astfel, aici, botezul sclavajului, o dată cu botezul „sfîntului duh."

A început apoi marea transhumanță peste ocean a sclavilor negri. Între Africa și „Lumea nouă" s-a întins un înfiorător pod al suspinelor. În trei secole, corăbiile cruzilor negustori de sclavi au descărcat în America Latină 15 000 000 de negri. Brazilia și insulele Mării Caraibelor erau marile tîrguri de sclavi. Oamenii aduși în fiare, în calele corăbiilor, luau locul băștinașilor exterminați prin arme, prin foame și prin muncă.

Cîtă suferință, cîte gemete se adunau în această nefericită „Lume nouă". Cu cîtă amărăciune, cu cît chin și cu cît sînge a fost scrisă această istorie. În vinele cubanezilor de azi curge și sîngele siboneilor și sîngele sclavilor negri. El a clocotit secol de se-

col, deceniu de deceniu, surd, răscolind inimile urmașilor, făcîndu-i să nu-și găsească odihna înainte de a împlini marele testament al străbunilor : eliberarea de sub jugul asupritorilor.

Întreaga istorie a Cubei e un lanț nesfîrșit de lupte, de răscoale, de războaie, de încercări disperate ale poporului de a se elibera. Istoricii spanioli au ținut o contabilitate riguroasă a acestor lupte...

În 1533 izbucnesc primele răscoale. Urmează cele din 1537, din 1548. Sclavii reușesc să ocupe cîte o *fazendas*[1], dar apoi sînt prinși și nimiciți. Alții se refugiază în păduri și în mlaștini, formînd comunități libere.

Răscoalele se întețeau.

La începutul secolului al nouăsprezecelea ele capătă o amploare neobișnuită. În 1812, răscoala sclavilor condusă de Jose Antonio Afonte este atît de puternică, încît guvernatorul se vede nevoit să aducă de urgență întăriturl militare din Spania. Numai tirul vaselor de război o pot înăbuși. În 1823 se descoperă un mare complot antispaniol. De data aceasta sînt angajate cercuri de cubanezi liberi. Spaniolii transformă fortărețele în închisori și le umplu cu patrioți.

În 1868 Cuba începe marele război de zece ani împotriva Spaniei. Din Yara, de unde sclavii se eliberează, pornește chemarea la luptă — *Grito de la Yara* — care răsună în toate colțurile țării. Poporul era condus de marii săi generali Maximo Gomez și Antonio Maceo — „titanul de bronz". Sîngele n-a curs în zadar. Războiul de zece ani se soldează cu desființarea sclaviei.

Dar Spania rămîne stăpîna țării. De aceea nici lupta nu încetează. *Grito de la Yara* răsună din nou.

[1] Moșia stăpînului de sclavi.

În fruntea luptătorilor pentru independență se ridică marele poet revoluționar Jose Maria Marti. În aprilie 1895 — anticipînd marele act din decembrie 1956 — Jose Marti debarcă în Cuba cu o mînă de luptători. Insurecția se întinde cuprinzînd întreaga insulă. Spania nu mai e în stare să înăbușe răscoala. În aceste momente hotărîtoare intervin însă Statele Unite ale Americii. S.U.A. denunță tratatul comercial cu Spania și toată trestia de zahăr a Cubei rămîne nevîndută. Țara e bîntuită de foame.

Era prima intervenție a S.U.A. în destinele poporului cuban...

Cu un ultim efort, Spania își păstrează și de această dată pozițiile.

Dar brațul care mînuise atîtea secole biciul, slăbea. Poporul cubanez continua să dea lovituri nimicitoare cotropitorilor spanioli. Ziua libertății se apropia.

Numai că, din umbră, o altă mînă hrăpăreață se întindea să apuce biciul scăpat.

Lucrurile s-au petrecut fulgerător. Agenții yankeilor au înscenat o explozie pe un vas care se afla la Havana sub pavilionul S.U.A. Acesta a fost pretextul războiului. McKinley, secretarul de stat al S.U.A., declara în Congres : „Providența ne-a încredințat apărarea Cubei". Și în cîteva luni soldații yankei invadează țara. Prin tratatul de pace de la Paris din 1898, Cuba trece sub dominația noului imperiu care apăruse în lume, cel mai hrăpăreț, mai sălbatic și mai neînduplecat dintre toate care se perindaseră pînă atunci în istorie.

Locul guvernatorului regal al Spaniei îl ia Ms. Wood, guvernatorul militar american. Amendamentul Platt, adus de noii stăpîni Constituției țării, dă S.U.A. dreptul „intervenției", dreptul la baze militare pe teritoriul Cubei [1] și dreptul de veto la încheierea oricăror tratate sau acorduri internaționale ale cubanezilor. S.U.A. nu ezită să se folosească re-

[1] În virtutea acestui amendament a fost construită baza de la Guantanamo.

pede de prerogativele sale. În 1906 unităţile infanteriei marine americane ocupă ţara pentru „pacificarea" poporului. Guvernatorul american dizolvă Parlamentul şi oferă administraţia ţării colonelului Crowder. Aceleaşi armate înăbuşe, în 1911, răscoala veteranilor războiului cubano-spaniol care-şi atacau acum noul duşman ; în 1912, revolta negrilor împotriva discriminării rasiale ; iar în 1917, marile manifestaţii împotriva mascaradei „alegerii" preşedintelui instalat de americani.

Prevalîndu-se de amendamentul Platt, guvernul american menţine ocupaţia militară a insulei pînă în 1922. În aceste condiţii, capitalul american pătrunde peste tot. Toate bogăţiile ţării trec în mîna trusturilor americane. „Yankee Bon and Share" şi „Bell Company" deţin monopolul electricităţii şi al telefoanelor. În mîna companiilor nord-americane se află căile ferate, zăcămintele minerale, băncile, comerţul exterior, industria bunurilor de consum şi chiar o mare parte din dughenele care vindeau cu amănuntul.

Ura clocotea puternic în pieptul poporului. Mişcarea revoluţionară intră pe făgaşuri noi. În Cuba răzbate rezonanţa marilor evenimente care zguduiau lumea. Oamenii aud de Marea Revoluţie Socialistă victorioasă. Ecoul salvelor „Aurorii" răsună şi în îndepărtata insulă a Atlanticului, face să bată mai puternic inima patrioţilor cubani. Din rîndurile tinerei şi firavei clase muncitoare şi ale intelectualităţii înaintate, se formează o promoţie de revoluţionari marxişti, care, în frunte cu Julio Antonio Mella, dau naştere, la 16 august 1925, Partidului Comunist din Cuba.

Aşa cum arată Blas Roca, în cartea sa „Bazele socialismului în Cuba", tradusă şi în ţara noastră, doctrina marxistă începuse să pătrundă în ţară încă în jurul anului 1880. Încă de pe atunci presa progresistă formula ideea creării unui partid socialist. „Clasa muncitoare nu se va emancipa atîta vreme cît nu va îmbrăţişa ideea socialismului revoluţionar" se declara în 1892 la

primul Congres al muncitorilor. În același an Jose Marti creează Partidul Revoluționar Cuban, iar în 1900 ia naștere primul partid al muncitorilor din Cuba — Partidul Popular — care, deși nu era încă un partid socialist propriu-zis, cuprindea în rîndurile sale numeroase elemente marxiste. Supus persecuțiilor, Partidul Popular este nevoit să se dizolve curînd după înființare, dar marxiștii cubanezi își continuă activitatea de propagare a ideilor lui Marx și Engels, grupîndu-se în „El Club de Propaganda Socialista". Elementele revoluționare reușesc din nou, în 1904, să creeze Partidul Muncitoresc, pe care în 1905 îl intitulează deschis Partidul Muncitoresc Socialist.

Încă de la început, marxiștii au de înfruntat prigoana dezlănțuită de clasele exploatatoare, opresiunea reacțiunii interne și a asupritorilor străini.

Partidul Comunist Cuban a fost aruncat în afara legii chiar în ziua creării sale, trebuind să lupte în condiții de adîncă ilegalitate timp de 13 ani. În acest răstimp, o parte din conducătorii săi sînt asasinați, numeroși membri aruncați în închisori, supuși celei mai crunte terori, executați. Comuniștii se situează însă cu consecvență și eroism în fruntea luptei pentru libertate și independență națională, pentru drepturi democratice și o viață mai bună.

În 1936, partidul prezintă un program politic care prevedea o Adunare Constituantă liberă și suverană, amnistie pentru deținuți politici și exilați, restabilirea drepturilor democratice. Aceste revendicări au avut adeziunea maselor largi ale poporului care în anii 1938—1939 impune prin luptă înfăptuirea lor.

Partidul conduce lupta forțelor progresiste cubane pentru răsturnarea tiraniei lui Machado — unul din guvernele „forte" instalat de imperialiștii americani în vederea înăbușirii mișcării democratice a poporului. Greva generală a muncitorilor, organizată de partidul comunist, se soldează cu o mare victorie : dictatorul este înlăturat. Ca urmare

a acestui fapt, la 13 septembrie 1938, Partidul Comunist Cuban iese din ilegalitate.

În Adunarea Constituantă sînt aleși — pentru prima dată — și deputați comuniști. Comuniștii sînt primiți și în organele de stat. Referindu-se la activitatea desfășurată de membrii partidului în această perioadă de legalitate, Blas Roca spune : „Toți s-au ținut departe de politicianism și de imoralitate administrativă ; de pe aceste poziții ei au promovat o politică revoluționară, respectînd linia partidului. Salariile pe care le cîștigau nu le încasau direct, ele intrau în casieria partidului spre a fi folosite pentru scopuri organizatorice, de propagandă, pentru acțiuni de mobilizare a maselor".

La 10 iulie 1952 americanii îl readuc în țară pe Batista, o dată cu întreaga galerie sinistră de dictatori înscăunați în Marea Caraibelor : Jimenez, Pinilla, Magloire, Armas, Trujillo. Asupra Cubei coboară întunericul unei epoci cu care numai cea a sclavajului mai poate fi asemănată.

Călăii găsesc însă poporul cuban călit în luptele sale de secole. Tineretul, muncitorii, țăranii, meseriașii — toți așteptau doar un semn.

În aceste condiții izbucnește insurecția armată care, la 31 decembrie 1958, avea să pună capăt pentru totdeauna domniei tiranilor și imperialiștilor americani în Cuba.

Marele merit al lui Fidel Castro este acela de a fi sesizat și indicat, la momentul oportun, metoda de luptă pentru răsturnarea vechiului regim și de a fi trecut cu curaj și tenacitate la acțiune. Castro mărturisește adesea cît de greu i-a fost la început, cît de neclare erau pe atunci ideile insurgenților cu privire la noua orînduire care trebuia instaurată în Cuba, cu privire la politică în general. „Noi, conducătorii insurgenților, partizanilor, deși am citit opere marxiste, mai aveam multe prejudecăți micburgheze și tot felul de șovăieli. Nu aveam idei clare, deși doream din toată inima să lichidăm

tirania și privilegiile." [1] „Nimic nu este mai greu în lume — a spus el într-o discuție cu un grup de ziariști străini — decît de a te debarasa de propriile-ți idei învechite. Știu acest lucru, știu." [2]

Fidel Castro a vorbit cu adînc respect și simpatie de rolul jucat de Partidul Socialist Popular, de comuniștii cubanezi în lupta pentru eliberare. „Mulți comuniști, spune el, și-au vărsat sîngele și au dat dovadă de mare eroism în luptă pentru cauza poporului cubanez." Partidul Socialist Popular, amintește el, „este singurul partid cuban care a subliniat totdeauna, clar și fără echivoc, necesitatea schimbării radicale a rînduielilor existente, a schimbării relațiilor sociale." [3]

Am avut prilejul să mă întîlnesc cu membri ai conducerii Partidului Socialist Popular Cuban. Comuniștii sînt în primele rînduri ale luptei poporului pentru progres, pentru o viață nouă, pentru consolidarea și dezvoltarea cuceririlor revoluției. Partidul militează pentru unitatea tuturor forțelor patriotice, pentru clarificarea ideologică a păturilor largi ale poporului. Lozinca sa de luptă era: *Defender e hacer avansar la revoluçion!* [4], [5].

Iar revoluția se dezvoltă.

Aparatul de stat burghez, birocrația, poliția și vechea armată a mercenarilor au fost distruse. Privilegiile de clasă și clasa latifundiarilor au fost lichidate. Monopolurile străine au fost alungate

[1] Din interviul acordat corespondentului special al ziarului „Unita" — Arminio Savieli.

[2] Dintr-un reportaj al ziaristului american Carl Marzani.

[3] Din interviul acordat corespondentului special al ziarului „Unita" — Arminio Savieli.

[4] „Să apărăm și să dezvoltăm revoluția!"

[5] În luna martie 1962 s-a anunțat constituirea conducerii naționale a Organizațiilor revoluționare integrate din Cuba, în frunte cu Fidel Castro.

pentru totdeauna. Marile întreprinderi, centralele electrice, rețeaua telefonică, căile ferate, fabricile de zahăr, băncile, societățile de asigurare, instalațiile portuare și întreprinderile comerciale au trecut, prin naționalizare, în mîna poporului.

Revoluția înfăptuiește o reformă agrară radicală, dînd pămîntul celor care-l lucrează, în mod gratuit, și un larg sprijin material pentru dezvoltarea agriculturii. Muncitorii lucrează acum pentru ei înșiși, pentru înflorirea țării, iar micii producători au fost feriți pentru totdeauna de jaful monopolurilor. În toată țara se desfășoară o amplă acțiune de culturalizare a maselor. Creionul a devenit o emblemă națională.

Întregul popor se bucură de largi drepturi și libertăți democratice, privește cu încredere viitorul, pășește cu rîvnă și entuziasm pe calea fericirii și prosperității.

În prezent, poporul cuban luptă „pentru lichidarea definitivă a exploatării omului de către om și pentru construirea unei societăți cu totul noi, în care să domine o clasă nouă" (Fidel Castro). Conducătorii țării au arătat că în Cuba a început revoluția socialistă. Și, prin aceasta, așa cum a răsunat de la tribuna Congresului al XXII-lea al P.C.U.S. prin glasul delegației Partidului Socialist Popular Cuban, „Socialismul pășește în America".

...Întîi apar din ocean niște colți de stîncă, cu care spuma valurilor se joacă, acoperindu-i și dezvăluindu-i ritmic. Apoi se ivește o dîră lungă de picături de pămînt, scăpate parcă în apă dintr-un ghiveci uriaș în care cineva ar fi adus în vechime trupul Cubei, pentru a-l așeza pe Marea Caraibelor.

Așa începe Cuba. Ca niște peticuțe de pămînt ale nimănui, ce răsar deodată dintre valuri. Pe aici, prin acest minuscul arhipelag de insulițe — născut dintr-un capriciu al oceanului pentru o lume de lili-

putani — a pierit Camilo Cienfuegos, unul dintre cei mai iubiți conducători ai insurecției. A plecat într-o zi, într-un avion cu cîteva locuri, și nu s-a mai întors. Pe ocean bîntuia furtuna. Poate s-a lovit de stînci. Poate l-a înghițit oceanul înfuriat. N-a fost găsită însă nici o urmă. Poporul, îndurerat, l-a plîns, poeții i-au dedicat poezii, cîntăreții i-au evocat faptele, firea, sufletul. Am auzit o femeie la Santiago declamînd, într-un miting, un poem despre Camilo. Era o femeie tînără, îmbrăcată în negru. Auzindu-i glasul sugrumat de durere mi-a trecut o clipă prin minte că e văduva dispărutului. Dar nu era. Era o tînără femeie oarecare.

Cuba l-a iubit pe Cienfuegos cu patima cu care-i iubește pe toți fiii săi buni.

La ieșirea de la acest miting, o doamnă în vîrstă m-a ajuns din urmă fugind. M-a rugat să primesc un dar, și a scos grăbită din poșetă un fel de carnețel de piele. Înăuntru, într-o ramă ovală, surîdea, încadrat de o barbă stufoasă, chipul lui Camilo Cienfuegos.

Pentru toți cubanezii moartea lui Cienfuegos a rămas o taină. Unii se întreabă : „Oare mormîntul lui este cu adevărat oceanul ?" Mulți bănuiesc, în adîncul sufletului, că aici se ascunde o odioasă crimă încă nedovedită. Încă una din acel lung șir de crime săvîrșite de mîinile înmănușate ale imperialismului yankeu.

Cînd am trecut deasupra micilor petice de pămînt înșirate în ocean, locurile mi s-au întipărit în minte prin originalitatea lor. Nu le-aș fi amintit însă aici, dacă nu ar fi fost legate de această întîmplare, al cărei dramatism va zgudui poate cîndva lumea.

...Havana. E un oraș care poate fi privit din numeroase unghiuri și care, în funcție de locul de unde-l privești, își schimbă radical înfățișarea. Vă-

zut din spate, dinspre uscat, din interiorul insulei, dinspre „Havana interior" — e un oraș de mici meseriași și negustori. Pe străzile înguste și întortocheate întîlnești, la fiecare pas, ateliere de spălat, călcătorii, spălătorii chimice, frizerii. Pe ușile deschise ies valuri de aburi din încăperile înguste în care șirurile de pantaloni, de rochii și de sacouri călcate, ocupă aproape tot spațiul. Din cauza căldurii, frizerii își scot mușteriii pe trotuar și-i săpunesc în văzul lumii. Ca oriunde pe glob, frizerii comentează, în gura mare, ultimul gest sau cuvînt al unei vedete sportive și alungă muștele insolente de pe nasul clienților imobilizați în scutecele lor albe.

Apropiindu-te de zona de mijloc a orașului, te afunzi în nesfîrșite străzi comerciale. Sectorul esențial al magazinelor sînt vitrinele. Dacă în centru vitrinele expun savant cîteva obiecte selecționate, pentru reliefarea cărora se sacrifică totul, creîndu-se în jurul lor un vid calculat, o ambianță optică studiată științific, aici, vitrinele oferă tot ce posedă negustorii. Primele te sugestionează prin raritate. Celelalte, dimpotrivă, lucrează asupra minții trecătorului prin cantitate, printr-o diversitate amețitoare. În primele magazine, fascinat de aureola creată în jurul obiectului „unic", clientul se hotărăște de obicei să jertfească sume pe care le avea minuțios planificate, cu care trebuia să acopere numeroase cerințe. În ultimele, clientul se simte tentat să cumpere obiecte ce nu-i sînt prea trebuincioase, dar care, pentru o clipă, i se par excepțional de ieftine, de convenabile.

Negustoria bazată pe proprietatea privată este, prin excelență, o operație egoistă, o îndeletnicire al cărei singur mobil este avantajul personal, un cîștig cît mai mare pentru tine cu prețul unei pierderi cît mai mari pentru partener. Cu atît mai surprinzătoare mi s-a părut, în primăvara anului 1960, la abia un an de la revoluție, apariția într-un asemenea comerț a unor criterii care nu aveau nimic comun cu cîștigul, sau mai mult chiar, care puteau

determina periclitarea cîștigului. Însă moravurile cele mai încarnate pot păli cînd spiritul revoluționar însuflețește masele.

Ori de cîte ori voiam să cumpăr țigări, lame sau orice alt obiect „Made in U.S.A.", observam că vînzătorul mă privea cu o vădită lipsă de simpatie. De altfel, pe piața cubană, produsele americane deveniseră din ce în ce mai rare, iar la unele sortimente chiar pe cale de dispariție. Cumpărarea mărfii avea, mai mult sau mai puțin, o semnificație politică. Vreau să spun că putea căpăta, la un moment dat, caracterul unui act ostentativ, cu o nuanță antipopulară.

Peste tot, chiar în magazinele care posedau încă produse de fabricație americană, erau expuse afișe ce îndemnau: „Cumpărați numai produse cubane. Astfel sprijiniți dezvoltarea economiei naționale, întăriți patria".

Semiprohibiția, aplicată spontan de populație la produsele americane, avea o semnificație dublă: era o manifestare a urii față de imperialismul american și, totodată, expresia înțelegerii generale a comandamentului economic național.

Un străin, animat de sentimente de simpatie față de Cuba, dar neavizat, fiind surprins că fumează țigări americane, era întrebat, cu o politețe glumeață:

— Încurajați imperialismul, companero? Și, în același timp, mai multe mîini întindeau pachete cu țigări autohtone.

Atitudinea preferențială pentru țigările naționale nu era doar un act simbolic. Cuba este o mare producătoare de tabac. Ea este patria celebrelor havane care, de un secol dețin supremația calității pe piața mondială. Havanele — dintre care unele sînt cu adevărat savuroase — se vînd în cutii, al căror capac poartă, ca niște glorioase trofee, insemnele medaliilor de aur cucerite la toate marile concursuri internaționale. Havana este țigara preferată a tuturor cubanezilor, chiar și a tinerilor de vîrstă foarte fragedă.

Cuba este poate țara în care numărul nefumătorilor este cel mai redus. Și aceasta se referă și la femei.

O acțiune patriotică impresionantă fusese inițiată pentru apărarea și dezvoltarea tezaurului valutar al țării. Erau anumiți cetățeni care se prezentau politicos în fața străinilor și în numele statului cuban se ofereau să schimbe dolari în pesos. Circulația dolarului pe piață era liberă, oricine putînd plăti în magazine, pentru marfa achiziționată, direct în dolari. Cetățenii de care am vorbit urmăreau să convingă pe cei în cauză să schimbe banii în favoarea Băncii Naționale a Cubei. Într-o farmacie, neavînd suma trebuincioasă în pesos, am cerut să mi se schimbe o bancnotă de cincizeci de dolari. Însoțitorul m-a apucat de mînă și m-a scos grăbit în stradă unde m-a rugat, scuzîndu-și gestul, să sprijin politica financiară a guvernului.

Înainte de revoluție, întreaga economie a Cubei fusese legată de imperialismul american pînă la înăbușire. Producția, comerțul, finanțele — totul trăia în umbra monopolurilor nord-americane, respira la comanda acestora, exista sau sucomba în măsura în care corespundea intereselor lor.

Nici chiar pătlăgele roșii nu puteau mînca cubanezii, așa, singuri, de capul lor, fără epitropia americanilor. Cuba exporta Statelor Unite roșiile sale și importa apoi suc de roșii. Poporul cuban n-avea dreptul nici să-și stoarcă singur bulionul prin sită.

Revoluția a tăiat ghearele imperialismului care se înfipseseră în solul țării și în beregata poporului, și a astupat arterele prin care sîngele și seva națiunii se scurgeau în nord, în S.U.A.

Răsturnarea vechiului regim, scuturarea jugului dependenței față de imperialiști, n-au cerut poporului numai curajul de a înfrunta gloanțele dușmanilor, ci și pe acela de a înfrunta primejdia foamei. Pentru că monopoliștii yankei au vrut să înfrîngă voința Cubei prin foame. Piața tradițională a za-

Crima imperialistă cunoscută sub numele de „La Coubre".

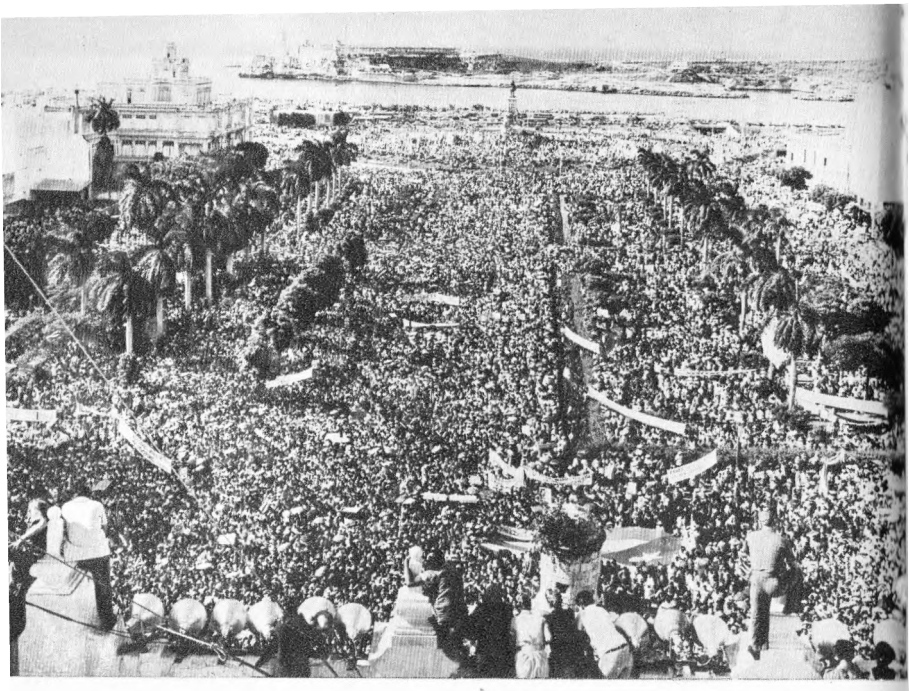

Din sute de mii de piepturi răsună: „Patria o muerte!“ „Venceremos!“

„Patria o muerte!“ spun și copiii Cubei, înrolîndu-se în detașamentele miliției populare.

„La juventud"

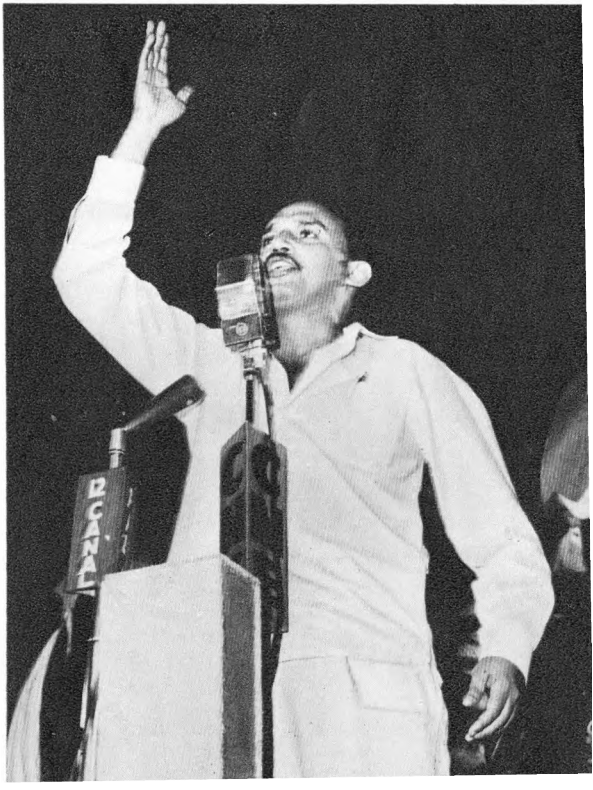

... Dacă Cuba va avea nevoie de braţele noastre, de viaţa noastră, ea va putea dispune oricînd de ele.

Zahărul a devenit dulce şi pentru cubani! Uriaşele păduri de cania **au fost smulse din ghearele „monstrului verde"**

Mîndri, campesinos **străbat uliţele satelor din care l-au alungat pe latifundiar**

hărului cuban — principala producție a țării, principala sursă a venitului național — a fost S.U.A. ; S.U.A. a contramandat însă toate contractele de cumpărare a zahărului. S.U.A. era furnizoarea de petrol a Cubei ; firmele americane au încetat brusc orice vînzare de petrol. Ținînd seama de faptul că aproape întregul utilaj din industria Cubei era de proveniență nord-americană, S.U.A. a oprit complet vînzarea pieselor de schimb.

Economia Cubei a fost și este boicotată pe față și în mod oficial de guvernul american.

Numai că piața capitalistă nu mai este unica. Imperialismul nu mai poate paraliza azi, la bunul plac economia unei țări care nu i se supune.

Lumea a fost martora unui fapt istoric — care odinioară era de necrezut : cu o economie înapoiată, anemiată de jaful îndelung al străinilor, mica Cubă a ieșit învingătoare în înfruntarea cu colosul din nord.

În clipele cele mai grele, Cuba a simțit întinzîndu-i-se mîna popoarelor socialiste. Țările socialiste au vîndut petrolul refuzat de S.U.A., au cumpărat zahărul refuzat de S.U.A., au aprovizionat economia cubană cu mașini, materii prime, piese de schimb, au pus la dispoziția Cubei credite de 380 milioane de pesos — pe termen lung și cu dobîndă mică — pentru a-și construi oțelării, uzine producătoare de motoare, șantiere navale, fabrici de instalații frigorifice, tractoare și chiar uzine de automobile. Tot ceea ce se făurește azi cu ajutorul țărilor socialiste va aparține Cubei, toate veniturile vor aparține poporului.

Aceasta este deosebirea esențială a relațiilor sale de azi față de cele de ieri.

Sprijinul substanțial, frățesc nu numai că a ajutat Cubei să supraviețuiască blocadei economice imperialiste, dar permite țării să meargă înainte, să biruie toate dificultățile.

...Văzută dinspre ocean, Havana pare un oraș de rentieri și de vilegiaturiști. O autostradă lată pe care încap deodată, mișcîndu-se în ambele sensuri, șase mașini, tivește țărmul de-a lungul întregului oraș. Mașinile rulează neîncetat, în șiruri nesfîrșite. A trece, într-un moment prielnic, pe trotuarul dinspre mare al autostrăzii, e un gest riscant. Pentru că, uneori, ca să traversezi înapoi, e nevoie să aștepți ore întregi. Pentru a ieși din încurcătură trebuie să joci un fel de șotron, să sari într-un picior de pe o bandă pe alta, să te refugiezi un minut pe o linie necirculată și apoi să te avînți din nou.

Altfel, bulevardul acesta e un loc liniștit, cu case vechi, ușor degradate, pătate și cojite de umezeala mării, și unde oamenii aproape nu se văd niciodată. Pietonii sînt foarte rari. Pe măsură însă ce înaintezi spre vest, decorul se schimbă. Apar piețe largi, inundate de soare, în care pe orizontul albăstriu al oceanului se profilează siluetele statuilor și monumentelor de marmură. Aici se află Jose Marti, Antonio Maceo, vulturul victoriei, turnul feudal — vestigiu al veacurilor trecute... Peste tot semne, semne ale istoriei care a trecut pe aici cu steaguri de luptă, cu armate de infanteriști spanioli și americani și cu călăreți sibonei, cu oratori de mase, cu mase agitate ridicate din cătunele micilor meseriași, cu luptători din docuri și din satele „Havanei interior".

Apoi, ca niște stalagmite albe închegate din spuma oceanului, se ridică marile clădiri, blocurile zvelte, elegante, dintre care unele se înalță pînă la 30 de etaje. N-au nimic comun cu zgîrie-norii americani. Te izbește o gingășie mediteraneană, expresia unei aspirații spre artă, spre poezie, străine urbanisticii new-yorkeze. Cu toată neorînduiala și grotescul amestecului care domină cele mai multe cartiere, acest aer este prezent pretutindeni în oraș.

Capitolio, de pildă, cu colonadele lui suple, cu cupola sa splendidă care domină orașul ca o feciorelnică coroană albă de marmură — este un indiciu a ceea ce ar fi putut realiza în Havana sti-

lul arhitectonic național, dacă ar fi fost cultivat de regimurile trecute.

Prado, artera de promenadă a Havanei, cu trotuarele sale curate, largi, cu uriașele sale felinare albe, de marmură, cu copacii bătrîni aplecați peste vaste planșeuri de beton, pe care, seara, în ritmurile picurate de chitară, evoluează languros perechile — Prado, este poate o stradă unică prin poezia ei.

Și, în sfîrșit, afundîndu-se spre vest, autostrada intră în oaza Havanei, în cartierul luxului stilizat. Aici, casele sînt protejate de evantaie de palmieri și chiparoși tunși și selecționați ca într-o seră, curțile sînt închise de garduri înalte din fier forjat. Aici și căldura era mai potolită, și răcoarea mai odihnitoare, iar în aer, împreună cu miresmele fructelor tropicale, plutea o liniște de sanatoriu, tulburată numai la începutul zilei de „băieții" care aduceau „la domiciliu" comenzile de la marile magazine alimentare. Aici era cuibul burgheziei, al patronilor, al proprietarilor caselor de comerț, al marilor latifundiari. Unele clădiri le-am găsit pustii, cu obloanele trase. Proprietarii lor nu se vor mai întoarce niciodată să le ridice. Lucrurile de preț și le-au îndesat în geamantane, grăbiți să prindă ultimele avioane care transportau suita dictatorului. Alții au plecat mai tîrziu și se îndeletnicesc actualmente pe teritoriul Statelor Unite ale Americii cu organizarea așa-ziselor batalioane de... „eliberatori".

Într-o zi, în amiaza mare, plimbarea în acest cartier mi-a fost întreruptă de un incident caracteristic perioadei aceleia (la un an după revoluție). De undeva, de aproape, au început să răsune, precipitat, focuri de revolver. Apoi, o replică tot atît de îndîrjită. Schimbul de focuri se apropia. Și o dată cu el, fluierăturile poliției, țipătul unei sirene de mașină și vînzoleala trecătorilor atrași de zgomot, sau alungați de zgomot.

Am aflat imediat că fuseseră încolțiți și prinși într-o curte cîțiva indivizi care împrăștiau manifeste contrarevoluționare.

Cartierul burghez al Havanei e dominat, de pe țărmul oceanului, de clădirea ambasadei Statelor Unite ale Americii. Împrejurările mi-au oferit ocazia să pătrund în această semeață citadelă. Uriașele săli de așteptare erau tixite cu o lume obeză, parfumată, încărcată cu inele de aur și mari boabe de pietre scumpe. Erau strigate, de la ghișeu, nume spaniole lungi, complicate, sau nume comune de yankei. O lume gata de fugă, care-și punea la punct pașapoartele. Era pleava contrarevoluționară care-și întovărășea stăpînii. Erau cei ce plecau să îngroașe rîndurile complotiștilor, la 150 de kilometri peste ocean, pe coasta atît de ospitalieră pentru trădători, a Floridei.

Aici erau ca acasă. Vorbeau, fumau, rîdeau. Se simțeau sub aripa ocrotitoare a stăpînului. Unii dintre ei veniseră pentru „instrucțiuni". Mai aveau de îndeplinit „misiuni" în Cuba. Poate de răspîndit manifeste contrarevoluționare, de pus foc în plantațiile de trestie de zahăr, de asasinat mișelește un reprezentant al poporului, de ridicat „moralul" celor în care-și puneau speranțele agresorii de mai tîrziu. Tocmai auzisem, la Tribunalul revoluționar din Camanguai, pe unul din incendiatorii culturilor de trestie de zahăr, plîngîndu-se că a fost ademenit și plătit de americani. Săptămîni de-a rîndul s-a ridicat fumul negru, înecăcios, deasupra cîmpurilor carbonizate. Peste 300 000 de tone de trestie de zahăr au ars în Cuba pe cîmp, în urma incursiunilor aviației americane și a actelor de sabotaj săvîrșite de acești reacționari „ademeniți".

Cînd am fost în Cuba abia începuse șirul naționalizărilor. Tocmai se anunțase naționalizarea plantațiilor de trestie de zahăr și a rafinăriilor de zahăr deținute de „United Fruits Company". La mitinguri, în sate, pe străzi, era o explozie de bucurie care avea să culmineze, mai tîrziu, cu pitorețtile proce-

siuni satirice în urma sicrielor cu numele trusturilor alungate din Cuba.

În acele zile mă aflam la Varadero — o splendidă staţiune pe coasta oceanului — de unde mari săgeţi colorate indicau : „50 de minute de zbor pînă la Miami". Zborurile de agrement spre Miami fuseseră întrerupte. În această ţară începuse agonia puterii brutale a trusturilor americane. Aici, la Varadero, am văzut din nou lumea aceea obeză, încărcată cu aur — pusă pe fugă. Îşi trăiau ultimele zile în Cuba — cu geamantanele pregătite — directorii, administratorii şi consilierii care făcuseră milioane din vînzarea fructelor şi a zahărului cuban. Împreună cu ei erau foştii latifundiari autohtoni. Aşa cum stăteau pînă după miezul nopţii în faţa barurilor, tăcuţi, preocupaţi sau, dimpotrivă, exaltaţi, crispaţi în dansurile lor lubrice, păreau cînd o haită de şobolani simţindu-şi culcuşul gata să se scufunde, cînd o masă de fanatici bîntuită de panica apocalipsului.

O senzaţie de acelaşi ordin am avut la Santiago de Cuba, pe somptuoasa faleză unde sînt etalate vilele aparţinînd pe atunci celor ce se pregăteau de plecare în barurile din Varadero. Iahturile americancelor atacate de spleen, îngrămădite dezordonat într-un colţ al golfului, păreau abandonate, uitate, aşa cum se întîmplă pe vreme rea. Deasupra, într-una din vilele albe, fusese deschisă o şcoală pentru tinerii gradaţi din armată, în care profesorii predau istoria tuturor revoluţiilor.

La Santiago de Cuba sufla vînt neprielnic pentru iahturile americane.

Manifestele zvîrlite la Havana de reacţionari, în locuri dosnice, promiteau că dacă s-ar reîntoarce vechiul regim, în Cuba s-ar reîntoarce raiul.

Am văzut urmele acestui rai pe care l-au lăsat.

Am văzut în Havana, pe bulevardul acela care duce spre clădirea ambasadei Statelor Unite ale Americii, oameni care niciodată în viața lor nu avuseseră de lucru...

...Într-o noapte, pe ocean s-a dezlănțuit furtuna. În camera unde dormeam, la cîțiva pași de țărm, un urlet de animal flămînd mi-a răsunat toată noaptea în urechi. Vîntul zgîlțîia puternic ferestrele celui de-al paisprezecelea etaj. Valurile săreau peste dig, pulverizîndu-se în văzduh. Din cînd în cînd, oceanul azvîrlea în aer trombe de apă, ca un elefant înfuriat. Zbuciumul oceanului a continuat toată ziua. Peste autostradă se lăsa o ploaie fină de apă sărată, care stropea parbrizul mașinilor, se evapora și făcea geamurile opace. Ștergătoarele automate ale turismelor nu mai făceau față. Mai rău mîzgăleau sarea cristalizată pe geam.

Pentru șomerii de pe bulevard aceasta era însă o tradițională zi fericită. Oceanul le oferea de lucru. Ei ștergeau de sare, cu cîrpe muiate în apă dulce, geamurile mașinilor, pentru cinci centavos, în fugă, sau în timp ce mașinile se aflau la un stop, sau într-o gîtuire de cîteva secunde a circulației.

Ștergătorii aceștia improvizați, care căpătaseră pentru o clipă de lucru, erau cuprinși de o adevărată frenezie a muncii. Se repezeau să șteargă tot ce le ieșea în cale — geamurile murdare, la un loc cu cele șterse, cu cele neatinse încă de stropii sărați — să șteargă tot, nemaiținînd socoteala nici dacă sînt sau nu plătiți pentru osteneala lor.

Apoi, după ce furtuna s-a stins, după ce ploaia de sare s-a oprit, iar oceanul a reintrat în impasibila sa nemișcare, șomerii de pe autostradă și-au reluat locurile pe piatra lată a digului. S-au întins la soare, cu ochii la apa nemărginită care își schimbă culorile ca un cameleon — în albastru, în verde, în negru, în sîngeriu, sau în culoarea aramei coclite. Am întîlnit asemenea oameni, care o viață întreagă au tocit pur și simplu cu trupurile lor lespezile de piatră de la țărmul oceanului, stînd răsturnați pe

spate și privind spre cerul albastru, fără nici o speranță.

Iată ce moștenire umană a lăsat defuncta societate!

O dată cu revoluția a început procesul educării, reeducării, încadrării acestor oameni în viața utilă, activă a societății. Atunci, în anul 1960, cînd am fost în Cuba, te mai opreau pe stradă ofertanții de servicii. Dacă te uitai puțin dezorientat pe o stradă, într-un parc, cineva se oferea imediat să-ți dea informațiile cele mai exacte, să te conducă la locurile cele mai interesante. Dacă privirile-ți urmăreau, involuntar, una din minunatele apariții feminine care adesea decorează strada, ca niște miss-uri pe un podium de concurs, un „specialist" cu miraculoase relații se ivea ca din pămînt. Dacă întindeai mîna să arăți cuiva perspectiva de seară sau de dimineață a portului, a cartierului marilor clădiri, un șofer deschidea portiera mașinii și te asigura că în clipa aceea temperatura e cea mai potrivită pentru plimbare, că lumina e cea mai indicată, că ora e ideală.

Lucrul cel mai dramatic mi s-a părut însă reacția acestor oameni în fața refuzului trecătorilor de a accepta bietele lor servicii.

— Ce înseamnă pentru dumneata senor cîțiva centavos? îți strigau, aproape, ochii lor. Numai din răutate, din egoism nu mă lași să-ți șterg pantofii de praf. Numai din dușmănie nu vrei să te duc eu într-un loc frumos din Havana. Pentru că nu ți-e milă de un om nenorocit, nu vrei să-ți prezint eu o femeie de o frumusețe nemaivăzută.

Statisticile arată că în anumite perioade ale anului — în special în sezonul mort de după culesul și prelucrarea trestiei de zahăr — numărul șomerilor atingea cifra de 600 000. Pe toate drumurile țării începea tristul exod al nomazilor flămînzi. Era disperarea mută și neputincioasă a unui popor care se stingea de foame.

Ce puteau găsi oamenii aceștia prin satele Cubei, unde peste 60 la sută din suprafața cultivabilă a

pămîntului era stăpînită de 1000 de proprietari ? Șomerii goniți din orașe se amestecau într-un unic și tragic șuvoi, cu șirurile țăranilor alungați de pe pămînturile lor, din casele lor incendiate, de lîngă recoltele lor nimicite, hăituiți de jandarmi cu biciul într-o mînă și cu cumplitul „Ordin 62" [1] în cealaltă.

Ce era să găsească ei prin satele Cubei ? 289 534 de case țărănești (adică 75 la sută din locuințele rurale) alcătuite din frunze de palmier ? O masă de oameni hămesiți din care numai 3,36 la sută mîncau pîine, 4 la sută carne, și numai 1 la sută gustau peștele cu care apele ce scaldă țărmurile Cubei sînt atît de bogat înzestrate ?

Unor asemenea oameni li se vorbea în acele manifeste despre „rai" ! Ca și cînd asemenea oameni mai pot fi înșelați cu cuvinte ! Ca și cînd n-au trăit o viață întreagă în acest „rai" ! O viață cu care autorii manifestelor nu aveau pur și simplu ce face, căreia nu-i găseau nici o întrebuințare, pe care o lăsau să se zvîrcolească în stradă pentru o nenorocită bucată de pîine otrăvită de umilință... Pentru cubanezi, „raiul" este un loc stabil de muncă, un acoperiș deasupra capului. Azi, pentru toți a devenit limpede că raiul acesta numai revoluția îl poate da. În Cuba nouă, în Cuba liberă și independentă, se apropie clipa cînd tristul stigmat al șomajului va fi șters definitiv.

...La cealaltă extremitate a bulevardului, orașul este încadrat simetric de o altă cetate semeață — Castillo del Morro — simbolizînd o altă putere asupritoare detronată — Spania. Înfipte pe o limbă ascuțită de pămînt ce pătrunde adînc în ocean, zidurile de piatră ale cetății spaniole, spălate secole

[1] Este vorba de măsurile drastice impuse la sate de monopolurile americane pentru extinderea forțată a culturii trestiei de zahăr.

de-a rîndul de valurile înspumate, se încăpăţînează să supravieţuiască parcă anume pentru a evoca suratei ei tinere de la celălalt capăt al ţărmului — ambasada S.U.A. — istoria. Iar de departe, din larg, cele două cetăţi, între care Havana străluceşte în soare, par două gherete ale unor santinele care şi-au propus cîndva ţelul absurd de a sili un popor să trăiască în lanţuri. Pe deasupra lor se învîrtesc, ţipînd, stoluri de pescăruşi, ca în jurul unor epave ce plutesc pustii pe întinderea apelor.

Pe lîngă cetatea spaniolă, căreia farul din turn i-a dat pînă la urmă o utilitate, alunecă plutind încet, obosite de drumurile lungi ale oceanului, trupurile greoaie ale vapoarelor ce intră în marele port al Havanei. Ele se strecoară pe canalul tăiat în coasta de est a oraşului, pe deasupra autostrăzii care sfredeleşte măruntaiele pămîntului, şi intră, anunţîndu-se răguşit, în radele internaţionale.

Pe aici a intrat în port vasul „Le Coubre". Marinarii vor fi ieşit pe punte, privind curioşi în jur, schimbînd cu vioiciune, în frumoasa lor limbă din Le Havre, din Marsilia sau Cherbourg, impresii despre acest nou oraş liber al lumii. Vor fi schimbat, prin semnele lor convenţionale, saluturi marinăreşti cu docherii oacheşi din port, şi se vor fi grăbit să arunce ancora pentru a coborî pe uscatul îmbietor.

În pîntecul larg al vaporului erau arme pentru Cuba. Ei, marinarii, nu erau decît cărăuşii, salariaţii unui mare armator din Le Havre, sau Marsilia, sau Cherbourg care transporta, pentru un preţ frumos, o încărcătură de marfă.

Dar marinarii sînt oameni curajoşi, care iubesc curajul. Copii legănaţi pe tărîmurile slobode ale oceanelor, ei adoră libertatea. În inima lor cuvintele „arme pentru Cuba" aveau o altă rezonanţă

decît în urechile armatorului. El îi salutau pe docherii oacheși, care se urcau pe puntea vaporului, cu gesturi ce exprimau simpatie și solidaritate. Iar docherii le strîngeau mîinile cu efuziune, mulțumindu-le simplu, bărbățește, invitîndu-i la un păhărel de rom ca pe niște vechi prieteni.

Într-una din clipele acelea, un spasm de moarte a cutremurat măruntaiele vaporului. Ca dintr-un vulcan în erupție, o trombă uriașă de foc și de fum s-a ridicat spre cerul pur al Havanei. Brațele, capetele, picioarele oamenilor au fost zvîrlite în aer. Aerul încins purta valuri de miros greu de carne omenească arsă. Din cerul înnegrit de funingine, cădeau petice de haină la un loc cu cioburile păhărulelor de rom încă nebăute.

Am văzut filmul care a înregistrat, clipă cu clipă, toate fazele crimei de pe „Le Coubre". Am văzut expoziții de panouri cu fotografii luate de la fața locului, în clipele acelea, cînd peste portul Havanei se abătuse nenorocirea. Am văzut scheletul negru, carbonizat al vasului, legănîndu-se ca un strigoi în rada în care marinarii aruncaseră ancora, salutîndu-i cu bucurie pe docherii măslinii.

„Le Coubre" nu reprezintă un simplu act de sabotaj al unei puteri imperialiste. „Le Coubre" este un capitol din lupta pentru libertate și independență a popoarelor. Un capitol al secolului XX. Un document al crimei premeditate. Un certificat al monstruozității.

Privești filmul acesta... Prin valurile de fum, echipele de salvare aleargă cu tărgi pe care scot hălci de carne carbonizată. Oamenii pătrund cu măști pe obraz în calele incendiate, pentru a salva ceea ce se mai poate salva.

Deodată, încă o detunătură. O nouă trombă de foc. Victime noi, proaspete, sar în aer. Din nou miros de carne omenească arsă.

Criminalii au calculat totul, au prevăzut totul. Nu numai arme au vrut să nimicească. Ci și oameni. Ceasornicul celei de-a doua bombe fusese

întors astfel ca să-i aștepte pe cei ce aveau să vină în ajutorul primelor victime.

Și apoi a explodat încă o bombă. Cea de-a treia, pregătită să răpună pe cei ce veneau să-i salveze pe primii salvatori răpuși.

Urmărind scenele acestea, parcă asistam la apariția din afunduri necunoscute ale oceanelor, din peșteri glaciale, a unui monstru antediluvian, care amenință însăși existența ființei umane, care pîndește din umbră și sugrumă tot ce întîlnește, scăldîndu-se cu un hohot lugubru într-o mare de sînge și de cadavre.

...Havana a îmbrăcat doliu. Carele mortuare au fost purtate de adevărate fluvii omenești. Poporul a ieșit în stradă. Tot poporul a ieșit în stradă. În mulțimi era un freamăt ca o hulă în adîncul oceanului. Oamenii priveau spre cer. Parcă de-acolo așteptau să vadă aripa monstrului. Un om cu o barbă frumoasă se urcă pe un piedestal și vorbește. Brațul lui arată mereu undeva, în același loc, și amenință cumplit. Mulțimea ridică brațele tot într-acolo, și amenință. Fidel Castro spune mulțimii cine a comis crima. Mulțimea știe. Clocotește de ură și strigă „Moarte imperialiștilor".

Aceiași imperialiști care au dezlănțuit, apoi, în primăvara anului 1961, agresiunea...

În zilele acelea de primăvară, pe plaja liniștită a Cubei, o dată cu valurile înspumate ale oceanului, s-a revărsat deodată un val de lăcuste cu chipuri omenești, începînd să tragă în oameni, să incendieze, să sugrume.

De unde au venit și cine le-a trimis ?

De unde a năvălit, cu cuțitele în dinți și cu revolverele în mîini peste poporul cuban, această bandă de asasini, această pleavă a fugarilor, a trădătorilor de țară ? Dacă priveați fotografiile de la

taberele de „antrenament" din S.U.A., pe care luni de zile le-a publicat cinic presa americană, îi recunoşteaţi imediat. Sînt aceiaşi. Au fost „antrenaţi" şi înarmaţi pînă în dinţi de „patronii" yankei. O dată cu ei, acoperindu-i şi încurajîndu-i, au venit avioane americane. În spatele lor s-au postat, pentru a-i ocroti, distrugătoare şi port-avioane americane. În urechile lor a răsunat aţiţîndu-i, isterizîndu-i, comanda şi îndemnul american. La o sută cincizeci de kilometri, îngrămădită pe promontoriile Floridei, cu ochii injectaţi de sînge, stătea şi aştepta liota sinistră a „monstrului verde" [1] şi „Standard Oil"-ului, a Biroului Central de Spionaj şi Pentagonului.

Cubanezii îi cunosc pe toţi. Au mai avut de-a face cu ei. Mai mult de o jumătate de secol a dus acest popor pe grumazul său trupul burduhănos şi puhav al imperialismului din nord.

De-a lungul anilor, poporul cuban a creat o reprezentare fizionomică, aproape „clasică", a imperialismului american. În vechile publicaţii şi tipărituri ilegale, pe afişe, în paginile ziarelor, rînjeste schiţat cu o satiră clocotind de ură şi de mînie, un cap grotesc şi fioros de monstru, de animal preistoric, pe un trup diform şi umflat, cu picioare scurte şi strîmbe, cu labe mari, rapace. Imperialismul era în conştiinţa poporului un fel de dragon, un balaur care îşi cerea inexorabil şi nemilos tainul în vieţi şi în munţi de aur.

S-au auzit, în ultimii ani, în Occident, numeroase voci care, denunţînd o aşa-zisă „manie a persecuţiei" cubanezilor, se întrebau cu ipocrizie : „Unde văd aceşti oameni ameninţarea imperialistă ? Teama acestui popor e produsul unei fantezii bolnăvicioase".

Cînd au fost încolţiţi de pretutindeni de rechizitoriul sever al popoarelor, agenţii „dragonului" au început să bîiguie acest răspuns de o lamentabilă inepţie :

[1] „United Fruits Company".

— Cubanezii... poporul cuban însuși a dezlănțuit agresiunea împotriva Cubei. El a vrut să revină la viața de odinioară.

Deci, notați bine, de aproape trei ani de zile, cubanezii se amenință singuri. Se boicotează singuri, își violează singuri spațiul aerian și apele teritoriale, își bombardează și își incendiază singuri plantațiile de trestie de zahăr și satele ! Singuri își aruncă bombe la mitinguri, își sabotează cu bună știre propria muncă.

Dacă totul n-ar fi atît de tragic, ar părea o glumă proastă. Dar în realitate este o scandaloasă nerușinare, un cinism și o iresponsabilitate împinse pînă la limita extremă.

Într-adevăr, în rîndul hoardelor care au fost debarcate, se aflau și cubanezi : foști comisari de poliție cu mîinile mînjite de sîngele martirilor luptei de eliberare, echipele de tortură ale lui Batista, gardienii abrutizați ai vechilor închisori, progeniturile degenerate ale latifundiarilor, fabricanților și generalilor de odinioară, avortonii poporului cuban. Toată scursoarea alungată din armată, de pe moșii, din consiliile de administrație, din cabinetele ministerelor.

Pe aceștia i-au îmbarcat în vapoare și în avioane imperialiștii din S.U.A., lor au vrut să le dea în mîini soarta poporului cuban, pe ei pretindeau aceștia că-i așteaptă ca pe „mesia" cubanezii.

De ce ? Ca să smulgă din nou din mîna țăranilor pămînturile dăruite de guvernul Castro, pe care cu lacrimi de fericire în ochi mi le arătau sute de familii de *campesinos* ? Ca să pătrundă din nou în centralele de zahăr, în compania de electricitate, în fabricile și băncile naționalizate în numele poporului ? Ca să închidă din nou școlile deschise de guvern ? Ca să înlăture din conducerea țării pe toți patrioții, să coboare din nou asupra Cubei flamura neagră a tiraniei ?

Iată față de cine afirma președintele Kennedy în primăvara anului 1961 că nu-și pot ascunde admirația S.U.A. Iată pe cine desemnau imperialiștii americani — tăinuitorii și oploșitorii celor mai răi contrarevoluționari din lume — să „restabilească" revoluția cubană „abandonată" de popor și de guvernul său ! Ce pată neagră vor lăsa toate acestea în istoria S.U.A. ! Cît de greu vor apăsa aceste fapte în memoria oamenilor lucizi din S.U.A. !

Poporul cuban i-a așteptat într-adevăr pe acești nemernici. Dar cu arma la ochi. Mînia poporului e năpraznică și neiertătoare. Ea i-a nimicit cu desăvîrșire pe asasinii care au pus piciorul pe pămîntul patriei.

Pe stampele populare este desenat întotdeauna și un voinic, cu tradiționala pălărie de paie lăsată pe ceafă, cu arma la spate, cu sabia de tăiat trestie în mîna vînjoasă, care-i retează monstrului capul și îl aruncă în ocean.

Voinicul acesta este astăzi mai puternic, mai neînfrînt ca oricînd. Acesta este poporul înarmat. Este eroica armată revoluționară, *Ejercito Rebelde* [1], care s-a acoperit de glorie în lupta de eliberare. Este armata tinerei generații revoluționare, *Jovenes Rebeldes* [2], care a jurat să apere Republica sau să moară. Este miliția muncitorilor și țăranilor înarmați, a femeilor, a tuturor forțelor patriotice ale Cubei. Sînt milioanele de cubanezi, strîns uniți în jurul guvernului lor revoluționar, a neînfricatului conducător al revoluției — Fidel Castro. Este întreaga Cubă care azi nu mai îngenunche în fața nimănui, pentru că nu mai e singură și părăsită, pentru că se bucură de sprijinul unor prieteni puternici și de simpatia întregii omeniri progresiste.

Ea a auzit vocea popoarelor care striga : „Jos mîinile de pe Cuba, imperialiști yankei !" și aceasta a îmbărbătat-o în lupta ei dreaptă.

[1] Armata revoluționară.
[2] Tinerii revoluționari.

Acest popor v-ați închipuit că o să-l răpuneți, mercenari rătăciți ? V-ați frecat prea devreme mîinile, și voi, și stăpînii voștri.

Cuba revoluționară v-a strivit !

...Am trecut prin portul Havanei. Pe aici ieșeau bogățiile Cubei ascunse în saci pecetluiți și în lăzi bătute în cuie. Bogățiile muncite de țăranii și proletarii Cubei și cărate pe spinare de hamalii Cubei în calele cargoboturilor americane. Pe aici ieșeau...

Dacă ar putea vorbi cheiurile acestea, docurile și antrepozitele ! Ca printr-un robinet ce nu se închidea niciodată, s-au scurs pe aici, sute de ani, sudoarea și sîngele Cubei.

La ghișeele birourilor de administrație, comisiile sindicale împărțeau tichete de lucru grupurilor de docheri ce așteptau în stradă. Cei care primeau cartonașele albe se strîngeau în echipe și plecau. Ceilalți, care pe atunci mai rămîneau fără lucru, se răspîndeau prin cîrciumile, barurile și tavernele care împînzesc cartierul portului — o tipică moștenire a trecutului. Aceste încăperi înguste, murdare, totdeauna învăluite în fumul acru al tabacului ieftin, au fost decorate cu picturi senzuale, grotești.

Acesta e decorul caracteristic în care capitaliștii au plasat, aproape pretutindeni, porturile. Exploatatorii știu că viața grea și primejdioasă, nesiguranța, lupta brutală pentru existență, trebuie să răbufnească undeva. Mai bine să se descarce între pereții mîzgăliți ai tavernei și omul să-și poată lua, a doua zi, abrutizat, existența de la capăt !

Cînd am vizitat Cuba trecuse prea puțin timp de la eliberarea țării, pentru ca asemenea urme să poată fi definitiv șterse.

Havana e așa cum au lăsat-o veacurile trecute, cum au mulat-o oamenii și regimurile ce s-au perindat. Frumoasă și urîtă, luminoasă și mohorîtă, generoasă și vitregă.

Acum însă — ca o scoică pe a cărei carapace se lipesc și cresc puii — Havana și-a creat progenitura pe care se pregătește să o predea viitorului. Aceasta este Havana revoluției, Havana noului regim, „Havana de est" — complexul arhitectonic în care se construiesc blocuri de 4, 10 și în viitor chiar de 30 de etaje. Ea inaugura, pentru prima oară în Cuba, construirea unui cartier destinat muncitorilor și funcționarilor, nou, strălucitor, modern. O parte a orășelului fusese dată în folosință, iar cealaltă era expusă sub formă de machetă în sala unei expoziții. Un bloc-mostră fusese amenajat și mobilat complet. În camerele care, prin dimensiuni, amplasare și unele accesorii, corespund tradițiilor și condițiilor de climă ale Cubei, se realizează adevărate minuni de distribuție a mobilierului. În ciuda senzației de hotel modern, de „confort de o zi", aceste cămăruțe oferă un model admirabil de ceea ce se poate face într-un spațiu redus, atunci cînd intervine calculul, fantezia și bunul gust.

La ieșirea din Havana de est, aflată în plină construcție, am văzut pe un panou cîteva portrete de muncitori, zidari, dulgheri, salahori. În clipa aceea m-a învăluit un aer familiar.

Era o imagine a muncii oamenilor pentru ei înșiși.

Ai adesea impresia că în zidurile Havanei se ascund două ființe. Una trăiește la lumina zilei. E veselă și prietenoasă. Te întîmpină în colțul străzii cu cărucioare și panere de fructe tropicale, cu grătare de dimensiuni pantagruelice pe care se

Peisaj agricol

Locuințe noi pentru *campesinos*

Îndemînaticii lasonieri de la ferma de stat din Turiguano

Bogată recoltă de banane...

Cuba — teritoriu liber al Americii. O dată cu victoria revoluției cubane... „socialismul pășește în America"

Aceasta e tînăra generație a Cubei revoluționare

Pe aici nu veți trece!

frig, sfîrîind, jumătăți de porc (mîncarea națională a cubanezilor), cu automate nichelate din care curge, aburind paharele, sucul parfumat al trestiei de zahăr ; e orașul parcurilor foșnitoare învăluite în umbra palmierilor și chiparoșilor, al statuilor de marmură. Ziua, Havana e senină ca o adolescentă, ușoară și neastîmpărată ca o căprioară. O acuarelă cu străzi, cu parcuri, cu oameni pictați în culori vii, pe pînza imaculată a cerului tropical.

Noaptea, în Havana se trezește la viață o altă ființă. Gravă, dramatică, răscolită de o sensibilitate adesea dureroasă. Noaptea, Havana pare un oraș scufundat într-o văgăună a oceanului. Tot timpul te stăpînește pe țărm ciudata impresie că orașul se află sub nivelul oceanului. În fața întunericului imens, îngrămădit peste ocean, luminile orașului par niște palide făclii de ceară. Niciodată electricitatea nu mi-a părut atît de neputincioasă ca pe cheiul nocturn al Havanei. Aici, orașul pare a fi de fapt sub puterea stelelor care se leagănă pe bolta cerului ca niște becuri de argint. Pe cheiul acesta cu umbre lungi, luminat de ciudatele reflexe ale astrelor, depărtările capătă relief. Din negurile nepătrunse ale oceanului parcă se desprinde, clipind arar, ca o stea îndepărtată, pămîntul natal, aflat la celălalt capăt al lumii. În clipa aceea te încearcă, pentru o clipă, dorința de a-ți odihni iar capul pe perna caldă a căminului tău.

Noaptea, în Havana bate parcă mai intens pulsul vieții politice. Noaptea se strîng mulțimile în piețele vaste ale orașului. Fiecare piață are acum istoria ei nocturnă. Aici, un milion de cubanezi — întruniți în Adunarea generală națională a poporului — au aclamat „Declarația de la Havana"... Dincolo, cinci sute de mii de havanezi au ascultat cuvîntarea lui Fidel Castro în noaptea sărbătorii naționale. Aici a fost mitingul studenților. Dincolo, băieții și fetele Havanei au încheiat solemn Congresul Tineretului Socialist. Aici, pe țărm, oamenii se strîngeau în nopțile cînd torpiloarele americane

dădeau tîrcoale prin apropierea insulei. Își agitau torțele, amenințător, spre larg.

Dar nu numai atît. La Havana, viața socială nu încetează noaptea. Ferestrele multor instituții centrale rămîn luminate pînă dimineața. Foștii insurgenți, luptătorii din Sierra Maestra, conspiratorii cărora tirania le-a ucis somnul odihnitor al nopții, se culcă și acum în zori. Ei dorm cîteva ore — pînă cînd soarele amiezii încinge acoperișurile cu focul său tropical — și își reîncep munca pe care nu o mai întrerup decît în dimineața zilei următoare.

Într-o zi am primit o invitație. Eram chemat la o masă intimă, prietenească. Masa era fixată pentru ora... trei noaptea.

Altă dată ne-am propus să mergem la teatru. Tocmai se juca o piesă a lui Sartre, pusă în scenă cu ocazia vizitei acestuia în Cuba. Uitasem să întrebăm de ora începerii spectacolului. Din obișnuință însă pe la opt seara am coborît în holul hotelului. Gazdele au venit într-adevăr repede, dar ne-au condus în sala de mese. Am crezut că programul cultural fusese contramandat și n-am mai insistat. Pe la ora zece, după sfîrșitul mesei, gazdele ne-au invitat la o mică plimbare. Am coborît pe faleză și ne-am lăsat îndelung mîngîiați de briza răcoroasă a oceanului. Deodată, pe la douăsprezece noaptea, cineva a strigat:

— În mașină. Este timpul să plecăm spre teatru.

Nu mai adaug decît că organizatorul nostru se dovedise și așa exagerat de prudent. Pînă la începerea spectacolului a trebuit să mai așteptăm pe puțin o jumătate de oră.

Într-o noapte am avut o surprinzătoare întîlnire cu o veche... cunoștință. Vizitam „Ron Club"-ul — crama Havanei. Instalat într-o clădire veche de tip spaniol — cu curte interioară, cu fîntînă cu lanț, cu balcoane de lemn — „Ron Club"-ul e de-

parte de a fi un simplu bar. El este un fel de instituție de degustare a băuturii naționale a Cubei — romul. Produs al melasei de trestie de zahăr, romul este un tradițional articol al exportului cuban. În sălile acestui club care-i poartă numele, romul este conservat în butoaie mari de lemn, cu nimic deosebite de cele în care podgorenii noștri păstrează vinul. Pentru degustare, licoarea aromată ți se oferă în cupe de cristal, colorată după dorință, diluată cu sucuri de citrice și acoperită cu un strat gros de gheață pisată.

Pe pereții sălii principale este expusă cronica clubului. Acolo sînt imortalizați toți vizitatorii săi celebri, printre care și Errol Flynn — una din vedetele cinematografiei americane dinaintea celui de-al doilea război mondial. Prezența portretului lui Errol Flynn în această sală nu se datora însă numai trecerii fugitive printre butoaiele cu rom ale clubului.

Cel mai mare rol al său, actorul american a vrut să și-l joace departe de Hollywood, în tabăra „bărboșilor", prin văgăunile Sierrei Maestra, pentru o cauză pe care în patria sa filmele nu o pot servi. În ce privește mobilul înrolării lui Flynn în trupele lui Fidel Castro, părerile sînt împărțite — unii nevăzînd în aceasta decît gestul unui june prim îmbătrînit, în goană după glorie de afiș. Oricum ar fi, nu este însă lipsit de semnificație că acest actor bătrîn, ce a lăsat la moartea sa 17 milioane de dolari, n-a mai găsit o altă ieșire pentru popularitatea sa apusă decît revoluția antiimperialistă a Cubei.

De altfel, insurecția lui Fidel Castro a atras și spirite cu adevărat generoase. Am asistat la Havana, într-o sală de spectacol de 5 000 de locuri, la un recital de poezie. Pe scenă s-au urcat Ni-

colas Guillen și poetul spaniol Rafael Alberti. Primul a recitat versuri despre luptătorii din Sierra Maestra, a cîntat libertatea Cubei. Cel de-al doilea plîngea inima însîngerată a Spaniei, reamintea auditoriului cu vocea sa înaltă, tremurătoare, cu capul său leonin, albit, răsturnat pe spate, tragica istorie a Spaniei revoluționare. Primul îi întindea mîna, oferindu-i ospitalitate. Cel de-al doilea o strîngea cu recunoștință, preamărind libertatea patriei adoptive.

În fața acestei înfrățiri, prin poezie, a celor doi mari cîntăreți ai revoluției, sala aclama.

Mă gîndeam înfiorat la semnificația istorică a acestei scene. Cuba, fostul pămînt sclav, trecut prin foc și sabie de regii Spaniei, micuța Cubă, care împodobea ca un inel degetul cel mic al granzilor de Spania, oferea azi azil celui mai mare poet revoluționar al Spaniei contemporane. Cuba, căreia conquistadorii spanioli îi dădeau cu secole în urmă lecții de civilizație și de cultură, oferea în seara aceea o adîncă lecție celor care au alungat poezia de pe pămîntul Spaniei.

Cuba este o țară a poeziei și muzicii. Muzica mai ales, pare a fi o necesitate vitală. Pentru cubanezi, cîntecele sînt tot atît de indispensabile și de firești ca și masa de prînz. De aceea audiția muzicală s-a organizat pe scară națională, în mod industrial. Așa cum în unele țări dominate de bigotism de pildă, sînt oameni care își întrerup treburile pentru a intra zece minute în biserică ; cum în alte țări mulți se abat din drum, oricît de grăbiți ar fi, pentru plăcerea unui ceai sau a unei halbe de bere — în orașele Cubei fiecare om are o oră a sa cînd se oprește, pe stradă sau oriunde se află, pentru a asculta un cîntec. Cîntecul se vinde la fiecare colț de stradă, ca orice marfă, ca

o cafea, ca un ceai, ca o halbă de bere. Trecătorul se oprește la unul din barurile instalate la colț de stradă — care nu sînt altceva decît niște acoperișuri deasupra caldarîmului — și, introducînd o monedă de cinci centavos în cutia tonomatului, își savurează pe îndelete cîntecul preferat.

De dimineață pînă seara, pe toate străzile Havanei, răsună vocea caldă a tenorilor și sopranelor de la societatea de discuri, care lansează ultimele bolerouri, rumbe, guaracha, tangouri și cha-cha-uri la modă. În Cuba a existat — și mai există încă — o concurență surdă între cha-cha și bolero. Cu ajutorul barurilor de noapte și al tavernelor, cha-cha-ul a cîștigat mult teren. Cîntecului acesta însă mulți cubanezi nu-i recunosc paternitatea națională. Pentru ușurința desfacerii, companiile de muzică ușoară nord-americane au avut nevoie de un antet exotic. Un simplu șiretlic comercial. Cîntecul s-a răspîndit însă cu iuțeala fulgerului și în barurile cubaneze. Burghezia — aceeași pretutindeni, snoabă, lipsită de gust, stăpînită de spiritul imitației — l-a îmbrățișat.

Azi însă boleroul a început să fie repus în drepturile sale. Toți tinerii mai înaintați cu care am vorbit m-au sfătuit să judec muzica cubană în special după melodiile — cu adevărat pline de vrajă — ale bolerourilor. Bolerourile au ceva solemn și grav, pasional ca însăși sufletul poporului cuban. Cu cîtă simțire cîntă ei melodiile acestea, cu cîtă convingere pronunță cuvintele acestor cîntece! Aproape întotdeauna ești tentat să crezi că melodia și textul sînt o improvizație spontană, care exprimă o stare de spirit strict personală a cîntărețului.

Niciodată, în nici o țară, nu am văzut pe altcineva care să accepte să cînte cu atîta simplitate, plăcere și docilitate, aș spune, ca un cubanez. De obicei oamenii ezită să cînte. O anumită pudoare îi inhibă pe cei mai mulți, ca atunci cînd cineva

le cere o destăinuire. Cîntecul este în felul său un act de confesiune sufletească. Un cubanez cîntă însă oriunde și oricum. E de ajuns să-l inciți puțin și cîntă de nu se mai oprește.

Am străbătut prin Cuba mii de kilometri, cu mașina, cu autobuzul, pe jos. Toate drumurile acestea mi-au rămas legate în memorie de cîntece, de sute de cîntece repetate la nesfîrșit de tinerii care ne-au întovărășit.

În ultima vreme cîntecul capătă o destinație nouă. Au apărut cooperative de cîntăreți, care frecventează adunările populare, mitingurile, serbările țăranilor și ale muncitorilor. Ei cîntă despre Fidel, despre reforma agrară, despre naționalizare. Pe străzi sînt afișe care invită la recitaluri populare de muzică. Am fost la un asemenea recital, dat într-o sală a sindicatelor muncitorești. Auditoriul e de o receptivitate capabilă să încînte pe cel mai pretențios artist. Atunci cînd o strofă, un vers, o melodie i-a ajuns la inimă, publicul se ridică în picioare de zeci de ori și aclamă minute în șir. Sala fredonează împreună cu interpreții. Ceea ce nu-i împiedică pe spectatori să fumeze, să bea răcoritoare, să se înfrupte din gustările calde cu care zeci de vînzătoare se plimbă printre rînduri.

Ca toate popoarele, poporul cuban are un puternic simț al umorului. Este știut că orice revoluție dă un puternic impuls satirei. În Cuba au început să apară forme mai complexe ale artei muzicale populare. Ceva asemănător cu brigăzile artistice de agitație — artă militantă pusă în slujba revoluției. Am asistat la spectacolul unei asemenea formații care interpreta o scenetă cu trei personaje, scrisă de un tînăr poet revoluționar.

Pe scenă intra un țăran, apoi un feudal. Feudalul se silea din răsputeri să-l convingă pe țăran că revoluția aceasta a Cubei ar fi infinit mai măreață dacă s-ar face după sfatul „dezinteresat" și „înțelept" al yankeilor. Replicile țăranului, calme, mucalite, smulgeau sălii hohote de rîs. Era un rîs nu pur și simplu estetic, ci aprobativ, manifest,

plin de expresivitate. La un moment dat, pe scenă apare un personaj ridicol, un fel de clovn cu joben și cu frac încărcat de stele, în care recunoșteai imediat businessman-ul american. Feudalul, deznădăjduit, se aruncă plin de speranță la pieptul lui. Dar, cu un brînci puternic, țăranul îi zvîrle pe amîndoi în culise.

În sală izbucnește un rîs care exprimă solidaritate. Așa ! Un asemenea brînci trebuie să le dăm ! Să se ducă de-a berbeleacul, ținîndu-se de gît...

Și sîngele se aprinde din nou, și ochii scapără. Și sala începe să tune : „Patria o muerte !", „Patria o muerte !" [1]

Natura a înzestrat această țară cu generozitate ; cu fructe, cu soare, cu un cer albastru pur în care se reflectă profunzimea oceanului, cu pămînturi bogate, încărcate de sevă dulce și de minerale.

Soarele tropical o stropește cu o pulbere fină de aur. Oceanul Atlantic îi spală neodihnit coastele. Ici, valurile se sparg de stînci, zvîrlind în bătaia soarelui evantaie de stropi. Dincolo, pe plaja întinsă ca o palmă, valurile vin la mal încetișor, docil, ca niște păsărele de casă ce aleargă să le arunci de mîncare. De pe țărm, de oriunde privești în larg, petele de spumă albă ale oceanului par cîrduri de lebede.

Cubei i se spune „zaharnița lumii". Mica insulă din Marea Caraibelor — prima producătoare de zahăr pe glob — este veșnic învăluită într-un miros dulceag, aromat, propriu laboratoarelor de cofetărie. Se coc în soare pădurile de *cania* — trestia de zahăr — marea bogăție a Cubei. Frunzele largi unduiesc ca o mare verde. Ici-colo, grupuri de *campesinos* se afundă printre tulpine, străfulgerînd

[1] „Patria sau moartea !"

în aer paloşele lor late. Trestia tăiată mustește, umplînd aerul de arome. Sombrerourile largi dispar înghiţite de valurile verzi. În jurul rafinăriilor de zahăr se ridică adevăraţi munţi de pulbere galben-cafenie. Pe cîmpurile de trestie de zahăr, în jurul rafinăriilor, în apropierea bazinelor de melasă şi a grămezilor de reziduri, plutește un parfum de cozonac şi buzele ţi se îndulcesc numai de aerul pe care-l respiri. Treci prin plantaţiile de trestie ca prin nişte păduri şi însoţitorii îţi oferă bucăţi de miezuri zemoase.

Din pămîntul roşu şi gras ţăranii scot *papa* — cartoful dulce ca mierea al Americii de sud.

Pe coamele dealurilor se profilează, ca nişte vestigii vegetale ale erelor trecute, uriaşii arbori ciupercă — *alcarobo*. De departe par nişte imense umbrele deschise pentru a feri pămîntul de soarele arzător. Pădurile de portocali şi de cocotieri se întind pînă la marginea şoselelor.

Dar cîtă amărăciune i-a fost dat să înghită poporului dăruit cu o asemenea ţară. Toate fuseseră supte, secate, de acea cumplită „mala suerte" [1] cum au botezat oamenii din popor, cu un puternic accent fatalist, nedreptatea socială. „Mala suerte" erau ofiţerii cruzi ai Spaniei de odinioară, era Batista şi toată liota de moşieri şi colonei ai vechiului regim. „Mala suerte" a fost „monstrul verde".

Peste tot — pe pereţii de lemn ai caselor ţărăneşti, în brazdele săpate în pămîntul roşu, în liniile care brăzdează chipul oamenilor — am citit urmele tragicei istorii a zahărului, semnele amărăciunii aduse acestei ţări de monopolurile din Statele Unite ale Americii.

În jurul marilor plantaţii erau împrăştiate „locuinţele" muncitorilor agricoli. Construite exclusiv din scînduri vopsite cu var, scorojite, ridicate în cîmp gol, fără un pom, fără o floare, fără o pată de umbră, ele ofereau o tristă goliciune interioară. În prag stătea — istovit de o viaţă care i-a stors

[1] „Soarta rea".

toată vigoarea, slab, ars de soare, cu paloşul de-a lungul şoldului — tăietorul de trestie. Simbolul uman al marii bogăţii şi, în acelaşi timp, al marii sărăcii care a domnit în Cuba. Simbolul a ceea ce ajunsese acest popor peste care a trecut umbra neagră a imperialismului.

În cîmpie, satul era împrăştiat. Casele rare. Fermierul — ţăranul care avea un petic de pămînt — trăia izolat, ducîndu-şi viaţa lui săracă între pereţii văruiţi ai căsuţei de lemn. Numai duminica, înveşmîntată în haine de sărbătoare şi îngrămădită într-o haraba, familia fermierului pleca să-şi viziteze vecinii. În asemenea duminici, rochiile albe şi largi ale fetelor şi sombrerourile negre ale bărbaţilor încercau să învioreze festiv cenuşiul mohorît al drumurilor. Solemnitatea cu care unele familii răzleţe de ţărani îşi mai ceremoniază şi acum acest divertisment săptămînal subliniază şi mai pregnant progresul pe care-l semnifică cooperativizarea în viaţa satului cuban.

Muncind laolaltă, oamenii şi trăiesc acum laolaltă.

...În munţi, sierrele închid văi ample acoperite cu vegetaţie sălbatică. Pe versante se întind păduri de *palma.* Frunzele şi coaja palmierului sălbatic erau singurul material de construcţie al ţăranilor munteni. La munte se pot vedea şi acum sate cu case din frunze de palmier, atît de şubrede, atît de expuse intemperiilor, încît, la fiecare trei luni, oamenii trebuie să le reclădească din temelie.

Cu toată sărăcia lor, ţăranii cubanezi şi-au transmis, din generaţie în generaţie, o anumită distincţie şi noblеţe a portului, care face într-adevăr pitoresc tabloul oricărui grup de *campesinos.*

Ei poartă pe cap pălării de paie cu boruri largi, prototipul acelor elegante sombrerouri cu care îşi

tradiției, neinfluențați nici de cel mai palid subiectivism, vedeau fotbalul în înfățișarea sa nudă. O pantomimă bufă, în care 22 de vlăjgani își pun mintea cu o bucată de cauciuc și de piele...

În agricultura Cubei se petrec transformări adînci. Reforma agrară — cea mai profundă din categoria statelor recent eliberate de sub colonialism — și procesul de cooperativizare, au operat în viața țăranilor, într-un timp record, schimbări simțitoare. Apar, efectiv ca din pămînt, sate noi. Se construiește cu o viteză și în proporții uimitoare. Locul scîndurii îl iau cărămida și betonul, locul colibei — apartamentul. Arhitecții au găsit — favorizați desigur de climă — soluții de construcție extraordinar de facile. Se îmbină pur și simplu cîteva plăci de beton. În locul ferestrelor și ușilor de la intrare — jaluzele mobile alcătuite din stinghii late de lemn. Între camere — nimic, sau cel mult o draperie de pînză. În locul tavanului — o tablă groasă de tinichea ondulată. Undeva, am avut cinstea de a inaugura un asemenea apartament, oferindu-ni-se privilegiul... primei nopți. În aerul curat, răcoros, am dormit admirabil.

Un străin, care necunoscînd limba, asculta sonoritatea cuvintelor și se îndeletnicea cu statistica frecvenței expresiilor, a făcut afirmația că cel mai des cuvînt folosit în vorbirea țăranilor este I.N.R.A. [1]. Casele sînt construite de I.N.R.A. Mașinile agricole, tractoarele sînt trimise de I.N.R.A. Semințele de asemenea. I.N.R.A. avansează țăranilor aconturi din valoarea recoltei viitoare. Magazinele care au pus capăt speculei negustorilor de la sate sînt tot ale I.N.R.A.-ei. I.N.R.A. este în general o instituție omniprezentă în Cuba. La ieșirea

[1] Institutul Național pentru Reforma Agrară.

din Havana, inițialele I.N.R.A. opresc pe toți conducătorii vehiculelor care circulă pe șoseaua națională și îi invită să lase într-o casetă, în schimbul unei chitanțe, modestul lor obol la opera de refacere și dezvoltare a agriculturii naționale. Pe toate drumurile circulă mașini cu aceeași inscripție. La toate cinematografele, spectacolul se deschide cu un documentar de actualitate al aceleași instituții.

Agricultura este o cauză a întregului popor. În stadiul în care se găsește deocamdată, industria trăiește încă prin agricultură. Cuba fabrică în principal conserve, textile și zahăr. Iar proletariatul, care în majoritatea sa este concentrat în rafinăriile de zahăr, timp de trei pătrimi din an muncește tot în agricultură. Aceasta este și cauza unor serioase greutăți pe care le mai aveau de înfruntat oamenii muncii din industrie. După încheierea sezonului de activitate a industriei zahărului, a cărui durată nu depășește trei luni ale anului, mii de muncitori rămîneau practic fără lucru.

Am vizitat cîteva „centrale", cum sînt numite aceste întreprinderi în Cuba, în perioada sezonului activ. Muncitorii — mă refer la cei din întreprinderi care mai erau atunci în proprietate particulară — erau mulțumiți de măsurile luate de guvern pentru îngrădirea exploatării patronale. Încă de pe atunci ei nu mai erau la discreția stăpînului. Sindicatul își spunea cuvîntul cu fermitate în apărarea intereselor muncitorilor. Organizațiile Partidului Socialist Popular de ajutau să se orienteze bine în chestiunile luptei de clasă, țineau mereu treze în conștiința muncitorilor idealurile proletare. De altfel, patronii nu mai îndrăzneau să ducă pe față lupta împotriva salariaților săi. Cei mai

reacționari își încercau norocul în tentative de sabotaj. Dar muncitorii erau foarte vigilenți.

Am pătruns într-o asemenea centrală, seara, tîrziu. De jur împrejur, erau posturi de santinele. La diferite intrări erau muncitori înarmați. Am fost împărțiți în grupuri mici și, orbecăind printre mormanele de reziduri dulci-acrișoare, am fost conduși, după ce am fost numărați pentru ultima oară, în halele înalte. Stivele de saci cu zahăr se ridicau pînă la tavan.

Muncitorii se gîndeau însă cu îndreptățită îngrijorare la clipa cînd porțile fabricii urmau să se închidă. Mulți dintre ei aveau să ia drumul satelor, să caute de lucru cu ziua, să-și consume micile lor economii, să trăiască din expediente, pînă ce, prin aceeași perioadă a anului următor, rafinăriile aveau să-i reprimească.

Desigur, între timp s-au schimbat multe. Întreprinderile de stat — în care s-au statornicit noi relații de producție — s-au înmulțit și s-au dezvoltat, lărgind rîndurile muncitorimii eliberată de exploatarea patronală. Peste 1600 de întreprinderi se află sub controlul statului, o mare parte dintre ele fiind naționalizate. Campania construcțiilor a absorbit noi brațe de muncă. O serie de proiecte noi industriale au intrat în lucru.

Încă în cursul acestui an vor fi puse în funcțiune 23 de fabrici noi. Anul trecut numărul salariaților din industrie (făcînd abstracție de cei din rafinăriile de zahăr) a crescut cu 35 la sută iar 200 000 de oameni ai muncii de la sate, care pînă acum erau în afara producției, au primit de lucru.

Proiectele de industrializare a Cubei deschid perspectiva unei vieți din ce în ce mai bune pentru populația muncitoare. Cuba este o țară cu mari resurse minerale. Zăcămintele sale de fier se evaluează la 3 500 000 000 tone, ceea ce reprezintă 26 la sută din totalul zăcămintelor de fier din America Latină. Zăcămintele de minereu de nichel sînt evaluate la 400 000 000 tone. Cuba posedă importante cantități de cupru, crom, cobalt etc. Cu aju-

torul tehnicienilor și utilajului furnizat de Uniunea Sovietică, s-au făcut, în ultima vreme, prospecțiuni care au arătat existența unor zăcăminte petrolifere.

Iată ce bogății sînt îngrămădite în sînul pămîntului cuban! Ele nu așteaptă decît mîna harnică a poporului pentru a fi puse în valoare. Planurile de dezvoltare a industriei, alcătuite de guvern, prevăd crearea în cîțiva ani a unei puternice industrii metalurgice, construirea unor uzine cu o capacitate de un sfert de milion tone de metal, începerea exploatării și prelucrării zăcămintelor de nichel și cobalt, producerea mijloacelor de transport de toate tipurile, înființarea unei industrii chimice. Principalele obiective imediate ale acțiunii de industrializare sînt: producerea articolelor care se importau, crearea de noi posibilități pentru folosirea completă a brațelor de muncă, completarea și dezvoltarea ramurilor de bază ale industriei în scopul valorificării bogatelor resurse naționale ale țării.

Totul se măsoară prin comparație. Binele se reliefează pe de-a întregul pe fondul răului pe care l-a înlocuit. Trebuie să știi ce-a fost înainte, de unde au pornit acești oameni, să ai reprezentarea trecutului lor, pentru a-i înțelege de deplin. Am întîlnit undeva, într-o cooperativă agricolă, un om care și-a dat seama că tocmai lucrul acesta trebuia să mă facă să-l înțeleg.

— Vezi dumneata pămîntul acesta? îmi spunea el, arătîndu-mi cu mîna de jur împrejur. Pînă de curînd, peste tot ceea ce vezi aici domneau raporturile și legile evului mediu. De jur împrejur păzeau soldații. Armata cubană era împărțită moșierilor, iar soldatul era o slugă moșierească ca oricare alta. Nici un țăran nu avea voie să intre pe

aceste plantații. Nimeni nu putea trage un fir de apă din acest rîu spre cocioaba sa. Nimeni nu îndrăznea să calce pe pămîntul acesta muncit cu sudoarea frunții atîtor generații de țărani. Alături de noi se legănau în vînt pădurile noastre de zahăr, dar gura uscată și amară a țăranilor nu putea mușca din miezul zemos. Nimeni nu îndrăznea să frîngă o tulpină de trestie.

Omul care-mi vorbea așa se numea Estaban Augular și era administratorul cooperativei. Avea pantofii și hainele acoperite de praful roșu al cîmpului și părea foarte obosit. El nu era țăran. În tinerețe studiase pedagogia. Sub praful și oboseala întipărită pe obraz i se citea acum o satisfacție stăpînită. Tocmai se terminase construcția drumului nou la care, pentru prima dată în viața lor, țăranii văzuseră lucrînd un tractor.

— Drumul acesta va dăinui, spunea el. Se vor bucura de el multe generații de țărani. Este primul lucru durabil pe care-l fac în viață. Este împrejurarea în care pedagogia mi-a fost, în sfîrșit, cu adevărat de folos.

Ne întorceam în oraș pe drumul nou, construit sub îndrumarea lui Estaban Augular. De-a lungul drumului foșnea, în vîntul ușor al înserării, pădurea verde de zahăr. Poate răspunzînd unui gînd care-l preocupa, poate ca o concluzie la tot ceea ce discutasem pînă atunci, a întins mîna spre plantațiile și oamenii care rămîneau în urma mașinii, și a spus încet :

— Pentru noi abia acum zahărul devine dulce.

Pentru cubanezi zahărul devine dulce !

Dar trusturile americane și chiar conducătorii statului american pretind că lucrul acesta e nedrept. Că aceasta nu poate fi decît rezultatul „unui complot al comunismului internațional". Că lucrul acesta „nu poate fi tolerat" în America Latină, unde trusturile nord-americane s-au învățat să smulgă popoarelor bogățiile lor naturale înainte ca acestea să le cunoască gustul.

„Ejercito de alfabetizadares"... „Cuba a devenit prima țară a Americii complet alfabetizată"

Bucuria vieții vibrează în cîntecele și jocurile noi ale Cubei

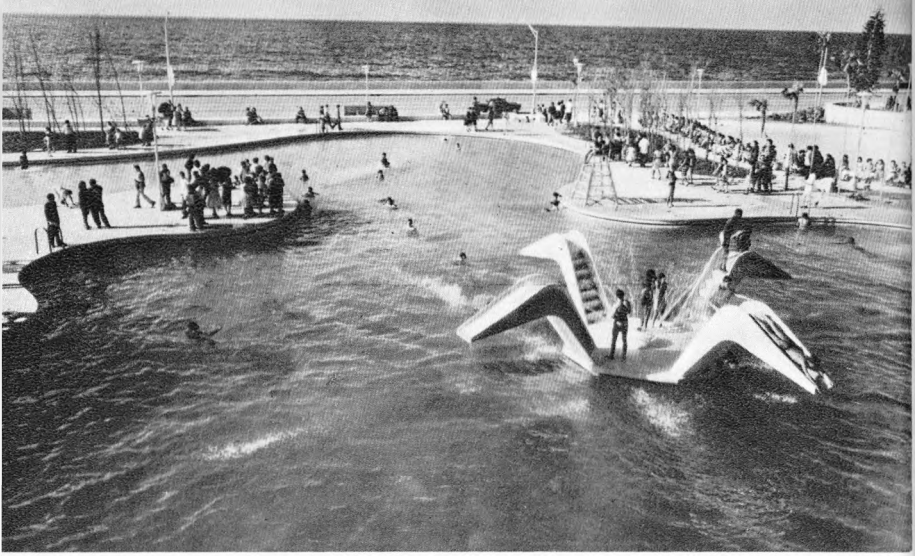

O „plajă" pentru copii la țărmul mării

Un sputnik în Marea Caraibelor! Copiii se grăbesc să cerceteze nava cosmică aterizată în... parcul de distracții!

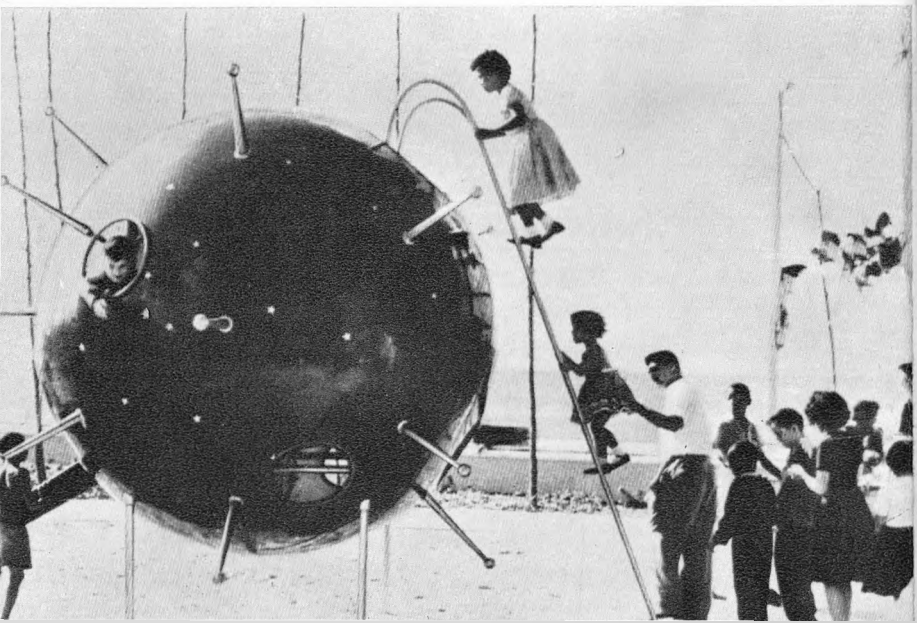

La promenadă duminicală, printre uriași arbori ai carobo

Noaptea, pe o stradă din Santiago

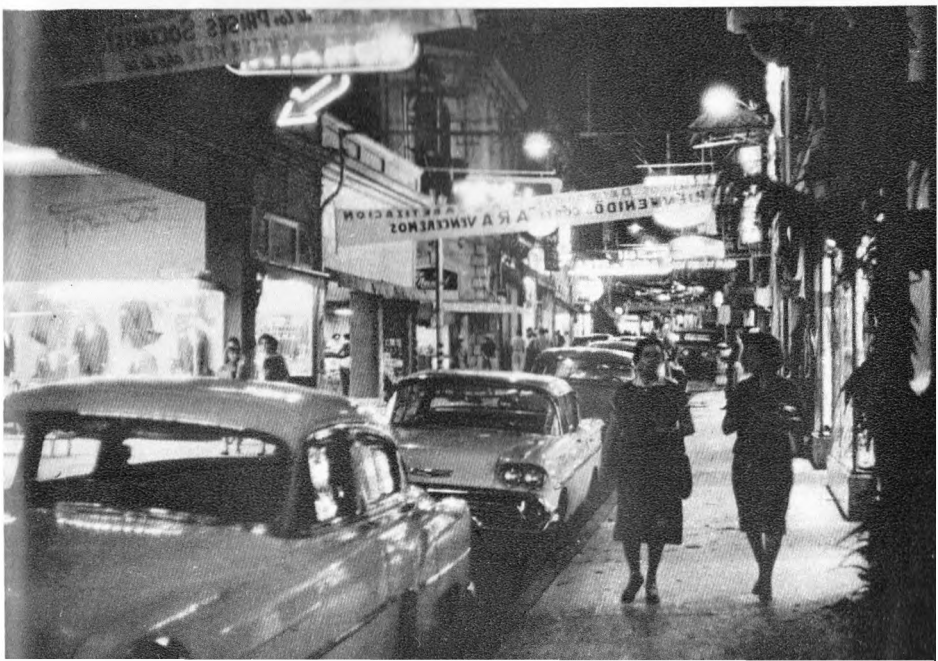

Havana

Rămas bun trecutului. Salut viitorului.

Washingtonul a descoperit și el, pentru prima dată, că dulceața zahărului e relativă. Zahărul cuban a căpătat pentru el acum un gust amar.

Multă vreme țăranii au ridicat din umeri, resemnați, neputincioși, oftînd : „mala suerte". Acum au văzut că „mala suerte" poate fi înfrîntă, că mizeria, sărăcia și exploatarea nu sînt veșnice, că stăpînirea Cubei de către străini nu e o fatalitate.

Am luat parte la o serbare a țăranilor din munți. O serbare de seară la cooperativa agricolă „Emilio Barcio" din provincia Oriente. În fostul *ranch* al moșierului e un staul solid, aproape nou, construit din bîrne groase de lemn vopsit. Fetele îl împodobiseră cu ghirlande de foiță colorată. În colțuri erau agățate lămpi cu petrol, aprinse, care luminau staulul cu o lumină roșie... Pe un podium cu balustradă cînta o orchestră țărănească. *Muchachos* și *muchachas* [1], gătiți cu toții în haine de sărbătoare, dansau grațios, fără grabă, după melodii țărănești languroase.

În apropiere, caii înșeuați, legați la gardul staulului se auzeau sforăind. Țăranii stăteau de vorbă afară, în noaptea extraordinar de amplă în care parcă toate stelele universului ieșiseră în relief.

Săvîrșeau cu toții, cu simplitate, un act patriotic.

Era o serbare revoluționară consacrată colectării fondurilor pentru arme și avioane.

Orașele de provincie au o înfățișare ciudată. Străzile, casele, par improvizate pentru decorul unui film. Pereții clădirilor, atît de subțiri încît fac impresia că sînt din placaj, sînt vopsiți cochet în culori pastel și sînt plini de ornamentații ușoare. Casele au formă de vagon și, uneori, prin ușa din stradă, vezi pînă în fundul ultimei încăperi. Femeile

[1] Băeții și fetele.

se piaptănă nepăsător, îndelung, în fața oglinzilor, cu gesturi studiate anume parcă pentru trecătorii care le privesc.

În general femeile cubaneze par foarte preocupate de trecător — această zeitate necunoscută a străzii. Oare nu lui îi sînt adresate privirile lor mîndre, provocatoare și în același timp pline de un ușor dispreț ? Oare nu pentru el își strîng trupul în rochiile ca niște corsete ? Oare nu privirilor lui sînt destinate umbrele și cearcănele acelea desenate în jurul ochilor lor negri, care văzute de aproape te fac să bănuiești că abia au părăsit cabina unui teatru, dar care pe stradă le dau nu știu ce aer tulburător, plin de taine ?

Străbătînd Cuba de la un capăt la altul, trecînd prin orașele sale, am fost adesea întîmpinați de *muchachas* cu buchete de flori, de senoras cu tăvi pe care se aflau pahare pline cu băuturi răcoritoare. Iată momente cînd plăcerea călătoriei este dublă, cînd oboseala drumului devine mai ușor de suportat.

In Las Villas, femeile din miliția populară ne-au întîmpinat la sosire, seara tîrziu. Cuvinte de bun venit, flori, pocnetul sticlelor de șampanie, recitări. Nici n-am știut cînd au trecut orele din noapte, în timpul cărora amicii din Havana cutreierau desperați hotelurile în speranța unei... minuni. Căci într-adevăr, o minune a fost ca spre trei dimineața, să ne putem trînti totuși trupurile amorțite de oboseală pe cîte un pat de hotel. Aici am simțit pentru prima dată, în mod nemijlocit, că în Cuba nu aveam numai prieteni. După cum ni s-a relatat, încurcătura cu hotelul era rezultatul unui meschin boicot pus la cale de cîteva elemente reacționare din oraș.

La Santiago de Cuba am ajuns dimpotrivă prea de dimineață. La Clubul „Frank Paese", fetele venite să ne întîmpine avuseseră totuși timp să culeagă flori proaspete.

În preocuparea femeilor cubaneze de a face oficiul de primire a străinilor, este o nobilă pornire

mi se părea mai slabă, mai mică, împuținată de durere. Erau portretele fiilor ei împușcați pe stradă în vremea tiraniei.

Cel de-al treilea fiu se afla în fața ei. Era în viață și toată ființa ei trăia pentru el, se încălzea la prezența lui ca o floare mică de cîmp la căldura soarelui. Orice ar fi făcut, cu oricare ar fi vorbit, privirile i se îndreptau spre el, umezite de duioșie, de dragoste maternă. Ea nu mai putea să fie altfel, așa cum nu mai poate fi altfel floarea-soarelui care-și întoarce, fără odihnă, obrazul spre soare.

Dar nu știu cum, la un moment dat, în timpul discuției, i s-a părut că fiul ei pune la îndoială fermitatea cu care poporul cuban ar răspunde unei agresiuni. Mama cubaneză s-a ridicat jignită, cu o răceală de gheață:

— Dar tu, Raul, nu vei lupta?

Vocea i-a sunat dură, plină de o asprime ce ieșise la iveală din necunoscute adîncimi sufletești, și pe care, privind obrazul ei cald, nu aș fi putut-o bănui niciodată.

În clipa aceea mi s-a părut că și o sută de fii să fi avut, pe toți i-ar fi trimis în focul cel mai năprasnic dacă Cuba i-ar fi cerut-o.

Nobilă mamă cubană, îndurerată și sfîntă femeie-martiră a Cubei! În fața ta se vor pleca adînc toate generațiile viitoare ale țării tale. Cuvintele tale simple, gestul tău, a cărui măreție nici nu o bănuiești, vor copleși de emoție pe toți cei ce vor citi în veacuri istoria atît de frămîntată și glorioasă a patriei tale.

Eu, călător străin pe pămîntul udat de sîngele fiilor tăi, oaspete întîmplător al casei tale ospitaliere, te-am privit în noaptea aceea, ore întregi, mut de pioasă venerație, ca pe o icoană a celei mai sfinte dintre sfinți.

CUPRINS

Egipt 5

Irak 83

Cuba 151

Redactor responsabil : SUFRIN ARMAND
Tehnoredactor : ILEANA CEAUȘU

Dat la cules 17.02.1962. Bun de tipar 11.04.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 5366. Tiraj 20.160. Broșate 19.100+Legate 1060. Hîrtie semivelină de 65 g/m², 840×1080/32. Coli editoriale 13,5. Coli de tipar 15. Planșe 16 tiefdruck. A. 01250. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 (R).

Tiparul executat sub comanda nr. 20.203 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" București — R.P.R.

Lei 9,05